

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ & ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: «Η πρόσβαση στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού στην Ελλάδα (1960-2013). Πολιτικές ανανέωσης και απασχόλησης του εκπαιδευτικού προσωπικού, στα πλαίσια της διοίκησης της ελληνικής εκπαίδευσης».

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΙΡΗΝΗ Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΗ

ΕΠΙΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΚΟΤΟΒΟΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 2014

Στον πολυαγαπημένο μου αδελφό Κώστα, που μας «άφησε» νωρίς.

Περιεχόμενα:

<u>Προλογικό Σημείωμα</u>	σ.5
<u>Εισαγωγή</u>	σ.6
<u>Κεφάλαιο Πρώτο: «Η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών» στην Ελλάδα.</u>	
1.1. Η λειτουργία των Διδασκαλείων (1829-1932).	σ.12
1.2. Παιδαγωγικές Ακαδημίες (1933-1945).	σ.37
1.3. Η μεταρρυθμιστική εκπαιδευτική προσπάθεια της μεταπολεμικής Ελλάδας (Ν.Δ.3971/1959).	σ.41
1.4. Η μεταρρύθμιση του 1964 (Ν. 4379/64) και η κατάργησή της την περίοδο της δικτατορίας.	σ.44
1.5. Η «ανωτατοποίηση» των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών.	σ.47
1.6. Αποτίμηση των μοντέλων της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.	σ.57
<u>Κεφάλαιο Δεύτερο: Πολιτικές πρόσβασης στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού.</u>	
2.1. Διορισμοί και προσλήψεις εκπαιδευτικών – Ιστορική αναδρομή.	σ.63
2.2. Ο θεσμός της επετηρίδας υπό αμφισβήτηση.	σ.68
2.3. Η εφαρμογή του συστήματος των διαγωνισμών του Α.Σ.Ε.Π.	σ.77
2.4. Ν.3848/2010-Αλλαγές στο σύστημα επιλογής των νέων εκπαιδευτικών.	σ.85
2.5. Ο τρόπος προσδιορισμού των «κενών» στην εκπαίδευση.	σ.97
2.6. Κριτική για το θεσμό των εξετάσεων των εκπαιδευτικών.	σ.106
2.7. Συμπεράσματα.	σ.112

Κεφάλαιο Τρίτο: Ροές εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (1954-2012).

3.1. Δεδομένα και μεθοδολογία. **σ.118**

3.2. Ανάλυση Δεδομένων. **σ.121**

3.2.1. Ροές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. **σ.121**

3.2.2. Ροές στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γενική-Τεχνολογική). **σ.141**

3.2.3. Συμπεράσματα. **σ.159**

Επίλογος **σ.166**

Βιβλιογραφία **σ.169**

Παράρτημα - Πίνακες

Παράρτημα – Νόμοι

Προλογικό Σημείωμα

Το παρόν πόνημα αποτελεί μεταπτυχιακή εργασία που πραγματοποιήθηκε στον Τομέα Παιδαγωγικής του Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στα πλαίσια των μεταπτυχιακών σπουδών «Επιστήμες Αγωγής» και συγκεκριμένα στην ειδίκευση «Συγκριτική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση».

Στη συγκεκριμένη εργασία επιχειρείται μία ανασκόπηση των πολιτικών και διοικητικών αποφάσεων που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα, από το 1960 έως το 2013, σχετικά με την πρόσληψη των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Με την ολοκλήρωση της εκπόνησης της εργασίας αυτής, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά, τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Αθανάσιο Γκότοβο για τις πολύτιμες συμβουλές και την αμέριστη συμπαράσταση σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Επίσης, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες και στα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής κ. Παναγιώτη Παπακωνσταντίνου και κ. Ανδρέα Μπούζο.

Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω για την άμεση ανταπόκριση χορήγησης στοιχείων και τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων.

Συγχρόνως, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους στάθηκαν στο πλευρό μου την περίοδο της προετοιμασίας της διπλωματικής μου εργασίας, τον Αλέξανδρο και την Έφη.

Αφιερώνω τη διπλωματική μελέτη μου στους γονείς μου, οι οποίοι με στήριξαν και με στηρίζουν πάντα με την πρακτική βοήθεια και την ηθική συμπαράστασή τους .

Ειρήνη Γ. Τσουκάλη

Εισαγωγή

Η μόρφωση αποτελεί ένα αναφαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου και είναι ένας βασικός παράγοντας, καθοριστικός και καταλυτικός για την πορεία της ζωής και της εξέλιξής του. Οδηγεί στη γνώση, η οποία δεν περιορίζεται στον επαγγελματικό τομέα μόνο, αλλά συμβάλλει στη διαμόρφωση του ανθρώπου¹.

Η μόρφωση και η Παιδεία σμιλεύουν τον εσωτερικό κόσμο και τη συνείδηση του ατόμου, επιτρέπουν και προωθούν την ανακάλυψη στοιχείων ειδοποιών των ατόμων μιας κοινωνίας και συντελούν στη δημιουργική έκφραση αυτών των στοιχείων. Η μόρφωση φέρνει σε επαφή και εξοικειώνει τον άνθρωπο με την πληροφορία και κατ' επέκταση καλλιεργεί και τροφοδοτεί την επικοινωνία. Προωθεί και ενδυναμώνει τη σκέψη, την αναζήτηση, τη ζύμωση και την κυοφορία νέων προσεγγίσεων - ιδεών - αντιλήψεων που οδηγούν την κοινωνία στην πρόοδο και την ανάπτυξη όλων των μελών της. Επανατοποθετεί, ουσιαστικά και συνειδητά τον άνθρωπο μέσα στο σύνολο ως αναπόσπαστο και δημιουργικό κομμάτι του.

Η αναγνώριση της αξίας της μόρφωσης αντιπροσωπεύεται στις αναπτυγμένες κοινωνίες μέσω της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης με τη δωρεάν Παιδεία και τη βασική υποχρεωτική μόρφωση. Όμως, έτσι δεν εξαντλείται όλο το δυναμικό αυτής της έννοιας. Ήδη από τους αρχαίους χρόνους η παιδεία θεωρείται απαραίτητο απόκτημα στην ζωή των ανθρώπων. Ο Δημόκριτος την θεωρεί σα μια δια βίου λειτουργία χωρισμένη σε τρία επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, ως απόκτηση δεξιοτήτων (αναγκαίων για την προσαρμογή στις απαιτήσεις της ζωής), ως απόκτηση της αρετής (αναγκαίας

¹Περιβολαρόπουλος, Λ. (5/2000). *Η αξία της παιδείας –Το δικαίωμα στην μόρφωση-Δια βίου μάθησης*, στο <http://www.leandros.physics.uoi.gr/odl/essays/ergasia1/Benaki1Diorth.htm> (Προσπελάστηκε στις 13/6/2014)

ιδιότητας για τις αμοιβαίες σχέσεις στην κοινωνία) και τέλος ως απόκτηση γνώσεων, μιας πνευματικής χαράς που αποτελεί προϋπόθεση της ευτυχίας².

Το δικαίωμα στη μόρφωση δεν μπορεί να απευθύνεται μόνο στα ανήλικα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου. Η μόρφωση πρέπει να απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, ανεξάρτητα από τις οικονομικές δυνατότητες, αλλά και σε όλες τις ηλικίες. Η έκρηξη των γνώσεων και παράλληλα των αναγκών στην οικονομία, την πολιτική, την εκπαίδευση, καθιερώνουν τη δια βίου μάθηση ως τη μοναδική λύση για την επιτυχή ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο. Έτσι, η δια βίου εκπαίδευση ενισχύει τους πολίτες στο να αποκτούν νέες δεξιότητες, καλλιεργεί τη διάθεση και την ικανότητά τους να αποκτούν γνώσεις, αλλά και αυτοπεποίθηση, ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την ανάληψη ευθυνών και το κριτικό πνεύμα.

Όμως, στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία η διείσδυση στο περιεχόμενο ενός συναφούς όρου, αυτόν της εκπαίδευσης. Η λέξη «εκπαίδευση» προέρχεται από το αρχαίο ρήμα εκπαιδεύω που σημαίνει ανατρέφω από την παιδική ηλικία, μορφώνω και διαπαιδαγωγώ. Οι όροι παιδεία και αγωγή είναι συνώνυμοι και συχνά ταυτίζονται. Η αγωγή νοείται γενικά ως «*καθοδήγηση, ανατροφή, διαπαιδαγώγηση, με σκοπό την προαγωγή του νεαρού ατόμου σε ολοκληρωμένη προσωπικότητα και τη βελτίωσή του, σύμφωνα με τους γενικότερους και ειδικότερους σκοπούς και τα ιδεώδη των ενηλίκων*»³. Σύμφωνα με ορισμένους παιδαγωγούς είναι «*η μαθησιακή σχέση μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων που σκοπό έχει την προσαρμογή του αναπτυσσόμενου ατόμου στην κοινωνία και την ευαισθητοποίησή του για μια ζωή συνετή, σύμφωνα με ένα δικό του σύστημα αξιών. Έχει διπλή εξάρτηση: από τον άνθρωπο, ως ψυχοσωματική και πνευματική ολότητα και από το κοινωνικοπολιτιστικό του περιβάλλον*»⁴.

² Βώρος, Φ.Κ.(2009), *Θέματα εκπαίδευσης και παιδείας*, στο <http://www.voros.gr/epik/ar0414.html> (Προσπελάστηκε 6/2014)

³ Μαρκαντώνης, Ι.(1981), *Αγωγή*, Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα (τομ.2,σ.1).Αθήνα: Πάπυρος

⁴ Βλ. Μαρκαντώνη, όπ.π,σ.1.

Σύμφωνα με τον Ξωχέλλη: «Στο πεδίο της αγωγής και συνεπώς στο γνωστικό αντικείμενο της Παιδαγωγικής εντάσσονται από τη μια μεριά οι προγραμματισμένες και μεθοδευμένες δραστηριότητες των ενηλίκων και από την άλλη ό, τι από τις επιδράσεις του κοινωνικοπολιτιστικού περιβάλλοντος επιδιώκει ή έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της συμπεριφοράς του παιδιού και του εφήβου. Ενώ μάθηση, από την πλευρά του παιδιού, είναι «η προσπάθεια του να αποκτήσει εμπειρίες ή τύπους συμπεριφοράς, για να αναπτύξει την προσωπικότητά του και να αντιμετωπίσει με αυτοτέλεια τις απαιτήσεις του κοινωνικού περιβάλλοντός του.[...]Εκπαίδευση σημαίνει την οργανωμένη διαδικασία αγωγής και μάθησης από την πλευρά της πολιτείας ή άλλους φορείς (εκπαιδευτική διαδικασία)»⁵.

Η εκπαίδευση διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου προσφέροντας γνώσεις και με φορέα της τον εκπαιδευτικό, δοκιμάζει και εξασκεί τη θέληση, που είναι ίσως το σημαντικότερο εφελτήριο για μια επιτυχημένη ζωή. Παράλληλα όμως, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή, η γνώση, η κατάλληλη εκπαίδευση, αποτελεί βασικό μέσο για τη διασφάλιση του επαγγελματικού μέλλοντος ενός ατόμου. Ο εκπαιδευτικός μεταδίδοντας τη γνώση ανοίγει ένα παράθυρο στον κόσμο της εργασίας και του μέλλοντος.

Η σωστή και πλούσια μόρφωση συμβάλλει στην επιτυχή επαγγελματική σταδιοδρομία, στην κοινωνική καταξίωση και στην πνευματική εξύψωση ενός ατόμου. Προσφέρει εκτός από επαγγελματική ανέλιξη, υψηλές μορφές ικανοποίησης που αντλούνται από ζητήματα τέχνης, λογοτεχνίας, κοινωνικών σπουδών, περιβαλλοντικών, ανθρωπιστικών θεμάτων.

Ο εκπαιδευτικός - ο δάσκαλος είναι αυτός που μεταδίδει τη γνώση, αυτός που γυμνάζει, σμιλεύει τον εύπλαστο νεανικό νου. Η εκπαίδευση με φορέα τον εκπαιδευτικό, αποτελεί μια πολυσύνθετη διαδικασία μάθησης, που

⁵ Ξωχέλλης, Π.(1987), Παιδαγωγική και Εκπαίδευση, Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*,(σ.13-14). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

είναι η συσσώρευση πολυποίκιλων γνώσεων και πληροφοριών και η ανάπτυξη κριτικής σκέψης με την οποία λαμβάνονται διάφορες αποφάσεις και επιλύονται πολυσύνθετα προβλήματα.

Έτσι, ο κατάλληλος εκπαιδευτικός για να αντεπεξέλθει επαρκώς σε όλες τις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις του θα πρέπει να λαμβάνει μία σωστή – άρτια εκπαίδευση. Με τον όρο, λοιπόν, «εκπαίδευση των εκπαιδευτικών» νοείται : η επίσημη εκπαιδευτική πολιτική νομοθεσία, η οποία προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο οφείλουν τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας να εκπαιδεύουν επιστημονικά και επαγγελματικά κατά την αρχική τους εκπαίδευση τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης⁶.

Η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε τρία μέρη τα οποία παρουσιάζονται αμέσως παρακάτω.

Στο πρώτο μέρος της μελέτης, επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή των φάσεων που διέρχεται η «εκπαίδευση των εκπαιδευτικών», από την ανασυγκρότηση του ελληνικού κράτους μέχρι και τη σύγχρονη εποχή, εξετάζοντας τις σχολές που καταρτίζουν τους εκπαιδευτικούς (νηπιαγωγούς, δασκάλους, καθηγητές) μέσα στην υπό εξέταση περίοδο, καθώς επίσης και τις αλλαγές που σημειώθηκαν, την επιστημονική τους κατάρτιση καθώς και τους φορείς που είχαν την πρωτοβουλία της εκπαίδευσής τους. Σκοπός της αναδρομής αυτής είναι να παρουσιαστεί η εξέλιξη της εκπαίδευσης που λαμβάνουν όσοι επιθυμούν να ασκήσουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού από το 1834 μέχρι σήμερα, και πως αυτή επηρεάζεται από το νομοθετικό πλαίσιο που εφαρμόζεται.

Στο δεύτερο μέρος της μελέτης, διερευνούμε τον τρόπο που ορίζεται σε κάθε εποχή η διαδικασία πρόσβασης του εκπαιδευτικού στο επάγγελμα, τα απαιτούμενα προσόντα για την πρόσβασή του καθώς και ο τρόπος οργάνωσης της διαδικασίας αυτής (επετηρίδα, Α.Σ.Ε.Π., διπλό σύστημα κ.ά.). Επιπλέον,

⁶ Pöggeler, F.(1982), *Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών*, HERDER-Λεξικό Σχολικής Παιδαγωγικής, μτφρ. Κουτσούκης Ελ.(σ.101). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

αναφέρονται οι φορείς που εκτιμούν κάθε φορά την ύπαρξη των «κενών», οργανικών και λειτουργικών, και τον τρόπο μετατροπής τους σε θέσεις εργασίας. Ένα άλλο στοιχείο διερεύνησης είναι οι αλλαγές που συντελούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία με τη δημιουργία νέων ειδικοτήτων. Η επισκόπηση αυτή στηρίζεται σε ενδελεχή έρευνα του νομοθετικού πλαισίου, ιδιαίτερος από την περίοδο κατάργησης του θεσμού της επετηρίδας μέχρι και τις μέρες που διανύουμε. Σχετικούς νόμους, υπουργικές αποφάσεις, τροποποιήσεις νόμων, προεδρικά διατάγματα που στηρίζουν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης αντλήσαμε από την ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου, ιστοσελίδες εκπαιδευτικού περιεχομένου καθώς και αντίστοιχη βιβλιογραφία. Σημαντικό μέρος του συνόλου αυτού των νόμων παραθέτουμε σε παράρτημα στο τέλος της μελέτης.

Μέσα από την θεωρητική προσέγγιση των δύο κεφαλαίων, επιχειρούμε να διαπιστώσουμε κατά πόσο η επιστημονική κατάρτιση των υποψηφίων εκπαιδευτικών, όπως αυτή παρουσιάζεται στο πρώτο μέρος, βρίσκει ανταπόκριση στην «αγορά εργασίας», κατατάσσοντάς τους εκπαιδευτικούς στο κοινωνικό σύνολο μέσω των συστημάτων πρόσβασης.

Με την εκτενή αναφορά, στο δεύτερο κεφάλαιο, των συστημάτων διορισμού, της επετηρίδας και της μετάβασης στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο ο θεσμός του Α.Σ.Ε.Π, που θεωρήθηκε από την Πολιτεία ένα αξιολογικό κριτήριο διορισμού υποψηφίων εκπαιδευτικών ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες ή αντιθέτως, δημιουργήθηκε μια διαφορετική πραγματικότητα ώστε να τίθεται σε αμφισβήτηση ως κριτήριο αξιοκρατικής επιλογής, υποβιβάζοντας έτσι το κύρος του εκπαιδευτικού επαγγέλματος με την εφαρμογή ενός ρευστού και διαρκώς μεταβαλλόμενου νομοθετικού πλαισίου.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θέτουμε είναι:

- Αν ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. πέτυχε ως κριτήριο αξιολόγησης πρόσβασης στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού, μετά την κατάργηση της επετηρίδας.

- Ποιο είναι το θεσμικό πλαίσιο που εφαρμόζεται παράλληλα με το θεσμό των εξετάσεων του Α.Σ.Ε.Π και κατά πόσο αυτό καθορίζεται από τις πολιτικές βουλήσεις.

- Πως πλήττεται το κύρος του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της μελέτης, παρουσιάζεται, με την παράθεση διαγραμμάτων και πινάκων, που είναι αποτέλεσμα καταγραφής, από δευτερογενή στοιχεία που αντλούμε από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, του αριθμού των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, των εγγεγραμμένων μαθητών και των σχολικών μονάδων, η εικόνα της διαχρονικής εξέλιξης της πρόσβασης των εκπαιδευτικών από το πρίσμα των πολιτικών που ακολούθησε και εφάρμοσε το επίσημο ελληνικό κράτος από το 1954 που επανακυκλοφόρησε η στατιστική επετηρίδα της Ελλάδος έως και το 2012 που είναι και τα τελευταία επικαιροποιημένα στοιχεία. Η καταγραφή αυτή έχει σκοπό όχι μόνο να αποτυπώσει μέσα από τα διαγράμματα κατά πόσο αλλάζουν τα δεδομένα της πρόσβασης των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση διαχρονικά, αλλά παράλληλα να επισημάνει και την αναλογία τους με δύο βασικές μεταβλητές, τους μαθητές και τις σχολικές υποδομές. Παραθέτοντας στοιχεία, από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, του συνόλου των αποφοίτων των παιδαγωγικών και «καθηγητικών» σχολών, τα ακαδημαϊκά έτη, από το 2004 έως το 2012, θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε και κατά πόσο ο αριθμός των αποφοίτων βρίσκεται σε συμμετρία με τους διορισμούς των αντίστοιχων ετών.

Κεφάλαιο Πρώτο:

1.Η «Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών» στην Ελλάδα.

1.1. Η λειτουργία των Διδασκαλείων (1829-1932).

Κατά την περίοδο του νεοελληνικού διαφωτισμού⁷ αναπτύχθηκε ένας γόνιμος προβληματισμός σχετικά με την επιτακτική ανάγκη της μόρφωσης του ελληνικού λαού. Το γεγονός αυτό μαρτυρείται από τη συνεχή ίδρυση σχολείων τόσο στην ηπειρωτική όσο και στη νησιωτική Ελλάδα. Αυτή η προσπάθεια των Ελλήνων διανοούμενων και της Εκκλησίας κατέτεινε στο να καλύψει αποκλειστικά τις βασικές ανάγκες της εκπαίδευσης του λαού, καθώς οι δυνατότητες για απόκτηση ανώτερης μόρφωσης υπήρχαν μόνο στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού και γενικότερα στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης.

Προβληματισμοί για την οργάνωση, στο πλαίσιο της γενικότερης μόρφωσης και κάποιας επαγγελματικής εκπαίδευσης, δεν έλειψαν ούτε στα χρόνια του ελληνικού αγώνα, παρόλο που η ιεράρχηση των αναγκών παρέπεμπε στην αντιμετώπιση του συνόλου των εκπαιδευτικών θεμάτων μετά τη συγκρότηση του κράτους. Η λήψη μέτρων όχι μόνο για την καθολική μόρφωση του λαού αλλά και για την εξυπηρέτηση των αναγκών σε

⁷ Προς το τέλος του 17ου αιώνα, στη Δυτική Ευρώπη σημειώνεται μια ζοηρή πνευματική κίνηση, για να ελευθερωθεί το ανθρώπινο πνεύμα από τις προλήψεις, τις δεισιδαιμονίες, την αυθεντία του κράτους και της εκκλησίας και να επικρατήσει ο ορθός λόγος, το κριτικό πνεύμα, η πνευματική ελευθερία, η ανεξιθρησκία και ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του κάθε ανθρώπου. Η κίνηση αυτή ονομάστηκε «Διαφωτισμός». Οι ιδέες αυτές έφτασαν και στον τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο, όταν οι συνθήκες ήταν κατάλληλες. Τέτοιες συνθήκες δημιουργήθηκαν στις αρχές του 18ου αιώνα με την ανάθεση της εξουσίας των παραδουνάβιων ηγεμονιών σε ελληνικά χέρια, αλλά και αργότερα με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774). Αυτή, λοιπόν, η περίοδος μπορεί να οριστεί ως η περίοδος του «Νεοελληνικού Διαφωτισμού», που τελειώνει με την έναρξη της ελληνικής Επανάστασης του 1821. Για την περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού χρησιμοποιήθηκε η παρακάτω βιβλιογραφία: α) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, (1975), τ. ΙΑ', σ.328-359. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, β) *Ελλάδα, Ιστορία και Πολιτισμός*, (1995), τ. 5^{ος}, σ.194-201. Αθήνα: Μαλλιάρης – Παιδεία, γ) Κιτρομηλίδη, Π.(1996), *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα: εκδ. ΜΙΕΤ, και δ) Γέρου, Θ.(1996), *Ελληνική Παιδεία*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία.

εξειδικευμένη γνώση κρίθηκε αναγκαία ήδη από τον πρώτο χρόνο της ελληνικής επανάστασης.

Για την οργάνωση της εκπαίδευσης προτάθηκε η λειτουργία τριών ειδών σχολείων, που «*Από τα τρία είδη το πρώτον είδος να εμπεριλαμβάνει τα σχολεία διά την προκαταρκτικήν και δημόδην αγωγήν, διά της οποίας ο μαθητής να διδάσκεται μόνον το να διαβάξη, να γράφη και να λογαριάξη. Το δεύτερον να εμπεριλαμβάνει τα Λύκεια [...]. Εις αυτά να διδάσκεται ο μαθητής με όλην την απαιτούμενη γραμματοκριτικήν εντέλειαν την προπατορικήν μας γλώσσαν, να σπουδάξη την λατινικήν και γαλλικήν και να ακροάζεται στοιχειώδη μαθήματα των επιστημών και της φιλοσοφίας. Το τρίτον και τελευταίον, να συστηθεί εν τουλάχιστον Πανεπιστήμιον εν Ελλάδι [...] όπου να σπουδάζωσιν όσοι προτετελεσμένοι εις τα λύκεια θέλουν να τελειοποιηθούν εις τινά επιστήμην και να την μάθωσιν ως επάγγελμα*»⁸.

Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο όλες αυτές οι προσπάθειες για τη σύσταση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν μπόρεσαν να έχουν ουσιαστικά αποτελέσματα λόγω των εχθροπραξιών, της οικονομικής δυσχέρειας και της πολιτικής αστάθειας του κράτους. Καθώς ανάμεσα στο 1821 και το 1828 «*κανένας σχολικός μηχανισμός δεν λειτούργησε και η μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων της χώρας ήταν αγράμματη [...]. Δεν είναι λοιπόν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι την ώρα που ιδρύθηκε το ανεξάρτητο κράτος βρισκόμαστε στο έτος μηδέν της ελληνικής εκπαίδευσης*»⁹.

Έτσι, μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους, η δομή του περιορίζεται σε κάποιες γεωργικές - κτηνοτροφικές ομάδες και τους κοτζαμπάσηδες χωρίς να υπάρχει η αστική τάξη. Από την άλλη πλευρά η

⁸ Δημαράς, Α.(1990), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια Ιστορίας, 1821-1894)*, τομ.Α΄, σ.10-11. Αθήνα : Ερμής. Όπου ο μελετητής γράφει χαρακτηριστικά ότι «οι Έλληνες οραματίζονται για το ελεύθερο κράτος τους ένα εκπαιδευτικό σύστημα κλιμακωμένο σε τρεις βαθμίδες που θα προσφέρεται δωρεάν (τουλάχιστον στην πρώτη βαθμίδα) σε αγόρια και κορίτσια κάτω από την επίβλεψη της Βουλής, με υπεύθυνο στην Κυβέρνηση ένα ειδικά ορισμένο Υπουργό. Το δικαίωμα στη μόρφωση θα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και η εκπαίδευση θα αποβλέπη στη διαμόρφωση ελεύθερων πολιτών που θα έχουν συνείδηση τόσο των καθηκόντων, όσο και των δικαιωμάτων τους».

⁹ Τσουκαλάς, Κ.(1987), *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα(1830-1922)*, σ.391. Αθήνα: Θεμέλιο

εκπαίδευση, που να απευθύνεται στις ευρύτερες λαϊκές μάζες, έστω και στοιχειώδης, απουσιάζει εντελώς, στοιχείο που καταμαρτυρεί την αναγκαιότητα ανασύστασης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Χαρακτηριστική μάλιστα είναι μία αναφορά του Ι. Καποδίστρια σχετικά με την οργάνωση της εκπαίδευσης, επισημαίνοντας ότι θα πρέπει να τεθούν γερά θεμέλια για το οικοδόμημα της παιδείας του κράτους, δηλαδή με μία στοιχειώδη εκπαίδευση¹⁰. Είχε την πεποίθηση ότι η γενική παιδεία ήταν από τα βασικά μέσα που θα βοηθούσαν στην ανάπτυξη του κράτους σε επίπεδο οικονομικό και κοινωνικό. Έτσι, προσπάθησε να θεμελιώσει ένα εκπαιδευτικό σύστημα από την αρχή, από τις κατώτερες δηλαδή βαθμίδες της εκπαίδευσης για να καταπολεμήσει τον αναλφαβητισμό που μάστιζε την ελληνική κοινωνία.

Με τα λίγα μέσα που διέθετε εκείνη την εποχή ίδρυσε το 1829 το Οικοτροφείο στην Αίγινα όπου εντάχθηκε και το Πρότυπο Σχολείο για την προπαρασκευή και εκπαίδευση των δασκάλων. Πρόκειται για τη σύσταση ενός Κεντρικού Σχολείου *«εις Αίγινας δια τους μαθητιώντας νέους και κυριότερον δια τους έχοντας έφεσιν να αναδεχθώσι το διδασκαλικόν επάγγελμα»*¹¹. Όπως ανέφερε σε επιστολή του ο Κυβερνήτης της Ελλάδας *«υπάρχουν ήδη τουλάχιστον 5000 παιδιά γνωρίζοντα να αναγιγνώσκουν και να γράφουν και να αριθμούν και εξ αυτών έως 20 θέλω βάλει εις τυπικόν σχολείον, ίνα εξέλθωσι άριστοι διδάσκαλοι δι' άλλα αλληλοδιδασκτικά σχολεία»*.¹²

Στο πλαίσιο της οικονομικής ανόρθωσης, ασχολήθηκε και με την επαγγελματική κατάρτιση των νέων, ιδρύοντας τη Γεωργική Σχολή στην Τίρυνθα, το Κεντρικό Πολεμικό Σχολείο στο Ναύπλιο για τις στρατιωτικές

¹⁰Κούκου, Ε.(1972), *Καποδίστριας και η Παιδεία (1827-1832)*,σ.11. Αθήνα: Τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Αιγίνης. Όπου παρουσιάζεται αυτή η αναφορά του Ι. Καποδίστρια σχετικά με την οργάνωση της εκπαίδευσης: «Όταν η βάση αυτή τεθή επάνω εις σταθερά θεμέλια, τότε χρέος της Κυβερνήσεως θέλει είσθαι το να συστήση χωρίς αναβολήν κεντρικά Σχολεία εις διαφόρους επαρχίας της Επικρατείας, όπου οι κατά την Αλληλοδιδασκτικήν τελειοποιηθέντες μαθηταί θέλουν κατασταθή επιδεικτικοί διδασκαλίας ανωτέρας εις τε την φιλοσοφίαν, και εις τας επιστήμας και εις τας τέχνας».

¹¹Παπαγεωργίου, Β.(1939), *ο Καποδίστριας εις την εκπαίδευσιν, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 22 Ιανουαρίου 1830,σ.47.Αθήνα

¹² βλ. Παπαγεωργίου, Β.(1939), *όπ. π.*, σ.97

ανάγκες καθώς και πολλά εργαστήρια τεχνών¹³. Ο Καποδίστριας δεν κάνει λόγο για οργάνωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αλλά δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην «αλληλοδιδασκτική μέθοδο»¹⁴ διδασκαλίας.

Σκοπός του ήταν ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού κράτους και μέσω της εκπαιδευτικής πολιτικής έστρεψε το ενδιαφέρον του στην πρωτοβάθμια - στοιχειώδη εκπαίδευση και στην «εκπαίδευση των εκπαιδευτικών». Επεδίωκε και θεσμοθέτησε να είναι ομοιόμορφος ο τρόπος που οργανώνονται και διοικούνται τα σχολεία καθώς και ο τρόπος διδασκαλίας των εκπαιδευτικών. Στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία, οι μαθητές κατατάσσονταν ανάλογα με την πρόοδό τους και όχι με την ηλικία και τη διδασκαλία αναλάμβαναν οι πρωτόσχολοι, οι οποίοι ήταν μαθητές με καλή διαγωγή και καλές επιδόσεις. Ο δάσκαλος επιτηρούσε την εκπαιδευτική διαδικασία. Άλλωστε, για πρώτη φορά από τον ίδιο τον Καποδίστρια εισάγονται οι όροι και τα κριτήρια για όσους επιθυμούσαν να σπουδάσουν δάσκαλοι στα διδασκαλεία. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, θα έπρεπε να βρίσκονται στην ηλικία των 19 - 20 ετών, να έχουν καθαρό ποινικό μητρώο και να γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα¹⁵.

Ένας άλλος τρόπος παραγωγής δασκάλων, πέρα του «τυπικού σχολείου» ήταν η απόκτηση διπλώματος αυτοδίδακτων μέσω εξετάσεων. «Οι εξετάσεις διεξάγονταν από μία επιτροπή στην οποία προήδρευε ο Κυβερνήτης ή ο γενικός επιθεωρητής».¹⁶

¹³ Μαυροσκούφης, Δ.(2004), Η εκπαίδευση 1824-1832.Ανώτατες φροντίδες στα χρόνια του αγώνα, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*,(τομ.3^{ος}).Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα

¹⁴Κοντονή, Α.(1997),Το νεοελληνικό σχολείο και ο πολιτικός ρόλος των παιδαγωγικών συστημάτων. Αθήνα: Κριτική. Όπου αναλύεται ο όρος «αλληλοδιδασκτική μέθοδος». Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια μέθοδο διδασκαλίας, η οποία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στη Μεγάλη Βρετανία και αποσκοπούσε στη διδασκαλία πολλών μαθητών μαζί στον ίδιο χώρο με μικρό κόστος. Η μέθοδος αυτή εξυπηρέτησε την ανάπτυξη ενός συστήματος λαϊκής εκπαίδευσης, το οποίο ήταν φθηνό, καθώς δεν απαιτούσε πολλούς δασκάλους και πολλά βιβλία. Αξίζει να αναφερθεί ότι η μέθοδος αυτή έγινε γνωστή από τις αρχές του 19ου αιώνα και εφαρμόστηκε μέχρι το 1880, βλ. Λέφας, Χ.(1942),*Ιστορία της Εκπαιδύσεως*,σ.129. Αθήνα: ΟΕΔΒ

¹⁵ βλ. Λέφα, Χ.(1942), *όπ. π.*,σ.168

¹⁶ Ανδρέου, Α.(1990), *Διδασκαλεία και Κατάρτιση των Δασκάλων,1878-1911*,σ.143 (δ.δ. του Παιδ. Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.).

Κενά της πολιτικής εξουσίας, κάλυπταν και οι ευεργετικές δράσεις ιδιωτών, φιλεκπαιδευτικών συλλόγων, φιλανθρωπικών εταιρειών τόσο με την ίδρυση σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, που αποτελούσαν και την πλειονότητα, όσο και με την ίδρυση σχολείων δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μάλιστα, χαρακτηριστικό γεγονός ήταν ότι το ποσό των δωρεών για την εκπαίδευση το 1870 ξεπερνά το άθροισμα του προϋπολογισμού του Υπουργείου Παιδείας για την ίδια περίοδο¹⁷.

Η προσπάθεια ανασύστασης του εκπαιδευτικού συστήματος ανακόπηκε βίαια με τη δολοφονία του Καποδίστρια. Γεγονός που οδηγεί σε μια χαοτική κατάσταση σε όλους τους τομείς της ζωής των Ελλήνων. Στο Ναύπλιο φτάνει ο νεαρός Βαυαρός πρίγκιπας Όθωνας τον Γενάρη του 1833, ενώ ένας από τους συμβούλους του αναλαμβάνει τον εκπαιδευτικό τομέα. Από το 1834 και για έναν αιώνα περίπου, μέχρι το 1929, μπήκαν οι βάσεις για την οργάνωση της εκπαίδευσης¹⁸, της οποίας ο μορφωτικός της προσανατολισμός ήταν η κλασική παιδεία¹⁹. Ήταν ένα σύστημα συγκεντρωτικό και αναχρονιστικό, που διατηρήθηκε γιατί εκ πρώτης μόνο όψεως φαινόταν λειτουργικό και αποτελεσματικό²⁰.

Έτσι, οι Βαυαροί αντιβασιλείς ερχόμενοι στην Ελλάδα με διαμορφωμένες αντιλήψεις για την οργάνωση της εκπαίδευσης προσπάθησαν να τις επιβάλουν προχωρώντας σε συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις. Με το διάταγμα της 21ης Νοεμβρίου 1833, το οποίο συμπληρώθηκε με τον Νόμο της 6ης Φεβρουαρίου του 1834 οργανώθηκε η στοιχειώδης εκπαίδευση, η

¹⁷ βλ. Τσουκαλά, Κ.(1987), όπ π.,σ.488

¹⁸ Χατζηστεφανίδης, Θ.(1990), *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης(1821-1986)*,σ.40.Αθήνα: εκδ. Παπαδήμας. Όπου επισημαίνεται το πρόβλημα με το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, καθώς οι εκπαιδευτικοί νόμοι που εισήγαγαν οι Βαυαροί αποτελούσαν πιστή μίμηση αντίστοιχων γαλλικών και γερμανικών. Έτσι, το εκπαιδευτικό σύστημα που οργανώθηκε τότε δεν ήταν δυνατό να ανταποκριθεί στις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας.

¹⁹ Κουλούρης, Χ.(1992), Εθνικά στερεότυπα και ελληνική εθνική ταυτότητα στο σχολείο του 19^{ου} αιώνα: στο *Αφιέρωμα στον πανεπιστημιακό δάσκαλο Βασ. Βλ. Σφυρόερα από τους μαθητές του*,(σ.323). Αθήνα: Λύχνος. Όπου επισημαίνεται ότι η κλασική παιδεία - κλασικισμός αυτός που επενδύεται με απόλυτες αξίες επηρεάζει αναπόφευκτα την εικόνα των νεώτερων Ελλήνων, όπως αυτή διαγράφεται στο πλαίσιο του νεοσύστατου κράτους.

²⁰ βλ. Λέφας, Χ.(1942), όπ π. σ.12, όπου ο μελετητής αναφέρει με διάχυτη ειρωνεία ότι «*Το νομοσχέδιο έμοιαζε με το παπούτσι του Ξενοκράτη. Ήταν καλοστολισμένο και από άριστο δέρμα, με ένα μόνο μειονέκτημα: δεν ταίριαζε στο πόδι για το οποίο ράφτηκε*».

οποία είναι υποχρεωτική και για τα δύο φύλα ως προς τα βασικά μαθήματα²¹. Μεταξύ των άλλων προβλεπόταν και η ίδρυση Διδασκαλείου ή Διδασκαλοδιδασκαλείου για την εκπαίδευση των Δασκάλων, το οποίο θα είχε Διευθυντή και δύο καθηγητές.

Σύμφωνα με το άρθρο 66 του Ν. 1834 σκοπός του Διδασκαλείου ήταν να δημιουργήσει ικανούς δασκάλους και δασκάλισσες. Μάλιστα, ανάλογα με τις γνώσεις και την ικανότητά τους στη διδασκαλία, οι διδάσκαλοι διακρίνονταν στις τρεις κατηγορίες. Σε δασκάλους νομών και επαρχιών, σε δασκάλους δήμων α' τάξεως και σε δασκάλους β' και γ' τάξεως.²²

Το Διδασκαλείο λειτούργησε ένα χρόνο στο Ναύπλιο και μετά μεταφέρθηκε στην Αθήνα, τη νέα πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Η φοίτηση στο Διδασκαλείο ήταν διετής, ενώ δικαίωμα συμμετοχής στις εισαγωγικές εξετάσεις είχαν και οι απόφοιτοι της Β' τάξης του ελληνικού σχολείου. Το Διδασκαλείο στο πρόγραμμά του περιλαμβάνει μαθήματα γενικής εκπαίδευσης καθώς και εκμάθηση της «αλληλοδιδασκτικής μεθόδου». Μάλιστα αυτή η μέθοδος προωθήθηκε με διευθυντή του Διδασκαλείου τον Ι. Κοκκώνη και τα εγχειρίδιά του, τον *Οδηγό Αλληλοδιδασκτικής* του 1842, το οποίο θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι αποτέλεσε το πρώτο αναλυτικό και ουσιαστικό πρόγραμμα για το δημοτικό σχολείο²³.

Έτσι, φαίνεται ότι οι Βαυαροί, προσπάθησαν να επιβάλουν ένα δικό τους σύστημα στην εκπαίδευση των δασκάλων, το οποίο ωστόσο δεν ανταποκρίνονταν στις ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του ελληνικού κράτους σε σχέση με την εξελιγμένη βιομηχανικά κοινωνία.

Με τα διατάγματα της 31ης Δεκεμβρίου 1836: α) Περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων και β) Περί του διορισμού της τάξεως των μαθημάτων των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων, οργανώθηκε

²¹ Χρήστου, Θ.(1998), *Κωνσταντίνος Δημητρίου Σχινάς (1801-1857)*, σ.84,107-108. Αθήνα: ΣΩΒ

²² Η διαβάθμιση των δασκάλων έγινε ύστερα από πρόταση της «Επί της προπαιδείας Επιτροπής» με εισήγηση του Ι.Π. Κοκκώνη και καθιερώθηκε με Διάταγμα στις 12-7-1830.

²³ Τζήκας, Χ.(1999), *Ι. Π. Κοκκώνης. Ο ρόλος του στη θεμελίωση και τα πρώτα βήματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.

η μέση εκπαίδευση. Τα διατάγματα αυτά αφορούσαν μόνο τα αγόρια καθώς απέκλειαν εντελώς τα κορίτσια.

Η μέση εκπαίδευση είναι επτάχρονη και αποτελείται από το τριτάξιο ελληνικό σχολείο και το τετρατάξιο γυμνάσιο. Σε αυτά τα διατάγματα ορίζεται ο τρόπος που θα λειτουργούσαν τα σχολεία, τα καθήκοντα των διδασκόντων και των διδασκομένων, οι ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως, καθώς και οι όροι λειτουργίας της ιδιωτικής εκπαίδευσης²⁴.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 98 του Διατάγματος «Περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων», όσοι θέλουν να διορισθούν καθηγητές θα πρέπει να έχουν σπουδάσει σε μία σχολή γενικών επιστημών του Πανεπιστημίου και να έχουν υποβληθεί σε θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση. Κατόπιν, οι υποψήφιοι θα εξετάζονταν από μία επιτροπή πάνω στα γνωστικά αντικείμενα που θα έπρεπε να γνωρίζουν κατά την εκπαίδευσή τους στο Πανεπιστήμιο και μετά θα ακολουθούσε 2 ετών πρακτική άσκηση. Τις γνώσεις τους από την πρακτική θα τις εξέταζε ακολούθως πάλι η διορισμένη επιτροπή. Όμως, οι διατάξεις αυτού του Νόμου δεν εφαρμόστηκαν γιατί προσέκρουαν στην ελληνική πραγματικότητα.

Παράλληλα οργανώθηκε και η ανώτατη εκπαίδευση με το διάταγμα του 1837 «Περί προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου». Οι λίγοι απόφοιτοι, αποκλειστικά αγόρια, του γυμνασίου εισάγονταν χωρίς εξετάσεις στο πανεπιστήμιο που ιδρύθηκε με βασιλικό διάταγμα στις 14 Απριλίου του 1837. Πρόκειται για το *Οθώνειον Πανεπιστήμιον*, όπως λεγόταν πριν πάρει το σημερινό του όνομα *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών* και απαρτιζόταν από τέσσερις σχολές, τη Θεολογική, τη Νομική, τη Φιλοσοφική και την Ιατρική²⁵.

²⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος εκείνης της χρονικής περιόδου βλ. Κόκκοτας, Π.(1978), *Ο ρόλος της παιδείας στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας*, σ.37. Αθήνα: εκδ. Τούντας

²⁵ Μπουζάκης, Σ.(2006), *Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836-2005)*, τομ. Α' και Β'. Αθήνα: Gutenberg. Στα βιβλία αυτά παρατίθενται ολόκληρα τα κείμενα των νόμων που αφορούν την Πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Πολύ αργότερα, στα τέλη του 19ου αιώνα, με την αρχή της εκβιομηχάνισης της χώρας δημιουργήθηκε πρόσφορο το έδαφος για τη στροφή του ενδιαφέροντος στις θετικές επιστήμες, όπως στη Χημεία και τις Φυσικές Επιστήμες. Έτσι, δημιουργήθηκε μία νέα σχολή, η Φυσικομαθηματική το 1903 προσελκύνοντας αρκετούς νέους της εποχής.

Από την άλλη πλευρά με τα διατάγματα του 1834 (άρθρο 60) και του 1836 (άρθρο 115) κατοχυρώθηκε και η δυνατότητα ύπαρξης της ιδιωτικής εκπαίδευσης, η οποία διακρινόταν σε κατ' οίκον διδασκαλία, σε ιδιωτικά σχολεία και ξένα σχολεία²⁶. Οι ελλείψεις της δημόσιας εκπαίδευσης και η απουσία σχολείων για τις γυναίκες αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες για να ευνοήσουν την ίδρυση ιδιωτικών σχολείων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ίδρυση της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας στην Αθήνα στις 25 Ιουλίου 1836, σκοπός της οποίας ήταν αγωγή και η εκπαίδευση του λαού και ιδιαίτερα του γυναικείου φύλου με τη σύσταση παρθεναγωγείων και διδασκαλείων - σχολείων²⁷.

Την περίοδο της ίδρυσης των πρώτων Διδασκαλείων με την ανασυγκρότηση του ελληνικού κράτους, όσοι επιθυμούσαν να πάρουν το πτυχίο του Δασκάλου, έπρεπε να εξετασθούν από μία επιτροπή που μεταξύ των καθηγητών του Διδασκαλείου έπρεπε να είναι και ένας ιερωμένος²⁸.

Το Υπουργείο Παιδείας, ελλείπει δασκάλων, καθώς οι απόφοιτοι του Διδασκαλείου Αθηνών δεν επαρκούσαν να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες, εξουσιοδότησε, το 1844, τις τοπικές αρχές να τοποθετούν ως δασκάλους, τους εφημέριους και γραμματοδιδασκάλους, οι οποίοι ήταν ελάχιστα μορφωμένοι-οι τελευταίοι ήταν απόφοιτοι δημοτικού και μετά το 1892 απόφοιτοι του σχολαρχείου- αφού τους υποβάλλουν σε κάποια εξέταση.

²⁶ Ανδρέου, Α. (1997), *Η ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Ιστορική Επισκόπηση-Ζητήματα των εκπαιδευτικών*, σ.18. Θεσσαλονίκη: Σ.Ι.Ε.Λ.

²⁷ βλ. Ανδρέου, Α. (1997), ό.π., σ.28, όπου επισημαίνονται οι επιφυλάξεις και η μεγάλη προσπάθεια που καταβλήθηκε για να μην μετατραπούν σε κερδοσκοπικά ιδρύματα.

²⁸ Αντωνίου, Χ. (2002), *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων Δασκάλων (1828-2000)*, σ. 29. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα δεν σημειώθηκε καμία σημαντική αλλαγή στο χώρο της εκπαίδευσης, παρόλο που με την εκθρόνιση του Όθωνα το 1862 δημιουργήθηκαν προσδοκίες για τυχόν αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική του κράτους. Νέος βασιλιάς της χώρας είναι ο πρίγκιπας της Δανίας Γεώργιος Γλύξμπουργκ και έτσι ξεκινά μία υποτυπώδης βιομηχανική ανάπτυξη με ορισμένους Έλληνες του εξωτερικού, πλούσιους επιχειρηματίες, να δείχνουν επενδυτικό ενδιαφέρον μεταφέροντας τα κεφάλαιά τους στην Ελλάδα²⁹.

Σχετικά με τα εκπαιδευτικά θέματα, στο νέο Σύνταγμα του 1864 οι διατάξεις δεν έχουν τίποτα ουσιαστικότερο να προσθέσουν σε ό,τι αναφέρονταν στο Σύνταγμα του 1844, το οποίο με τη σειρά του αναφερόταν στις εκπαιδευτικές ρυθμίσεις των Βαυαρών στη δεκαετία του '30. Οι υπεύθυνοι για τη διαμόρφωση της εκπαίδευσης εκείνης της περιόδου διαπιστώνουν το μονοδιάστατο προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους, καθώς και την προβληματική λειτουργία του Διδασκαλείου. Μάλιστα, θεώρησαν ότι η ποιότητα των δασκάλων που αποφοιτούσαν ήταν υποβαθμισμένη χωρίς να είναι δυνατή η ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις και τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας αυτής της περιόδου.

Χαρακτηριστικό δείγμα της κρίσης και της στασιμότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αυτής της περιόδου αποτελεί και η διακοπή των ήδη υπάρχοντων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Έτσι, αποφασίστηκε η διακοπή λειτουργίας του Διδασκαλείου το 1864 καθώς επίσης και της Ιονίου Ακαδημίας, που είχε ιδρυθεί το 1824 και αποτελούσε το πρώτο ίδρυμα πανεπιστημιακού επιπέδου σε μη τουρκοκρατούμενο έδαφος³⁰.

²⁹Τσουκαλάς, Κ.(1981), *Η Ελληνική Τραγωδία. Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες*, σ.12. Αθήνα: Νέα Σύνορα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οικονομική, πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα του ελληνικού κράτους εκείνη την χρονική περίοδο βλ Σβορώνος, Ν.(1976), *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, σ.101-102. Αθήνα: Θεμέλιο

³⁰ Βώρος, Φ.Κ.(2002), *Ιόνιος Ακαδημία (1824-64)*, στο <http://www.voros.gr/ist/ar1007.doc> (Προσπελάστηκε στις 20/6/14).

Όσον αφορά τη διακοπή λειτουργίας του Διδασκαλείου, ο υπουργός Επ. Δεληγιώργης, το 1863, θεώρησε αναγκαία την αναδιοργάνωσή του διαφορετικά «το Διδασκαλείον είναι κατάστημα όλως περιττόν και επιβλαβές».³¹

Όπως αναφέρει ο Ανδρέου «Η κακή κατάσταση της λαϊκής εκπαίδευσης οδήγησε στην άποψη ότι υπεύθυνο ήταν το Διδασκαλείο. Ως αιτία αυτής της κατάστασης θεωρήθηκαν: α) ο μεγάλος αριθμός των αποφοίτων δασκάλων που δεν μπορούσαν να απορροφήσουν τα σχολεία. Αναφέρθηκε στη Βουλή ότι αποφοίτησαν 2.100 δάσκαλοι, ενώ οι απαιτήσεις ανέρχονταν σε 900 και πλεονάζαν 700.[...]οι περισσότεροι διδάσκαλοι πεινούν, ευρίσκονται εδώ (στην Αθήνα) και είναι αναγκασμένοι να τραπούν εις άλλον έργο και είναι ανεπιτήδευτοι. β) Η επαγγελματική μόρφωση που κρίθηκε ελλιπής.[...]Ακόμη επισημάνθηκε στις συζητήσεις στη Βουλή ότι οι μαθητές του Διδασκαλείου διδάσκονταν μόνο Γραφή, Ανάγνωση, Ελληνική Γλώσσα, Αριθμητική και Γεωγραφία. γ) οι εξετάσεις, τόσο οι εισιτήριες όσο και οι απολυτήριες κρίθηκαν χαλαρές[...].»³²

Την περίοδο από το 1864 έως και το 1878 που δεν λειτουργεί το Διδασκαλείο, την επιλογή και τον διορισμό των δασκάλων ανέλαβαν ειδικές επιτροπές που είχαν συσταθεί με ειδικά Βασιλικά Διατάγματα. Τα κριτήρια αυτών των επιτροπών ήταν υποκειμενικά, υποκινούμενα κυρίως από πολιτικά αλλά και άλλα κίνητρα και επέτρεψαν την ανάληψη καθηκόντων διδασκαλίας σε άτομα μη κατάλληλα. Σύμφωνα με τον Λέφα «Αι επιτροπείαι τάχιστα απέβησαν διαβόητοι. Αμαξηλάται, υπηρέται, χειρωνάκτες, απόφοιτοι των Ελληνικών σχολείων υπέστησαν ευχερώς ενώπιον αυτών την δοκιμασίαν, ούτω

³¹ Δημαράς, Α.(1973),(Επιμ.), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια Ιστορίας 1821-1894)*, τ. Α', σ.177. Αθήνα: Ερμής

³² Ανδρέου, Α.(1990), *Διδασκαλεία και Κατάρτιση των Δασκάλων, 1878-1911*, σ.164-165,(δ.δ του Παιδ. Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.)

ανεδείχθησαν δημοδιδάσκαλοι άνθρωποι ανάξιοι και παντελώς άχρηστοι [...]»³³.

Έτσι, εύλογα παρατηρείται ότι αυτή η κατάσταση οδήγησε στη δημιουργία ενός κενού στην εκπαίδευση των δασκάλων, το οποίο έδωσε τη δυνατότητα σε ανθρώπους ανίκανους για το επάγγελμα να εισέλθουν στον εκπαιδευτικό χώρο, καθιστώντας ακόμη χειρότερη την προϋπάρχουσα άσχημη κατάσταση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στο χώρο της μέσης εκπαίδευσης, όπου η αύξηση των Γυμνασίων και η αυξημένη ζήτηση για καθηγητές οδήγησε το κράτος να προχωρήσει σε προσλήψεις θέσεων καθηγητών, φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής χωρίς να υποβληθούν σε εξετάσεις.

Το Διδασκαλείο επαναλειτούργησε το 1878 και μετέπειτα ιδρύθηκαν άλλα τρία, στην Τρίπολη, στην Κέρκυρα και στη Λάρισα. Όπως αναφέρεται στον Λέφα «*Το Διδασκαλείο Δασκάλων, το οποίο είχε διακόψει τη λειτουργία του από το 1864 ως το 1878, επαναλειτούργεί σε μία προσπάθεια καταπολέμησης της ελλιπούς κατάρτισης των εκπαιδευτικών και της εξυπηρέτησης πελατειακών σχέσεων βουλευτών. Έτσι γίνεται δυνατή η κατάρτιση δασκάλων με καλύτερες προδιαγραφές*».³⁴

Η νέα μέθοδος διδασκαλίας στο νέο Διδασκαλείο είναι η συνδιδασκτική, που εισήχθη στην εκπαίδευση με το διάταγμα της 30 Σεπτεμβρίου του 1880, και όχι η αλληλοδιδασκτική όπως άλλοτε, με το δάσκαλο αποκλειστικό μεταδότη της γνώσης, έχοντας την πλήρη ευθύνη της τάξης. Η συνδιδασκτική μέθοδος βασιζόταν στην ερβαρτιανή παιδαγωγική, που αποτελούσε κυρίαρχο παιδαγωγικό ρεύμα στη Γερμανία την εποχή εκείνη, με σκοπό την ηθική διαπαιδαγώγηση του ατόμου.

Από τον καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Ι. Πανταζίδη, την περίοδο εκείνη, επισημάνθηκε και η ανάγκη

³³ Λέφας, Χ.(1942),*Ιστορία της Εκπαιδευσεως*,σ.83. Αθήνα: ΟΕΔΒ

³⁴ βλ.Λέφα, Χ.(1942),όπ.π.σ.161

παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης των μελλοντικών καθηγητών. Μάλιστα, ο ίδιος ξεκίνησε το μάθημα της γυμνασιακής παιδαγωγικής και αργότερα της πρακτικής άσκησης των φοιτητών στο Παιδαγωγικό Φροντιστήριο που είχε αναλάβει ο ίδιος. Έτσι, ιδρύεται στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στη Φιλοσοφική Σχολή, έδρα «Γυμνασιακής Παιδαγωγικής και Μεθοδολογίας», που ανέλαβε ο Δ. Ζαγγογιάννης.

Την περίοδο λίγο πριν την επαναλειτουργία των Διδασκαλείων, 1870-1880, ζυμώσεις έγιναν μέσα από σχέδια νόμων για την εκπαίδευση και συγκεκριμένα για την κατάρτιση των δασκάλων. Μεταξύ αυτών ήταν τα τρία σχέδια, όπως δημοσιεύθηκαν το Νοέμβριο του 1870 στην «Εφημερίδα των Φιλομαθών» από τον βουλευτή Κυνουρίας Γ.Α. Βακαλόπουλο. Για την κατάρτιση των δημοδιδασκάλων, ο Βακαλόπουλος πρότεινε την λειτουργία ενός «Πρότυπου σχολείου», στο οποίο θα γίνονταν δεκτοί όσοι είχαν Απολυτήριο Γυμνασίου ή της «Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας» για τις γυναίκες. Οι άνδρες θα έπρεπε να έχουν συμπληρώσει τα 20 χρόνια και άνω και οι γυναίκες τα 18 χρόνια και να φέρουν έγγραφη πιστοποίηση ευσεβούς βίου από την εκκλησιαστική αρχή του τόπου. Η πρόταση του Βακαλόπουλου για απαραίτητη προϋπόθεση φοίτησης στο «Πρότυπο σχολείο» την κατοχή Απολυτηρίου Γυμνασίου, έγινε πραγματικότητα πολλά χρόνια αργότερα με την ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών.³⁵ Δεκτοί στο «Πρότυπο σχολείο» θα γίνονταν και παλαιότεροι δάσκαλοι αρκεί να προσκόμιζαν πιστοποιητικό άμεμπτης συμπεριφοράς από το Υπουργείο. Επιπλέον, για την καλύτερη εξάσκηση των μελλοντικών δασκάλων ο Βακαλόπουλος πρότεινε την προσάρτηση στο «Πρότυπο σχολείο» ενός δημοτικού σχολείου.

Άλλη μία πρόταση την περίοδο αυτή, συγκεκριμένα το 1874, για την αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης ήταν και το νομοσχέδιο του Υπουργού Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης Ι. Βαλασόπουλου, με την οποία συντάχθηκε και η Ιερά Σύνοδος, καθώς πρότεινε το διδακτικό έργο στα

³⁵ Ανδρέου, Α.(1989),*Σχέδια Νόμων για την Εκπαίδευση 1870-1880*, στο <http://www.theseis.com> (Προσπελάστηκε τον 8/2014).

δημοτικά σχολεία να αναλάβει ο κλήρος, καθώς δυσμενείς συνθήκες όπως οι πενιχρές αμοιβές των δασκάλων που τους οδηγούσαν σε δεύτερη απασχόληση, όπως και οι διώξεις τους λόγω εμπλοκής στην πολιτική καθιστούσε πενιχρή την παρεχόμενη εκπαίδευση του λαού.

Κατά την περίοδο 1882 -1895 με τις κυβερνήσεις του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη σημειώθηκαν αξιόλογες προσπάθειες στη σταδιακή ανάπτυξη τόσο της βιομηχανίας³⁶ όσο και στον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης³⁷. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι οι έντονες αντιφάσεις που πήγαζαν από την αντανάκλαση στην εκπαίδευση της οικονομικής υποδομής της χώρας. Όπως σημειώνει ο Πυργιωτάκης «[...] οι κοινωνικο - οικονομικές εξελίξεις, όπως διαμορφώθηκαν κάτω από την πολιτική ηγεσία του Χαρίλαου Τρικούπη, συνέβαλαν στην ανάπτυξη των μεσαίων στρωμάτων. Τα νέα αυτά κοινωνικά στρώματα, τα οποία αποτελούσαν κυρίως οι υπάλληλοι των δημόσιων υπηρεσιών του κράτους, που είχε αρχίσει ήδη να εκσυγχρονίζεται και οι εργαζόμενοι στο τραπεζικό σύστημα, το εμπόριο και την αναπτυσσόμενη βαθμιαία βιομηχανία, έθεσαν σε αμφισβήτηση την αποκλειστική άσκηση της εξουσίας από το θρόνο και τις λίγες γνωστές οικογένειες, τα επονομαζόμενα “τζάκια”. Έτσι διαμορφώνονταν σταθερά μια νέα πολιτική δύναμη, που εξέφραζε τα νέα αυτά κοινωνικά - οικονομικά στρώματα και ερχόταν σε αντίθεση με τις δυνάμεις του μέχρι τώρα πολιτικού κατεστημένου»³⁸.

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια για ριζική αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος σημειώθηκε το 1889, επί κυβέρνησης του Χαρίλαου Τρικούπη. Ο Γ. Ι. Θεοτόκης ο υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως εισήγαγε στη Βουλή για ψήφιση,

³⁶Μηλιός, Γ.(1988), *Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός: Από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη*. Αθήνα: Κριτική. Για μία πιο ενδελεχή μελέτη θεμελίωσης του ελληνικού αστικού κράτους από τις κυβερνήσεις Τρικούπη – Δηλιγιάννη αυτής της περιόδου βλ.Ραφαηλίδη Β., (1993), *Ιστορία (κωμικοτραγική) του νεοελληνικού κράτους*. Αθήνα: Εκδόσεις του 21^{ου} αιώνα.

³⁷βλ. Δημαρά, Α. (1973), όπ.π., σ.246-249, όπου ο μελετητής αναφέρεται στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της κυβέρνησης του Τρικούπη σχετικά με εκπαιδευτικά ζητήματα.

³⁸ Πυργιωτάκης, Ι. Ε.(1992), *Η Οδύσσεια του διδασκαλικού επαγγέλματος*,σ.21.Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη

νομοσχέδιο, το οποίο όμως δεν υπερψηφίστηκε. Πιο συγκεκριμένα, πρότεινε την καθιέρωση εξάχρονου δημοτικού και πεντάχρονου γυμνασίου, την εισαγωγή της διδασκαλίας των γερμανικών, τη μείωση των ωρών διδασκαλίας των λατινικών, την ενίσχυση των πρακτικών μαθημάτων και τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα δημοτικά σχολεία³⁹.

Όσον αφορά, τους εκπαιδευτικούς προβλέπεται η αντικατάσταση των γραμματοδιδασκάλων από γραμματιστές, που θα είναι απόφοιτοι των υποδιδασκαλείων που προτείνεται να συσταθούν. Από την άλλη οι απόφοιτοι του γυμνασίου που δεν έχουν τη δυνατότητα φοίτησης στο πανεπιστήμιο, προβλέπεται να πηγαίνουν σε μονότακτα διδασκαλεία, ώστε να γίνουν δάσκαλοι.

Στις αιτιολογικές εκθέσεις που συνόδευαν τα προτεινόμενα προς ψήφιση νομοσχέδια του Υπ. Γ. Θεοτόκη, αναφέρονταν η ανάγκη για φιλοσοφική και παιδαγωγική κατάρτιση των δασκάλων, για μέριμνα της Πολιτείας παραγωγής περισσότερων δασκάλων ώστε να παραμερισθούν οι δημοδιδάσκαλοι, της μεταφοράς των εδρών Διδασκαλείων σε μικρότερες πόλεις καθώς και της παύσης της αντιγραφής των προγραμμάτων των γυμνασίων στα Διδασκαλεία που αποτέλεσμα είχε οι μαθητές των Διδασκαλείων να μην καταρτίζονται στα αναγκαία μαθήματα που θα δίδασκαν στο δημοτικό.⁴⁰

Επιπλέον, το ενδιαφέρον στράφηκε και στην προσπάθεια μόρφωσης των κοριτσιών, με την πρόταση για σύσταση Παρθεναγωγείων (17 συνολικά σε όλη την περιφέρεια) καθώς και την ίδρυση διδασκαλείου στο Μεσολόγγι για αποφοίτηση διδασκαλισσών. Το 1881 εκδίδεται διάταγμα με το οποίο καθορίζεται ο σκοπός των Παρθεναγωγείων και τα παιδαγωγικά μαθήματα που πρέπει να διδάσκονται. Οι υποψήφιες δασκάλες έπρεπε υποχρεωτικά να φοιτούν στις δύο ανώτερες τάξεις των Παρθεναγωγείων. Παράλληλα, το 1893 εκδόθηκε το πρώτο Αναλυτικό Πρόγραμμα μαθημάτων των Παρθεναγωγείων,

³⁹ βλ Δημαρά, Α.(1973),όπ.π.,σ.275.

⁴⁰ βλ. Ανδρέου, Α.(1990),όπ.π.,σ.316

το οποίο υποχρεώνονται να τηρήσουν όλα τα ιδιωτικά Παρθεναγωγεία, ώστε οι απόφοιτες να έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εξετάσεις για χορήγηση πτυχίου.⁴¹

Η ανάγκη αντικατάστασης των γραμματοδιδασκάλων, όπως είχε επισημανθεί και στο νομοσχέδιο του Θεοτόκη, καθώς και η ανάγκη για περισσότερους δασκάλους οδήγησαν με ψήφιση νόμου το 1892, στην ίδρυση των Υποδιδασκαλείων και συντάκτη τον Δ/ντη της Δημοτικής Εκπαίδευσης Χ.Παπαμάρκο. Στα Υποδιδασκαλεία, που ιδρύθηκε ένα σε κάθε νομό, φοιτούσαν όσοι είχαν απολυτήριο Ελληνικού Σχολείου, κατόπιν εισιτηρίων εξετάσεων, ηλικίας 16-30 ετών. Η φοίτηση σε αυτά ήταν ενός έτους και μετά μπορούσαν να δώσουν εξετάσεις σε ένα Διδασκαλείο. Για την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα Υποδιδασκαλεία, εκφράστηκαν πολλές απόψεις, ωστόσο, παρ' όλες τις ατέλειες, ο χρόνος λειτουργίας τους ήταν μεγάλος και οι απόφοιτοι έφθαναν στους 2.400 υποδιδασκάλους μέχρι και το 1914. Σύμφωνα με τον Ανδρέου *«η παραγωγή μεγάλου αριθμού υποδιδασκάλων, έδωσε τη δυνατότητα στην πολιτική εξουσία, σε συγκεκριμένες περιόδους (1894-1905), να προβεί σε απολύσεις δασκάλων, αλλά και σε μείωση των μισθών. Μακροπρόθεσμα ενίσχυσε την πολυτυπία των δασκάλων ως προς την κατάρτιση και τις διαμάχες ανάμεσα τους σχετικά με τις αμοιβές τους και τις εργασιακές σχέσεις..»*.⁴²

Επόμενος σταθμός μετά τους νόμους του 1834 και 1836 στη νομοθετική οργάνωση της εκπαίδευσης του νεοελληνικού κράτους αποτελεί ο νόμος ΒΤΜΘ' του 3/9/1895⁴³ που ίσχυσε μέχρι το 1929. Ουσιαστικά θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι επρόκειτο για τον πρώτο νόμο μετά το 1834, ο οποίος ίσχυσε περίπου 20 χρόνια ρυθμίζοντας τη λειτουργία του

⁴¹ Μπουζάκης, Σ. –Τζήκας, Χ.(1996), *Κατάρτιση Διδασκαλισσών και Δασκάλων*, σ197-198,206,236-237,275-288. Αθήνα:Gutenberg

⁴² Ανδρέου ,Α.(1990),όπ.π.,σ.334

⁴³ Αξίζει να σημειωθεί ότι είχαν προηγηθεί μόνο ρυθμίσεις για τον κανονισμό των Γυμνασίων, για τα αναλυτικά προγράμματα της πρωτοβάθμιας και μέσης εκπαίδευσης, τα διδακτικά βιβλία, τα δίδακτρα καθώς και ο νόμος ΧΘ' της 11ης Ιανουαρίου 1878 «περί συστάσεως του Διδασκαλείου εν Αθήναις» (ΕτΚ αριθμ. 7/24 – 1 - 1878) με τον οποίο επαναπροσδιορίστηκαν και τα γνωστικά αντικείμενα του δημοτικού σχολείου.

δημοτικού σχολείου. Μέχρι τότε είχαν διαμορφωθεί, σύμφωνα με τον Αλέξη Δημαρά, τα χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, δηλαδή «ο συγκεντρωτικός του χαρακτήρας κάτω από τον απόλυτο κρατικό έλεγχο, η προσήλωσή του στην ομοιομορφία, η μονολιθικότητα της μέσης εκπαίδευσης της οποίας το υπερφορτωμένο πρόγραμμα είχε καθαρά θεωρητικό – κλασικιστικό προσανατολισμό, η υπερτίμηση της σημασίας των εξωτερικών χαρακτηριστικών»⁴⁴.

Με τον ειδικό αυτό νόμο καθώς και με το διάταγμα «περί συστάσεως νηπιαγωγείων» καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια να αναδιοργανωθεί η στοιχειώδης εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο να επέλθει καμιά ουσιαστική βελτίωση. Άλλαξε τη δομή της στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ δεν αναφερόταν καθόλου στις δομές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ως καινοτόμο στοιχείο στην εκπαίδευση της χώρας εκείνης της περιόδου μπορεί να θεωρηθεί αναμφίβολα η εισαγωγή του θεσμού της προσχολικής ηλικίας (με το διάταγμα 30/4/1896 «περί συστάσεως νηπιαγωγείων», χωρίς όμως την ίδρυσή τους από το κράτος αλλά με τη χορηγία και τη βούληση ιδιωτών⁴⁵.

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στα θέματα που αφορούν τα νηπιαγωγεία, καθώς «η απασχόληση του κράτους με την προσχολική αγωγή είναι καινούργιο στοιχείο στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης»⁴⁶. Μάλιστα, όπως επισημαίνει ο Ξωχέλλης «Η ιστορία της εκπαίδευσης των Νηπιαγωγών αρχίζει με το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών της Αικατερίνης Λασκαρίδου το 1897. [...] Η φάση αυτή ολοκληρώνεται στην ουσία μόλις το 1959 (Ν.Δ. 3797), οπότε οι Σχολές Νηπιαγωγών γίνονται Ανώτερες Σχολές»⁴⁷.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1899 η κυβέρνηση του Γ. Θεοτόκη με υπουργό παιδείας τον Α. Ευταξία υποβάλλει στη Βουλή δύο νομοσχέδια «περί δημοτικής εκπαιδευσεως» και «περί μέσης εκπαιδευσεως», σαφώς

⁴⁴ Δημαράς, Α.(1986), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ.Β',σ.3.Αθήνα:εκδ.Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη

⁴⁵ βλ. Δημαρά, Α.(1986), όπ. π.,σ.7-15

⁴⁶ Βλ. Δημαρά, Α.(1986), όπ. π.,σ.18

⁴⁷ Ξωχέλλης, Π.(1989), *Εκπαίδευση και Εκπαιδευτικός Σήμερα-Προβλήματα και Προοπτικές στη σύγχρονη εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη

επιηρεασμένα από την πρόσφατη ήττα της Ελλάδας στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Άλλωστε στην εισηγητική τους έκθεση αναφερόταν ότι, για να σβήσει η Ελλάδα από το μέτωπό της το στίγμα της ήττας του 1897, θα έπρεπε να μεταρρυθμίσει το εκπαιδευτικό της σύστημα⁴⁸. Η ήττα αυτή οδήγησε σε ένα κλίμα επικριτικής του παρελθόντος και σε μία έντονη επιθυμία για αλλαγή.

Αυτή η μεταρρύθμιση επεδίωκε, μέσα από μια ριζοσπαστική αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα, την οργάνωση της εκπαίδευσης σε επιστημονική βάση, την καθιέρωση τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τη θεσμοθέτηση ενός σχολείου για όλους τους πολίτες και των δύο φύλων. Έτσι, καταπολεμώντας το μεγάλο πρόβλημα του αναλφαβητισμού που μάστιζε τον ελληνικό λαό δημιούργησε ένα λαϊκό σχολείο, ένα αυτοτελές δίκτυο στοιχειώδους εκπαίδευσης για όλο το λαό με πρακτικό περιεχόμενο σπουδών.

Τα προταθέντα στη Βουλή των Ελλήνων νομοσχέδια προέβλεπαν επταετή δημοτική εκπαίδευση που χωριζόταν σε δύο κύκλους. Τον πρώτο τετραετή, με σκοπό να παρέχει την πρώτη στοιχειώδη γενική μόρφωση σε όλα τα παιδιά, και τον δεύτερο τριετή. Από την άλλη πλευρά όριζε ένα οκταετές γυμνάσιο, στο οποίο θα φοιτούσαν απόφοιτοι της Δ΄ τάξης του δημοτικού, ενώ όσοι δεν ήθελαν να συνεχίσουν στο γυμνάσιο ολοκλήρωναν το επταετές δημοτικό⁴⁹.

Στόχος των νομοσχεδίων ήταν να γενικευθεί η δημοτική εκπαίδευση σ' όλη την Ελλάδα, να γίνει υποχρεωτική και να προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων στους γονείς που δεν έστελναν τα παιδιά τους στο σχολείο. Προτείνεται η κατάργηση της αρχαίας ελληνικής και η αντικατάστασή της με την καθαρεύουσα, ενώ στα μαθήματα περιλαμβάνονται και γνώσεις

⁴⁸ Φραγκουδάκη, Α.(1977), *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Φιλελεύθεροι Διανοούμενοι. Αγνοί αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο*, σ.18. Αθήνα: Κέδρος

⁴⁹ Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η έντονη κριτική που άσκησε ο Δ. Γληνός στα νομοσχέδια του 1899 λέγοντας ότι ανατρέπεται η «ισοπολιτεία των Ελλήνων, διότι είναι επιβλαβές [...] ν' απολύονται από του σχολείου και να ρίπτονται εις τον αγώνα της ζωής παιδιά μόλις δεκαετή», βλ. Γληνός, Δ.(1971), *Εκλεκτές Σελίδες*, σ.106-107,112-114. Αθήνα: Στοχαστής

γεωπονίας, κηπουρική, δεντροκομία, μελισσοκομία, δικαιώματα και καθήκοντα συνταγματικού πολίτη κλπ. Φαίνεται πως η επιδίωξη ήταν κατά κύριο λόγο η προετοιμασία των παιδιών για την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας.

Το πρόγραμμα της μέσης εκπαίδευσης περιλάμβανε όλα τα γνωστά μαθήματα, με μια διαφοροποίηση, ως προς την προσφορά, στις τέσσερις τελευταίες τάξεις. Έτσι, στο πρακτικό τμήμα διδάσκονταν λιγότερες ώρες αρχαία και ιστορία και περισσότερες ώρες μαθηματικά και φυσική, απ' ό, τι στο φιλολογικό τμήμα. Στα ίδια νομοσχέδια επισημαίνεται η ανάγκη βελτίωσης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών των γυμνασίων και προτείνεται η ίδρυση έδρας παιδαγωγικής στη φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα νομοσχέδια αυτά αναφέρονται και στην ανάγκη της εκπαίδευσης των γυναικών γι' αυτό και προτείνεται η ίδρυση δυο Διδασκαλείων θηλέων εκτός από την ίδρυση 4 Διδασκαλείων αρρένων. Επίσης, τα νομοσχέδια αυτά αναφέρονται και στην ανάγκη αύξησης της διάρκειας φοίτησης κατ' ένα έτος, με επέκταση του χρόνου της παιδαγωγικής κατάρτισης ώστε οι μελλοντικοί δάσκαλοι να έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια στην άσκηση του επαγγέλματός τους. Ωστόσο, αυτά καταψηφίζονται στη Βουλή των Ελλήνων, με το επιχείρημα ότι εξυπηρετούσαν νέες καταστάσεις, κυρίως οικονομικές και κοινωνικές, που δεν είχαν αποσαφηνιστεί και παγιωθεί ακόμη στο νεοελληνικό κράτος⁵⁰.

Έτσι, μπορεί να ειπωθεί με ασφάλεια ότι τα νομοσχέδια του 1899 είχαν αρκετά θετικά στοιχεία, όπως η αυτοτέλεια του δημοτικού σχολείου και ο χωρισμός στις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου σε πρακτικό και φιλολογικό τμήμα. Μάλιστα, για πρώτη φορά εγκαταλείπονται τα γαλλογερμανικά πρότυπα και υιοθετούνται τα σκανδιναβικά, όπως αναφέρεται στις προγραμματικές επαγγελίες του κόμματος του Γ. Θεοτόκη. Χαρακτηριστικές άλλωστε είναι και οι κριτικές των Δημ. Γληνού και Αλ. Δελμούζου οι οποίοι θεώρησαν τα νομοσχέδια αυτά ως την πρώτη ουσιαστική συμβολή στη μελέτη

⁵⁰ Μπουζάκης,Σ.(1991), *Νεοελληνική Εκπαίδευση*,σ.54-56. Αθήνα:Gutenberg

των εκπαιδευτικών ζητημάτων, πιστεύοντας ότι η εκπαίδευση εκσυγχρονίζεται με τη στροφή της στην ικανοποίηση των πρακτικών αναγκών του λαού⁵¹.

Τελικά, η αντίδραση, ιδιαίτερα για το ζήτημα της αντικατάστασης της αρχαίας ελληνικής, στο δημοτικό σχολείο, απ' τη νέα ελληνική, ήταν πολύ μεγάλη. Τα περισσότερα νομοσχέδια δεν ψηφίστηκαν και δημιουργείται έτσι το γλωσσικό ζήτημα⁵², το οποίο θα κυριαρχήσει στα εκπαιδευτικά πράγματα έχοντας ιδεολογικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις

Σύμφωνα με την Φραγκουδάκη, κλείνει η περίοδος των πενήντα χρόνων (1850 - 1900) που «*χαρακτηρίζεται από οικονομικές ανακατατάξεις, πολιτική κρίση και βαθιές ιδεολογικές μεταμορφώσεις*»⁵³, γεγονός που είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην κατάσταση της δημόσιας εκπαίδευσης αλλά και γενικότερα στην κοινωνική ζωή του κράτους⁵⁴.

Έτσι, με την είσοδο στον 20ο αιώνα κυριαρχούν δύο περιστατικά, από τη μία τα «Ευαγγελιακά» (1901) και από την άλλη τα «Ορεστειακά» (1903). Αφορμή για το πρώτο ήταν η μετάφραση του Ευαγγελίου στη δημοτική, ενώ για το δεύτερο η παρουσίαση της τραγωδίας «Ορέστεια» του Αισχύλου μεταφρασμένη στη νέα ελληνική στο θέατρο. Οι υπέρμαχοι της αρχαίας ελληνικής υποκινούν τους φοιτητές να ξεσηκωθούν, προκαλώντας σοβαρά επεισόδια με νεκρούς και τραυματίες. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός Γ. Θεοτόκης πυροβολήθηκε, η κυβέρνηση παραιτείται ενώ ο αρχιεπίσκοπος Προκόπιος απολύεται⁵⁵.

Στο αμέσως επόμενο διάστημα 1908 - 1911, «*Ο Δελμούζος εφάρμοσε μια προοδευτική παιδαγωγική που καταπιάνονταν με τα αληθινά προβλήματα*

⁵¹ Γληνός, Δ.(1925), *Ένας άταφος νεκρός, Μελέτες στο Εκπαιδευτικό μας Σύστημα*.σ.104-107. Αθήνα: Ράλλης και Δελμούζος, Αλ.(1950),*Το κρυφό σχολειό*,σ.16. Αθήνα: Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών

⁵² βλ. Δημαρά, Α.(1986),*όπ. π.*, σ.20

⁵³ Φραγκουδάκη, Α.(1982), *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι.*, σ.16-17. Αθήνα: Κέδρος

⁵⁴ Τσουκαλάς, Κ.(1987),*Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*,σ.521. Αθήνα: Θεμέλιο

⁵⁵ Ευαγγελόπουλος, Σπ.(1987),*Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*,σ.11. Αθήνα: Δανά

της εποχής, εισήγαγε την δημοτική γλώσσα, έδωσε έμφαση στην εμπειρική μάθηση, προσαρμοσε τα παλιά κείμενα, ενέπνευσε εμπιστοσύνη στις μαθήτριες, άλλαξε την ατμόσφαιρα φόβου στην τάξη σε ατμόσφαιρα συνεργατικής προσπάθειας»⁵⁶. Ωστόσο, αυτό το παιδαγωγικό εγχείρημα συνάντησε ισχυρές αντιδράσεις και κριτική, που οδήγησαν στην παραίτηση του Δελμούζου.

Δύο χρόνια αργότερα (1910), οι δημοτικιστές ίδρυσαν τον Εκπαιδευτικό Όμιλο, σκοπός του οποίου ήταν να βοηθήσει στην αναμόρφωση της ελληνικής εκπαίδευσης και την ίδρυση πρότυπου δημοτικού σχολείου. Ενώ, με την άνοδο του Ελευθέριου Βενιζέλου στην εξουσία, δημιουργείται στο χώρο της παιδείας ένα φιλελεύθερο κλίμα για ουσιαστικές αλλαγές. Όμως, οι αντιδράσεις και οι πιέσεις δεν έλειψαν και σε αυτή την περίπτωση, που αναγκάζουν τον Βενιζέλο να υποχωρήσει. Έτσι, όταν ψηφίζεται το Σύνταγμα του 1911, καθιερώνεται η καθαρεύουσα ως επίσημη γλώσσα του κράτους (άρθρο 107).

Έτσι, μετά την επανάσταση του 1909 και τα ιστορικά γεγονότα των επόμενων χρόνων, ξεκινά μία νέα περίοδος για τη νεοελληνική κοινωνία, που θα οδηγήσει «στην ολοκλήρωση και παγίωση του αστικού χαρακτήρα της οικονομίας της [...]. Μία περίοδος που χαρακτηρίζεται από μία νέα πολιτική κοινωνική, μία νέα οικονομική πολιτική και μία νέα ιδεολογία, που εκφράζει η βενιζελική βασικά παράταξη»⁵⁷. Το νέο πνεύμα απηχούν τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913, την εισηγητική έκθεση των οποίων έχει γράψει ο Δημ. Γληνός τονίζοντας την υποβαθμισμένη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Τα νομοσχέδια αυτά δεν ανατρέπουν την καθεστηκυία εκπαιδευτική πραγματικότητα, εισηγούνται όμως κάποιες ριζοσπαστικές αλλαγές σχετικές με την ανεξαρτησία των βαθμίδων, την επαγγελματική εκπαίδευση και το εξάχρονο δημοτικό.

⁵⁶ Πολυχρονοπούλου, Π.(1980), *Παιδεία και Πολιτική στην Ελλάδα*,(τομ.Α',σ.188). Αθήνα: Καστανιώτη

⁵⁷ Φραγκουδάκη, Α.(1979), *Η τεχνική εκπαίδευση και η μυθολογία της*, περ. *Σύγχρονα Θέματα* (τεύχ. 4,σ. 10) Αθήνα

Επιπρόσθετα, τα νομοσχέδια αυτά προέβλεπαν και τον εκσυγχρονισμό της παιδαγωγικής, προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της ζωής, με έμφαση στις θετικές επιστήμες, την επαγγελματική εκπαίδευση και τα πρακτικά μαθήματα, καλύτερη μόρφωση της Ελληνίδας και απλοποίηση της ελληνικής γλώσσας⁵⁸. Μάλιστα, μετά το εξαετές υποχρεωτικό δημοτικό σχολείο, ακολουθεί η μέση εκπαίδευση με δύο ανεξάρτητους τύπους σχολείων: α) το τριετές αστικό σχολείο (τεχνικό – πρακτικό) και β) το εξαετές γυμνάσιο⁵⁹.

Τα νομοσχέδια του 1913 συνάντησαν, και αυτά, ισχυρή αντίδραση και δεν ψηφίστηκαν στη Βουλή, πλην αυτών που αφορούσαν τη διοίκηση. Χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Δημ. Γληνός ότι «*Η αντίδραση εκδηλώθηκε και στα 1913, αμέσως μετά την κατάθεση των νομοσχεδίων... Έτσι κι αυτή τη φορά τα νομοσχέδια στην πρώτη μικρήν αντίδραση αφέθηκαν έκθετα*»⁶⁰. Πολλές όμως απ' αυτές τις μεταρρυθμιστικές αλλαγές θα εφαρμοστούν αργότερα στις μεταρρυθμίσεις του 1917 και 1929.

Έτσι, βασικό σταθμό στην εκπαίδευση αποτελούν τα νομοσχέδια του 1917 που νομοθετήθηκαν από την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο και επικυρώθηκαν αργότερα από την Βουλή των Ελλήνων. Με την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και τις έντονες διαμάχες ανάμεσα στον Βενιζέλο και τον Βασιλιά για τον αν θα έπρεπε να εμπλακεί στο πόλεμο ή όχι η Ελλάδα, οι παρατάξεις θα έρθουν σε τόσο έντονη σύγκρουση που το φαινόμενο θα πάρει διαστάσεις εθνικού διχασμού. Αυτή η διένεξη μεταξύ βασιλιά και Βενιζέλου οδήγησε τελικά στο κίνημα της Θεσσαλονίκης, που αποκατέστησε το νόμιμο πρωθυπουργό κι απομάκρυνε το βασιλιά απ' τον θρόνο του. Η προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης δημοσιεύει διάταγμα «Περί διδακτικών βιβλίων»⁶¹, ενώ αργότερα στην Αθήνα

⁵⁸ βλ. Φραγκουδάκη, Α.(1979),όπ. π., σ.27-34

⁵⁹ βλ. Ευαγγελόπουλο, Σπ.(1987),όπ.π.,σ.14-15

⁶⁰ βλ Δημαρά, Α.(1986),όπ. π., σ.98,

⁶¹ βλ Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.121

αναλαμβάνουν καθήκοντα στην κορυφή της εκπαιδευτικής ιεραρχίας, ο Αλ. Δελμούζος, ο Δ. Γληνός και ο Μ. Τριανταφυλλίδης⁶².

Ακολουθεί η μεταρρύθμιση του 1917, που προέβλεπε την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου, με παράλληλη διδασκαλία της καθαρεύουσας στις δυο τελευταίες τάξεις. Επιπλέον, προβλεπόταν αλλαγή στο σύστημα συγγραφής και έγκρισης των σχολικών βιβλίων. Πιο συγκεκριμένα, τα αναγνωστικά των τεσσάρων τάξεων του δημοτικού να γραφτούν στη δημοτική γλώσσα καθώς και τα βιβλία της αριθμητικής. Οι συγγραφείς των αναγνωστικών να έχουν απόλυτη ελευθερία σχετικά με την ύλη και το περιεχόμενό τους και αποφασίστηκε να εγκρίνονται από το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο πολλά αναγνωστικά και να ισχύουν για αόριστο χρόνο μετά την έγκρισή τους. Επιπλέον, πάρθηκαν μέτρα και για την καλύτερη διοίκηση και εποπτεία της δημοτικής εκπαίδευσης⁶³.

Η καινοτομία της μεταρρύθμισης αυτής είναι αναμφίβολα η εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στο δημοτικό και η συγγραφή βιβλίων για το δημοτικό γραμμένα «εις την κοινήν ομιλουμένην γλώσσαν»⁶⁴. Την ίδια περίοδο νομοθετήθηκε η ίδρυση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας με σκοπό την ειδική μόρφωση καθηγητών, που θα δίδασκαν στα Διδασκαλεία της χώρας. Η φοίτησή τους προβλεπόταν διετής και η λειτουργία του ιδρύματος θα άρχιζε απ' το ακαδημαϊκό έτος 1920-21. Όμως, τη λειτουργία της Ακαδημίας ανέκοψαν οι εκλογές του 1920 και η επαναφορά στην εξουσία των φιλομοναρχικών – αντιβενιζελικών δυνάμεων του Βασιλιά Κωνσταντίνου. Έτσι, η νέα πολιτική που ακολουθήθηκε προέβλεπε τη συγκρότηση επιτροπής για την καταστροφή και το κάψιμο των βιβλίων της δημοτικής, που

⁶² Γάτος, Γ.(2003),*Το μέγα πάθος του εκπαιδευτικού δημοτικισμού/41 γράμματα του Γληνού στο Δελμούζο*, σ.43. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, όπου ο μελετητής επισημαίνει ότι αυτοί οι τρεις πρωτεργάτες της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας επισκέπτονταν όλες τις πόλεις της χώρας καταρτίζοντας προγράμματα και οργανώνοντας συνέδρια, μαθήματα και φροντιστήρια. Ξεδιάλυναν προλήψεις, απορίες και αντιδράσεις και συζητούσαν προβλήματα για το μεταρρυθμιστικό έργο.

⁶³ βλ. Ευαγγελόπουλο, Σπ.(1987),όπ.π.,σ.15-16

⁶⁴ βλ Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.121

διδάσκονταν στα σχολεία, τη δίωξη των υπευθύνων καθώς και την αντικατάσταση των καινούργιων σχολικών εγχειριδίων⁶⁵.

Στα επόμενα χρόνια, ακολούθησαν μια σειρά γεγονότων που οδήγησαν στη Μικρασιατική καταστροφή (1922) αλλά και σε μια περίοδο με πολλές πολιτικές αναταραχές. Όπως είναι φυσικό δεν ήταν πρόσφορο το έδαφος για τυχόν αλλαγές, καθώς μέσα σ' αυτή τη σύγχυση κάθε αλλαγή εξουσίας επέφερε και αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, επιχειρήθηκαν πολλές προσπάθειες για εκπαιδευτικές αλλαγές. Όπως η ίδρυση του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, η ίδρυση του Μαράσλειου Διδασκαλείου με Διευθυντή τον Αλ. Δελμούζο και η λειτουργία της Παιδαγωγικής Ακαδημίας με Δ/ντή τον Δ. Γληνό.

Οι συνεχείς πολιτικές εξελίξεις συνεχίζονται με τον Βασιλιά Γεώργιο τον Β' να εγκαταλείπει την Ελλάδα (1923), ενώ βλέπουμε την Κυβέρνηση Παπαναστασίου να ανακηρύττει (1924) την πρώτη Ελληνική Δημοκρατία, η οποία όμως θα είναι μικρής διάρκειας. Η πολιτική αστάθεια (τρεις κυβερνήσεις διαδέχεται η μια την άλλη μέσα σ' ένα χρόνο) θα επιτρέψει στο στρατηγό Πάγκαλο να καταλάβει την εξουσία με πραξικόπημα και να εγκαθιδρύσει δικτατορία (Ιούνιος 1925), την οποία όμως θα καταργήσει ένα άλλο πραξικόπημα οργανωμένο από το στρατηγό Κονδύλη (Αύγουστος 1926).

Αυτή η μεταβλητότητα που διέπει τον πολιτικό χώρο του κράτους έχει αντίκτυπο και στον εκπαιδευτικό χώρο, καθώς δυσκολεύει ακόμη περισσότερο τις προσπάθειες για ουσιαστικές και μόνιμες αλλαγές στην ελληνική εκπαίδευση. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι πολιτικές και

⁶⁵βλ. Δημαρά, Α.(1986), όπ.π.,σ.130-134, όπου επισημαίνει ότι ανατίθεται σε μια επιτροπή να εξετάσει τα εκπαιδευτικά πράγματα και πάνω στα πορίσματά της θα στηρίξει την ψήφιση του Ν. 2678 της 10ης Αυγούστου 1921 «Περί εισαγωγής ως αναγνωστικών βιβλίων εις τα δημοτικά σχολεία των καταλληλοτέρων εκ των προ του 1917 εγκεκριμένων». Έτσι τα βιβλία της μεταρρύθμισης του 1917 «κάηκαν», ενώ η καθαρεύουσα – κι ό, τι αυτή αντιπροσώπευε - ξαναγύρισε στα ελληνικά σχολεία της αυτής περιόδου.

ιδεολογικές διαφορές αρχίζουν να διαφαίνονται και στον κύκλο των δημοτικιστών εκπαιδευτικών και ιδιαίτερα στη σχέση των πρωτεργατών του Δ. Γληνού και Αλ. Δελμούζου που οδήγησε στη διάλυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου το 1927.

Το 1928 ο Βενιζέλος θα αποκτήσει ισχυρή πλειοψηφία και θα σχηματίσει κυβέρνηση ως το 1932⁶⁶. Το πολιτικό χάος που συνεχίζει να επικρατεί τόσα χρόνια στον ελλαδικό χώρο, εκτός από τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, επηρεάζει αναπόφευκτα και ανεπανόρθωτα και τα εκπαιδευτικά δρώμενα της χώρας.

Μετά τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του 1899, 1913, 1917 με τη γλωσσική αλλαγή και την εισαγωγή της αστικής ιδεολογίας στα αναγνωστικά του δημοτικού σχολείου, επόμενος σταθμός είναι η μεταρρύθμιση του 1929. Πραγματοποιείται μια πολύ σημαντική εκπαιδευτική πολιτική με αλλαγές που αφορούν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τη δομή και τη λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων, των Γυμνασίων και των Πανεπιστημίων.

Κατά τον Δημαρά «[...] έχουμε ριζικές μεταβολές στο πνεύμα του συστήματος οι οποίες εκφράζονται και με αλλαγές στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του (εξάχρονο δημοτικό, εξάχρονη υποχρεωτική φοίτηση, εξάχρονο γυμνάσιο με διακλάδωση των σπουδών μετά τη δεύτερη τάξη - κλασική, πρακτική, γεωργική κατεύθυνση-φροντίδα για την προσχολική ηλικία, για τη μόρφωση του διδακτικού προσωπικού, για την επαγγελματική εκπαίδευση, για τη σωματική αγωγή, για την εκπαίδευση των κοριτσιών»⁶⁷.

Η μεταρρύθμιση αυτή ήταν έργο της κυβέρνησης Βενιζέλου και περιλαμβάνει τα νομοσχέδια που κατατέθηκαν από τους υπουργούς Παιδείας Κ. Γόντικα (1929) και Γ. Παπανδρέου (1930 - 1932). Στην εισηγητική έκθεσή

⁶⁶ Μπουζάκης, Σ.(1991), όπ.π.,σ.81,στο οποίο ο μελετητής αναφέρεται στην νέα κυβερνητική αλλαγή του 1928. Το κόμμα των Φιλελευθέρων με τον Ελ. Βενιζέλο σχημάτισε κυβέρνηση και ξεκίνησε για μια ακόμα φορά την προσπάθεια για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι το σχολικό έτος 1926/1927 στη χώρα υπήρχαν 15 γεωργικές σχολές με 744 μαθητές, 38 τεχνικές σχολές με 3.968 μαθητές και 5 ναυτικές με 1.018. Το ίδιο σχολικό έτος περισσότερο από το 22% των παιδιών ηλικίας 7 – 18 ετών δε φοιτούσε σε κανένα σχολείο.

⁶⁷ βλ. Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.163

του ο Κ. Γόντικας τονίζει την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας, τον ολιγαρχικό χαρακτήρα της παιδείας με την παραμέληση της εκπαίδευσης μεγάλων λαϊκών μαζών, την υποβαθμισμένη εκπαίδευση του εκπαιδευτικού προσωπικού κ.ά.⁶⁸. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι τρεις είναι οι στόχοι αυτής της μεταρρύθμισης, δηλαδή η εκπαίδευση «των μεγάλων λαϊκών μαζών», η ανατίμηση της «πρακτικής μορφώσεως» και η «επίγνωσις των στοιχείων του νεοελληνικού πολιτισμού»⁶⁹.

Συνολικά υποβλήθηκαν 13 νομοσχέδια στη Βουλή για ψήφιση, των οποίων το εισαγόμενο, νέο εκπαιδευτικό σύστημα καθιέρωνε το εξάχρονο δημοτικό σχολείο (για γενική μόρφωση και επαγγελματική προεκπαίδευση, την εξάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, το εξάχρονο γυμνάσιο ή πρακτικό λύκειο ή σχολή μέσης εκπαίδευσης (συγχώνευση των δύο πρώτων), με κατεύθυνση θεωρητική και πρακτική, καθώς και τη μικτή φοίτηση των δύο φύλων σ' όλα τα σχολεία της στοιχειώδους εκπαίδευσης, γενικής και επαγγελματικής, για λόγους οικονομικούς και παιδαγωγικούς.

Στην προσπάθεια αναβάθμισης της εκπαίδευσης και βελτίωσης της θέσης των εκπαιδευτικών, ιδρύονται το Διδασκαλείο Οικοκυρικής Εκπαίδευσης και Πειραματικά Σχολεία στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Ενώ την περίοδο που ήταν υπουργός ο Γ. Παπανδρέου, ψηφίστηκε ο Ν.5343/1932 που αφορούσε τη λειτουργία των Α.Ε.Ι., που ήταν το μοναδικό νομοθέτημα που ίσχυσε μέχρι το 1982, που ψηφίστηκε ο Ν.1268/82. Ο νόμος προέβλεπε τέσσερα έτη φοίτησης, την εκμάθηση ξένης γλώσσας και τις εκλογές για την κατάληψη θέσεων των καθηγητών κλπ. Ο νόμος αυτός δεν κατήργησε τις κοινωνικές ανισότητες στην ανωτάτη εκπαίδευση, ενώ το κόστος των σπουδών καθώς και η μεγάλη διαρροή που παρατηρείται από το την έναρξη της σχολικής ζωής μέχρι και το τέλος της

⁶⁸ βλ. Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.163-166

⁶⁹Νούτσος, Μπ.(2004), Ο Δ. Γληνός και η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1929,περ.Η Αυγή, 13/2/2004

μέσης εκπαίδευσης, δείχνει πόσο δύσκολο ήταν για τα λαϊκά στρώματα να φοιτήσουν στην ανωτάτη εκπαίδευση.

Ο Γ. Παπανδρέου προσπαθεί να αποσυμφορήσει τα σχολεία από το πλήθος των μαθητών - υπήρχαν περιπτώσεις στις οποίες ένας εκπαιδευτικός είχε 120 παιδιά στην τάξη του - με την ανέγερση νέων ή και τη συντήρηση παλαιών σχολείων. Παρόλα αυτά, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1929 αναπαρήγαγε κοινωνικές ανισότητες με την καθιέρωση εισαγωγικών εξετάσεων από δημοτικό στο γυμνάσιο και ακολούθως στο πανεπιστήμιο.

Από την άλλη πλευρά, οι επαγγελματικές σχολές που θα μπορούσε να είναι μία διέξοδος για όσους δε μπορούσαν να ακολουθήσουν τις σπουδές τους στη μέση εκπαίδευση δεν εφαρμόστηκε, καθώς οι κρατικοί πόροι δεν επαρκούσαν. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις ουσιαστικά θεμελίωσαν το αστικό σχολείο στην Ελλάδα και, όπως παρατηρεί εύλογα ο Χ. Νούτσος, ο διαφορισμός της μέσης γενικής εκπαίδευσης και η θεσμοθέτηση κατώτερων επαγγελματικών σχολείων αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της μεταρρύθμισης⁷⁰.

1.2. Παιδαγωγικές Ακαδημίες (1933-1945).

Τα πολιτικά δεδομένα αλλάζουν και το 1933 ήταν η χρονιά που οι Φιλελεύθεροι έχασαν την εξουσία και το Λαϊκό Κόμμα κατόρθωσε να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Έτσι, παρατηρούμε το Μάρτη του 1933, με την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού και την ανάληψη της εξουσίας από την Κυβέρνηση συνασπισμού του Π. Τσαλδάρη, να αλλάζει ριζικά και ο θεσμός των Διδασκαλείων, στα οποία για έναν ολόκληρο αιώνα εκπαιδεύονταν οι δάσκαλοι του ελληνικού λαού. Η κατάργησή τους και η ίδρυση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σηματοδοτούσε την ανάγκη για τη δημιουργία ενός νέου τύπου εκπαιδευτικού. Η γενική μόρφωση θα αποκτάται στο

⁷⁰Νούτσος, Χ.(1978), *Προγράμματα Μέσης Εκπαίδευσης και Κοινωνικός Έλεγχος*,σ.215. Αθήνα: Θεμέλιο

εξατάξιο γυμνάσιο και μετά θα καταρτίζονταν επαγγελματικά στις διευτούς φοίτησης Παιδαγωγικές Ακαδημίες.

Σύμφωνα με το νόμο 5802/1933, θεσμοθετήθηκε ο διαχωρισμός της γενικής από την επαγγελματική μόρφωση και ο αριθμός των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ορίστηκε σε 6 και αφορούσε και τα δύο φύλα. Με το προεδρικό διάταγμα στις 29 Νοεμβρίου 1933, ορίστηκε η ίδρυση 6 Παιδαγωγικών Ακαδημιών διευτούς φοίτησης με έδρα στις πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Τρίπολη, Λαμία και Αλεξανδρούπολη. Ενώ ένα χρόνο αργότερα, στις 22 Οκτωβρίου 1934, με προεδρικό διάταγμα ιδρύθηκε στο Ηράκλειο και στις 21 Ιουλίου 1936 στη Μυτιλήνη. Σειρά από νομοθετικά κείμενα εκείνης της περιόδου συνηγορούν ότι σκοπός του κράτους με τη λειτουργία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών ήταν να δημιουργήσουν το πρότυπο του δασκάλου που θα ενίσχυε τη φιλοσοφία της άρχουσας τάξης.

Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 4 (Νόμος 5802/1933) καθιερώθηκαν εισιτήριες εξετάσεις, στις οποίες είχαν δικαίωμα να συμμετέχουν οι κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου ή πρακτικού λυκείου, οι οποίοι δεν είχαν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους, ήταν σωματικά υγιείς, είχαν διαγωγή “κοσμιωτάτην” και προέρχονταν από όλες τις κοινωνικές τάξεις. Δεν υπήρχε όμως κάποια ιδιαίτερη μέριμνα (μοριοδότηση για κοινωνικούς λόγους) για τους μαθητές από κατώτερα κοινωνικά στρώματα⁷¹. Επίσης, «με τον ίδιο νόμο εισήχθη το σύστημα *numerus clausus per sex* (κλειστός αριθμός με κριτήριο το φύλο) που προέβλεπε ότι οι εγγραφόμενοι σε κάθε τάξη της Παιδαγωγικής Ακαδημίας δε θα υπερβαίνουν τους 40 από τους οποίους μέχρι 15 μπορούν να είναι γυναίκες»⁷².

Ωστόσο, και αυτή η μεταρρύθμιση, του 1933 δεν προχώρησε, όχι μόνο εξαιτίας των αντιδράσεων σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα αλλά και γιατί την πρόλαβε η δικτατορία του Κονδύλη (1935) κι έπειτα η δικτατορία της 4ης

⁷¹Νούτσος, Μπ.(1979), Η εκπαίδευση των δασκάλων. Ιδεολογικές διαστάσεις και μεθοδολογικές προϋποθέσεις, *Σύγχρονα Θέματα*,(τομ.4,σ.24), Αθήνα

⁷²Κάτσικας Χ. – Θεριανός Κ. (2007), *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους μέχρι το 2007*,σ.166-167. Αθήνα: Σαββάλας

Αυγούστου 1936 του Ι. Μεταξά. Ο δικτάτορας στο διάγγελμά του θα επικαλεστεί τον κομμουνιστικό κίνδυνο που «*παρασκεύαζε την κοινωνική επανάστασιν και τελευταίως επίστευσεν ότι ευρίσκεται εις τα πρόθυρα αυτής*»⁷³. Έτσι, το καθεστώς του Μεταξά προχώρησε σε μια ολοκληρωτική αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος, καταργώντας ό, τι είχε θεσμοθετηθεί με την μεταρρύθμιση του 1929.

Στο χώρο της εκπαίδευσης με τον Α.Ν 952/1937 ιδρύεται ο ΟΕΔΒ, με σκοπό τον άμεσο έλεγχο των σχολικών εγχειριδίων και με τον Α.Ν 953/1937 οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες (που λειτουργούν ήδη από το 1933) ονομάζονται Ανώτατες, αλλά διατηρείται ο διετής κύκλος σπουδών τους. Ακολούθως, με το Α.Ν 1800/1939 καταργείται η διάρθρωση των σχολικών βαθμίδων της μεταρρύθμισης του 1929 μετατρέποντας το δημοτικό σε 4/τάξιο και το γυμνάσιο σε 8/τάξιο (χωρισμένο σε δύο κύκλους). Με τον τρόπο αυτό συρρικνώθηκε το δημοτικό και περιορίστηκε το δικαίωμα μόρφωσης στα παιδιά από κατώτερες κοινωνικές τάξεις⁷⁴.

Την ίδια χρονική περίοδο αναφορικά με την εκπαίδευση στα Α.Ε.Ι. οι φοιτητές των Ανωτάτων Σχολών (Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΕΜΠ, Ανωτάτη Εμπορική Σχολή Οικονομικών Επιστημών, Πάντειος, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών) ανέρχονταν στους 8.301 εκ των οποίων γυναίκες ήταν μόλις 925⁷⁵.

Ο Αλ. Δελμούζος που είχε παραιτηθεί από την έδρα της Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξαιτίας του καθεστώτος, παρατήρησε ότι εκείνη την περίοδο το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης ήταν ιδιαίτερα χαμηλό, καθώς οι αναλφάβητοι ήταν σε υψηλά επίπεδα, η δημοτική δεν είχε

⁷³ βλ. Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.183

⁷⁴ Σωτηρίου, Κ.(1966), *Η παιδεία μας τα τελευταία πενήντα χρόνια*,σ.16. Αθήνα: Προοδευτική Παιδεία. Όπου επισημαίνει ότι το περιεχόμενο της παιδείας απέκτησε ένα φασιστικό προσανατολισμό. Ο Μεταξάς θεωρήθηκε «ο πατέρας» του έθνους και τα παιδιά μάθαιναν ότι πρέπει να καταδίδουν τους γονείς τους, εάν αυτοί είχαν διαφορετικά φρονήματα.

⁷⁵ βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ.(2007),όπ.π.,σ.173

επικρατήσει ως διδακτική γλώσσα και η υποχρεωτική εκπαίδευση δεν γενικεύτηκε⁷⁶.

Ο πόλεμος και η κατοχή δεν καθιστά μόνο αδύνατη την παρουσίαση κάθε προόδου αλλά και διαλύουν ολοσχερώς το σύστημα της εκπαίδευσης. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της κατάστασης που επικρατούσε την περίοδο αυτή είναι ο αριθμός των ημερών λειτουργίας της Βαρβάκειου Σχολής κατά το σχολικό έτος 1940 - 1941. Μαθήματα διεξήχθησαν μόνο κατά τα διαστήματα από 1 - 27 Οκτωβρίου 1940, 10 Ιουνίου - 15 Ιουλίου 1941, 1 Σεπτεμβρίου - 15 Νοεμβρίου 1941, οπότε και έληξε το σχολικό έτος.

Το 1944, μια σημαντική πολιτική πρακτική για την εκπαίδευση των δασκάλων είναι το γνωστό «Σχέδιο μιας Λαϊκής Παιδείας⁷⁷». Το ίδιο χρονικό διάστημα ιδρύθηκαν δυο Παιδαγωγικά Φροντιστήρια - ένα στο Καρπενήσι και ένα στην Τύρνηθα της Θεσσαλικής Πίνδου - που θα εκπαίδευαν δασκάλους και δασκάλες για τα σχολεία των χωριών. Η πολιτική αυτή ήταν αναγκαία, αφού υπήρχε σοβαρή έλλειψη διδακτικού προσωπικού είτε γιατί οι εκπαιδευτικοί ήταν στην αντίσταση, είτε γιατί είχαν χάσει τη ζωή τους.

Στο Σχέδιο Λαϊκής Παιδείας, που έμεινε σε επίπεδο σχεδιασμού, προβλεπόταν ο δάσκαλος να λαμβάνει μόρφωση ανωτάτης παιδείας σε τετράχρονα Παιδαγωγικά Ακαδημίες μέσα στο Πανεπιστήμιο, να μπορεί να μετεκπαιδευτεί στο εξωτερικό, να γίνονται εκπαιδευτικές εκδρομές στο εξωτερικό με έξοδα του κράτους και να εξομοιωθούν οι εκπαιδευτικοί στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης υπαλληλικά και οικονομικά.

Όσον αφορά τη μισθολογική κατάσταση των εκπαιδευτικών της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, προβλέπεται να είναι δίκαιη, από τη στιγμή που αποφοιτούν και διορίζονται και σε όλη τη σταδιοδρομία τους, χωρίς αδικαιολόγητες αυξήσεις ή μειώσεις καθώς και η υπαλληλική

⁷⁶ Δελμούζος, Α.(1939),Ο δημοτικισμός και η επίδρασή του στην Ελληνική Παιδεία, περ. *Νέα Εστία*,(τ.309,σ.11).Αθήνα

⁷⁷ βλ Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.202-207

σταδιοδρομία με κανονικές προαγωγές χωρίς με ιδιαίτερα προνόμια για κάποιους⁷⁸.

1.3. Η μεταρρυθμιστική εκπαιδευτική προσπάθεια της μεταπολεμικής Ελλάδας (Ν.Δ.3971/1959).

Η Ελλάδα, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο βγήκε εντελώς κατεστραμμένη. Πέρα από τις ανθρώπινες απώλειες και τις μεγάλες υλικές καταστροφές, δημιουργήθηκε ένα χάσμα ανάμεσα στους Έλληνες, σε δεξιούς και αριστερούς. Ο διχασμός που είχε επέλθει στην ελληνική πραγματικότητα πολιτικά και κοινωνικά ήταν αγεφύρωτος. Η Αριστερά βγήκε ηττημένη από τον εμφύλιο και η Δεξιά πιο συντηρητική και φοβική.

Στην εκπαίδευση, τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν εξίσου προβληματικά. Ο μαθητής οποιασδήποτε εκπαιδευτικής βαθμίδας για να εγγραφεί θα έπρεπε να είχε πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων και να είναι σε θέση να πληρώνει κάθε χρόνο μαθητική εισφορά, ακόμη και για να προμηθευτεί τα απαραίτητα βιβλία. Στα πανεπιστήμια που είχαν απομείνει στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι φοιτητές εκτός από τα έξοδα της παραμονής τους για να σπουδάσουν, έπρεπε να πληρώνουν την εγγραφή τους, τα συγγράμματά τους ακόμη και τον καθηγητή που εξετάζονταν στο μάθημά του.

Την περίοδο του 1952, στη διεθνή πραγματικότητα εκείνη την περίοδο, το αίτημα για σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης με την εκπαίδευση επικράτησε. Ήταν η λεγόμενη θεωρία του ανθρωπίνου κεφαλαίου που αντιμετώπιζε την εκπαίδευση ως επένδυση και όχι ως καταναλωτική δαπάνη. Ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) διακήρυττε ότι η επένδυση στην εκπαίδευση τροφοδοτεί την οικονομία με δύο τρόπους, δηλαδή την επιστημονική καινοτομία και την αύξηση της παραγωγικότητας στην εργασία.

⁷⁸ βλ Δημαρά, Α.(1986),όπ.π.,σ.207-211

Κάτω από το πρίσμα αυτών των διεθνών εξελίξεων, η κυβέρνηση Καραμανλή προχώρησε, το 1957, στη συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής προκειμένου να ασχοληθεί με τα θέματα της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Βασική παρατήρηση της Επιτροπής ήταν η αναντιστοιχία της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της κοινωνίας για οικονομική ανάπτυξη⁷⁹. Για αυτό τον λόγο πρότειναν την ίδρυση ενός τρίτου πανεπιστημίου, γιατί η ανάγκη της χώρας για μορφωμένους ανθρώπους ήταν μεγάλη. Παράλληλα, χωρίς να απορρίπτουν εντελώς τη μακρόχρονη τάση της παρεχόμενης εκπαίδευσης στον κλασικισμό προσπάθησαν να τονίσουν την ανάγκη για στροφή στις τεχνικές γνώσεις επιδιώκοντας μία γέφυρα ανάμεσα στις ανθρωπιστικές επιστήμες και την τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση. Στα πλαίσια αυτής της εκπαιδευτικής γεφύρωσης ήταν η εισαγωγή στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, μαθημάτων όπως οι φυσικές επιστήμες και τα μαθηματικά.

Το 1959 επιχειρείται κάποια στροφή προς την τεχνική εκπαίδευση και τις θετικές σπουδές με το Ν.Δ. 3971/1959, για την «Γενική, Τεχνική και Επαγγελματική εκπαίδευση». Στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου αυτού διατυπώνονται δύο βασικές αρχές που σχετίζονται με την οργάνωση της επαγγελματικής και τεχνικής παιδείας για την κάλυψη της ανάγκης της ταχείας και έντονης τεχνολογικής προόδου και την προσφορά των αγαθών της ανθρωπιστικής παιδείας σε όσο το δυνατόν ευρύτερα στρώματα του λαού⁸⁰. *«Η άσκησης εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής κατά την παρούσαν φάσιν της ζωής του έθνους, δέον να κατευθύνεται υπό των δύο επόμενων βασικών αντικειμενικών σκοπών: Οργάνωσις της επαγγελματικής και τεχνικής παιδείας προς κάλυψιν της ανάγκης της ταχείας και εντόνου τεχνολογικής προόδου. Και προσφορά των αγαθών της ανθρωπιστικής παιδείας εις όσον το δυνατόν ευρύτερα στρώματα του λαού»⁸¹.*

⁷⁹ βλ. Δημαρά, Α. (1986),όπ.π.,σ.229-233

⁸⁰ βλ. Δημαρά, Α. (1986),όπ.π.,σ.238

⁸¹ βλ. Μπουζάκη, Σ. (1991),όπ.π. σ.41

Έτσι, με το διάταγμα αυτό ιδρύονται μερικές τεχνικές σχολές, μέσες και ανώτερες, και εισάγεται διάκριση τμημάτων κλασικής και πρακτικής κατεύθυνσης για τις τάξεις Δ', Ε', ΣΤ', του εξατάξιου γυμνασίου. Οι αλλαγές που προκαλούνται στην εκπαίδευση με το Ν.Δ. 3971/1959 είναι εντελώς επιφανειακές, διότι δεν θίγουν τα καίρια προβλήματα (γλώσσα, προγράμματα, βιβλία, εκπαίδευση διδακτικού προσωπικού κτλ.). Το κλασικό γυμνάσιο εξακολουθεί να απορροφά το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών που τελειώνουν το δημοτικό⁸². Έτσι, παρατηρεί κανείς ότι επιχειρείται η Εθνική Παιδεία να στραφεί προς τον τεχνικοοικονομικό τομέα αλλά και η επαγγελματική εκπαίδευση να στραφεί προς την ανθρωπιστική παιδεία. Καθώς η μονομερής τεχνολογική γνώση δεν επαρκεί ούτε για την επαγγελματική ζωή των νέων, ούτε για την ζωή τους ως άνθρωποι και πολίτες, αν δε συνοδεύεται παράλληλα και από γενική μόρφωση και εθνική και ηθική αγωγή.

Η μέση παιδεία δεν θα πρέπει να είναι απλώς το προπαρασκευαστικό στάδιο για την είσοδο στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σε αυτό το διάταγμα προβλεπόταν η απόκτηση απολυτηρίου της πρώτης βαθμίδας του γυμνασίου, ώστε όσοι δεν μπορούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο γυμνάσιο να έχουν ένα αποδεικτικό τυπικών προσόντων για να εισαχθούν είτε στα επαγγελματικά σχολεία είτε να εργασθούν. Η μέση εκπαίδευση διακρίνονταν σε δύο κύκλους, στον πρώτο παρέχονταν γενική μόρφωση και στον δεύτερο παρέχονταν ειδικότερες γνώσεις είτε για τις ανώτατες σπουδές είτε για απ' ευθείας απασχόληση. *«Το πιο σημαντικό, ίσως, σημείο της μεταρρύθμισης του 1959 μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι θέσπισε την πιο προοδευτική και πρωτοποριακή δομική αλλαγή περιεχομένου – κατευθύνσεων του γυμνασίου, χωρίζοντάς το σε δύο κύκλους: τον κατώτερο, κοινό για όλους, και τον ανώτερο, διακλαδισμένο έτσι που να οδηγεί σε πολλές κατευθύνσεις. Σπάζοντας έτσι την παντοκρατορία του κλασικού γυμνασίου και δίνοντας συγχρόνως την ευκαιρία στους μαθητές να επιλέξουν τον κλάδο που τους*

⁸² βλ. Μπουζάκη, Σ. (1991), όπ. π., σ. 99 .

ενδιέφερε με πραγματικά ισότιμο απολυτήριο. Άσχετα αν δεν έγινε στην πράξη (δεν πρόλαβε ή εμποδίστηκε) η βασική ιδέα του διαχωρισμού του περιεχομένου των κατευθύνσεων ήταν σωστή»⁸³.

1.4. Η μεταρρύθμιση του 1964 (Ν. 4379/64) και η κατάργησή της την περίοδο της δικτατορίας.

Μια νέα περίοδος ξεκινά για το ελληνικό κράτος στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με Πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου. Το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων παρουσιάζεται αισθητά αναβαθμισμένο, τις κοινωνικές ανισότητες να έχουν περιοριστεί σημαντικά και μία πιο δίκαιη πολιτική εις όφελος των αδυνάτων να επιχειρείται να ασκηθεί. Η σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ το 1961 επιβεβαιώνει τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας, ενώ αναμενόταν να οδηγήσει σε άμβλυνση της εξάρτησης από τις ΗΠΑ⁸⁴. Η νέα πολιτική κατάσταση που επικράτησε στη χώρα προσέλυσε μια νέα γενιά εσωτερικών μεταναστών κυρίως στην Αθήνα που ένιωθαν αποκλεισμένοι από την ευημερία και ήθελαν νέες ευκαιρίες, εκπαιδευτικές και επαγγελματικές, στη ζωή τους.

Ο Γ. Παπανδρέου διακατέχονταν από έντονο προσωπικό ενδιαφέρον για την εκπαίδευση στην Ελλάδα και για αυτό τον λόγο ανέλαβε το Υπουργείο Παιδείας. Κύριοι εμπνευστές και συνεργάτες του ήταν ο Λουκής Ακρίτας και ο Ευάγγελος Παπανούτσος. Αυτή η κυβέρνηση θα υποβάλει στη Βουλή τρία σχέδια νόμου: το 1964 το νομοσχέδιο «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως», (μετέπειτα Ν.Δ. 4379) και το Μάιο του 1965 τα νομοσχέδια «Περί Τεχνικής Εκπαιδεύσεως» και «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων»⁸⁵.

Στα μέτρα που πάρθηκαν για την εκπαίδευση των δασκάλων στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες ήταν η φοίτηση που από διετής έγινε τριετής με σκοπό τη θεωρητική και την πρακτική κατάρτιση των δασκάλων. Η τριετής

⁸³ Πολυχρονόπουλος, Π.(1980), *Παιδεία και Πολιτική στην Ελλάδα*, σ.206-207. Αθήνα: Καστανιώτη

⁸⁴ βλ. Μπουζάκη, Σ.(1991), *όπ. π.*, σ. 21

⁸⁵ βλ. Δημαρά, Α.(1986), *όπ. π.*, σ. 269-274

φοίτηση ξεκινούσε από το έτος 1965 – 66 και η εισαγωγή των υποψηφίων θα γινόταν με βάση το βαθμό του ακαδημαϊκού απολυτηρίου. Από την άλλη η εισαγωγή αυτή ίσχυε, σε περίπτωση συμπλήρωσης κενών, και για όσους είχαν απολυτήριο γενικού λυκείου με γενικό βαθμό άριστα ή λίαν καλώς. Επιπλέον, αναμορφώθηκε το πρόγραμμα σπουδών και καθιερώθηκε η δυνατότητα διαφοροποίησης στο τρίτο έτος.

Παράλληλα, αναφορικά με το εκπαιδευτικό προσωπικό των παιδαγωγικών ιδρυμάτων, έπρεπε να διαθέτει αυξημένα τυπικά προσόντα ακόμη και ξένους πανεπιστημιακούς τίτλους, που θα του επέτρεπαν να ανέρχεται βαθμολογικά και μισθολογικά στην ιεραρχία, όπως συνέβαινε σε λειτουργούς άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Ν. 4379/64, στο αναλυτικό πρόγραμμα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών διδάσκονταν μαθήματα όπως Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, Ιστορία της Φιλοσοφίας, Γενική και Ειδική Διδακτική, Θεωρία και Ιστορία της Τέχνης, Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Ερμηνεία της Καινής Διαθήκης και Πατρολογία, Νεοελληνική Γλώσσα, Νεοελληνική Γραμματεία, Αγωγή του Λόγου, Γενική Ιστορία και Ιστορία του Πολιτισμού, Ξένες Γλώσσες (Αγγλικά ή Γαλλικά ή Γερμανικά), Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Στοιχεία Γεωπονίας, Στοιχεία Δημοκρατικού Πολιτεύματος και του Δικαίου, Εισαγωγή εις την Οικ. Λαογραφία, Κοινωνιολογία, Υγιεινή, Μουσική, Ελεύθερο Σχέδιο και Χειροτεχνία, Οικ. Οικονομία και Γυμναστική. Ενώ κατά τη διάρκεια του τρίτου έτους σπουδών διδάσκονταν και μαθήματα επιλογής σε ειδικές ώρες όπως Νεοελληνική Γραμματεία, Ξένες Γλώσσες, Γενική Ιστορία και Ιστορία Πολιτισμού και Λαογραφίας ή Μαθηματικά και Φυσικές Επιστήμες⁸⁶.

Η αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού στην Ελλάδα ήταν στο πλαίσιο της γενικότερης αναβάθμισης που επιχειρήθηκε από τη συγκεκριμένη κυβέρνηση της εκπαιδευτικής της πολιτικής. Ακολουθώντας ένα πιο

⁸⁶ Κουδούνα, Μ.(2004), *Πολιτικές στην Εκπαίδευση και την Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, δ.δ. Π.Τ.Δ.Ε., Τομέας Μαθηματικών και Πληροφορικής, Ε.Κ.Π.Α.

φιλελεύθερο μοντέλο διακυβέρνησης, ο εκπαιδευτικός θεωρούνταν ο σημαντικότερος παράγοντας για την υλοποίηση της μεταρρύθμισης. Η αναβάθμιση των σπουδών του είχε προεκτάσεις στον οικονομικό, κοινωνικό και επιστημονικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, «*Η μέριμνα δια την αρτιωτέραν μόρφωσιν των Εκπαιδευτικών Λειτουργών μας, πρέπει, νομίζομεν, να τεθεί εις το πρώτον επίπεδο του κρατικού ενδιαφέροντος. [...] Δια του παρόντος Σχεδίου Νομοθετικού Διατάγματος, λαμβάνεται πρόνοια δια την καλυτέραν εκπαίδευσιν των λειτουργών της Πρωτοβαθμίου (Στοιχειώδους) Εκπαιδεύσεως*»⁸⁷.

Όσον αφορά, την πανεπιστημιακή εκπαίδευση που περιοριζόταν μέχρι τότε στις δύο μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, έγιναν δραστικές αλλαγές που κατά ένα μεγάλο ποσοστό οφείλονται στη δίψα των νέων της επαρχίας για σπουδές. Τη δεκαετία του 1960 ξεκινά η ίδρυση των περιφερειακών πανεπιστημίων, με το Πανεπιστήμιο της Πάτρας να ιδρύεται το 1964, με τη Φυσικομαθηματική Σχολή, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ως παράρτημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με τη Φιλοσοφική Σχολή, ενώ το 1967 ιδρύθηκε και η Πολυτεχνική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών.

Προτάθηκε, επίσης, η ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κρήτη, η ίδρυση Πολυτεχνικής Σχολής στη Λάρισα ως παράρτημα της Θεσσαλονίκης και η σύσταση του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί σχετικά με τις πανεπιστημιακές σπουδές, ότι πρώτη φορά παρατηρείται αυτήν την περίοδο το φαινόμενο πολλοί φοιτητές να επιλέγουν να σπουδάσουν όχι μόνο στα νεοϊδρυθέντα πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας, αλλά και σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Όμως, η εκπαιδευτική πολιτική του απριλιανού καθεστώτος ήταν αναχρονιστική και κατήργησε όλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που θεσμοθετήθηκαν την προηγούμενη περίοδο. «*Το 1967 ό, τι απέμεινε από τη*

⁸⁷ βλ. Μπουζάκη, Σ.(1991),όπ.π.,σ.100

μεταρρύθμιση καταργήθηκε από το στρατιωτικό καθεστώς»⁸⁸ και ακολουθήθηκαν πρότυπα που παραπέμπουν σε εκείνα πριν τη μεταρρύθμιση του 1929⁸⁹. Με τον Α.Ν. 129/1967 η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι εξαετής με δυνατότητα παράτασης στα 9 χρόνια. Η γλώσσα της εκπαίδευσης είναι η καθαρεύουσα εκτός από τα τρία πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής, που χρησιμοποιείται η δημοτική. Καταργείται το Λύκειο και επανέρχεται ο θεσμός του εξατάξιου γυμνασίου, ενώ το προνόμιο της δωρεάν εκπαίδευσης παρέμεινε. Καταργείται ο θεσμός του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ιδρύοντας το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο και η φοίτηση στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες επανέρχεται στα δύο χρόνια αντί των τριών, που είχαν θεσπιστεί με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964. Η κατάργηση της τριετούς φοίτησης στάθηκε η αφορμή για την Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος (Δ.Ο.Ε.) να θέσει το αίτημα για πανεπιστημιακή μόρφωση των δασκάλων, το οποίο έγινε πιο συστηματικά με το τέλος της δικτατορίας.

1.5 Η «ανωτατοποίηση» των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών.

Με την πτώση της δικτατορίας και την αποκατάσταση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας άλλαξε το πολιτικό σκηνικό της χώρας και παρατηρήθηκε ένα έντονο ενδιαφέρον από όλες τις παρατάξεις για μία ουσιαστική μεταρρύθμιση. Κατά αυτόν τον τρόπο διαφαίνονται αλλαγές στην εκπαίδευση, που πραγματοποιήθηκαν με τρία νομοθετικά διατάγματα. Ο νόμος 186/1975 «Περί Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως», ο νόμος 309/1976 «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαίδευσης» και ο νόμος 576/1977 «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης».

⁸⁸βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ. (2007),όπ.π.,σ.220

⁸⁹βλ. Μπουζάκη, Σ.(1991),όπ. π.,σ.261 , στο οποίο αναφέρει ότι ο υπουργός Παιδείας της αποστασίας Ε. Σαββόπουλος συνέστησε επιτροπή για να κρίνει τα βιβλία της μεταρρύθμισης με σκοπό να μείνουν στην εκπαίδευση ή να «αποσταλούν προς πολτοποίηση». Το «να καώσιν» της επιτροπής του 1920 «εκσυγχρονίζεται» σε «πολτοποίηση» το 1965.

Τα γενικά πλαίσια αυτής της μεταρρύθμισης καθόρισαν το νέο Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 16), που μεταξύ των άλλων προβλέπει, ότι η Παιδεία «[...] αποτελεί βασική αποστολή του κράτους, έχει δε σκοπόν της την ηθικήν, πνευματικήν, επαγγελματικήν και φυσικήν αγωγήν των Ελλήνων, την ανάπτυξιν της εθνικής και θρησκευτικής συνειδήσεως και την διάπλασιν αυτών ως ελευθέρων και υπευθύνων πολιτών». Επίσης, αναφέρεται ότι «τα έτη υποχρεωτικής φοιτήσεως δεν δύναται να είναι ολιγότερα των εννέα», και πως «πάντες οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας»⁹⁰. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι αναφορικά με το ρόλο του σχολείου (σε επίπεδο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό) που προτείνουν οι μεταρρυθμίσεις αυτές, σε μεγάλο βαθμό είναι ο ίδιος με εκείνον της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας του 1964⁹¹.

Στο Ν. 309/76, προβλεπόταν η καθιέρωση της δημοτικής στην εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, η εξαετής φοίτηση στο δημοτικό καθώς και ο διαχωρισμός του Γυμνασίου από το Λύκειο. Το τριετές γυμνάσιο έγινε υποχρεωτικό για όλα τα παιδιά καθώς και η συνδιδασκαλία και των δύο φύλων. Ένα ακόμη μεταρρυθμιστικό εγχείρημα αποτελεί και η διδασκαλία των αρχαίων κειμένων από μετάφραση στα νέα ελληνικά και όχι από το πρωτότυπο. Επιπλέον, προβλεπόταν οι εισαγωγικές εξετάσεις από το γυμνάσιο στο λύκειο, ενώ καταργήθηκαν οι εισιτήριες εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο. Αναφορικά με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση επανιδρύθηκαν όσες Παιδαγωγικές Ακαδημίες είχαν καταργηθεί, των οποίων η επανίδρυσή τους κρίθηκε αναγκαία για λόγους εθνικούς, ηθικούς και εκπαιδευτικούς.

Αντίστοιχα, οι άλλοι δύο νόμοι αυτής της μεταρρύθμισης, οι νόμοι 186 και 576, αποτελούν ουσιαστικά συνέχεια των καινοτομιών της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 που ανεστάλησαν κατά την επταετία και για πολλούς θεωρούνται ξεπερασμένες, ένα «γερασμένο νεογέννητο»⁹². Όπως και οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 64, έτσι και αυτές οι προσπάθειες έχουν ως

⁹⁰ βλ. Ευαγγελόπουλο, Σπ.(1987),όπ. π., τ. Β', σ.31

⁹¹ βλ. Μπουζάκη, Σ. (1991),όπ.π.,σ.140

⁹² Ηλιού, Μ.(1984), *Μέση Εκπαίδευση και Κοινωνική Δομή*, σ.182.Αθήνα: Πορεία.

βάση τους τη θεωρία του ανθρωπίνου κεφαλαίου, που αντιλαμβάνεται την εκπαίδευση ως μια παραγωγική επένδυση για την οικονομική ανάπτυξη και την πρόοδο της χώρας. Για το λόγο αυτό ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης, ήταν μια αναπόφευκτη πορεία για την ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ.⁹³.

Από τα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα αυτής της περιόδου είναι εμφανής η προσπάθεια της κυβέρνησης να προσδώσει στο σχολείο ένα διπλό ρόλο, την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικονομική αποτελεσματικότητα. Έτσι, η ισότητα ευκαιριών και η παροχή παιδείας σε όλους θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι αποτελούσαν τους βασικούς εκπαιδευτικούς στόχους της περιόδου.

Παρόλα αυτά όμως, ένα σημαντικό μειονέκτημα ήταν το γεγονός ότι οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες εξακολουθούσαν να μην εντάσσονται στην ανώτατη βαθμίδα της εκπαίδευσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να θεωρείται η εκπαίδευση των δασκάλων ανεπαρκής, αφού δεν ήταν ακόμη ξεκάθαρη η μορφή των σπουδών τους και ενώ οι ίδιοι επιθυμούσαν μία τετραετή φοίτηση. *«Αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας η διοίκηση της Δ.Ο.Ε. ζητά άμεσα την επέκταση της φοίτησης στις Π.Α. σε τρία χρόνια, την προοπτική ένταξής τους στα πανεπιστήμια, την υπαγωγή της μετεκπαίδευσης, επίσης, στο πανεπιστήμιο με ταυτόχρονη ίδρυση ανάλογων τμημάτων σε άλλα πανεπιστήμια και την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους δασκάλους κατά το διάστημα των θερινών διακοπών. Επιπλέον, προτείνει την ίδρυση Κέντρου Παιδαγωγικών και Ψυχολογικών Ερευνών (Δ.Β. 763/1974), ενώ απευθυνόμενη στα πολιτικά κόμματα, ενημερώνει για τα «καυτά» προβλήματα της εκπαίδευσης, τονίζει το πρόβλημα της υποχρηματοδότησής της και ζητά να περιλάβουν στα προεκλογικά τους προγράμματα την πανεπιστημιακή μόρφωση και επιμόρφωση των δασκάλων (Δ.Β. 764/1974).*

Ήδη από την άνοιξη του 1974 εμφανίζονται και σε άλλα εκπαιδευτικά περιοδικά κείμενα δασκάλων με αίτημα οι Ακαδημίες να γίνουν 4ετούς

⁹³Καραφύλλης, Αθ.(2002), *Νεοελληνική Εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών*, σ.153. Αθήνα: Κριτική

φοιτήσεως παιδαγωγικές σχολές (*Το Σχολείο και Το Σπίτι*, 147/1974) ή να γίνουν ανεξάρτητες Παιδαγωγικές σχολές 4ετούς φοιτήσεως ή να υπαχθούν στα Πανεπιστήμια σαν ισότιμες σχολές. (*Το Σχολείο και το Σπίτι*, 155/1974). Γι' αυτούς τους δασκάλους μπορεί να μην είναι ακόμα ξεκάθαρο ποια μορφή θα έχουν οι σχολές, είναι, όμως, καθοριστικό οι Ακαδημίες να γίνουν 4ετούς φοιτήσεως, ώστε να μην κρίνεται ανεπαρκής η βασική εκπαίδευσή τους»⁹⁴.

Όσον αφορά την ανώτατη εκπαίδευση, με τον Ν.1035/1980 «Περί του τρόπου εισαγωγής εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και των άλλων τινών διατάξεων» καθιερώθηκαν οι Πανελλήνιες Εξετάσεις ως το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Η εισαγωγή θα ήταν κατά φθίνουσα σειρά βαθμολογίας μέχρι να συμπληρωθεί το όριο εισακτέων. Οι σχολές ήταν θεωρητικής και πρακτικής κατεύθυνσης και τα μαθήματα στη Β' και Γ' Λυκείου⁹⁵ χωρίστηκαν σε αυτά του κορμού και σε αυτά της κατεύθυνσης. Οι εξετάσεις της Β' και Γ' Λυκείου γίνονταν σε πανελλήνια κλίμακα με κοινά θέματα που έμπαιναν από την Κεντρική Επιτροπή Πανελληνίων Εξετάσεων. Οι βαθμοί των εξετάσεων και των δύο τάξεων, όπως και η βαθμολογία προαγωγής της Β' Λυκείου και του απολυτηρίου της Γ' Λυκείου αποτελούσαν το συνολικό βαθμό εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο⁹⁶.

Έτσι, στα τέλη της δεκαετίας του '70 το πολιτικό σκηνικό παρατηρείται ότι ριζοσπαστικοποιείται και αρχίζει να μετακινείται προς τα αριστερά. Και οδηγούμαστε σταδιακά τον Οκτώβριο του 1981 με μια κυβερνητική αλλαγή. Το πολιτικό σκηνικό αλλάζει με την ανάληψη της εξουσίας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και με πρωθυπουργό τον Α. Παπανδρέου⁹⁷. Αλλαγές, όπως ήταν το σύνθημα της εποχής, προμηνύονταν φυσικά και στο

⁹⁴ Η συζήτηση για τη βασική μόρφωση των δασκάλων την περίοδο (1974-81), στο http://www.users.sch.gr/xariskuts/ereynhtiko_new.doc

⁹⁵ βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ. (2007), ό.π., σ.235, στο οποίο ο μελετητής επισημαίνει ότι «η διπλή εξεταστική δοκιμασία (Β' και Γ' Λυκείου) “καθιέρωσε” την ταχύτερη εξέλιξη των φροντιστηρίων, αφού μετέτρεψε τη λυκειακή βαθμίδα σε εξεταστικό κέντρο. Ως αποτέλεσμα, τα περίπου 500 φροντιστήρια που υπήρχαν στα τέλη της δεκαετίας του '70 (1977), το 1982 έγιναν περίπου 1.000 στην Αθήνα και σε όλες τις πρωτεύουσες των νομών».

⁹⁶ βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ. (2007), ό.π., σ.230

⁹⁷ Για μία πιο ενδελεχή μελέτη των ιστορικών και πολιτικών εξελίξεων της περιόδου 1974 – 1988 βλ. Σακελλαρόπουλος, Σ. (2001), *Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση. Πολιτικές και Κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988*, σ.45-113. Αθήνα: Λιβάνη

χώρο της εκπαίδευσης. Με πρώτο Υπουργό Παιδείας τον Ελ. Βερυβάκη και Υφυπουργό τον Πέτρο Μώραλη θα ψηφισθεί ο Ν. 1268/1982 «Για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».

Αξιοσημείωτο είναι ότι στις παραπάνω μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις θα πρέπει να προστεθούν και «η ίδρυση, το 1983, 220 μεταλυκειακών προπαρασκευαστικών κέντρων με στόχο την προετοιμασία των νέων που δεν πέτυχαν στις εισαγωγικές εξετάσεις για τα ΑΕΙ και επιθυμούσαν να ξαναδοκιμάσουν, η κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων στα λύκεια και η αλλαγή του συστήματος εισαγωγής στα ΑΕΙ (σύστημα δεσμών, απεριορίστη δυνατότητα συμμετοχής στις εισαγωγικές)»⁹⁸.

Επιπρόσθετα, προβλεπόταν η ίδρυση Πανεπιστημιακών Παιδαγωγικών Τμημάτων για την εκπαίδευση τόσο την επιστημονική όσο και την επαγγελματική των μελλοντικών δασκάλων και νηπιαγωγών. Τα μαθήματα που θα διδάσκονταν στα Τμήματα από την έναρξη λειτουργίας μέχρι και το 2000 είναι: Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Συγκριτική Παιδαγωγική, Φιλοσοφία της Αγωγής, Εκπαιδευτική Πολιτική, Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Ειδική Παιδαγωγική, Ψυχολογία, Παιδαγωγική Ψυχολογία, Εξελικτική Ψυχολογία, Σχολική Παιδαγωγική, Αναλυτικό Πρόγραμμα και Σχολικά Εγχειρίδια, Αξιολόγηση, Διδακτική Μεθοδολογία, Μαθησιακές Δυσκολίες, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Συγκριτική Παιδαγωγική, Πληροφορική, Πρακτική Άσκηση⁹⁹.

Στις 5-2-1985 ο Υπουργός Παιδείας, Απ. Κακλαμάνης, καταθέτει στη Βουλή το σχέδιο νόμου «για τη δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης». Ο νόμος αυτός (1566/1985) ψηφίζεται από τη Βουλή και έχει ως βασικές διατάξεις την καθιέρωση του θεσμού του Ενιαίου

⁹⁸ βλ. Κάτσικα, Χ. –Θεριανό, Κ. (2007), όπ.π.σ.245

⁹⁹ Αντωνίου, Χ.,(2008), *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη* στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr> (Προσπελάστηκε στις 8/8/2014)

Πολυκλαδικού Λυκείου¹⁰⁰, το οποίο επιδίωκε την ενσωμάτωση της γενικής και τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης για την ανταπόκριση στους στόχους της τότε εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής. Παράλληλα προσέφερε με αυτό τον τρόπο διέξοδο σε όσους μαθητές δεν επιθυμούσαν ή δεν ήταν δυνατό να ακολουθήσουν την κλασική οδό στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Επιπλέον, ο νόμος αυτός προέβλεπε την επανίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου έχοντας ως σκοπό την επιστημονική έρευνα και μελέτη θεμάτων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, την σύνδεση με τα Α.Ε.Ι., την υποβολή προτάσεων για το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής, την παρακολούθηση της εξέλιξης της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και τον σχεδιασμό και τη μέριμνα για την εφαρμογή των προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου των εκπαιδευτικών πραγματοποιείται πλέον από τους διευθυντές των σχολικών μονάδων και τον σχολικό σύμβουλο ενώ η καθιέρωση μαζικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών θα γινόταν με φορέα τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ.). Όλοι οι νεοδιοριζόμενοι εκπαιδευτικοί ή και αυτοί που θα διορίζονταν ήταν υποχρεωμένοι να λάβουν μία επιμόρφωση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας και να την εναρμονίσουν με τις γνώσεις τους.

Ο όρος επιμόρφωση χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά μετά από την μεταπολίτευση και αντικατέστησε τον όρο μετεκπαίδευση. Για τους δασκάλους η επιμόρφωση θεσμοθετήθηκε το 1922 και πέρασε από διάφορα στάδια. Αρχικά, λάμβανε χώρα στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, μέχρι και το 1964, που τότε ιδρύθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και ανέλαβε το έργο της επιμόρφωσης. Όμως, την περίοδο της δικτατορίας ιδρύθηκαν τα Διδασκαλεία Δημοτικής Εκπαίδευσης και ανέλαβαν τελικά αυτά την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

¹⁰⁰ Κασσωτάκης, Μ.(1997), από το Πολυκλαδικό στο Ενιαίο Λύκειο, σ.117-132. Αθήνα: Γρηγόρης. Στο οποίο ο μελετητής υποστηρίζει ότι τα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια είχαν μεγάλο κόστος ανά μαθητή και απαιτούσαν υλικό – τεχνική υποστήριξη, τα οποία ουσιαστικά ποτέ δεν απόκτησαν για να επιτελέσουν το ρόλο τους.

Αυτό πραγματοποιήθηκε μέχρι και το 1992 που με την κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών 2047171/2557/1992 ιδρύθηκαν τελικά τα ΠΕΚ, η λειτουργία των οποίων, όπως προαναφέρθηκε, προβλεπόταν στο Ν.1566/85, και οι ΣΕΛΔΕ και οι ΣΕΛΜΕ επιμόρφωναν εκπαιδευτικούς με προγράμματα ετήσιας φοίτησης. Για τους εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης υπήρχε, από το 1910, το Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης στην Αθήνα μέχρι και το 1980.

Από την άλλη πλευρά σχετικά με την εισαγωγή των μαθητών στα Πανεπιστήμια εξακολουθούσε να γίνεται με εξετάσεις που μετονομάστηκαν από Πανελλήνιες σε Γενικές εξετάσεις. Στη Γ΄ Λυκείου καθιερώθηκαν 4 κλάδοι σπουδών - δέσμες, που αντιστοιχούσαν σε ανάλογα τμήματα των πανεπιστημίων. «Οι κλάδοι αυτοί προετοιμάζαν για τη συνέχιση των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την άσκηση επαγγέλματος και την απόκτηση ειδικότητας μετά από φοίτηση σε τμήμα ειδίκευσης αποφοίτων»¹⁰¹.

Αναφορικά λοιπόν με τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της περιόδου 1981 – 1985 μπορεί να διαπιστωθεί ότι αποτελεί αναμφισβήτητα την πιο ολοκληρωμένη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση μετά την απελευθέρωση καλύπτοντας όλα τα εσωτερικά και εξωτερικά χαρακτηριστικά της ελληνικής εκπαίδευσης. Έτσι, υλοποιεί ένα διπλό στόχο, αφού από τη μια ολοκληρώνει την αστικοδημοκρατική μεταρρύθμιση που εκκρεμούσε απ' τις αρχές του αιώνα (άνοιγμα του σχολείου στη ζωή, εκσυγχρονισμός βιβλίων, προγραμμάτων, σύνδεση της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της χώρας κλπ.) και από την άλλη προχωρεί σε θεσμικές αλλαγές (στα ΑΕΙ, πανεπιστημιακή μόρφωση δασκάλων, σχολικός σύμβουλος, όργανα λαϊκής συμμετοχής και δημοκρατικού προγραμματισμού), που είναι συμβατοί με την ιδεολογία που πρέσβευε το κίνημα του Α. Παπανδρέου.

¹⁰¹ Αντωνίου, Χ.(2008), *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη* στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr> (Προσπελάστηκε στις 8/8/2014)

Πέντε χρόνια αργότερα, τον Απρίλιο του 1990 η Νέα Δημοκρατία σχηματίζει κυβέρνηση με υπουργό παιδείας τον Β. Κοντογιαννόπουλο. Τότε ξέσπασε μία από τις μεγαλύτερες έως τότε αναταράξεις στον χώρο της μέσης εκπαίδευσης με απεργίες, συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις εκπαιδευτικών, με απειλές καταλήψεων των εξεταστικών κέντρων και αναβολή για έναν μήνα των Γενικών Εξετάσεων, «*με φόντο την εκφρασμένη διάθεση του κυβερνώντος κόμματος για επιβολή λιτότητας στη δημόσια εκπαίδευση και ιδεολογική χειραγώγηση εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων*»¹⁰².

Έτσι, μετά τα γεγονότα αυτά που αφορούσαν την οργάνωση και τη λειτουργία των Δημοτικών, των Γυμνασίων και των Λυκείων, την περίοδο 1991–1993 έγινε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της ελληνικής εκπαίδευσης¹⁰³. Πιο συγκεκριμένα, με το νόμο 2009/92 καθιερώθηκε υποχρεωτική τρίμηνη περιοδική επιμόρφωση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών, η εισαγωγική επιμόρφωση (τετράμηνης διάρκειας) όλων των νεοδιοριζόμενων καθώς και η λειτουργία Σχολών Στελεχών της Εκπαίδευσης ετήσιας φοίτησης. Ενώ με το Π.Δ. 250/92 και σχετική υπουργική απόφαση καθορίστηκαν ο αριθμός των Περιφερειακών Μορφωτικών Κέντρων (Π.Ε.Κ.) και θέματα διδακτικού και διοικητικού προσωπικού, διαδικασία συμμετοχής, αποζημίωσης, προγραμμάτων σπουδών κ. ά..

Επιπλέον, με το Π.Δ. 462/91 (για το Δημοτικό) και το 429/91 (για το Γυμνάσιο) έγινε αλλαγή στο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών και καθιερώθηκε η ενισχυτική διδασκαλία στα σχολεία στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, ενώ με το Π.Δ. 320/93 καθιερώθηκε η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού και του εκπαιδευτικού έργου σε κάθε σχολική μονάδα αλλά και σε πανελλαδικό επίπεδο¹⁰⁴.

¹⁰² βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ.(2007), όπ.π.,σ.261

¹⁰³ βλ. Κάτσικα, Χ.– Θεριανό, Κ.(2007), όπ.π.,σ.262-265,για μία πιο λεπτομερή καταγραφή των μεταρρυθμίσεων αυτής της περιόδου.

¹⁰⁴ Αντωνίου, Χ.(2008), *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη* στο <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr> (Προσπελάστηκε στις 8/8/2014)

Αμέσως, επόμενος σταθμός για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών μπορεί να θεωρηθεί η χρονική περίοδος από το 1994 έως το 2003. Έτσι, στα τέλη του 1993 συναντάμε μία νέα κυβέρνηση, αφού επανήλθε το ΠΑΣΟΚ και το αμέσως επόμενο διάστημα προσπάθησε να επιχειρήσει τις δικές του μεταρρυθμίσεις στον πολύπαθο εκπαιδευτικό χώρο. Το 1994 καθιερώθηκε νέο σύστημα αξιολόγησης των μαθητών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, θεσμοθετήθηκε η Εθνική Διακομματική Επιτροπή Παιδείας και ιδρύθηκαν τα ακόλουθα: το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (ΕΣΥΠ), το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) και το Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης. Παράλληλα με το νόμο 2413/1996 ρυθμίστηκαν θέματα της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό και οριοθετήθηκε ο σκοπός και το περιεχόμενο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Ωστόσο, δύο είναι οι βασικοί νόμοι, που ψηφίστηκαν αυτήν την χρονική περίοδο. Πρόκειται για το νόμο 2525/97 «Ενιαίο λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις» και το νόμο 2640/98 «Δευτεροβάθμια Τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις». Πιο συγκεκριμένα, αυτές οι μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις για τη τεχνική – επαγγελματική εκπαίδευση είχαν ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της, ώστε να καταστεί αντάξια στις απαιτήσεις του νέου κοινωνικού και οικονομικού τοπίου της χώρας. Με αυτήν την επιδίωξη καταργούνται όλοι οι τύποι Λυκείου και καθιερώνεται ο θεσμός του Ενιαίου Λυκείου με τις πανελλαδικές εξετάσεις σε όλα τα γραπτώς εξεταζόμενα μαθήματα των Β΄ και Γ΄ τάξεων του Λυκείου ως τρόπος εισαγωγής των υποψηφίων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Επιπλέον, με το νόμο 2525/97 θεσμοθετούνται το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο και Δημοτικό, τα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, τα περιφερειακά Κέντρα Στήριξης Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και τέλος η καθιέρωση νέου πλαισίου διορισμού των εκπαιδευτικών. Αυτός ο νέος τρόπος διορισμού πραγματοποιείται με τη

σταδιακή κατάργηση της επετηρίδας και τη θεσμοθέτηση εξετάσεων από το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ)¹⁰⁵.

Με την υπουργική απόφαση Γ2/6953/28-11-1997 καθορίστηκε το «Ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α΄, Β΄ και Γ΄ Λυκείου». Με ενιαίο πρόγραμμα σπουδών στην Α΄ Λυκείου και μαθήματα γενικής παιδείας και μαθήματα κατευθύνσεων στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου, μαθήματα εξεταζόμενα γενική παιδείας και μαθήματα κατευθύνσεων (Β΄ και Γ΄ τάξεις), μαθήματα εξεταζόμενα στο σχολείο (υποχρεωτικά και επιλογής) και τέλος μαθήματα εξεταζόμενα σε πανελλαδικές εξετάσεις¹⁰⁶. Πιο συγκεκριμένα, «*Το κύριο χαρακτηριστικό του συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν ότι βασίστηκε ως προς τα κριτήρια επιλογής των εισαγόμενων τελειοφοίτων σε βαθμολογικά δεδομένα προφορικής και γραπτής εξέτασης μαθημάτων των δύο τελευταίων τάξεων του Ενιαίου Λυκείου, τα οποία είναι αποδεσμευμένα από τα αντίστοιχα που λαμβάνονται υπόψη για την αποφοίτηση και την απόκτηση του απολυτηρίου του Ενιαίου Λυκείου*»¹⁰⁷.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία και στις αλλαγές σχετικά με τις αλληπάλλληλες ονομασίες που δόθηκαν στα σχολεία που αντιπροσωπεύουν την τεχνική εκπαίδευση. Με τον νόμο 2640/98 λοιπόν καταργούνται τα ΤΕΛ και οι ΤΕΣ και δημιουργούνται τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ), τα οποία οργανώνονται σε δύο κύκλους διάρκειας σπουδών. Ενώ με τον ίδιο νόμο συντάσσονται ενιαία προγράμματα σπουδών και γράφονται νέα βιβλία κυρίως για το Ενιαίο Λύκειο και αργότερα και για τα ΤΕΕ.

Όμως, τα πολλά εξεταζόμενα μαθήματα, το άγχος των μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών καθώς και η αύξηση της φροντιστηριακής εκπαίδευσης οδήγησαν το 2001 στη μείωση των εξεταζόμενων μαθημάτων

¹⁰⁵ Πιο αναλυτική προσέγγιση για τον τρόπο εισροής των εκπαιδευτικών στα σχολεία θα επιχειρηθεί στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, στο δεύτερο κεφάλαιο.

¹⁰⁶ βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ. (2007), όπ. π.,σ.282-283, βλέπε τους αναλυτικούς πίνακες με τα μαθήματα των τριών τάξεων του Λυκείου.

¹⁰⁷ βλ. Κάτσικα, Χ. – Θεριανό, Κ. (2007), όπ. π.,σ.282

από 14 σε 9. Παράλληλα με μια σειρά νόμων ρυθμίζονται θέματα οργάνωσης των περιφερειακών υπηρεσιών και η αξιολόγηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Ενώ με νέα νομοθετική ρύθμιση (3255/2004, ΦΕΚ 138/Α), το καλοκαίρι του 2004, καταργήθηκαν οι εξετάσεις στη Β΄ τάξη του Λυκείου και μειώθηκαν από εννέα σε έξι τα εξεταζόμενα μαθήματα στη Γ΄ Λυκείου. Στη συνέχεια με το νόμο 3475/2006 (ΦΕΚ 146/Α) καταργούνται τα ΤΕΕ και θεσμοθετούνται τα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ) καθώς και οι Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ).

Από την άλλη πλευρά αναφορικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με το νόμο 2916/2001 που αναφέρεται στη «Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και τη ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής» έγινε μία ενιαία ανώτατη εκπαίδευση αποτελούμενη από δύο παράλληλους τομείς. Από τη μία πλευρά τον πανεπιστημιακό τομέα (ΑΕΙ) περιλαμβάνοντας τα πανεπιστήμια, τα πολυτεχνεία και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Ενώ από την άλλη τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ). Αυτό, όπως ήταν αναμενόμενο, οδήγησε στην ίδρυση μεγάλου αριθμού τμημάτων ΤΕΙ διαφόρων αντικειμένων, όχι μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας αλλά και σε μικρές πόλεις της επαρχίας.

1.6.Αποτίμηση των μοντέλων της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε μια επισκόπηση της «εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών» και στις αλλαγές των φάσεων στην υπό εξέταση περίοδο.

Την περίοδο της ανασυγκρότησης του νέου ελληνικού κράτους έμφαση δόθηκε κυρίως στη στοιχειώδη εκπαίδευση από τον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια με την ίδρυση Διδασκαλείου και την αποφοίτηση από αυτό δασκάλων που θα κάλυπταν τις βασικές ανάγκες μόρφωσης του ελληνικού

πληθυσμού. Η διετής εκπαίδευση που τους παρείχε το Διδασκαλείο περιορίζονταν σε γνώσεις όπως αριθμητική, γραφή, γεωγραφία καθώς και η εφαρμογή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Η ανάμειξη της Εκκλησίας στην εκπαίδευση των δασκάλων αναγνωρίζεται από το γεγονός της συμμετοχής στους διδάσκοντες και ενός ιερωμένου.

Όσον αφορά τη μέση εκπαίδευση, αυτή απευθύνονταν μόνο στα αγόρια αποκλείοντας τα κορίτσια για περαιτέρω μόρφωση. Υπήρξαν πρωτοβουλίες από ιδιωτικούς φορείς για την κατάρτιση διδασκαλισσών, με την ίδρυση της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και των Παρθεναγωγείων.

Το χαμηλό επίπεδο της κατάρτισης που παρείχε το Διδασκαλείο όπως επικαλέστηκαν εκπρόσωποι της κυβέρνησης, οδήγησε στην παύση λειτουργίας του Διδασκαλείου και στην εκχώρηση διπλωμάτων από εξεταστικές επιτροπές που ορίζονταν μέσω Βασιλικών Διαταγμάτων. Οι επιτροπές είχαν τη δυνατότητα να επιλέγουν και να διορίζουν ως δασκάλους, άτομα που δεν είχαν λάβει καμία εκπαίδευση βασιζόμενες σε υποκειμενικά κριτήρια. Τα κενά που δημιουργήθηκαν την περίοδο παύσης λειτουργίας του Διδασκαλείου οι τοπικές αρχές κάλυπταν διορίζοντας ως δασκάλους, γραμματοδιδάσκαλους, ακόμη και εφημέριους.

Η προσδοκία για κατάρτιση δασκάλων με καλύτερες προδιαγραφές, οδήγησε στην επανασύσταση του Διδασκαλείου με το Ν.ΧΘ'(1878) ως τριτάξιο, την ίδρυση περισσότερων Διδασκαλείων σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και την εισαγωγή της ερβαρτιανής παιδαγωγικής και της συνδιδασκτικής μεθόδου. Μεταξύ των προτάσεων που συμβάδιζαν με το πνεύμα της εποχής που το χαρακτήριζε η βιομηχανική ανάπτυξη και η εμφάνιση νέων κοινωνικών στρωμάτων όπως της «μεσαίας τάξης», ήταν και το σχέδιο του βουλευτή Βακαλόπουλου που προετοίμασε το έδαφος για τα νομοσχέδια των Γ. Θεοτόκη και Α. Ευταξία τα οποία χαρακτηρίζονται για την αρτιότητά τους όσον αφορά τις προτάσεις τους για την εκπαίδευση.

Τα Διδασκαλεία και τα Υποδιδασκαλεία τελούσαν υπό την άμεση εποπτεία του Κράτους και οι υπουργικές αποφάσεις του εκάστοτε υπουργού Δημόσιας Εκπαιδύσεως καθόριζαν τη λειτουργία τους, την οργάνωσή τους και το πρόγραμμα σπουδών. Εξασφάλιζαν με αυτό τον τρόπο τον άμεσο πολιτικό έλεγχο οι κοινωνικές δυνάμεις που κατείχαν την εξουσία. Η ποικιλία τύπων στο επάγγελμα του δασκάλου έδινε τη δυνατότητα στο κράτος να παρεμβαίνει με απολύσεις, μειώσεις μισθών στα ήδη πενιχρά εισοδήματα των δασκάλων, υποβιβάζοντας με αυτό τον τρόπο το συγκεκριμένο επάγγελμα.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η φοίτηση στα Διδασκαλεία της εποχής, μπορούσε να διασφαλιστεί για τους ενδιαφερομένους κατόπιν γραπτής διαβεβαίωσης των αρχών για τον ηθικό και άμεμπτο χαρακτήρα τους.

Αξιωματικώς είναι και το γεγονός της στροφής του ενδιαφέροντος στην προσχολική αγωγή με το Ν.ΒΤΜΘ΄ του 1895 που προέβλεπε την ίδρυση νηπιαγωγείων με ιδιωτική πρωτοβουλία. Την περίοδο αυτή ιδρύθηκε το ιδιωτικό Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας από την Αικ. Λασκαρίδου.

Η ανώτατη εκπαίδευση ρυθμίστηκε με το Ν. του 1932, ο οποίος ίσχυε μέχρι και το 1982. Από το 1927 και μετά η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο πραγματοποιούνταν κατόπιν εισιτηρίων εξετάσεων κάτι που δεν ίσχυε μέχρι τότε, ωστόσο το γεγονός αυτό δεν απέτρεψε τις ανισότητες καθώς η «δεξαμενή» όσων φοιτούσαν σε κάποια σχολή, ήταν στη συντριπτική τους πλειονότητα από την ανώτερη τάξη της ελληνικής κοινωνίας, καθώς μπορούσαν να αντεπεξέρχονται στα ακριβά δίδακτρα, και τις δαπάνες διαμονής στην Αθήνα.

Η λειτουργία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών το 1933, οι οποίες υπήρξαν για 60 σχεδόν χρόνια, ο μοναδικός φορέας παραγωγής δασκάλων, μας απασχόλησε στο παρόν κεφάλαιο. Η μακρόχρονη ύπαρξη ενός τέτοιου θεσμού στην ελληνική εκπαίδευση και στο ανθρώπινο δυναμικό της εκπαίδευσης δε θα μπορούσε να παραγνωρισθεί, παρ' όλα τα τρωτά σημεία. Στις Π.Α. δεν υπήρχε διαχωρισμός στη φοίτηση αγοριών και κοριτσιών,

παρόλο που εισήχθη κριτήριο εγγραφής σύμφωνα με το οποίο από τους 40 εγγεγραμμένους οι 15 μπορούν να είναι γυναίκες, η διάρκεια φοίτησης όμως διαμορφώνονταν ανάλογα με τις προθέσεις των εκάστοτε κυβερνώντων. Η ρευστότητα στη λειτουργία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών σε σύγκριση με τις Σχολές της Ανώτατης Εκπαίδευσης και η ανάγκη για ισότιμη αντιμετώπιση και αξιολόγηση από τη μεριά της Πολιτείας ήταν βασικό αίτημα των δασκάλων και των συνδικαλιστικών τους οργάνων. Μόλις το 1982, κατόρθωσαν να συμπεριληφθούν στην Ανώτατη Εκπαίδευση οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες και οι σχολές Νηπιαγωγών.

Τη δεκαετία του 1960, με την μεταρρύθμιση του '64, ξεκινά μια πολιτική ίδρυσης περιφερειακών πανεπιστημίων, η οποία έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις τις επόμενες δεκαετίες, με την ίδρυση περισσότερων σχολών και τμημάτων και τη μαζικότερη εισαγωγή φοιτητών. Η εκπαίδευση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι προσβάσιμη για όλες τις κοινωνικές τάξεις χωρίς να υπάρχουν οι διαχωρισμοί του παρελθόντος. Η έντονη ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση είχε ως αποτέλεσμα να εγκαταλείπονται μορφές απασχόλησης που παλιότερα κυριαρχούσαν στην ελληνική κοινωνία, όπως στον πρωτογενή τομέα και μεγάλο μέρος του πληθυσμού μεταναστεύει στις πόλεις ελπίζοντας σε μία καλύτερη ζωή με οικονομική ευρωστία και επαγγελματική αποκατάσταση.

Συμπερασματικά, λοιπόν, διαπιστώνει κανείς ότι η οδύσσεια του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος μέσα στο χρόνο αντικατοπτρίζεται στις αλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις που επιχείρησαν οι διάφορες κυβερνήσεις.

Μια αποτελεσματική πολιτική «εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών» για τον 21ο αιώνα, σίγουρα θα πρέπει να περιλάβει ως σημαντικό ζήτημα την κατάρτιση τους, που να αντανάκλα τον σύνθετο κοινωνικό ιστό της εκάστοτε εποχής. Με τρόπους που θα τους βοηθήσουν να αποκτήσουν δεξιότητες, γνώση και συμπεριφορές, και μέσω της διαρκούς επιμόρφωσης, για να συνεργαστούν αποτελεσματικά με τους μαθητές από διαφορετικά υπόβαθρα.

Κεφάλαιο Δεύτερο:

2. Πολιτικές πρόσβασης στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Οι εκπαιδευτικοί είναι το κύριο συστατικό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τα θέματα που αφορούν τον κλάδο τους θα πρέπει να κατέχουν κεντρική θέση στην εκπαίδευση, καθώς είναι αυτοί που μεταδίδουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες. Η υποστήριξη της επαγγελματικής τους ταυτότητας και ανάπτυξης συνδέεται άμεσα με την προσπάθεια για την άνοδο του επιπέδου της διδασκαλίας και της μάθησης¹⁰⁸.

Οι βασικές λειτουργίες που καλείται να επιτελέσει το σύγχρονο σχολείο (20^{ος} αιώνας και μετά) στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, της μετάδοσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων διαφοροποιούνται υπό την επίδραση των συνθηκών. Ο όρος «λειτουργία του σχολείου» (function), αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως το στοιχείο σύνδεσης του εκπαιδευτικού συστήματος με το κοινωνικο-πολιτικό σύστημα. Ένας μαθητής έχοντας εφόδια αυτά που του παρείχε το σχολείο καλείται να τα αξιοποιήσει στην μετα-σχολική του ζωή.

Ο Γκότοβος αναφέρει ότι «με τον όρο «λειτουργία» του σχολείου (κυρίως των ιδρυμάτων της προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) δηλώνεται ό,τι με τη διαμεσολάβηση του σχολείου μεταβιβάζεται στους μαθητές, έτσι ώστε η εξω-και μετά-σχολική κοινωνική χρήση αυτού που μεταβιβάζεται να μπορεί να μεταφράζεται σε δράση-ή απουσία δράσης-η οποία να σημασιοδοτείται όχι απλώς ατομικά, αλλά κοινωνικά, να αποκτά δηλ. κάποιο συγκεκριμένο «νόημα» μέσα στο σύστημα των κοινωνικο-πολιτισμικών συντεταγμένων». Μνημονεύει τέσσερις διακριτές λειτουργίες του σχολείου και συγκεκριμένα την τεχνική, την ιδεολογική, την επιλεκτική και την κουστωδιακή.

¹⁰⁸ Day, C. (2003), *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της δια βίου μάθησης.*, μτφρ. Βακάκη, σ.21-23. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδάνος

Την πρώτη λειτουργία (τεχνική) ορίζει ως εξής: «Με τον όρο «τεχνικά στοιχεία» εννοώ εκείνα τα πολιτισμικά στοιχεία που αποτελούν στο σχολείο αντικείμενο μάθησης και διαπαιδαγώγησης τα οποία σχετίζονται άμεσα με την τεχνική πλευρά της κοινωνικής αλληλεπίδρασης [...]».

Τη δεύτερη λειτουργία (ιδεολογική) ορίζει ως εξής: «Με τον όρο «κανονιστικά στοιχεία» εννοώ τα πολιτισμικά στοιχεία τα οποία στο σχολείο αποτελούν αντικείμενο μάθησης και διαπαιδαγώγησης και που αναφέρονται στην πρακτική πλευρά της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.[...]. Τα κανονιστικά αυτά στοιχεία της ανθρώπινης δράσης στηρίζονται σε πλέγματα αξιών, τα οποία μπορεί να αφορούν τόσο μια αυτονόητη παραδοχή, όπως π.χ. την παραδοχή για τον «ορθό» τρόπο αμφίεσης, όσο και μια ρητή και επεξεργασμένη κοσμοθεωρία και βιοθεωρία (ιδεολογία)[...]

Την τρίτη (επιλεκτική) τη συσχετίζει με την αξιολόγηση των μαθητών. «Με τον όρο «κοινωνική θέση» δεν εννοούμε απλώς το συγκεκριμένο επάγγελμα που ασκεί ένα άτομο, [...] αλλά το στίγμα του μέσα σε έναν ιεραρχικά διαρθρωμένο σχηματισμό, σ' έναν σχηματισμό δηλ. που για τα άτομα που τον συναποτελούν επιτρέπει σχέσεις του τύπου: «ανώτερος-κατώτερος».

Τέλος, την κουστωδιακή λειτουργία τη συνδέει με την ψυχική και σωματική υγεία των μαθητών κατά τη διάρκεια της παρουσίας τους στο σχολείο. «Η παρουσία των μαθητών στο σχολείο απελευθερώνει τους γονείς από τον παιδαγωγικό τους ρόλο-έστω και αν ο ρόλος αυτός περιορίζεται στην απλή παρουσία τους στο περιβάλλον των παιδιών-και τους επιτρέπει έτσι να διαθέσουν την εργατική τους δύναμη στον τομέα της απασχόληση»¹⁰⁹.

Οι λειτουργίες του σύγχρονου σχολείου καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον ρόλο του εκπαιδευτικού, ο οποίος καλείται να αναλάβει και να διαμορφώσει ένα σύνθετο, πολλαπλό και διαρκώς μεταβαλλόμενο επαγγελματικό ρόλο, ενώ παράλληλα επιφορτίζεται, σε σημαντικό βαθμό, με την ευθύνη της αποτελεσματικότητας του σχολείου. Για να ανταπεξέλθει στις

¹⁰⁹ Γκότοβος, Α.(2003), *Η λογική του υπαρκτού σχολείου*, σ. 181-185. Αθήνα: Παιδαγωγική Σειρά.

απαιτήσεις που απορρέουν από το σύνθετο αυτό ρόλο θα πρέπει να διαθέτει τα ανάλογα εφόδια και την απαραίτητη επαγγελματική γνώση.

Έτσι, οι μηχανισμοί που εφαρμόζει η πολιτεία προκειμένου να διασφαλιστεί η στελέχωση ικανού εκπαιδευτικού δυναμικού στα σχολεία είναι η αρχική εκπαίδευση των υποψήφιων εκπαιδευτικών, η διαδικασία ένταξής τους στο επάγγελμα, δηλαδή η πιστοποίηση και η υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους, η επιμόρφωσή τους¹¹⁰. Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος της εισόδου στο επάγγελμα αποτελεί έναν μηχανισμό διασφάλισης της αποτελεσματικότητας του σχολείου. Η θεσμοθέτηση και η εφαρμογή των κριτηρίων από την πολιτεία συμβάλλουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών¹¹¹. Κατ' επέκταση, αυτό οδηγεί στην επιλογή των ικανότερων εκπαιδευτικών και στην εγγύηση του κοινωνικού συνόλου για την επιλογή του αποτελεσματικότερου εκπαιδευτικού προσωπικού. Η δημιουργία ενός συστήματος κριτηρίων για την είσοδο στο επάγγελμα των εκπαιδευτικών εξασφαλίζει τη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη των πολιτών.

2.1. Διορισμοί και προσλήψεις εκπαιδευτικών –Ιστορική αναδρομή.

Στην Ελλάδα το σύστημα διορισμού των εκπαιδευτικών έχει διέλθει από διάφορα στάδια, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αντικειμενική και αξιοκρατική εισαγωγή τους στο δημόσιο τομέα.

Την περίοδο λειτουργίας των Διδασκαλείων, οι εκπαιδευτικοί ήταν απροστάτευτοι στις βουλήσεις των πολιτικών παραγόντων που αποφάσιζαν για το διορισμό, τη μετάθεση ακόμη και την απόλυση των δασκάλων αυθαίρετα. Σχετικά με την υπηρεσιακή κατάσταση των εκπαιδευτικών ο Α. Κουρτίδης περιέγραφε εικόνες από την αθηναϊκή ζωή τον Αύγουστο, «*Αν όμως όλοι διασκεδάζωσιν, υπάρχουσιν ατυχή τινά όντα, άτινα κάθηνται επί*

¹¹⁰ Παπαναούμ, Ζ. (2011), Η παιδαγωγική επάρκεια των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: τι, πότε, πώς και γιατί, στο *Σύνδεση Τριτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνέδριου*, σ. 152-157. Θεσσαλονίκη: Ζήτη

¹¹¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι κεντρική ιδέα της επαγγελματικής ανάπτυξης αποτελεί το γεγονός ότι το κάθε άτομο αλλάζει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, καθώς διέρχεται από μία αλληλουχία φάσεων ανάπτυξης, βλ. Παπαναούμ, Ζ. (2004), *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού*, σ.56. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδάνος

*ανημμένων ανθράκων, κατά τον μήναν τούτον. Τα όντα ταύτα είναι οι διδάσκαλοι, οι είλωτες της πολιτείας, οι παρίαί της δημόσιας υπηρεσίας. Κατά το μήναν τούτον διορίζονται, μετατίθενται, ή απολύονται οι ανά τας πόλεις και τας κόμας και τα χωρία διδάσκαλοι και διδασκάλισσαι από των γυμνασιαρχών μέχρι των επιστατών».*¹¹²

Η εξασφάλιση μίας θέσης εργασίας από έναν υποψήφιο εκπαιδευτικό δεν ήταν πάντα υπόθεση του κρατικού μηχανισμού, αλλά και διαφόρων φιλεκπαιδευτικών συλλόγων που λειτουργούσαν ως τον «ενδιάμεσο αγωγό» μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων που ζητούσαν εκπαιδευτικούς και των εκπαιδευτικών που ζητούσαν εργασία. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν και οι Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι της Θεσσαλονίκης την περίοδο 1870-1920. «Οι κοινότητες και οι εκπαιδευτικοί απευθύνονται στο σύλλογο και αυτός, αφού εξέταζε τις αιτήσεις επέλεγε ελληνοδιδασκάλους, δημοδιδασκάλους, παρθεναγωγούς και νηπιαγωγούς, προκειμένου να διοριστούν από το σύλλογο».

Για τον διορισμό δασκάλων εμπλέκονταν και η μητρόπολη, στα γραφεία της οποίας υπογράφονταν το ετήσιο συμφωνητικό μεταξύ των δασκάλων και του σχολείου. Το ενδεχόμενο να ανανεωθεί το συμφωνητικό ήταν καθαρά στη δικαιοδοσία του σχολείου και των προκρίτων της κοινότητας. «Έτσι, όλο το χρόνο ο δάσκαλος προσπαθούσε να δουλέυει όσο το δυνατόν περισσότερο για να εξασφαλίσει την ανανέωση του συμβολαίου και την επόμενη χρονιά. Μερικές φορές δίδασκαν επί μήνες χωρίς μισθό ή αναγκάζονταν να παραιτηθούν αναζητώντας καλύτερους οικονομικούς όρους εργασίας».¹¹³

Από τη δεκαετία του 1950 η πρόσληψη των εκπαιδευτικών σε δημόσια σχολεία γινόταν βάσει της ημερομηνίας λήψης του πτυχίου τους, δηλαδή μέσω της επετηρίδας¹¹⁴. Με τον όρο αυτό δηλώνεται «ο ονομαστικός

¹¹² βλ. Κάτσικα, Χ. –Θεριανό, Κ. (2007), όπ. π., σ. 97

¹¹³ Μπονίδης, Κ. (1996), *Ιστορία της πόλης της Θεσσαλονίκης, Εκπαιδευτικοί 1870-1920*, στο <http://www.users.auth.gr>. (Προσπελάστηκε στις 9/7/2014).

¹¹⁴ Για εκτενέστερη ανάλυση του τρόπου εισροής των εκπαιδευτικών βλ. Αγγελάκος, Κ. (2005), Κριτική προσέγγιση της φιλοσοφίας του διαγωνισμού: η εξέταση των παιδαγωγικών γνώσεων και της

κατάλογος του προσωπικού μιας υπηρεσίας κατά σειρά αρχαιότητας και ειδικότερα ο ονομαστικός κατάλογος των εκπαιδευτικών που προορίζονται για διορισμό στο Δημόσιο με σειρά προτεραιότητας, στον οποίο εγγράφονται οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με το έτος λήψεως του πτυχίου τους»¹¹⁵.

Ωστόσο, το σύστημα αυτό, ίσχυε στην πραγματικότητα, με κάποιες παραλλαγές, από τη δεκαετία του 1930 στη χώρα μας σε τοπικό, νομαρχιακό επίπεδο, με βάση τη σειρά εγγραφής των πτυχιούχων σε καταλόγους αναμονής. Συγκεκριμένα, αυτή η επετηρίδα των εκπαιδευτικών ιδρύθηκε από το Μεταξικό Καθεστώς με το ΦΕΚ 197Α/24-5-1937, στόχος της οποίας ήταν η ενίσχυση του κρατικού ελέγχου στις προσλήψεις των εκπαιδευτικών με τη μεταφορά ανάθεσης της αρμοδιότητας των προσλήψεων από τα περιφερειακά εποπτικά συμβούλια στο Υπουργείο Παιδείας. Κριτήρια εγγραφής στην επετηρίδα, αρχικά, ήταν το έτος απόκτησης πτυχίου και τα πολιτικά φρονήματα, ενώ αργότερα, το κριτήριο των πολιτικών φρονημάτων αντικαταστάθηκε από το βαθμό πτυχίου¹¹⁶.

Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου και μετά το τέλος του, συγκεκριμένα την περίοδο 1945 – 1963, εφαρμόστηκαν πάνω από 24 νόμοι και ψηφίσματα για την εκκαθάριση των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι θεωρούνταν ότι προπαγάνδιζαν κομμουνιστικές ιδέες. Σύμφωνα με τον Βώρο «*Η Νεοελληνική Κοινωνία από πολύ νωρίς αναγνώρισε πολύ σημαντικό ρόλο στην Εκπαίδευση ως θεσμό που διακινεί ιδέες, διαμορφώνει συνειδήσεις, συμβάλλει στην κοινωνική κινητικότητα, παράγει ιδεολογία. Και η Πολιτεία ενδιαφέρθηκε νωρίς για τον ιδεολογικό έλεγχο της Εκπαίδευσης, με τρόπο χαρακτηριστικά “τιμητικό”, αφού η σχετική νομοθεσία κάνει λόγο ειδικό για τους εκπαιδευτικούς και τους απειλεί με άμεση απόλυση σε περίπτωση μη*

διδασκτικής κατάρτισης στο Αγγελάκος, Κ.,(επιμ.) *Διαγωνισμός Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών. Παιδαγωγικά Θέματα, Διδακτική Μεθοδολογία φιλολογικών μαθημάτων* (σ.13). Αθήνα: Μεταίχμιο

¹¹⁵Μπαμπινιώτης, Γ.(2005), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*,σ.643.Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

¹¹⁶ Αθανασιάδης, Χ. - Μαραντζίδης, Ν.(1998),*Το βάρος του παρελθόντος και οι αβεβαιότητες του μέλλοντος, συγκρούσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και τα εκπαιδευτικά συνδικάτα για το ζήτημα της επετηρίδας, στο Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα*, σ.272-273. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα

συμμόρφωσής τους. [...] Το κράτος των “εθνικοφρόνων” εφάρμοσε σε βάρος των εκπαιδευτικών, κυρίως των δασκάλων, την πολιτική των διώξεων, των παρακολουθήσεων, των πιστοποιητικών “κοινωνικών φρονημάτων”, του φακελώματος, των απολύσεων και των εξοριών»¹¹⁷.

Οι Κάτσικας και Θεριανός αναφέρουν ότι «Με το Ν. 1911/1951 (Κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα με αντιπρόεδρο και Υπουργό Παιδείας το Γ. Παπανδρέου) ορίζεται με σαφήνεια ότι «[...] Δημόσιος Υπάλληλος δεν διορίζεται αν μη κέκτηται το προσήκον εις δημόσιων υπαλλήλων ήθος. Εις το ήθος περιλαμβάνονται και αι υγιείς κοινωνικές αντιλήψεις των υπαλλήλων. [...] Ο δημόσιος υπάλληλος είναι εκτελεστής της θελήσεως του Κράτους και οφείλει πίστιν και αφοσίωσιν προς την πατρίδα και τα εθνικά ιδεώδη. Ιδεολογία σκοπούσαι την δια βιαίων μέσων ανατροπήν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκεινται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου [...]»¹¹⁸.

Είναι εύλογο ότι μέσα σε αυτό το κλίμα έντασης κάθε αντίθετη φωνή διώκεται, ενώ οι απολύσεις και οι διώξεις που σημειώθηκαν κατά την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου πολλαπλασιάστηκαν. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι μέχρι το 1947 απολύθηκαν 7.147 δημόσιοι υπάλληλοι, περίπου 4.000 δάσκαλοι κλήθηκαν σε απολογία και τελικά το 1947 απολύθηκαν περίπου 3.500 εκπαιδευτικοί. Αντίστοιχα κατά το χρονικό διάστημα 1953-1956 απολύθηκαν άλλοι 1.300 εκπαιδευτικοί, χωρίς δικαίωμα απολογίας ή προσφυγής στο Συμβούλιο Επικρατείας (κυβέρνηση Αλ. Παπάγου). Επιπλέον, άλλοι 500 εκπαιδευτικοί με απόρρητο έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας μπήκαν το 1955 υπό παρακολούθηση από την Αστυνομία και τους Επιθεωρητές για κάθε σχολική ή εξωσχολική δραστηριότητά τους. Με το έγγραφο αυτό το Υπουργείο Παιδείας διέταξε τους Επιθεωρητές να

¹¹⁷Βώρος, Φ.Κ.(2002), *Από την ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης: Ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης*, στο [http:// www.voros.gr/psi/ar1402.doc](http://www.voros.gr/psi/ar1402.doc). (Προσπελάστηκε στις 20/6/2014)

¹¹⁸Κάτσικας,Χ. – Θεριανός Κ. (2007), *Η ιστορία της Αξιολόγησης*, στο *Η αξιολόγηση στην Εκπαίδευση*, σ.81-82. Αθήνα: Λιβάνης.

παρακολουθούν και να καταδίδουν τους συναδέλφους τους στην Αστυνομία¹¹⁹.

Αυτές οι αλληπάλληλες διώξεις των εκπαιδευτικών που έχουν τις ρίζες τους από την εποχή του εμφυλίου (Αναγκαστικός Νόμος 516/1948, ΦΕΚ 6, τ.1, 8/1/1948, έργο της Κυβέρνησης Θ. Σοφούλη και Κ. Τσαλδάρη), συνεχίζονται και στα χρόνια της δικτατορίας, η οποία με τη σειρά της μεταβάλλει το σχολείο σε ένα στρατόπεδο φιλοδοξώντας να «καθαρίσει» την εκπαίδευση από ανεπιθύμητους εκπαιδευτικούς φορείς.

Οι διώξεις¹²⁰ στηρίχτηκαν στη διάταξη που όριζε τη «μη - νομιμοφροσύνη», καθώς ο *«Μη νομιμόφρων θεωρείται ο υπάλληλος [...] όστις εμπορείται υπό κομμουνιστικών ή αντεθνικών ιδεών ή προπαγανδίζει υπέρ αυτών ή καθ' οιονδήποτε τρόπον συνεργεί εις την διάδοσιν αυτών ή εξαίρει ταύτας ή έχει καθ' οιονδήποτε τρόπον επαφήν ή συνεννόησιν μετά των οπαδών των ιδεών τούτων ή στρέφεται κατά του κρατούντος πολιτειακού καθεστώτος ή των βασικών θεσμών αυτού ή ακολουθεί αντεθνικά ή κομμουνιστικά συνθήματα [...] ή παροτρύνει ή συνηγορεί υπέρ τοιαύτης στάσεως και συναθροίσεως ή μετέχει δημοσίας συναθροίσεως προς διατάραξιν της δημοσίας τάξεως ή εκτελεί πράξεις προβλεπομένας υπό του νόμου 375/1936 (κατασκοπία). Η εφαρμογή της Θ' συντακτικής πράξης έγινε με έκτακτες διαδικασίες, αφού αν «ο κρινόμενος δεν είναι νομιμόφρων [...] απολύεται δι' αποφάσεως του αυτού Υπουργού καθ' ης ουδεμία επιτρέπεται προσφυγή ή αίτησις ακυρώσεως»¹²¹.*

¹¹⁹ Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο και πολύπλοκο να καθορισθεί με ακρίβεια πόσοι ήταν οι διωχθέντες εκπαιδευτικοί αυτήν την περίοδο. Πρέπει να συνυπολογιστούν όσοι απολύθηκαν, συνελήφθησαν, εξορίστηκαν ή όσοι μετατέθηκαν δυσμενώς. Βλ. Τουλούπη, Φ.(1997), *Εκπαίδευση και Πολιτική εγκλεισμών*, σ.169-184. Αθήνα χ.έ.

¹²⁰ Για μαρτυρίες εκπαιδευτικών (νηπιαγωγών – δασκάλων) που εκδιώχθηκαν από την υπηρεσία τους λόγω της ιδεολογίας και των πολιτικών τους φρονημάτων, Βώρος, Φ.Κ.,(2002), *Από την ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης: Ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης*, στο <http://www.voros.gr/psi/ar1402.doc>. (Προσπελάστηκε στις 20/6/2014)

¹²¹ Ανδρέου, Α.-Παπακωνσταντίνου, Γ.(1994), *Εξουσία και οργάνωση-διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος*, σ.243. Αθήνα: Νέα Σύνορα

2.2 Ο θεσμός της επετηρίδας υπό αμφισβήτηση.

Όμως, η έκρυθμη κατάσταση στο χώρο της εκπαίδευσης σταδιακά ομαλοποιήθηκε, όπως σημειώθηκε και σε άλλους τομείς του κράτους, π.χ στο οικονομικό και πολιτικό πεδίο. Έτσι, η επετηρίδα συνεχιζόταν να υφίσταται ως ο μοναδικός τρόπος διορισμού του εκπαιδευτικού δυναμικού, όμως με διαφορετικά κριτήρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο διορισμός των αποφοίτων των «Καθηγητικών Σχολών» στη δημόσια εκπαίδευση, που απαιτούνταν η κατοχή πτυχίου της αντίστοιχης ειδικότητας και η υποβολή σχετικής αίτησης στην αρμόδια διεύθυνση του υπουργείου (Νόμος 309/76)¹²². Μάλιστα στο άρθρο 35 αυτού του νόμου προβλεπόταν ότι τα κριτήρια για διορισμό των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι το πτυχίο της αντίστοιχης ειδικότητας, ο βαθμός πτυχίου και η ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης προς διορισμό¹²³.

Έπειτα, με το Νόμο 1566/85 (άρθρο 15), οι διορισμοί των εκπαιδευτικών γίνονταν με βάση την ημερομηνία της λήψης του πτυχίου και την υποβολή αίτησης διορισμού στις αρμόδιες διευθύνσεις ή στα γραφεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης¹²⁴. Στον εν λόγω νόμο καθιερώνεται η πρόταξη πρόσληψης εκπαιδευτικών που έχουν αυξημένα επιστημονικά προσόντα (μεταπτυχιακό και διδακτορικό δίπλωμα), ενώ αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός ότι οι νεοδιοριζόμενοι εκπαιδευτικοί υποχρεούνται να συμπληρώσουν πενταετή διδακτική εμπειρία σε Γυμνάσια, προκειμένου να διδάξουν σε Λύκεια¹²⁵.

¹²² Χαραλαμπίδης, Ι.(1980), *Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα: εκπαιδευτική πολιτική, δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης, σύγκριση με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα*, σ.175. Αθήνα: Καμπανά

¹²³ Μπουζάκης, Σ.(2002), *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Προτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, (τομ. Β', σ.276-279). Αθήνα: Gutenberg

¹²⁴ Κλάδης, Δ. (1991), Η βασική εκπαίδευση και το σύστημα διορισμού των ελλήνων εκπαιδευτικών. Σκέψεις και προτάσεις για την ποιοτική αναβάθμισή τους. Στο Αγγελάκος, Κ. *Οι απόψεις των νεοδιοριστών εκπαιδευτικών για το νέο τρόπο πρόσληψής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*, Ιόνιος Λόγος – Τμήμα Ιστορίας – Ιόνιο Πανεπιστήμιο, τόμος Α', σ.13, Κέρκυρα: Επιστημονική Περιοδική Έκδοση

¹²⁵ βλ. Μπουζάκης, Σ.(2002),όπ.π.,σ.483-485

Σημαντικό στοιχείο που εισάγει ο Νόμος αυτός αναφορικά με το διορισμό είναι η κατάργηση του αξιολογικού κριτηρίου της προσμέτρησης του βαθμού πτυχίου και πλέον το σύστημα της επιλογής των υποψήφιων εκπαιδευτικών ήταν τυπικό – αντικειμενικό, αφού η μόνη προϋπόθεση για διορισμό ήταν η κατοχή του πανεπιστημιακού τίτλου. *«Με τον ίδιο Νόμο (1566/85) αναδιαρθρώθηκε συνολικά η Β/θμια Εκπαίδευση και ενοποιήθηκε η κατετημημένη σε γενική και τεχνική Β/θμια Εκπαίδευση. Αποτέλεσμα αυτής της αναδιάρθρωσης ήταν να δημιουργηθούν πολλές νέες θέσεις εκπαιδευτικών και να διεκδικούν πρόσβαση σ' αυτές πτυχιούχοι, οι οποίοι δεν προέρχονταν από τις «κλασικές καθηγητικές» σχολές, για παράδειγμα οικονομολόγοι, νομικοί και πολιτικοί επιστήμονες, κοινωνιολόγοι κ.α.»*¹²⁶.

Το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών μέσω της επετηρίδας θεωρήθηκε αντικειμενικό και αδιάβλητο, λόγω των κριτηρίων επιλογής των εκπαιδευτικών που έθετε (σειρά υποβολής αίτησης διορισμού), καθώς και εξαιτίας του γεγονότος ότι διαφύλασσε το εκπαιδευτικό σύστημα από τις πελατειακές σχέσεις και τις κομματικές παρεμβάσεις¹²⁷.

Όμως, ο μεγάλος αριθμός πτυχιούχων που οφειλόταν στη ραγδαία αύξηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της χώρας στα τέλη του 20ου αιώνα και ειδικότερα στα τμήματα Νηπιαγωγών, Δημοτικής εκπαίδευσης και των «Καθηγητικών Σχολών» οδήγησε στη διόγκωση του αριθμού των εγγεγραμμένων στην επετηρίδα και στην εμφάνιση μεγάλων ποσοστών ανεργίας στους απόφοιτους. Η μακρόχρονη αναμονή των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων για το διορισμό τους, τούς ωθούσε στην αναζήτηση άλλων επαγγελματιών, με αποτέλεσμα όταν αναλάμβαναν τα διδακτικά τους

¹²⁶ Λώλη, Ε. (2006), Τα προσόντα του διορισμού των εκπαιδευτικών της Β/θμιας Δημόσιας Εκπαίδευσης: Διερεύνηση των συστημάτων επιλογής από το 1975 έως σήμερα, στο *Επιστήμες της Αγωγής*, (τ.2,σ.158).

¹²⁷ βλ. Κλάδη, Δ.(1991),όπ.π.,σ.4-5

καθήκοντα να παρουσιάζουν μία «επιστημονική και παιδαγωγική αποξένωση»¹²⁸.

Χαρακτηριστικά ο Λυμπέρης σε ένα άρθρο του σχετικά με την επετηρίδα των εκπαιδευτικών αναφέρει ότι «το 1996 ο αριθμός των αδιόριστων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ξεπερνούσε τις 30.000 (19.007 δάσκαλοι και 11.317 νηπιαγωγοί). Προβλέπεται ότι αν στα προσεχή χρόνια εξακολουθήσει να ισχύει ο ίδιος ρυθμός διορισμού που ίσχυσε τα τρία χρόνια (1994-1996), τότε για να διοριστούν όσοι ήταν γραμμένοι στην επετηρίδα το έτος 1997, θα χρειαστούν: για τους δασκάλους 15 χρόνια, και για τους νηπιαγωγούς 58 χρόνια αναμονής, που σημαίνει ότι δεν έχουν καμία ελπίδα διορισμού»¹²⁹.

Η ίδια κατάσταση, ωστόσο, επικρατεί και στην περίπτωση των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που τα χρόνια αναμονής για διορισμό είναι πολλά. Ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός των εγγεγραμμένων, λόγω πληθώρας πτυχιούχων, χωρίς να υπάρχει αντίστοιχα αύξηση του μαθητικού δυναμικού αλλά μείωση, οδήγησε τους εκπαιδευτικούς κάποιων κλάδων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να μην έχουν καμία πιθανότητα διορισμού και κάποιοι άλλοι έπρεπε να περιμένουν δεκαετίες.

Και ενώ, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται ότι το σύστημα διορισμού των εκπαιδευτικών μέσω της επετηρίδας προφύλασσε τη στελέχωση της εκπαίδευσης από τις κομματικές παρεμβάσεις και εξασφάλιζε ένα αδιάβλητο σύστημα, ωστόσο, «όταν έφθασε η στιγμή που ανατράπηκε η ισορροπία μεταξύ εγγραφών στην επετηρίδα και διορισμών και παρουσιάστηκε το φαινόμενο της ραγδαίας αύξησης του χρονικού διαστήματος που

¹²⁸Καζαμιάς, Α. και Κασσωτάκης, Μ. (1995), Εκπαιδευτικό Μανιφέστο: προβληματισμοί για την ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής εκπαίδευσης, στο *Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού*, σ.34. Αθήνα: Σείριος

¹²⁹Λυμπέρης, Λ.Ν. (2007), *Οι διορισμοί των δασκάλων και νηπιαγωγών – Μία αναδρομή από την επετηρίδα στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π.* στο http://www.taekpaideutika.gr/bibliothiki/2007_85-86_Lympervis.pdf. (Προσπελάστηκε στις 2/9/2014).

μεσολαβούσε ανάμεσα τους, υπήρξε έντονη κριτική του συγκεκριμένου τρόπου πρόσληψης των εκπαιδευτικών από πολλές πλευρές»¹³⁰.

Τέθηκε, επομένως, το ζήτημα της συμβολής ή μη του συστήματος διορισμού των εκπαιδευτικών μέσω της επετηρίδας στην ποιοτική αναβάθμιση της ελληνικής εκπαίδευσης¹³¹. Ειδικότερα, είχαν επισημανθεί ορισμένα χαρακτηριστικά που αλλοίωναν την αποτελεσματικότητα του υπάρχοντος συστήματος, όπως ήταν η έλλειψη οποιασδήποτε μορφής αξιολόγησης για διορισμό, η ελλιπής παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των υποψήφιων εκπαιδευτικών, η χρονική απόσταση των πανεπιστημιακών σπουδών από τον διορισμό και η μεγάλη ηλικία των νεοδιοριζόμενων¹³².

Ακόμη, η ύπαρξη του μοναδικού κριτηρίου, δηλαδή της κτήσης του πτυχίου, για τον διορισμό και για την ανάληψη των εκπαιδευτικών καθηκόντων αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Καθώς η κατοχή μόνο ενός πανεπιστημιακού τίτλου δεν εξασφάλιζε την πρόσληψη ενός αποτελεσματικού εκπαιδευτικού με ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης¹³³. «*Η Ελλάδα αποτελεί τη μόνη ευρωπαϊκή χώρα, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας από το πρόγραμμα ΕΥΡΥΔΙΚΗ, που χρησιμοποιούσε ως αποκλειστικό κριτήριο προσδιορισμού της σειράς διορισμού την ημερομηνία υποβολής της αίτησης εγγραφής στους πίνακες διοριστέων*»¹³⁴.

Η επετηρίδα πλέον θεωρείτο ένα σύστημα αναχρονιστικό, αφού η εφαρμογή του οποίου δεν παρατηρούνταν σε άλλες δυτικές ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές και μη χώρες. Ο προβληματισμός και οι συζητήσεις γύρω από τον τρόπο πρόσληψης των εκπαιδευτικών άλλων χωρών, είναι ένα θέμα που

¹³⁰ Αγγελάκος, Κ. (2007), *Οι απόψεις των νεοδιοριστών εκπαιδευτικών για το νέο τρόπο πρόσληψής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. Στο *Ιόνιος Λόγος – Τμήμα Ιστορίας – Ιόνιο Πανεπιστήμιο*, τόμος Α', σ. 1, Κέρκυρα: Επιστημονική Περιοδική Έκδοση.

¹³¹ Χατζηδήμου, Δ. (2003), *Σκέψεις και προτάσεις για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης*, σ.99-101. Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη

¹³² βλ. Κλάδη, Δ. (1991), ό.π., σ.10-12

¹³³ Πηγγιάκη, Π. (2000), *Εκπαιδευτική πολιτική και απεργία διαρκείας, ΟΛΜΕ 1993-1997*, σ.233-238.

Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

¹³⁴ Λώλη, Ε. (2006), ό.π., σ.163

ενδιαφέρει την Ελλάδα σχετικά με την κατάργηση της επετηρίδας κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990¹³⁵.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα θα μπορούσε να αποτελέσει το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών στις σκανδιναβικές χώρες, που συγκαταλέγεται ανάμεσα στα αποτελεσματικότερα της Ευρώπης αν όχι και παγκοσμίως ως προς τις επιδόσεις των μαθητών και την καταλληλότητα του εκπαιδευτικού δυναμικού. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού χαίρει ιδιαίτερης εκτίμησης και οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζονται ως επαγγελματίες υψηλού κύρους. Η εκπαίδευσή τους είναι ακαδημαϊκού περιεχομένου και λαμβάνει χώρα στα Πανεπιστήμια, ενώ οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, για να ασκήσουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει ένα κύκλο σπουδών που διαρκεί πέντε με έξι χρόνια και οδηγεί στο βασικό πτυχίο¹³⁶.

Για να εισέλθει ένας απόφοιτος Λυκείου στα Τμήματα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών που απευθύνονται στο εκπαιδευτικό προσωπικό της ανώτερης γυμνασιακής βαθμίδας, υποβάλλει αρχικά αίτηση στο πανεπιστήμιο της ειδικότητας που τον ενδιαφέρει και έπειτα από ένα ή δυο χρόνια φοίτησης έχει τη δυνατότητα να υποβάλει αίτηση για την κατεύθυνση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών ειδικότητας. Για την επιλογή των υποψηφίων εκπαιδευτικών στα Πανεπιστήμια προσμετρείται συνήθως το απολυτήριο Λυκείου, η επίδοση σε τεστ ικανοτήτων, οι εισαγωγικές εξετάσεις και η συνέντευξη. Τα κριτήρια, ωστόσο, της επιλογής των υποψηφίων μπορεί να ποικίλουν και να εναποτίθενται στην αρμοδιότητα των εκάστοτε Πανεπιστημίων.

Επομένως, για να προσληφθεί ένας υποψήφιος στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού στις χώρες αυτές, θα πρέπει να κατέχει ένα βασικό πτυχίο και

¹³⁵ Η πληροφόρηση για τα συστήματα διορισμού που επικρατούν σε άλλες χώρες πέρα από επίκαιρη είναι και σημαντική γιατί επιτρέπει την εξέταση του θέματος σε διεθνές πλαίσιο. Για μία ενδελεχή μελέτη των συστημάτων διορισμού των εκπαιδευτικών 11 κρατών (Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ιαπωνία, Ιρλανδία, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία, Νορβηγία, Σουηδία, Φιλανδία) βλ. Πανάρετος, Ι. – Μπάνου, Α. (1998), *Ενότητα Β': Επιλογή Εκπαιδευτικών: Διεθνείς Πρακτικές*, στο <http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/esyp-meletes/chapterB.pdf> (Προσπελάστηκε στις 15/7/2014).

¹³⁶ Ματθαίου, Δ. (2006), Το Συγκριτικό Επιχείρημα στην εκπαιδευτική πολιτική. Διδαχές και Διδάγματα, στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τευχ. 6, σ. 24 – 32, Αθήνα.

να έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τις Παιδαγωγικές Σπουδές και την κατάρτιση στο γνωστικό αντικείμενο από το αντίστοιχο πανεπιστήμιο. Με την κατοχή του πτυχίου του χορηγείται η άδεια του εκπαιδευτικού και παρέχεται η δυνατότητα να υποβάλει αίτηση για την πρόσληψή του σε σχολείο χωρίς να περιμένει μεγάλο χρονικό διάστημα με μια σειρά προτεραιότητας, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα¹³⁷. Έτσι, μελετώντας το σύστημα εκπαίδευσης και πρόσληψης των υποψήφιων εκπαιδευτικών ενός ευρωπαϊκού κράτους, παρατηρεί κανείς μια διαφορετική πρακτική και διαδικασία πρόσληψης των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Μάλιστα, ο Κασσωτάκης και ο Καζαμίας υποστήριζαν ότι «ο διορισμός με βάση την επετηρίδα όχι μόνο είναι αναχρονιστικό μέτρο, αλλά αποτελεί και σημαντικό τροχοπέδη για την ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού των σχολείων»¹³⁸. Σε άρθρο στο περιοδικό Επιστήμες Αγωγής αναφέρεται ότι «Οι φωνές για την κατάργησή της επετηρίδας πληθαίνουν (άρθρα, εκθέσεις επιτροπών, δηλώσεις πολιτικών, ενώ υπήρξε και μια αποτυχημένη προσπάθεια για κατάργησή της το 1991)»¹³⁹.

Το 1996 η Έκθεση των Εμπειρογνομώνων του ΟΟΣΑ υποστήριξε ότι η επιλογή των εκπαιδευτικών δεν θα πρέπει να γίνεται με βάση το κριτήριο της αρχαιότητας και ότι θα πρέπει να θεσπιστούν νέα κριτήρια για τον διορισμό τους, τα οποία θα βασίζονται στην αξιολόγηση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των υποψήφιων εκπαιδευτικών. Δήλωνε χαρακτηριστικά ότι «η γήρανση του σώματος των εκπαιδευτικών είναι συνέπεια του συστήματος της επετηρίδας»¹⁴⁰.

¹³⁷ Kansanen, P. (2003), Teacher Education in Finland: Current Models and New Developments, στο Moon, B. L. Vlasceanu & L.C. Barrows (επιμ.), *Institutional Approaches to Teacher Education within Higher Education in Europe: Current Models and New Developments*, σ. 85 – 102, στο <http://www.cepes.ro/publications/pdf/teacher.pdf> (Προσπελάστηκε στις 19.9.2014)

¹³⁸ βλ. Καζαμίας, Α. και Κασσωτάκη, Μ., (1995), όπ.π., σ.34

¹³⁹ Δαρβουδής, Α. & Ζαφειρούδης, Κ. (2005), Τα αποτελέσματα του τρίτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη δασκάλων. Ανάλυση-Σκέψεις-Προτάσεις, *Επιστήμες Αγωγής* (2, σ. 33-34).

¹⁴⁰ ΟΟΣΑ, *Επισκόπηση του εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδος*, έκθεση εμπειρογνομώνων, 1996, στο: Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (1998), *Κρίση του σχολείου και εκπαιδευτική πολιτική*, Αθήνα: Gutenberg

Επιπλέον, σε άρθρο στην εφημερίδα ΝΕΑ (22.7.1997), ο Γεωργουσόπουλος υποστήριξε ότι «αξίζει η κυβέρνηση να δώσει τη μάχη μέχρι εσχάτων με τα συντεχνιακά συμφέροντα για την κατάργηση της επετηρίδας»¹⁴¹. Πρότεινε την καθιέρωση διαγωνισμού εκπαιδευτικών και την προσμέτρηση των ακαδημαϊκών τους κριτηρίων και της εξωσχολικής τους πείρας για την επιλογή των υποψήφιων εκπαιδευτικών. Επεσήμανε παράλληλα την ανεπάρκεια των Σχολών ως προς την προετοιμασία των φοιτητών για την ανάληψη του διδακτικού τους έργου (ελλειπείς γνώσεις των αποφοίτων στην ύλη, στα Αναλυτικά Προγράμματα, στις διδακτικές μεθόδους).

Το μέτρο της κατάργησης της επετηρίδας συνάντησε, όπως ήταν αναμενόμενο αρκετές αντιδράσεις. Η εφαρμογή της πολιτικής για την κατάργηση της επετηρίδας, σύμφωνα με κάποιους συγγραφείς, υποκρύπτει πολιτικά τεχνάσματα που αποσκοπούν στην επίτευξη της πολιτικής των ελάχιστων διορισμών και στην υποχρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Η κατάργησή της συνδέεται με την αποσύνδεση του πτυχίου από τα επαγγελματικά δικαιώματα, αφού το κράτος αποδεσμεύεται από την υποχρέωση της εξασφάλισης εργασίας στους εγγεγραμμένους στην επετηρίδα¹⁴².

Οι υπέρμαχοι της επετηρίδας υποστηρίζουν ότι δεν ευθύνεται αυτή για τα προβλήματα που της καταλογίζουν, όπως την αδιοριστία των εκπαιδευτικών και τη «γήρανση» του εκπαιδευτικού συστήματος. Η γήρανση του εκπαιδευτικού σώματος δημιουργείται εξαιτίας της εφαρμογής του νέου ασφαλιστικού - συνταξιοδοτικού νόμου, που ορίζει όριο συνταξιοδότησης το εξηκοστό πέμπτο (65ο) έτος της ηλικίας. Παράλληλα, αναφέρεται ότι η ελλιπής παιδαγωγική κατάρτιση των αποφοίτων των περισσότερων «Καθηγητικών Σχολών» οφείλεται σε αδυναμίες των Πανεπιστημίων και όχι στο σύστημα της επετηρίδας. Η επετηρίδα θεωρείται αδιάβλητο και δίκαιο σύστημα που προάγει σταθερές εργασιακές σχέσεις, απαραίτητες για τον

¹⁴¹ Γεωργουσόπουλος, Κ. (1997), Τρίτη άποψη, Το αυτονόητο, εφ. *Τα Νέα*, Αθήνα.

¹⁴² Φατούρου, Α. & Γαλάνη, Γ. (1997), Γιατί καταργούν την επετηρίδα, περ. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, (τευχ. 47, σ. 34 – 39) Αθήνα.

εκπαιδευτικό χώρο¹⁴³. Εκλαμβάνεται ως σύστημα που είναι συνυφασμένο με τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων και ειδικότερα των εκπαιδευτικών¹⁴⁴.

Η ΟΛΜΕ αντέδρασε έντονα υποστηρίζοντας ότι η κατάργηση της επετηρίδας θα οδηγούσε στην επικράτηση ενός πελατειακού συστήματος διορισμού των εκπαιδευτικών. Ο τέως πρόεδρος της ΟΛΜΕ, Ν. Τσούλιας, δήλωνε ότι η ΟΛΜΕ αποδέχεται το διάλογο με τους πολιτικούς εκπρόσωπους, αλλά παραμένει ακάθεκτη στο αίτημα της για τη μη κατάργηση της επετηρίδας. Καθώς η πολιτική εφαρμογή της κατάργησης της επετηρίδας θεωρείται ότι αποσκοπεί στον πολιτικό έλεγχο των εκπαιδευτικών και στη διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος. Παράλληλα, αντιτασσόταν στη διενέργεια του διαγωνισμού ως μέσου για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών στον δημόσιο τομέα¹⁴⁵. Το Υπουργείο Παιδείας όμως έμεινε σταθερό στην πολιτική του για την κατάργηση της επετηρίδας, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει ένας ουσιαστικός και εποικοδομητικός διάλογος της ΟΛΜΕ με την πολιτική εξουσία για τη λήψη κοινών αποφάσεων¹⁴⁶.

Επιπλέον, αρκετοί ήταν και εκείνοι που αντιδρούσαν έντονα στη διενέργεια του διαγωνισμού, καθώς υποστήριζαν ότι δεν είχαν τεθεί προς επίλυση βασικά ζωτικά ζητήματα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και ότι η πολιτεία επιχειρεί την αντιμετώπιση του προβλήματος της παιδείας με τη μετατόπιση σε άλλα ζητήματα, προκειμένου να επιτύχει την αποενοχοποίηση

¹⁴³ Κάτσικας, Χ. (1997), *Δώδεκα μύθοι της εκπαίδευσης*, σ.93-102. Θεσσαλονίκη : Τα τραμάκια

¹⁴⁴ Γαλάνης, Γ., Μαριόλης, Δ. & Πολυχρονιάδης, Δ. (1996), *Ο θεσμός της επετηρίδας και οι αλλαγές στην εκπαίδευση*, περ. *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, (τεύχ. 38, σ.8), Αθήνα

¹⁴⁵ βλ. Πηγιάκη, Π. (2000), *όπ.π.*, σ.488-499, όπου κατά την Πηγιάκη στα επιχειρήματα της ΟΛΜΕ διακρίνεται ότι πρωταρχικός ρόλος αποδίδεται στην κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων και στην κατοχύρωση καλών απολαβών, και δευτερευόντως στην εξασφάλιση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Αυτό όμως, κατά τη θέση της, αντιβαίνει με το κάλεσμα της νέας εποχής, που απαιτεί την ποιοτική και ανταγωνιστική εργασία, η οποία βασίζεται στην ατομική ικανότητα και γνώση. Επίσης, κυριαρχεί η χρήση ιδεολογικών συμβόλων και ρητορισμού στον λόγο της ΟΛΜΕ, όπως οι έννοιες της δημοκρατίας, της αξιοκρατίας και της ατομικής ελευθερίας που χρησιμοποιούνται ως προκάλυμμα των οικονομικών τους επιδιώξεων.

¹⁴⁶ βλ. Πηγιάκη, Π. (2000), *όπ.π.*, σ.426-434

των ευθυνών της¹⁴⁷. Θεωρούσαν ότι η θέσπιση του διαγωνισμού για τις προσλήψεις των εκπαιδευτικών οδηγεί στην υποβάθμιση των πανεπιστημιακών σπουδών, με το επιχείρημα ότι αμφισβητείται η διδακτική ικανότητα και επάρκεια σε έναν απόφοιτο Πανεπιστημιακού Τμήματος¹⁴⁸.

Για τις ομοσπονδίες των εκπαιδευτικών το θέμα της κατάργησης της επετηρίδας θεωρούνταν ταμπού, και κυρίως οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί αντέδρασαν έντονα. Όμως *«στην πραγματικότητα κανένας δε φαίνεται να πιστεύει ότι η επετηρίδα θα μπορούσε να διατηρηθεί. Ακόμα και ο Πρόεδρος των αναπληρωτών δήλωνε δέκα μήνες μετά την κατάργηση σε ερώτηση αν η επετηρίδα είναι ο κατάλληλος τρόπος διορισμού των εκπαιδευτικών: Η επετηρίδα θα έπρεπε να έχει αντικατασταθεί. Εμείς δε δίνουμε μάχη για την επαναφορά της επετηρίδας»*¹⁴⁹.

Οι υποστηρικτές της επετηρίδας αντιπρότειναν την αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών για διορισμό, τη μείωση του αριθμού των μαθητών ανά τμήμα και την εκκαθάριση της επετηρίδας από τους πτυχιούχους που ασκούσαν άλλο επάγγελμα. Ακόμη, η καθιέρωση του ολοήμερου σχολείου, η εισαγωγή της ενισχυτικής διδασκαλίας, η θεσμοθέτηση της δωδεκάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η προσθήκη ενός επιπρόσθετου έτους παιδαγωγικής κατάρτισης στις Καθηγητικές Σχολές, για να προετοιμάζονται οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί στο διδακτικό έργο τους, στοχεύουν στην ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης, αλλά και στην επίλυση του προβλήματος της αδιοριστίας των εκπαιδευτικών. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η ανάγκη της καθιέρωσης περιοδικής ετήσιας επιμόρφωσης για την κατάρτιση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών με την παράλληλη απαλλαγή από τα διδακτικά τους καθήκοντα, το οποίο οδηγεί στη δημιουργία κενών θέσεων εργασίας και κατ' επέκταση στην ανάγκη

¹⁴⁷ Για μία ενδελεχή αναζήτηση βλ. Σορόπουλο, Λ. (2000), Το νέο σύστημα διορισμού των εκπαιδευτικών και η επετηρίδα, στο *Θέματα Παιδείας*, (τευχ. 2, σ. 46 – 52), Αθήνα και Τσούλια, Ν. (1999), *Σε πρώτο πρόσωπο, Εκπαίδευση: Δράση και Μαρτυρίες*. Αθήνα: Πατάκη

¹⁴⁸ Καραφύλλης, Α. (2002), *Νεοελληνική Εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών*, σ.173-181. Αθήνα: Κριτική

¹⁴⁹ βλ. Δαρβούδη, Α. & Ζαφειρούδη, Κ. (2005), όπ. π., σ.34.

πρόσληψης και άλλων εκπαιδευτικών. Με την εφαρμογή αυτών των ρυθμίσεων λοιπόν υποστήριζαν ότι θα λυνόταν το πρόβλημα της ανεργίας των αδιόριστων εκπαιδευτικών.

Οι προτάσεις όμως αυτές δεν λάμβαναν υπόψη τους παράγοντες που προσδιόριζαν τη ζήτηση των εκπαιδευτικών, δηλαδή την δημογραφική εξέλιξη της Ελλάδας, την διάρκεια της υποχρεωτικής και μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τον δείκτη παρακολούθησης στα σχολεία (ποσοστό διαρροής μαθητών), τον αριθμό των μαθητών ανά τμήμα, το εβδομαδιαίο πρόγραμμα παρακολούθησης από τους μαθητές, το ωράριο διδασκαλίας των καθηγητών, την ύπαρξη επιλεγμένων μαθημάτων και κατευθύνσεων στα σχολεία¹⁵⁰. Δε συμπεριελάμβαναν το αίτημα για την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης, καθώς καθοριστικός παράγοντας για την ποιότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού είναι η διαδικασία πρόσληψής του.

2.3. Η εφαρμογή του συστήματος των διαγωνισμών του Α.Σ.Ε.Π.

Με υπουργό παιδείας τον Γ. Αρσένη, υποβάλλονται, στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1997, στη Βουλή σχέδια νόμου, τα οποία ψηφίζονται αποτελώντας τους νόμους 2525/1997 και 2640/1998, γνωστούς ως «νόμοι Αρσένη».

Με το Νόμο 2525/97 επήλθαν αλλαγές στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, όπως η καθιέρωση ολοήμερου Νηπιαγωγείου και Δημοτικού, η ανανέωση των σχολικών εγχειριδίων του Γυμνασίου, η θεσμοθέτηση του Ενιαίου Λυκείου, η εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας, η καθιέρωση του θεσμού του Εθνικού Απολυτηρίου. Ακόμη, προβλεπόταν η ίδρυση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.), του Εθνικού Κέντρου Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και δεκατριών Κέντρων Στήριξης του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού. Επιπλέον, καθιερώνεται η εισαγωγή περισσότερων του ενός σχολικών βιβλίων και η

¹⁵⁰Λαϊνάς, Θ. (1990), Η επιλογή των καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: προβλήματα και προοπτικές, στο περ. *Νέα Παιδεία*, σ. 110 – 117, Αθήνα.

συγγραφή νέων. Θεσμοθετείται, επιπροσθέτως, η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και η χορήγηση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας¹⁵¹.

Ο νόμος 2525 (άρθρο 6), ακόμη, προβλέπει αλλαγές στον τρόπο διορισμού των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Καταργήθηκε ο θεσμός της επετηρίδας και καθιερώθηκε νέο σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών μέσω εξετάσεων, που την ευθύνη της διενέργειας των εξετάσεων έχει το Α.Σ.Ε.Π. (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού)¹⁵².

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Νόμου 2525/97 «Την 31η Δεκεμβρίου 1997 κλείνουν οι πίνακες διοριστέων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού προκηρύσσει και διενεργεί, ανά διετία, με αφετηρία το έτος 1998, διαγωνισμό για την κατάρτιση πίνακα διοριστέων εκπαιδευτικών στα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, κατά κλάδους και ειδικότητες που ισχύει για μία διετία. Οι επιτυχόντες στο διαγωνισμό κατατάσσονται κατά σειρά της βαθμολογίας τους σε πίνακες επιτυχίας, από τους οποίους γίνονται οι διορισμοί στα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την απόλυτη σειρά των υποψηφίων και με βάση τις δηλούμενες προτιμήσεις τους. Επιτυχόντες θεωρούνται εκείνοι των οποίων ο βαθμός σε κάθε μάθημα αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον 70% της προβλεπόμενης ανώτατης βαθμολογίας» (Ν. 2525/1997, άρθρο 6).

Έτσι, ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. εκπαιδευτικών διενεργείται κάθε δύο έτη από το 1998, ενώ τα γνωστικά αντικείμενα και η ύλη ανά ειδικότητα καθορίζονται από το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Εσωτερικών,

¹⁵¹ βλ. Καραφύλλη, Α.,(2002),όπ.π.,σ.173-181

¹⁵² Το Α.Σ.Ε.Π. συστάθηκε με τον νόμο 2190/1994 ως ανεξάρτητη αρχή, που έχει στόχο την εξασφάλιση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας στον δημόσιο τομέα. Κύριες αρμοδιότητες του είναι ο έλεγχος της ορθής εφαρμογής των διατάξεων που αφορούν τις προσλήψεις στον δημόσιο τομέα και η επιλογή του τακτικού προσωπικού στον ευρύτερο χώρο του δημοσίου, (διαθέσιμο on line <http://www.asep.gr>).

Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (άρθρο 6, παρ. 3)¹⁵³. Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί¹⁵⁴ εξετάζονται σε δύο θεματικές ενότητες. Η πρώτη θεματική

¹⁵³ βλ. Καραφύλλη, Α.,(2002),όπ.π.,σ.173-181

¹⁵⁴ Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεκτοί στο διαγωνισμό του ΑΣΕΠ γίνονται υποψήφιοι που διαθέτουν τα παρακάτω γενικά και ειδικά προσόντα. Α. Γενικά προσόντα: Οι υποψήφιοι πρέπει: 1. Να είναι Έλληνες πολίτες. Για όσους έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση θα πρέπει να έχει παρέλθει ένα έτος από την απόκτησή της μέχρι την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων. Δικαιούνται επίσης να είναι υποψήφιοι και πολίτες των Κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ν. 2431/1996, ΦΕΚ 175 Α'). Για τους πολίτες αυτούς απαιτείται να προσκομίσουν επιπρόσθετα απολυτήριο Ελληνικού εξαταξίου γυμνασίου ή λυκείου ή ισότιμου σχολείου ή εφόσον δεν έχουν το απολυτήριο αυτό, βεβαίωση για την άριστη γνώση και την άνετη χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία τους χορηγήθηκε από: 1) το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας «επιπέδου Δ'» ή 2) την Επιτροπή του άρθρου 14 παρ. 10 του ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167 Α'). Δικαιούνται επίσης να είναι υποψήφιοι και όσοι απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση, αλλά δεν έχει παρέλθει έτος από την απόκτησή της, εφόσον μέχρι την απόκτησή της ήταν υπήκοοι κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γίνονται επίσης δεκτοί, για πλήρωση των προκηρυσσομένων θέσεων, Βορειοηπειρώτες και ομογενείς αλλοδαποί, που προέρχονται από την Κωνσταντινούπολη και από τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, χωρίς να απαιτείται πιστοποιητικό ελληνικής ιθαγένειας, υπό την προϋπόθεση ότι η ιδιότητά τους ως Ελλήνων κατά το γένος και τη συνείδηση αποδεικνύεται με άλλους τρόπους (ν.δ. 3832/1958). 2. Να έχουν την υγεία και τη φυσική καταλληλότητα που τους επιτρέπουν την εκτέλεση των καθηκόντων της θέσης του κλάδου τους. Άτομα με έλλειψη φυσικών σωματικών δεξιοτήτων θα υποβληθούν σε ειδικό τρόπο εξέτασης κατά τον ίδιο χρόνο, στα ίδια θέματα και με το ίδιο πρόγραμμα, με το οποίο θα διενεργηθούν οι εξετάσεις των λοιπών υποψηφίων, προσκομίζοντας τα ανάλογα δικαιολογητικά. 3. Να μην έχουν κώλυμα διορισμού, ούτε κατά το χρόνο λήξεως της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων, ούτε κατά το χρόνο του διορισμού, δηλαδή: α) Να μην έχουν καταδικασθεί για κακούργημα με οποιαδήποτε ποινή, β) Να μην έχουν καταδικασθεί για κλοπή, υπεξαίρεση (κοινή και στην υπηρεσία), απάτη, εκβίαση, πλαστογραφία, απιστία δικηγόρου, δωροδοκία ή δωροληψία, καταπίεση, απιστία περί την υπηρεσία, παράβαση καθήκοντος, συκοφαντική δυσφήμιση καθ' υποτροπή ή εγκλήματα της γενετήσιας ελευθερίας ή οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, γ) Να μην είναι υπόδοκοι λόγω παραπομπής με τελεσίδικο βούλευμα για κακούργημα ή για πλημμέλημα εκ των αναγραφόμενων προηγούμενων περιπτώσεων, έστω και αν το αδίκημα παραγράφηκε, δ) Να μην έχουν λόγω καταδίκης στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα και δεν έχει λήξει ο χρόνος που ορίστηκε για τη στέρηση, ε) Να μην τελούν είτε υπό στερητική δικαστική συμπαράσταση (πλήρη ή μερική) είτε υπό επικουρική δικαστική συμπαράσταση (πλήρη ή μερική) είτε υπό συνδυασμό των δύο προηγούμενων, στ) Να μην έχουν απολυθεί από θέση δημοσίου υπαλλήλου ή υπαλλήλου ΝΠΔΔ ή ΟΤΑ ή ΝΠΙΔ του άρθρου 14 παρ. 1 του ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α'), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 2527/1997 (ΦΕΚ 206 Α'), λόγω επιβολής της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης ή λόγω καταγγελίας της σύμβασης εργασίας για σπουδαίο λόγο οφειλόμενο σε υπαιτιότητα του εργαζομένου εκτός αν έχει παρέλθει πενταετία από την απόλυση. Η ανικανότητα προς διορισμό αίρεται μόνο με την έκδοση του κατά το άρθρο 47 παρ. 1 του Συντάγματος διατάγματος που αίρει τις συνέπειες της ποινής. 4. Οι άνδρες μέχρι το διορισμό τους να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή να έχουν απαλλαγεί νόμιμα από αυτές. Ειδικότερα, όσοι περιλαμβάνονται στους πίνακες διοριστέων και δεν έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις, διορίζονται με τους τελευταίους, πριν από τη λήξη ισχύος των πινάκων, διορισμούς και αναλαμβάνουν υπηρεσία αμέσως μετά την ολοκλήρωση των στρατιωτικών τους υποχρεώσεων, με την προϋπόθεση ότι αυτή πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια ισχύος των πινάκων και τουλάχιστον τέσσερις μήνες πριν από τη λήξη του διδακτικού έτους διορισμού τους, άλλως η ανάληψη υπηρεσίας πραγματοποιείται με την έναρξη του επόμενου σχολικού έτους. Σε περίπτωση μη ανάληψης υπηρεσίας, ο διορισμός ανακαλείται (άρθρο 6 ν. 3687/2008 – ΦΕΚ 159 Α'). Δεν απαιτείται εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων για πολίτες κράτους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τους οποίους δεν προβλέπεται τέτοιο κώλυμα στη χώρα τους. 5. Να έχουν γεννηθεί έως και το έτος 1990 (για τον διαγωνισμό του 2011). 6. Να κατέχουν το απαιτούμενο πτυχίο, καθώς και τα πρόσθετα ειδικά προσόντα διορισμού για κάθε βαθμίδα, κλάδο και ειδικότητα, όπως αυτά αναφέρονται αναλυτικά στην προκήρυξη αυτή, μέχρι την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων συμμετοχής και σε περίπτωση που ο τίτλος έχει αποκτηθεί στην αλλοδαπή να κατέχουν και Πράξη αναγνώρισης από το ΔΙΚΑΤΣΑ ή Πιστοποιητικό αναγνώρισης από το ΔΟΑΤΑΠ, για την ισοτιμία και αντιστοιχία του τίτλου αυτού ή Πράξη

αναγνώρισης επαγγελματικής ισοτιμίας από το Συμβούλιο Αναγνώρισεως Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ή από την Επιτροπή Ισοτιμιών Σχολών Εκπαίδευσης Διδακτικού Προσωπικού ή προκειμένου για υποψηφίους του κλάδου ΠΕ 08 πράξη αναγνώρισης από το Διατμηματικό Συμβούλιο Αναγνώρισης Ισοτιμιών Τίτλων Καλών Τεχνών αλλοδαπής. Επίσης, σημειώνεται ότι τίτλοι σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου που χορηγούνται μετά την πλήρη ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1.5.2004) πρέπει να είναι αναγνωρισμένοι από το ΔΟΑΤΑΠ. Για τους πτυχιούχους αλλοδαπής των κρατών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΠΕ 70 Δάσκαλοι) απαιτείται να κατέχουν και τη Βεβαίωση Παρακολούθησης Ειδικού Προγράμματος Επανεκπαίδευσης. Για τους πτυχιούχους αλλοδαπής επιπρόσθετα απαιτείται απολυτήριο Ελληνικού εξαταξίου γυμνασίου ή λυκείου ή ισότιμου σχολείου ή εφόσον δεν έχουν το απολυτήριο αυτό, βεβαίωση για την άριστη γνώση και την άνετη χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία τους χορηγήθηκε από: 1. το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας «επιπέδου Δ'» ή 2. την Επιτροπή του άρθρου 14 παρ. 10 του ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167 Α') Για την απόδειξη της συνδρομής των προϋποθέσεων που αναφέρονται παραπάνω (περιπτ. 1 έως και 6) οι υποψήφιοι υποχρεούνται, εφόσον επιτύχουν στο διαγωνισμό και προσκληθούν για να διορισθούν, να προσκομίσουν και στην οικεία υπηρεσία τα απαιτούμενα δικαιολογητικά μαζί με τα αποδεικτικά στοιχεία των προσόντων τους, όπως αυτά αναγράφονται στην προκήρυξη αυτή. Από τα προσκομιζόμενα δικαιολογητικά θα πρέπει να προκύπτει ότι είχαν και εξακολουθούν να έχουν τα προσόντα και τις νόμιμες προϋποθέσεις τόσο κατά την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων, όσο και κατά την ημερομηνία διορισμού με εξαίρεση το πιστοποιητικό στρατολογικής κατάστασης.

Β. Ειδικά προσόντα: Για τις θέσεις του Κλάδου ΠΕ02 Φιλολόγων οι υποψήφιοι πρέπει να κατέχουν πτυχίο Φιλοσοφικού Τμήματος Φιλοσοφικής Σχολής (κωδ. 0201) ή Φιλολογίας (κωδ. 0202) ή Ελληνικής Φιλολογίας (κωδ. 0203) ή Ιστορίας και Αρχαιολογίας (κωδ. 0204) ή Ιστορίας και Εθνολογίας (κωδ. 0205) ή Ιστορίας - Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας με κατευθύνσεις Ιστορίας (κωδ.0206) και Αρχαιολογίας (κωδ.0207) ή Ιστορίας (κωδ.0208) ή Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (κωδ. 0209) ή Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής (κωδ. 0210) ή Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (κωδ. 0211) ή Φιλοσοφίας (κωδ. 0212), ΑΕΙ Πανεπιστημιακού τομέα της ημεδαπής ή ισότιμο και αντίστοιχο ειδικότητας της αλλοδαπής ή πτυχίο Φιλοσοφίας (κωδ. 0213) ή Ιστορίας Αρχαιολογίας (κωδ. 0214) ή Κλασσικών Σπουδών (κωδ. 0215) ή Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών (κωδ. 0216), του Πανεπιστημίου της Κύπρου. Ειδικότερα για τα πτυχία της Κύπρου πριν την πλήρη ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1.5.2004) δεν απαιτείται αντιστοιχία (π.δ.299/1997 όπως τροποποιήθηκε με το π.δ. 367/2001) ενώ για τα πτυχία τα οποία έχουν χρόνο κτήσης μετά την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση απαιτείται ισοτιμία και αντιστοιχία.

Δεν έχουν δικαίωμα υποβολής αίτησης οι υποψήφιοι που απέκτησαν το πτυχίο του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου μετά τις 30/6/1984 (Γνωμοδοτήσεις ΝΣΚ 144/90 και 107/03). Οι υποψήφιοι που είναι κάτοχοι πτυχίου ΑΣΠΑΠΤΕ (πρώην ΠΑΤΕΣ - ΣΕΛΕΤΕ) ή ενός από τα ισοδύναμα προς αυτό πτυχία, προηγούνται στους πίνακες κατάταξης και διοριστέων (το μέτρο αυτό θα ισχύσει για τον πρώτο και τον δεύτερο διαγωνισμό ΑΣΕΠ μετά την εφαρμογή του ν. 3848/2010). Τα πτυχία αυτά είναι τα εξής:

Α. Των Τμημάτων ΑΕΙ α. Παιδαγωγικού Νηπιαγωγών. β. Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, γ. Επιστημών της Αγωγής ή Επιστημών Αγωγής Προδημοτικής Εκπαίδευσης ή Επιστημών της Αγωγής Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου της Κύπρου, δ. Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, ε. Φιλοσοφίας και Κοινωνικών Σπουδών,

Β. Σχολής Νηπιαγωγών

Γ. Παιδαγωγικής Ακαδημίας

Δ. Διδακτορικού διπλώματος ή μεταπτυχιακού τίτλου στις επιστήμες της αγωγής και

Ε. Καθηγητικών Σχολών. Δηλαδή: α. Φιλολογίας, β. Θεολογίας, γ. Μαθηματικών, δ. Φυσικών, ε. Γαλλικής Γλώσσας, στ. Αγγλικής Γλώσσας, ζ. Γερμανικής Γλώσσας, η. Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, θ. Φυσικής Αγωγής, ι. Οικιακής Οικονομίας, ια. Μουσικής, ιβ. Θεατρικών Σπουδών, ιγ. Μεθοδολογίας Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, ιδ. Ιταλικής Γλώσσας, ΣΤ. Της Ανώτερης Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (ΑΣΕΤΕΜ) της ΣΕΛΕΤΕ. Σημειώνεται ότι η παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια μπορεί να αποδειχθεί και με τους νέους τρόπους που καθιερώνει ο ν. 3848/2010 (αναφέρονται παρακάτω).

Όσοι υποψήφιοι δεν κατέχουν τα απαιτούμενα ειδικά προσόντα για διορισμό αποκλείονται από τη διαδικασία διορισμού έστω και αν μετείχαν στις εξετάσεις και ανεξαρτήτως του τελικού βαθμού τον οποίον θα λάβουν σ' αυτές.

ενότητα αφορά το αντικείμενο της ειδικότητας τους και η δεύτερη ζητήματα Διδακτικής και Παιδαγωγικής¹⁵⁵. Έως και το έτος 2002, οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί εξετάζονταν στην πρώτη θεματική ενότητα σε δύο γνωστικά αντικείμενα, από τα τρία που τους δίνονταν, έχοντας το δικαίωμα της επιλογής (προκήρυξη 26/2Π/2002). Στους επόμενους όμως διαγωνισμούς εξετάζονται υποχρεωτικά και στα τρία μαθήματα¹⁵⁶.

Με τον νόμο 2525/97 προβλεπόταν ακόμη η κατάρτιση προγραμμάτων θεωρητικής και πρακτικής παιδαγωγικής, διάρκειας δύο ακαδημαϊκών εξαμήνων, είτε κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών, είτε μετά τη λήψη του πτυχίου. Η ευθύνη για την κατάρτιση αυτών των προγραμμάτων εναποτίθεται στα Πανεπιστήμια, ενώ η παρακολούθηση των προγραμμάτων αυτών τους χορηγεί το Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας¹⁵⁷, το οποίο θα αποτελεί προϋπόθεση συμμετοχής στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. (άρθρο 6, παρ.1 - 5 και άρθρο 6, παρ. 6).

Στον κλάδο εντάσσονται αντιστοίχως και οι υποψήφιοι που έχουν αναγνωρισμένο τίτλο της αλλοδαπής είτε από το ΔΙΚΑΤΣΑ είτε από το ΔΟΑΤΑΠ είτε από την Επιτροπή Ισοτιμιών Σχολών Εκπαίδευσης Διδακτικού Προσωπικού είτε από το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΣΑΕΙ). Αυτοί πρέπει να προσκομίσουν απολυτήριο Ελληνικού εξαταξίου γυμνασίου ή λυκείου ή ισότιμου σχολείου ή εφόσον δεν έχουν το απολυτήριο αυτό, βεβαίωση για την άριστη γνώση και την άνετη χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία τους χορηγήθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας «επιπέδου Δ'» ή την Επιτροπή του άρθρου 14 παρ. 10 του ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167 Α').

¹⁵⁵ Για τους όρους «Ειδική Διδακτική», «Γενική Διδακτική», «Παιδαγωγικά» που χρησιμοποιούνται από τον διαγωνισμό των εκπαιδευτικών του Α.Σ.Ε.Π. βλ. Χατζηδήμου, Δ. (2008), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης*, Θεσσαλονίκη : Αφοί Κυριακίδη, Κογκούλη, Ι.(2005), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, Ξωχέλλη, Π.(2002), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, Πυργιωτάκη,Ι. (1999), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

¹⁵⁶ Στέφος, Α.,(2003), Διαγωνισμός εκπαιδευτικών, έτους 2002, κλάδου ΠΕ02 Φιλολόγων, περ. *Νέα Παιδεία*, (τευχ. 105,σ. 10 – 15),Αθήνα

¹⁵⁷ Σύμφωνα με τον νόμο 2525/97 δεκτοί στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. είναι οι έχοντες τα ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, καθώς και Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας. Στον διαγωνισμό γίνονται δεκτοί, χωρίς Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, οι έχοντες πτυχίο Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών και των Τμημάτων Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας ή Φιλοσοφίας και Κοινωνικών Σπουδών των ΑΕΙ ή πτυχίο της Παιδαγωγικής Τεχνικής Σχολής της Σχολής Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης και της Ανωτέρας Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (ΠΑΤΕΣ και ΑΣΕΤΕΜ της ΣΕΛΕΤΕ) και οι έχοντες διδακτορικό δίπλωμα στις επιστήμες της Αγωγής ή τίτλο μεταπτυχιακών σπουδών στις επιστήμες της Αγωγής.

Με το Νόμο όμως 3194/ 2003, η κατοχή του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας δεν απαιτείται για τον διορισμό εκπαιδευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Ωστόσο, το πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας επανέρχεται ως βασικό προσόν για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. με τον νόμο 3848/2010.

Επιπλέον, στις 26 Φεβρουαρίου του 1998, σε εφαρμογή των διατάξεων του νόμου 2525/97 για το «Ενιαίο λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις», υπογράφηκε η Υπουργική Απόφαση Δ2/1938/27-2-1998, «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών» (ΦΕΚ 189 Β/27-2/1998) και λίγο αργότερα το ΠΔ 140/8-5-98, με το οποίο ολοκληρώθηκε το θεσμικό πλαίσιο για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου που αποτελεί «ένα από τα κεντρικά στοιχεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης» (Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, Γ2/4791/7-2-98 «Διαδικασίες αξιολόγησης εκπαιδευτικού έργου»). Καθορίζονται ο χρόνος, το περιεχόμενο και ο τύπος της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, το Σώμα των Μονίμων Αξιολογητών, η Επιτροπή αξιολόγησης της σχολικής μονάδας κ.λπ. Παράλληλα, με το ΠΔ 134/20/5/98 καθορίζονταν οι όροι και η διαδικασία μονιμοποίησης των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και της υπηρεσιακής τους εξέλιξης.

Τέσσερα χρόνια αργότερα και ενώ οι ψηφισμένες νομοθετικές διατάξεις και τα προεδρικά διατάγματα του Υπουργού Παιδείας Γ. Αρσένη για την αξιολόγηση έμειναν ανενεργά υπό τις αντιδράσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας, η ίδια κυβέρνηση με Υπουργό Παιδείας τον Π. Ευθυμίου ψήφισε το Νόμο 2986/2002, «Οργάνωση των περιφερειακών υπηρεσιών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις»¹⁵⁸.

Σύμφωνα με το νέο Νόμο, η αξιολόγηση είναι περιοδική και αφορά όλους του εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, κατά προτεραιότητα στις κατηγορίες των εκπαιδευτικών για μονιμοποίηση και υπηρεσιακή εξέλιξη, των ενδιαφερόμενων εκπαιδευτικών που πρόκειται να κριθούν για την κάλυψη θέσεων στελεχών της εκπαίδευσης, των

¹⁵⁸ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. 24, 13-2-2002, τ. ΑΔ.

εκπαιδευτικών που επιθυμούν να αξιολογηθούν σε εθελοντική βάση και κάθε άλλη περίπτωση που κρινόταν αναγκαία (άρθρο 5, παρ. 2).

Στο παραπάνω νομοθέτημα προβλεπόταν και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου, την ευθύνη της οποίας ανέλαβαν το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας. Το τελευταίο μάλιστα ανέλαβε «την ανάπτυξη και εφαρμογή των δεικτών και κριτηρίων για τη δυναμική αποτύπωση της κατάστασης, καθώς και τον έλεγχο της αξιοπιστίας του συστήματος αποτύπωσης και παρακολούθησης του εκπαιδευτικού έργου τόσο στο επίπεδο της σχολικής μονάδας και της περιφέρειας όσο και στο εθνικό επίπεδο», (άρθρο 4, παρ. 2α). Επίσης, «[...] συγκεντρώνει και επεξεργάζεται τις ετήσιες εκθέσεις αυτοαξιολόγησης [...] των σχολικών μονάδων, και συντάσσει ετήσια έκθεση αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. [...] Συγκροτεί ομάδες εργασίας από ειδικούς, [...] για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων θεμάτων που αναφέρονται στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου» (άρθρο 4, παρ. 3).

Με τον ίδιο νόμο (2986/2002) ιδρύθηκε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία Οργανισμός Επιμόρφωσης των Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ), ο οποίος εδρεύει στην Αθήνα και εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, (άρθρο 6, παρ. 1). Για την πραγματοποίηση των σκοπών του ο ΟΕΠΕΚ μπορούσε να συνεργάζεται με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, με το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, με δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς, με ελληνικούς και ξένους φορείς επιμόρφωσης, με ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια, με ΤΕΙ και Ερευνητικά Κέντρα και να προβαίνει σε ανταλλαγές ειδικών επιστημόνων, (άρθρο 6, παρ. 8).

Έτσι, με τη σταδιακή κατάργηση της επετηρίδας, παρατηρεί κανείς ότι καθιερώθηκε μία μεταβατική περίοδος πέντε ετών από το 1997 έως το 2002 (αν και τελικά διήρκεσε πολύ περισσότερο), κατά την οποία οι εκπαιδευτικοί εισέρχονται στον δημόσιο εκπαιδευτικό χώρο με διπλό σύστημα διορισμού. Ένα ποσοστό κενών θέσεων, δηλαδή καταλαμβάνεται από πτυχιούχους

εκπαιδευτικούς που είναι εγγεγραμμένοι στις λίστες της επετηρίδας (το ποσοστό αυτό μειώνεται σταδιακά από το 1998), ενώ οι υπόλοιπες θέσεις καταλαμβάνονται από τους επιτυχόντες στον γραπτό διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π..

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τα ποσοστά διορισμού από κάθε κατηγορία ορίζονται σύμφωνα με τον Νόμο 2525 ως εξής: για το έτος 1998, σε 80% και 20%, για το έτος 1999 σε 60% και 40%, για το έτος 2000 σε 40% και 60%, για το έτος 2001 σε 20% και 80%, για το έτος 2002 σε 10% και 90% αντίστοιχα και από το έτος 2003 προβλεπόταν ότι οι διορισμοί εκπαιδευτικών γίνονται αποκλειστικά από πίνακες που καταρτίζονται ύστερα από τη διενέργεια του διαγωνισμού.

Ο διορισμός όμως των εκπαιδευτικών και μετά το έτος 2003 γίνεται σε ποσοστό κατά 60% από τον πίνακα επιτυχόντων στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. και το υπόλοιπο 40% από τον ενιαίο πίνακα αναπληρωτών (Νόμος 3255/22.6.2004), ενώ από τον νόμο 2525 προβλεπόταν η αποκλειστική πρόσληψη από τον διαγωνισμό μετά το έτος 2003. Παράλληλα, με τον νόμο 3255/2004 παρατείνεται η εφαρμογή της ρύθμισης για την κατοχή του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Κατάρτισης. Η μόνη ρύθμιση που γίνεται είναι η πριμοδότηση των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου στη Διδακτική ή στην Παιδαγωγική (προκήρυξη 25/1Π/2004).

Εκτός όμως από την επιτυχία στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., έχουν προτεραιότητα διορισμού έναντι των εγγεγραμμένων στον ενιαίο πίνακα αναπληρωτών, σύμφωνα με τον νόμο 3687/2008, όσοι έχουν συμπληρώσει μέχρι 30-6-2008 πραγματική υπηρεσία τριάντα (30) μηνών. Έπεται και δεύτερη κατηγορία, στην οποία εντάσσονται αυτοί οι εκπαιδευτικοί που έχουν συμπληρώσει πραγματική υπηρεσία είκοσι τεσσάρων (24) μηνών και έχουν επιτύχει τη βάση σε έναν τουλάχιστον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. (νόμος 3687/2008, άρθρο 5). Προτεραιότητα όμως διορισμού δίνεται σε γονείς τεσσάρων και άνω τέκνων, ανεξαρτήτως της συμμετοχής τους στον

διαγωνισμό (νόμος 3255/2004). Μετέπειτα ορίζεται ως κριτήριο για την πρόσληψη των γονέων τεσσάρων και άνω τέκνων η επίτευξη της βαθμολογικής βάσης σε έναν διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. (προκήρυξη 2Π/2008).

2.4. Ν.3848/2010-Αλλαγές στο σύστημα επιλογής των νέων εκπαιδευτικών.

Στον νόμο 3848/2010 η ύπαρξη περισσότερων των δύο παιδιών απλώς μοριοδοτείται. Ακόμη, αναφέρεται ότι στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών στους επόμενους δύο διαγωνισμούς εντάσσονται, κατ' εξαίρεση, όσοι στις 1.7.2010 θα έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον εικοσιτετράμηνη (24μηνη) προϋπηρεσία και όσοι εκπαιδευτικοί απολύθηκαν από ιδιωτικά σχολεία, λόγω κατάργησης των σχολείων αυτών, που στις 1.7.2010 θα έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον εικοσιτετράμηνη (24μηνη) προϋπηρεσία.

Με τις διατάξεις του νόμου 3848/2010 επιδιώκονται να επιτευχθούν διαρθρωτικές αλλαγές στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., όπως ο αποκλειστικός διορισμός των υποψήφιων εκπαιδευτικών μέσω του διαγωνισμού, η προσμέτρηση κοινωνικών και ακαδημαϊκών κριτηρίων για τη μόνιμη πρόσληψη των εκπαιδευτικών, η εισαγωγή του θεσμού του δόκιμου εκπαιδευτικού, η κτήση του Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής Επάρκειας ως προϋπόθεσης για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π.¹⁵⁹.

¹⁵⁹ Σύμφωνα με τον ν. 3848/2010, η παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια των υποψηφίων του διαγωνισμού ΑΣΕΠ πιστοποιείται με έναν από τους παρακάτω πέντε τρόπους: α) Με βεβαίωση περί επιτυχούς παρακολούθησης ειδικού προγράμματος σπουδών τουλάχιστον εξαμηνιαίας διάρκειας, το οποίο παρέχεται από τμήμα Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΑΕΙ) ή από ομάδες συνεργαζόμενων τμημάτων του ίδιου ή περισσότερων ΑΕΙ σε αποφοίτους τμημάτων που έχουν τα ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Το πρόγραμμα αυτό καταρτίζεται με απόφαση του οικείου ΑΕΙ, που εγκρίνεται από τον Υπουργό Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, ύστερα από γνώμη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, και αξιολογείται μετά το πρώτο έτος λειτουργίας του, εν συνεχεία δε κάθε τέσσερα έτη, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 έως 9 του ν. 3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α'), β) Με την κατοχή πτυχίου τμήματος ΑΕΙ, το πρόγραμμα σπουδών του οποίου εξασφαλίζει την προς τούτο αναγκαία θεωρητική κατάρτιση και πρακτική εξάσκηση και οι απόφοιτοι του οποίου έχουν τα ειδικά τυπικά προσόντα διορισμού στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Το πρόγραμμα σπουδών αξιολογείται ως προς την εξασφάλιση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας μετά το πρώτο έτος λειτουργίας του, εν συνεχεία δε κάθε τέσσερα έτη, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 έως 9 του ν. 3374/2005. Ως προς την εξασφάλιση της παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας εκδίδεται διαπιστωτική απόφαση του υπουργού Παιδείας, ύστερα από γνώμη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, γ) Με την κατοχή πτυχίου παιδαγωγικών τμημάτων ΑΕΙ, δ) Με την κατοχή μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή διδακτορικού

Σχετικά με τη βαθμολογική βάση και την προσμέτρηση των κριτηρίων πρέπει να επισημανθεί ότι η κάθε θεματική ενότητα έχει ένα ενιαίο βαθμό. Επιτυχόντες στον διαγωνισμό θεωρούνται όσοι των οποίων ο βαθμός σε κάθε μάθημα αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%) (σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 5, νόμος 2525/97). Η βαθμολογική βάση μειώθηκε από εβδομήντα (70) μονάδες σε εξήντα (60), με την προϋπόθεση ο υποψήφιος εκπαιδευτικός να έχει λάβει σε κάθε θεματική ενότητα τουλάχιστον πενήντα πέντε (55) μονάδες (προκήρυξη 25/1Π/2004). Μετέπειτα, μειώθηκε ακόμη περισσότερο η βάση σε πενήντα πέντε (55) μονάδες, με την προϋπόθεση ο υποψήφιος εκπαιδευτικός να έχει λάβει τουλάχιστον πενήντα (50) μονάδες σε κάθε θεματική ενότητα (προκήρυξη 10Π/2006, 2Π/2008).

Ο υποψήφιος εκπαιδευτικός που έχει συγκεντρώσει τουλάχιστον 50 μονάδες στην κάθε θεματική ενότητα, δικαιούται προσαυξήσεις στον βαθμό της γραπτής εξέτασης, λαμβάνοντας υπόψη¹⁶⁰ τον βαθμό του βασικού του πτυχίου, τις ενδεχόμενες μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές¹⁶¹ και την

διπλώματος στις επιστήμες της αγωγής, ε) Με την κατοχή παιδαγωγικού πτυχίου της Παιδαγωγικής Τεχνικής Σχολής (ΠΑΤΕΣ) ή της Ανωτέρας Σχολής Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (ΑΣΕΤΕΜ) της πρώην Σχολής Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ) ή της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ).

Τα πτυχία που χορηγούνται από εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής γίνονται δεκτά εφόσον έχουν αναγνωρισθεί ως ισότιμα και αντίστοιχα από το Διεπιστημονικό Οργανισμό Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης (ΔΟΑΤΑΠ) ή το πρώην Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής (ΔΙΚΑΤΣΑ), σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις. Οι μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών και τα διδακτορικά διπλώματα που χορηγούνται από εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής γίνονται δεκτά εφόσον έχουν αναγνωρισθεί ως ισότιμα από το ΔΟΑΤΑΠ σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις και συνοδεύονται από βεβαίωσή του ότι το γνωστικό αντικείμενό τους εμπίπτει στις επιστήμες της αγωγής.

Επισημαίνεται λοιπόν ότι η πιστοποιημένη παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια αποτελεί αναγκαίο τυπικό προσόν αφενός για τη συμμετοχή του υποψηφίου στις εξετάσεις του Α.Σ.Ε.Π. και αφετέρου για την πρόσληψή του στην δημόσια και στην ιδιωτική εκπαίδευση.

¹⁶⁰ Από το έτος 2000, με τον νόμο 2834/2000, προσμετρούνται κριτήρια, όπως ο βαθμός πτυχίου, οι μεταπτυχιακές σπουδές, η κατοχή διδακτορικού τίτλου.

¹⁶¹ Ο μεταπτυχιακός τίτλος στην ειδικότητα του κλάδου για την οποία διαγωνίζεται ο υποψήφιος, οδηγεί σε προσαύξηση δύο μονάδων, ενώ ο μεταπτυχιακός τίτλος στη Διδακτική του γνωστικού αντικείμενου για την οποία διαγωνίζεται ο υποψήφιος, ή στην Παιδαγωγική, σε τρεις μονάδες. Η κατοχή του διδακτορικού διπλώματος στην ειδικότητα του κλάδου για την οποία διαγωνίζεται ο υποψήφιος, προσαυξάνει τον βαθμό με τέσσερις μονάδες, ενώ η κατοχή του στη Διδακτική της ειδικότητας του κλάδου για την οποία διαγωνίζεται ο υποψήφιος, ή στην Παιδαγωγική, σε πέντε μονάδες (ΦΕΚ 362/2000, ΦΕΚ 515/2008).

Σύμφωνα με τον νόμο 3848/2010, μεταπτυχιακό δίπλωμα (ενός τουλάχιστον ακαδημαϊκού έτους) στο γνωστικό αντικείμενο του κλάδου όπου διαγωνίστηκε ο υποψήφιος προσδίδει δύο μονάδες,

ενδεχόμενη προϋπηρεσία. Αξίζει να σημειωθεί ότι η προϋπηρεσία των υποψήφιων εκπαιδευτικών προσμετρείται στη βαθμολογία τους. Πιο συγκεκριμένα, όσοι έχουν συμπληρώσει προϋπηρεσία δύο τουλάχιστον διδακτικών ετών με πλήρες διδακτικό ωράριο, προσαυξάνεται η βαθμολογία τους με ποσοστό 2% για κάθε διδακτικό έτος. Στις περιπτώσεις διδακτικής προϋπηρεσίας με μειωμένο ωράριο γίνεται αναγωγή στο υποχρεωτικό εβδομαδιαίο ωράριο διδασκαλίας (νόμος 2525/97).

Με το Νόμο 3848/2010 η πραγματική εκπαιδευτική προϋπηρεσία μοριοδοτείται για κάθε μήνα. Πιο συγκεκριμένα, η προϋπηρεσία από μηδέν (0) έως και οχτώ (8) μήνες αντιστοιχεί σε 0,10 μονάδες για κάθε μήνα, η προϋπηρεσία από οχτώ (8) έως και δεκαέξι (16) μήνες σε 0,15 μονάδες για κάθε μήνα, η προϋπηρεσία από δεκαέξι (16) έως και είκοσι τέσσερις (24) μήνες σε 0,20 μονάδες για κάθε μήνα, η προϋπηρεσία από είκοσι τέσσερις (24) έως και τριάντα δύο (32) μήνες σε 0,30 μονάδες για κάθε μήνα, η προϋπηρεσία από τριάντα δύο (32) έως και σαράντα (40) μήνες σε 0,35 μονάδες για κάθε μήνα και η προϋπηρεσία από σαράντα (40) έως και εξήντα (60) μήνες σε 0,40 μονάδες για κάθε μήνα.

Επιπλέον, αξίζει να επισημανθεί ότι με το Νόμο αυτό μοριοδοτούνται και κάποια άλλα ακαδημαϊκά (γλωσσομάθεια, πιστοποιημένη γνώση χειρισμού υπολογιστή, δεύτερο πτυχίο στο γνωστικό αντικείμενο ή στις Επιστήμες της Αγωγής) και κοινωνικά κριτήρια, όπως είναι η μόνιμη αναπηρία, οι πολύτεκνοι εκπαιδευτικοί και άλλες περιπτώσεις.

Αναφορικά με τη γλωσσομάθεια η μοριοδότηση είναι δύο (2) μονάδες για την άριστη, μιάμιση (1,50) για την πολύ καλή και μία (1) μονάδα για την καλή γνώση ξένης γλώσσας. Για την πιστοποιημένη γνώση χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή, ή τις πιστοποιημένες δεξιότητες στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) επιπέδου 1 δίνεται μία (1)

αντίστοιχο μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Διδακτική του γνωστικού αντικείμενου ή στις Επιστήμες της Αγωγής δυόμισι (2,5) μονάδες, διδακτορικό στο γνωστικό αντικείμενο τρεις μονάδες, διδακτορικό στη Διδακτική του γνωστικού αντικείμενου ή στις Επιστήμες της Αγωγής πέντε μονάδες.

μονάδα. Με δύομισι (2,50) μονάδες μοριοδοτείται η κατοχή δεύτερου πτυχίου στο γνωστικό αντικείμενο ή στις Επιστήμες της Αγωγής.

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τα κοινωνικά κριτήρια που πληροί μία ομάδα εκπαιδευτικών. Η μόνιμη αναπηρία 67% και άνω ή η πάθηση από ομόζυγη μεσογειακή αναιμία ή η σκλήρυνση κατά πλάκας ή η μικροδρεπανοκυτταρική αναιμία μοριοδοτούνται με επτά (7) μονάδες. Από την άλλη η μόνιμη αναπηρία 67% και άνω ενός τέκνου με πέντε (5) μονάδες, ενώ η ύπαρξη περισσότερων των τριών τέκνων που είναι ανήλικα ή υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία ή σπουδάζουν με δέκα (10) μονάδες. Με πέντε (5) μονάδες μοριοδοτείται η ύπαρξη περισσότερων των δύο τέκνων που είναι ανήλικα ή υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία ή σπουδάζουν. Ο τελικός συνολικός βαθμός του διαγωνισμού για τον κάθε υποψήφιο είναι ο βαθμός της γραπτής εξέτασης προσαυξημένος με τα προηγούμενα κριτήρια. Οι επιτυχόντες κατατάσσονται σε αξιολογικούς πίνακες (που ισχύουν για δύο έτη), με βάση τη συνολική βαθμολογία τους¹⁶².

Μετά την προκήρυξη κάθε διαγωνισμού, το Α.Σ.Ε.Π. συγκροτεί τη Κεντρική Επιτροπή Διαγωνισμού. Η Κεντρική Επιτροπή Διαγωνισμού είναι πενταμελής και συγκροτείται από ένα τουλάχιστον μέλος του Α.Σ.Ε.Π. ως πρόεδρο και μονίμους δημοσίους υπαλλήλους ή λειτουργούς, μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ ή καθηγητές ΤΕΙ ή μονίμους υπαλλήλους Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. με βαθμό τουλάχιστον Α ή τακτικούς υπαλλήλους νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου της παρ. 1 του άρθρου 14 του Ν. 2190/1994 με ανώτερο ή ανώτατο, σύμφωνα με την ιεραρχία του οικείου νομικού προσώπου, βαθμό, ή πρώην μέλη του Α.Σ.Ε.Π. ή ομότιμους καθηγητές ΑΕΙ ή ερευνητές ερευνητικών κέντρων, ιδρυμάτων ή ινστιτούτων εν ενεργεία ή συνταξιούχους, ως μέλη.

¹⁶² Η βαθμολόγηση των τετραδίων στα οποία αναπτύσσονται τα ερωτήματα που τίθενται γίνεται από δύο βαθμολογητές, οι οποίοι ορίζονται από το ΑΣΕΠ. Η κλίμακα των βαθμών κυμαίνεται από το ένα έως και το εκατό. Ο αριθμητικός μέσος όρος των βαθμών των δύο βαθμολογητών αποτελεί τον βαθμό του κάθε γραπτού. Όταν από τη βαθμολογία των δύο βαθμολογητών προκύπτει διαφορά πάνω από δώδεκα μονάδες, γίνεται αναβαθμολόγηση του γραπτού από αναβαθμολογητή, που ορίζει το Α.Σ.Ε.Π. Η βαθμολόγηση για τις ερωτήσεις που απαντώνται με τη μέθοδο των πολλαπλών επιλογών γίνεται με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή (scanner), όπως αυτές καθορίζονται ως ορθές από την Κεντρική Επιτροπή (ΦΕΚ 515/2008).

Μέλη της Κεντρικής Επιτροπής Διαγωνισμού απαγορεύεται να είναι σύζυγοι ή συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι και του τρίτου βαθμού με υποψήφιο που συμμετέχει στο διαγωνισμό.

Η Κεντρική Επιτροπή Διαγωνισμού έχει την ευθύνη της εκτέλεσης των προπαρασκευαστικών ενεργειών που απαιτούνται για την οργάνωση του γραπτού διαγωνισμού και τη διεξαγωγή του. Αρμοδιότητα της είναι η παροχή οδηγιών στις τοπικές επιτροπές ή στον υπεύθυνο για την εποπτεία και τον συντονισμό διεξαγωγής του διαγωνισμού, στους επόπτες των εξεταστικών κέντρων, στους υπευθύνους των αιθουσών, στους επιτηρητές, βαθμολογητές και αναβαθμολογητές. Επιπλέον, αποστέλλει τα γραπτά στα βαθμολογικά κέντρα και ελέγχει την ορθότητα των καταχωρίσεων των βαθμολογιών. Τέλος, είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση των πινάκων κατάταξης των υποψηφίων και την υποβολή τους στο Α.Σ.Ε.Π. (ΦΕΚ 1854 Β'/11-12-03)¹⁶³.

¹⁶³ Μετά την καταχώριση της γραπτής βαθμολογίας, συντάσσονται από την Κεντρική Επιτροπή Διαγωνισμού οι πίνακες κατά κλάδο και ειδικότητα ως εξής: α. Δύο πίνακες κατά φθίνουσα σειρά βαθμολογίας, εκείνων που έχουν λάβει στις εξετάσεις τελικό βαθμό (μέσο όρο των δύο θεματικών ενοτήτων) 55 τουλάχιστον μονάδων και 50 τουλάχιστον μονάδων σε κάθε θεματική ενότητα. Στον τελικό αυτό βαθμό προστίθενται και οι τυχόν προβλεπόμενες προσαυξήσεις (βαθμός πτυχίου, μεταπτυχιακός και διδακτορικός τίτλος, προϋπηρεσία), που αποτελεί τον τελικό συνολικό βαθμό του διαγωνισμού. Ο ένας πίνακας περιλαμβάνει τους υποψηφίους που είναι γονείς τεσσάρων τουλάχιστον τέκνων ανηλίκων ή στρατευμένων ή σπουδαζόντων, οι οποίοι έχουν απόλυτη προτεραιότητα διορισμού. Ο άλλος πίνακας περιλαμβάνει όλους τους υπόλοιπους υποψηφίους, β. Ένας συνολικός αλφαβητικός πίνακας που περιλαμβάνει τους υποψηφίους και των δύο ανωτέρω ειδικότερων πινάκων, γ. Ένας πίνακας διοριστέων που θα καλύψουν τις προκηρυσσόμενες θέσεις και δ. Ένας αλφαβητικός πίνακας των υποψηφίων οι οποίοι δεν συγκέντρωσαν στη γραπτή εξέταση μέσο όρο βαθμολογίας 55 τουλάχιστον μονάδες και 50 τουλάχιστον μονάδες σε κάθε θεματική ενότητα.

Επισημαίνεται ότι σε περίπτωση ισοβαθμίας υποψηφίων προηγούνται όσοι έχουν υψηλότερη βαθμολογία στη δεύτερη θεματική ενότητα «Διδακτική μεθοδολογία - Παιδαγωγικά θέματα», έπονται όσοι έχουν υψηλότερη βαθμολογία στην πρώτη θεματική ενότητα, έπονται όσοι έχουν μεγαλύτερο βαθμό στο πτυχίο που απαιτείται και ακολουθούν όσοι είναι μεγαλύτεροι στην ηλικία με βάση την ημερομηνία γέννησής τους. Αν παρά ταύτα δεν καταστεί δυνατός ο καθορισμός της σειράς επιτυχίας βάσει των ανωτέρω κριτηρίων, αυτή καθορίζεται από την Κεντρική Επιτροπή Διαγωνισμού με κλήρωση. Η κλήρωση γίνεται σε δημόσια συνεδρίαση, της οποίας ο ακριβής τόπος και χρόνος ορίζεται με απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής Διαγωνισμού, που τοιχοκολλάται στο κατάστημα του ΑΣΕΠ τρεις τουλάχιστον ημέρες πριν την ημέρα διενέργειας της κλήρωσης. Για την τοιχοκόλληση συντάσσεται πρακτικό που υπογράφεται από το γραμματέα της Κεντρικής Επιτροπής Διαγωνισμού και από τον πρόεδρο ή ένα μέλος της.

Οι παραπάνω πίνακες κατάταξης διοριστέων και απορριπτέων αποστέλλονται από την Κεντρική Επιτροπή στο ΑΣΕΠ. Το ΑΣΕΠ, αποστέλλει τους πίνακες αυτούς για ανάρτηση στα καταστήματα των οικείων Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων της Χώρας, καταχωρίζει τους πίνακες στο δικτυακό του τόπο www.asep.gr και συγχρόνως αποστέλλει δελτίο Τύπου στον ημερήσιο τύπο με το οποίο γνωστοποιεί ότι οι ανωτέρω πίνακες απεστάλησαν για ανάρτηση στα καταστήματα των οικείων Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων.

Απόλυτη προτεραιότητα διορισμού έχουν όσοι από τους υποψηφίους συγκεντρώσουν τελικό βαθμό (μέσο όρο των δύο θεματικών ενοτήτων) ίσο προς 55 τουλάχιστον μονάδες και συγχρόνως 50 τουλάχιστον μονάδες σε κάθε θεματική ενότητα και είναι γονείς τεσσάρων τουλάχιστον τέκνων

Αναφορικά με την προϋπηρεσία του προσωρινού αναπληρωτή ή ωρομίσθιου εκπαιδευτικού που προσμετρείται για την πρόσληψη στα δημόσια σχολεία διαπιστώνεται ότι σύμφωνα με τον νόμο 3027/2002 (άρθρο 6 παρ. 34) νοείται αυτή που προσφέρθηκε στα δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αρμοδιότητας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, στα Μουσικά Σχολεία, στα Τμήματα Αθλητικών Διευκολύνσεων, στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής, στα Ναυτικά Λύκεια, στα Μεταλυκειακά Προπαρασκευαστικά Κέντρα, στα Ολοήμερα Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, στα Εκκλησιαστικά Σχολεία, στη Σιβιτανίδειο Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων, σε θέσεις μονίμων εκπαιδευτικών πριν από την αποχώρησή τους, για την εφαρμογή του προγράμματος της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης, για την εφαρμογή των προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας και πρόσθετης διδακτικής στήριξης.

Ενώ, με τον νόμο 3687/2008 προστέθηκαν και οι υποπεριπτώσεις, δηλαδή στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) του άρθρου 5 του ν. 2525/1997 (ΦΕΚ 188/Α΄) και στα δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που τελούν υπό τη διοικητική εποπτεία του αρμόδιου, σε κάθε κράτος, Υπουργείου των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά την ημερομηνία ένταξης των χωρών αυτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την επιφύλαξη της διάταξης της παραγράφου 10 του άρθρου 8 του ν. 2817/2000 (ΦΕΚ 78/Α΄). Ο νόμος 3848/2010 προσθέτει και τις περιπτώσεις στις σχολές τουριστικής εκπαίδευσης Τ.Ε.Ε. του Οργανισμού Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Τ.Ε.Κ.), στις σχολικές μονάδες του Εθνικού Ιδρύματος Απροσάρμοστων Παίδων Κρήτης, μετά την υπαγωγή τους στο Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων με τις διατάξεις του άρθρου 30 του ν. 3699/2008 (ΦΕΚ 199 Α΄), για την υλοποίηση προγραμμάτων για άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.). Παρατηρείται, δηλαδή ότι οι εν λόγω νόμοι προβλέπουν την προσμέτρηση προϋπηρεσίας σε

ανηλίκων ή στρατευμένων ή σπουδαζόντων (άρθρο 6 παρ. 16 εδάφ. α΄ ν. 3027/2002). Στις περιπτώσεις εφαρμογής της διάταξης αυτής διορίζονται σε κενές οργανικές θέσεις επιπλέον ισάριθμοι εκπαιδευτικοί που έλαβαν τη βαθμολογική βάση στον ίδιο διαγωνισμό και με τη σειρά κατάταξής τους στον πίνακα αυτόν (άρθρο 8 παρ. 6 ν. 3194/2003).

όσους δίδαξαν σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και σε προγράμματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας και Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης, όπου οι προσλήψεις των εκπαιδευτικών γίνονται εκτός Α.Σ.Ε.Π. και με αμφίβολα αξιολογικά κριτήρια.

Οι προσλήψεις προσωρινών αναπληρωτών και ωρομισθίων εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση¹⁶⁴ κατά την περίοδο έως και το σχολικό έτος 2011- 2012 γίνονται από τους ενιαίους πίνακες προσωρινών αναπληρωτών εκπαιδευτικών, οι οποίοι έπαψαν να τροφοδοτούνται με νέα στοιχεία προϋπηρεσίας από την 1η Ιουλίου 2010 και ισχύουν μέχρι την κατάρτιση των πινάκων του πρώτου διαγωνισμού Α.Σ.Ε.Π. Τα προηγούμενα ισχύουν και για τις προσλήψεις στη Σιβιτανίδειο Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελματών, καθώς και στα εκκλησιαστικά γυμνάσια και τα γενικά εκκλησιαστικά λύκεια.

Στην εξαιρετική περίπτωση της εξάντλησης ενός ή περισσότερων ενιαίων πινάκων προσωρινών αναπληρωτών εκπαιδευτικών, συντάσσονται αντιστοίχως πίνακες με σειρά κατάταξης βάσει του χρόνου κτήσης του πτυχίου και, εφόσον ο χρόνος αυτός συμπίπτει για περισσότερους υποψηφίους, λαμβάνονται υπόψη διαδοχικά ο βαθμός του πτυχίου και η βαθμολογία τους σε διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π..

Στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών που θα συνταχθούν μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων του πρώτου μετά την έναρξη ισχύος του ν. 3848/2010 (19 Μαΐου 2010) και του επόμενου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π, εντάσσονται, κατ' εξαίρεση, όσοι στις 1 Ιουλίου 2010 θα έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον εικοσιτετράμηνη (24μηνη) προϋπηρεσία και περιλαμβάνονται στους παραπάνω ενιαίους πίνακες προσωρινών αναπληρωτών εκπαιδευτικών, και οι μέχρι την κατάρτιση των πινάκων αυτών απολυόμενοι εκπαιδευτικοί από ιδιωτικά σχολεία, λόγω κατάργησης των σχολείων αυτών, που στις 1

¹⁶⁴ Για μία ενδελεχή μελέτη για τις προσλήψεις αναπληρωτών και ωρομισθίων εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση βλ. Δημητρακόπουλο, Γ.(2010), *Το εγκόλπιο του αναπληρωτή εκπαιδευτικού Π.Ε.*, στο http://www.users.sch.gr/andrianop/egkolpio-9_9-10.pdf (Προσπελάστηκε στις 20/10/2014)

Ιουλίου 2010 θα έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον 24μηνη προϋπηρεσία. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί θεωρείται ότι έχουν συγκεντρώσει μέσο όρο βαθμολογίας 50 μονάδες, έστω και αν δεν θα έχουν πετύχει τη βαθμολογική βάση σε διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. Αν έχουν λάβει μέρος σε διαγωνισμό και έχουν συγκεντρώσει μέσο όρο βαθμολογίας πάνω από 50 μονάδες, λαμβάνεται υπόψη αυτός ο βαθμός.

Προϋπηρεσία που αποκτάται μετά την 1η Σεπτεμβρίου 2010 λαμβάνεται υπόψη για τους τελικούς πίνακες του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. μόνον εφόσον η πρόσληψη έγινε από τους ενιαίους πίνακες αναπληρωτών ή από τους τελικούς πίνακες του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π.. Εξαιρείται ωστόσο η προϋπηρεσία των εκπαιδευτικών των ιδιωτικών σχολείων πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και των σχολείων σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εποπτεύονται από το οικείο υπουργείο.

Έτσι, μέχρι και το σχολικό έτος 2010 – 2011 όσοι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν πραγματική προϋπηρεσία τουλάχιστον 30 μηνών προσωρινού αναπληρωτή ή ωρομίσθιου εκπαιδευτικού σε δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αρμοδιότητας του υπουργείου Παιδείας διορίζονται εφόσον υπάρχουν εκπαιδευτικές ανάγκες και δεν έχουν διοριστεί κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου, κατά σειρά που εξαρτάται από την προαναφερθείσα συνολική προϋπηρεσία. Ο αριθμός των διοριζομένων ανά σχολικό έτος και κατά κλάδο και ειδικότητα καθορίζεται με απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Παιδείας¹⁶⁵.

Σημειώνεται ότι η παράγραφος 1 του άρθρου 5 του ν. 3687/2008 καταργείται, η οποία προέβλεπε ότι «Εκπαιδευτικοί που συμπληρώνουν την 30 Ιουνίου 2008 πραγματική προϋπηρεσία τουλάχιστον 30 μηνών προσωρινού αναπληρωτή ή ωρομίσθιου εκπαιδευτικού σε δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αρμοδιότητας του υπουργείου Παιδείας,

¹⁶⁵ Δημητρακόπουλος, Γ.(2008), *Το εγκόλπιο του εκπαιδευτικού*, στο <http://users.sch.gr/andrianop/egkolpio.pdf>, (Προσπελάστηκε στις 20/10/2014)

διορίζονται από το σχολικό έτος 2008 - 2009 και το αργότερο μέχρι και το σχολικό έτος 2012 - 2013, σε αναλογία που ορίζεται κατ' έτος στο 1/5 του συνολικού αριθμού των ως άνω εκπαιδευτικών και με σειρά που εξαρτάται από την προαναφερθείσα συνολική προϋπηρεσία την 30 Ιουνίου 2008, κατά προτεραιότητα έναντι των εγγεγραμμένων στον πίνακα της περίπτωσης β' της παραγράφου 2α του άρθρου 6 του Ν. 3255/2004 (ΦΕΚ 138/Α') και της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου και πέραν των οριζόμενων ποσοστών με τις διατάξεις της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 6 του ν. 3255/2004. Ο αριθμός των διοριζομένων ανά σχολικό έτος και κατά κλάδο και ειδικότητα καθορίζεται με κοινή υπουργική απόφαση των υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας»¹⁶⁶.

Η παράγραφος 2 του άρθρου 5 του Ν. 3687/2008 ισχύει μέχρι την κατάρτιση του πρώτου πίνακα του διαγωνισμού του ΑΣΕΠ. Η παράγραφος αυτή προβλέπει ότι «Εκπαιδευτικοί που συμπληρώνουν 24 μήνες πραγματικής προϋπηρεσίας προσωρινού αναπληρωτή ή ωρομίσθιου εκπαιδευτικού σε δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αρμοδιότητας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, και έχουν λάβει τη βαθμολογική βάση σε οποιονδήποτε διαγωνισμό εκπαιδευτικών του ΑΣΕΠ, διορίζονται από το σχολικό έτος 2008 – 2009 και εφεξής στον κλάδο επιτυχίας τους και μόνο, σύμφωνα με τις ανάγκες της Υπηρεσίας, και με σειρά που εξαρτάται από την προαναφερθείσα συνολική προϋπηρεσία, κατά προτεραιότητα έναντι των εγγεγραμμένων στον πίνακα της περίπτωσης β' της παραγράφου 2α' του άρθρου 6 του Ν. 3255/2004 και μετά τους εκπαιδευτικούς της προηγούμενης παραγράφου πέραν των οριζόμενων ποσοστών με τις διατάξεις της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 6 του ν. 3255/2004. Ο αριθμός των διοριζομένων ανά σχολικό έτος και κατά κλάδο και ειδικότητα καθορίζεται με κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και

¹⁶⁶ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. διαδικτυακή εφημερίδα Προσλήψεις, (2011), *Αφιέρωμα: Όλα γύρω από τις προσλήψεις των εκπαιδευτικών*, στο http://www.proslipsis.gr/cmCat_treePrd.php?&cm_catid=85&cm_prdid=12742. (Προσπελάστηκε στις 20/10/2014)

Θρησκευμάτων. Για τους κλάδους εκπαιδευτικών των κατηγοριών ΤΕ01 και ΔΕ01, για τους οποίους δεν προκηρύσσεται διαγωνισμός του ΑΣΕΠ, δεν απαιτείται η προϋπόθεση της επιτυχούς συμμετοχής σε διαγωνισμό για μόνιμο διορισμό»¹⁶⁷.

Μέχρι τη διενέργεια του πρώτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π., κατά τις διατάξεις του Ν. 3848/2010, με απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Παιδείας καθορίζεται, με βάση τις υφιστάμενες εκπαιδευτικές ανάγκες, ο αριθμός των διοριζόμενων εκπαιδευτικών ανά σχολικό έτος και κατά κλάδο και ειδικότητα από καθεμία από τις ακόλουθες κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα, γονείς περισσότερων των τριών τέκνων που είναι ανήλικα ή υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία ή σπουδάζουν, που έχουν τα τυπικά προσόντα διορισμού. Καθώς επίσης και οι εκπαιδευτικοί με ποσοστό μόνιμης αναπηρίας 67% και άνω, εφόσον συμπληρώνουν τουλάχιστον δώδεκα μήνες πραγματικής προϋπηρεσίας προσωρινού αναπληρωτή ή ωρομίσθιου εκπαιδευτικού σε δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αρμοδιότητας του υπουργείου Παιδείας. Επιπλέον, συμπεριλαμβάνονται και οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί που εμπίπτουν στις διατάξεις της περίπτωσης α' της παραγράφου 2 του άρθρου 13 του Ν. 2986/2002 (ΦΕΚ 24 Α'), όπως αντικαταστάθηκε από την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του ν. 3194/2003 (ΦΕΚ 267 Α'). Οι εκπαιδευτικοί των κατηγοριών αυτών, εφόσον έχουν αποκτήσει την αντίστοιχη ιδιότητα μέχρι 30 Ιουνίου κάθε έτους, διορίζονται κατά σειρά που εξαρτάται από τα ακαδημαϊκά κριτήρια, την προϋπηρεσία τους ως εκπαιδευτικών και τα κοινωνικά κριτήρια, σύμφωνα με τις περιπτώσεις β', γ' και δ' του άρθρου 3 που εφαρμόζονται αναλόγως.

Μετά τη μεταβατική περίοδο 2010–2011 και 2011–2012 οι προσλήψεις προσωρινών αναπληρωτών και αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση γίνονται με βάση όσα ορίζονται στο Ν. 3848/2010 και στο Π.Δ. 100/97, τροποποίηση Π.Δ. 50/96,

¹⁶⁷ Όπ. π.,(2011),στο http://www.proslipsis.gr/cmCat_treePrd.php?&cm_catid=85&cm_prdid=12742 .

«Μεταθέσεις και τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών της δημόσιας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης». Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 5 του νέου νόμου προβλέπονται ότι αν για οποιαδήποτε αιτία απουσιάζουν από σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκπαιδευτικοί ή δημιουργηθούν έκτακτα λειτουργικά κενά κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους, προσλαμβάνονται, με αίτησή τους, προσωρινοί αναπληρωτές εκπαιδευτικοί με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Αν οι προβλεπόμενες από το πρόγραμμα ώρες διδασκαλίας και ασκήσεων στο ίδιο σχολείο της ίδιας πόλης ή περιοχής μετάθεσης είναι περισσότερες από τέσσερις (4) και λιγότερες από δεκαέξι (16) και δεν δικαιολογούν το διορισμό μόνιμου εκπαιδευτικού, προσλαμβάνονται προσωρινοί αναπληρωτές εκπαιδευτικοί με μειωμένο ωράριο διδασκαλίας.

Η πρόσληψη προσωρινών αναπληρωτών εκπαιδευτικών στις σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γίνονται με βάση πίνακες κατάταξης, οι οποίοι συντάσσονται ανά κλάδο ή ειδικότητα για κάθε σχολικό έτος από το Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Οι ανωτέρω πίνακες συντάσσονται σύμφωνα με τη σειρά που έχουν οι εκπαιδευτικοί στους τελικούς πίνακες και τις δηλώσεις προτίμησής τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι μετά την οριστικοποίηση των αποτελεσμάτων του διαγωνισμού συντάσσονται από το Α.Σ.Ε.Π., κατά κλάδο και ειδικότητα, οι τελικοί πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Πίνακες Επιλογής Εκπαιδευτικών για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση – Π.Ε.Ε.Π.Δ.Ε.), στους οποίους εντάσσονται όσοι συγκέντρωσαν τη βαθμολογική βάση στο διαγωνισμό αυτόν ή σε έναν τουλάχιστον από τους δύο προηγούμενους διαγωνισμούς. Η σειρά κατάταξης των μετεχόντων στον τελικό πίνακα προσδιορίζεται από τις μονάδες που συγκέντρωσαν στο διαγωνισμό, από ακαδημαϊκά κριτήρια, από την προϋπηρεσία τους ως

εκπαιδευτικοί και από κοινωνικά κριτήρια, για τα οποία έχει ήδη γίνει λόγος στην παρούσα εργασία.

Αν οι εγγεγραμμένοι στον ως άνω πίνακα δεν επαρκούν, η πρόσληψη προσωρινών αναπληρωτών εκπαιδευτικών γίνεται με βάση συμπληρωματικό πίνακα, ο οποίος συντάσσεται για κάθε σχολικό έτος από το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και στον οποίο κατατάσσονται οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί που δεν συγκέντρωσαν τη βαθμολογία βάση το διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., κατά τη σειρά που έχουν στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π.. Για τη σειρά κατάταξης υπολογίζονται οι μονάδες στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες αντικειμενικοί λόγοι δεν επιτρέπουν την πρόσληψη προσωρινού αναπληρωτή σε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προσλαμβάνονται, με αίτησή τους, ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου.

Η πρόσληψη ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γίνεται με βάση ενιαίο πίνακα ωρομισθίων που συντάσσεται για κάθε σχολικό έτος κατά περιφερειακή διεύθυνση εκπαίδευσης και στον οποίο κατατάσσονται οι εκπαιδευτικοί κατά σειρά που έχουν στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί έχουν υποβάλει αίτηση για πρόσληψη στην περιοχή όπου πραγματοποιείται η πρόσληψη.

Αν οι εγγεγραμμένοι στον ως άνω πίνακα δεν επαρκούν, η πρόσληψη ωρομίσθιων εκπαιδευτικών γίνεται με βάση συμπληρωματικό πίνακα, ο οποίος συντάσσεται για κάθε σχολικό έτος και στον οποίο κατατάσσονται οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί που δεν συγκέντρωσαν τη βαθμολογική βάση στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. κατά τη σειρά που έχουν στους τελικούς πίνακες

κατάταξης εκπαιδευτικών του Α.Σ.Ε.Π.. Για τη σειρά κατάταξης υπολογίζονται οι μονάδες στους τελικούς πίνακες κατάταξης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η υπηρεσία που προσφέρθηκε με την ιδιότητα του αναπληρωτή ή του ωρομισθίου σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λογίζεται ως πραγματική δημόσια εκπαιδευτική υπηρεσία και λαμβάνεται υπόψη μετά το μόνιμο διορισμό τους στη δημόσια εκπαίδευση και για τη βαθμολογική τους εξέλιξη.

Ωστόσο, είναι φανερό ότι οι νέοι όροι πρόσληψης των εκπαιδευτικών επικαλούνται την οικονομική κρίση που διέπει τη χώρα ως ευκαιρία για την ανατροπή του εργασιακού τοπίου στην εκπαίδευση. Η σχολική εκπαίδευση μόνο τα τελευταία δύο χρόνια έχει προσλάβει περίπου 15.000 λιγότερους αναπληρωτές και μάλιστα με τη νέα ονομασία αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου.

2.5. Ο τρόπος προσδιορισμού των «κενών» στην εκπαίδευση.

Ένα από τα σημεία που μας απασχολούν στην παρούσα εργασία είναι ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνει κάθε σχολική χρονιά το Υπουργείο Παιδείας να καλύπτει τα κενά που δημιουργούνται από το γεγονός της μεγάλης μείωσης των μόνιμων αλλά ιδιαίτερα αναπληρωτών και ωρομισθίων εκπαιδευτικών. Το Υπουργείο Παιδείας φαίνεται ότι χρησιμοποιεί τρεις βασικούς τρόπους με τους οποίους θεωρεί ότι ελαχιστοποιούνται τα κενά αυτά.

Πιο συγκεκριμένα, πρώτον δείχνει το δρόμο της επιστροφής στα σχολεία πάνω από 5.000 εκπαιδευτικών που τους χρησιμοποιούσε για να καλύπτει πραγματικές ή πλασματικές ανάγκες σε διάφορους φορείς του Υπουργείου, όπως την κεντρική Υπηρεσία, τις Διευθύνσεις και τα Γραφεία Εκπαίδευσης, τον ΟΕΕΚ, την Ακαδημία Αθηνών, τις Βιβλιοθήκες, τα Πανεπιστήμια, κ.λπ. Οι δραστικότερες μειώσεις αποσπασμένων έγιναν στον ΟΕΕΚ ενώ εξοικονόμηση εκπαιδευτικών υπήρξε και με τη συγχώνευση του

Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με το Κέντρο Εκπαίδευσης Έρευνα και τον Οργανισμό Επιμόρφωσης (ΟΕΠΕΚ) αλλά και με τον περιορισμό των αποσπάσεων σε Βουλευτικά γραφεία, στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών κ.λπ.

Δεύτερος τρόπος είναι η συγκρότηση τμημάτων με πάνω από 25 μαθητές στην τάξη. Η πλειονότητα των σχολείων λειτουργεί με τμήματα που έχουν 22–25 μαθητές οπότε είναι σίγουρο ότι με τη νέα διάταξη σε κάποια σχολεία θα γίνει συγχώνευση τμημάτων με συνέπεια την εξοικονόμηση εκπαιδευτικών. Η προοπτική των πληθωρικών τάξεων έχει ανησυχήσει τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι επισημαίνουν ότι θα δυσκολέψει η εκπαιδευτική διαδικασία.

Τρίτος τρόπος είναι η αύξηση του ωραρίου των εκπαιδευτικών, οι μετακινήσεις από τη δευτεροβάθμια στην πρωτοβάθμια (π.χ. καθηγητές ειδικοτήτων) και η καθιέρωση δεύτερης ειδικότητας του εκπαιδευτικού (π.χ. ένας κοινωνιολόγος που έχει και πτυχίο φιλολογίας παίρνει ως δεύτερη ανάθεση φιλολογικά μαθήματα)»¹⁶⁸.

Ο προσδιορισμός των κενών θέσεων, των λειτουργικών αναγκών και των τυχόν υπεραριθμιών με σκοπό το διορισμό μόνιμων ή την πρόσληψη προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και τις μεταθέσεις, τις μετατάξεις και τις αποσπάσεις μόνιμων εκπαιδευτικών γίνεται μέσω της διαδικασίας που ορίζεται στις επόμενες παραγράφους.

Κατά το ΠΔ 100/97, που αντικατέστησε το ΠΔ 50/96, αρμόδια όργανα για τις μεταθέσεις και τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης είναι τα κεντρικά υπηρεσιακά συμβούλια (ΚΥΣΠΕ-ΚΥΣΔΕ) και τα περιφερειακά υπηρεσιακά συμβούλια (ΠΥΣΠΕ-ΠΥΣΔΕ).

Για την ομαλή κατανομή του προσωπικού στις σχολικές μονάδες της χώρας, συστήνονται οργανικές θέσεις σε κάθε σχολείο από τα ΠΥΣΠΕ-

¹⁶⁸ Παπαράς, Α. (2014), *Οι όροι και η διαδικασία πρόσληψης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών*, στο <http://www.alphafm.gr/archives/2689>. (Προσπελάστηκε στις 18/10/2014).

ΠΥΣΔΕ κάθε νομού, οι οποίες αυξομειώνονται βάσει του μαθητικού δυναμικού και των αλλαγών στις αναθέσεις και στα προγράμματα σπουδών.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Π.Δ.100/97:

Για την πραγματοποίηση των μεταθέσεων από περιοχή σε περιοχή καταρτίζονται μέχρι 10 Μαρτίου κάθε σχολικού έτους πίνακες κενών οργανικών θέσεων κατά περιοχή μετάθεσης, χωριστά για δασκάλους, νηπιαγωγούς και εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων κατά κλάδο προκειμένου για τους πίνακες της Α/θμιας Εκπ/σης και κατά κλάδο και ειδικότητα προκειμένου για τους πίνακες της Β/θμιας Εκπαίδευσης. Στους πίνακες αυτούς καταγράφονται αριθμητικά οι υπεράριθμοι εκπαιδευτικοί.

Οι κατά την προηγούμενη παράγραφο πίνακες συντάσσονται από τις αρμόδιες κατά περίπτωση της Κ.Υ. με βάση τις εισηγήσεις των περιφερειακών υπηρεσιακών συμβουλίων τα οποία υπολογίζουν τις κενές οργανικές θέσεις ή τυχόν υπεραριθμίες λαμβάνοντας υπόψη:

α)Τα ΠΥΣΠΕ

αα)Τις κενές οργανικές θέσεις που προβλέπεται ότι θα προκύψουν μέχρι 31 Αυγούστου του έτους πραγματοποίησης των μεταθέσεων με την αυτοδίκαια αποχώρηση των εκπαιδευτικών από την υπηρεσία και

ββ) Τις κενές οργανικές θέσεις όλων των σχολείων της περιοχής

β)Τα ΠΥΣΔΕ

αα)Τις κενές οργανικές θέσεις που προβλέπεται ότι θα προκύψουν μέχρι 31 Αυγούστου του έτους πραγματοποίησης των μεταθέσεων με την αυτοδίκαια αποχώρηση των εκπαιδευτικών από την υπηρεσία και

ββ)Το ωρολόγιο πρόγραμμα κάθε σχολικής μονάδας, γγ) Τα τμήματα που προβλέπεται ότι θα λειτουργήσουν κατά το επόμενο σχολικό έτος δδ)Τους οργανικά ανήκοντες στις σχολικές μονάδες της δικαιοδοσίας τους

εκπαιδευτικούς και εε) Την ομάδα σχολείων στην οποία ανήκει κάθε σχολική μονάδα.

Οι παραπάνω εισηγήσεις αποστέλλονται στις αρμόδιες διευθύνσεις της Κ.Υ. του ΥΠ.Ε.Π.Θ μέχρι 15 Φεβρουαρίου.

Κατά περιοχή μετάθεσης και κατά κλάδο, προκειμένου για τους πίνακες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και κατά περιοχή μετάθεσης, καθώς και κατά κλάδο και ειδικότητα, προκειμένου για τους πίνακες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καταρτίζονται οι τελικοί πίνακες οργανικής σύνθεσης διδακτικού προσωπικού. Οι πίνακες αυτοί καταρτίζονται από τις οικείες διευθύνσεις προσωπικού της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις προτάσεις των περιφερειακών διευθυντών και τη γνώμη των κεντρικών υπηρεσιακών συμβουλίων (Κ.Υ.Σ.Π.Ε. - Κ.Υ.Σ.Δ.Ε.). Στους πίνακες καταγράφεται ο αριθμός των υπεράριθμων εκπαιδευτικών.

Κατά τη διαδικασία αυτή λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο τα κενά αλλά και οι υπεραριθμίες κατά περιοχή μετάθεσης. Επίσης, σημαντικό παράγοντα παίζουν και οι θέσεις που προκύπτουν από ιδρύσεις ή προαγωγές σχολείων ή άλλη μεταβολή της οργανικότητας των σχολικών μονάδων, οι αποσπάσεις εκπαιδευτικών σε αναγνωρισμένα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού, που έχουν κοινοποιηθεί στους ενδιαφερόμενους κατά το χρόνο σύνταξης των σχετικών πινάκων. Αν οι αποσπάσεις δεν έχουν ολοκληρωθεί, τα κενά υπολογίζονται για τις μεταθέσεις του επόμενου σχολικού έτους.

Ο ρόλος των περιφερειακών υπηρεσιακών συμβουλίων (ΠΥΣΠΕ-ΠΥΣΔΕ), έχει μειωθεί καθώς το Υπουργείο αρχικά αντλούσε τα λογιστικά δεδομένα μέσω του ηλεκτρονικού συστήματος καταγραφής της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης, δηλαδή το SurveySch.gr. Έτσι, μέχρι και στις 15/1/2014 (Εγκ. 4528/Δ1/15-01-2014) το ηλεκτρονικό σύστημα παρείχε τη δυνατότητα καταγραφής από τις σχολικές μονάδες μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου. Ακολούθως, το SurveySch.gr αντικαταστάθηκε από το νέο

πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Παιδείας, το myschool.gr «που αποσκοπεί στην λειτουργική ενοποίηση και επέκταση των μηχανογραφικών εφαρμογών της εκπαιδευτικής κοινότητας»¹⁶⁹.

Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε σχολική μονάδα με ευθύνη του διευθυντή της καταγράφονται, εισάγονται στο ηλεκτρονικό σύστημα και, όποτε επέλθει μεταβολή, επικαιροποιούνται στοιχεία όπως τα τμήματα που λειτουργούν, ο αριθμός των μαθητών κατά τάξη, τμήμα, κατεύθυνση ή άλλη ενότητα, οι θέσεις εκπαιδευτικών, το ονοματεπώνυμο και το υποχρεωτικό ωράριο των εκπαιδευτικών που τις κατέχουν, ο αριθμός των εκπαιδευτικών που ανήκουν στη σχολική μονάδα και ο αριθμός των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτήν, το ωρολόγιο πρόγραμμα, η ομάδα σχολείων στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα, η τυχόν δεύτερη ειδικότητα των εκπαιδευτικών, η δυνατότητα διδασκαλίας μαθημάτων με δεύτερη ανάθεση και οι κενές θέσεις που προβλέπεται ότι θα προκύψουν μέχρι τις 31 Αυγούστου του έτους πραγματοποίησης των μεταθέσεων λόγω αυτοδίκαιης αποχώρησης ή παραίτησης εκπαιδευτικών από την υπηρεσία.

Εντός του πρώτου διμήνου κάθε έτους και οπωσδήποτε πριν τον προσδιορισμό των κενών θέσεων και των λειτουργικών αναγκών καθορίζεται, με απόφαση του διευθυντή εκπαίδευσης, ο αριθμός των τμημάτων, των τάξεων, των κατευθύνσεων ή άλλων ενοτήτων που θα λειτουργήσουν το επόμενο σχολικό έτος σε κάθε σχολική μονάδα της οικείας βαθμίδας. Η απόφαση αυτή μπορεί να τροποποιείται μόνο για εξαιρετικούς λόγους με απόφαση του περιφερειακού διευθυντή εκπαίδευσης μέχρι την 1η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

Επιπλέον, ο προσδιορισμός των κενών θέσεων και των λειτουργικών αναγκών γίνεται από τον διευθυντή εκπαίδευσης ύστερα από γνώμη του

¹⁶⁹ Βλ. <http://www.SurveySch.gr> και <http://www.myschool.gr>.

περιφερειακού υπηρεσιακού συμβουλίου αφού ληφθούν υπόψη τα στοιχεία των παραπάνω παραμέτρων¹⁷⁰.

Αξιοσημείωτο είναι ότι, όπως αναφέρεται στην τροποποιημένη με την Υ.Α. αριθμ. 21410/Δ2/29-2-2012 (ΦΕΚ 549 Β/2-3-2012), στο πρώτο εδάφιο «Στους μόνιμους εκπαιδευτικούς της δημόσιας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που είναι κάτοχοι πτυχίου πάνω σε διαφορετικό γνωστικό αντικείμενο του κλάδου, στον οποίο είναι διορισμένοι και υπηρετούν, μπορεί να αποδίδεται, ύστερα από αίτησή τους, δεύτερη ειδικότητα, σε κλάδο/ειδικότητα της ίδιας ή διαφορετικής βαθμίδας εκπαίδευσης, υπό την προϋπόθεση ότι το πτυχίο αυτό αποτελεί προσόν διορισμού στη συγκεκριμένη ειδικότητα, σύμφωνα με τα άρθρα 12, 13 και 14 του Ν.1566/85, όπως αυτά ισχύουν»¹⁷¹.

Την ευθύνη ενημέρωσης και ελέγχου όσων συμμετέχουν στη διαδικασία των προηγούμενων παραγράφων και της επεξεργασίας των αναγκαίων στοιχείων έχουν οι Διευθύνσεις Προσωπικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

Η ύπαρξη αυτών των κενών και των λειτουργικών αναγκών οφείλεται κατά κύριο λόγο στον τρόπο υπολογισμού των κενών, στην πληθώρα των ειδικοτήτων αλλά και στην ανορθολογική - με κομματικά κριτήρια, πολλές φορές - κατανομή των διορισμών μόνιμων εκπαιδευτικών ανά περιφέρεια. Χαρακτηριστικό είναι ότι τις προηγούμενες δεκαετίες παρατηρήθηκαν περιπτώσεις που από το σύνολο των διορισμών μόνιμων εκπαιδευτικών προμηδοτήθηκαν εκλογικές περιφέρειες.

Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας στη ελληνική εκπαίδευση υπηρετούν, 156.000 μόνιμοι εκπαιδευτικοί, εκ των

¹⁷⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ Αφιέρωμα: Όλα γύρω από τις προσλήψεις των εκπαιδευτικών, (2011), διαδικτυακή εφημερίδα *Προσλήψεις*, στο http://www.proslipsis.gr/cmCat_treePrd.php?&cm_catid=85&cm_prdid=12742. (Προσπελάστηκε στις 20/10/2014)

¹⁷¹ Υ.Α. αριθμ. 21410/Δ2/29-2-2012 (ΦΕΚ 549 Β/2-3-2012).

οποίων οι 70.000 στην πρωτοβάθμια και οι 86.000 στη δευτεροβάθμια. Μάλιστα την τελευταία δεκαετία έγιναν 40.673 διορισμοί μονίμων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ την τελευταία πενταετία έγιναν 14.978 προσλήψεις αναπληρωτών. Θα αναρωτηθεί εύλογα κανείς για ποιο λόγο δεν είναι αρκετοί οι διορισμοί των μονίμων εκπαιδευτικών και κάθε χρόνο παρουσιάζονται κενά. Ενδεικτικά, ο αιρετός της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας στο ΠΥΣΠΕ κ. Δ. Μπράτης εκτίμησε τα κενά σε 16.000 (6.000 για το βασικό πρόγραμμα δημοτικών και νηπιαγωγείων και 10.000 για τα μαθήματα ειδικότητων του προγράμματος των ολοήμερων) μετά τις 1.673 συνταξιοδοτήσεις, ενώ ο γ. γ. της ΟΛΜΕ κ. Θ. Κοτσυφάκης τα υπολόγισε σε 3.000 μετά τις περίπου 3.000 αιτήσεις συνταξιοδότησης¹⁷².

Ένας βασικός λόγος για την για την απουσία ή ύπαρξη κενών στα σχολεία είναι ο τρόπος υπολογισμού τους. Κρίσιμο στοιχείο είναι η διάκριση μεταξύ οργανικών και λειτουργικών κενών και η μεταβλητή του ωραρίου κάθε εκπαιδευτικού ανάλογα με τα χρόνια προϋπηρεσίας. «Οργανικό κενό» υπάρχει όταν απουσιάζει εκπαιδευτικός από οργανική θέση και πρέπει να αντικατασταθεί, ενώ «λειτουργικό κενό» προκύπτει από τις ώρες διδασκαλίας που πρέπει να γίνουν και γι' αυτές δεν υπάρχει εκπαιδευτικός. Αυτό προκύπτει διότι το υποχρεωτικό ωράριο κάθε καθηγητή εξαρτάται από τα χρόνια υπηρεσίας του. Οι πρωτοδιόριστοι πρέπει να διδάξουν 21 ώρες εβδομαδιαίως, με τη συμπλήρωση 5ετίας οι ώρες μειώνονται σε 19, στην 7ετία στις 18 και στην 20ετία στις 16. Για παράδειγμα, όταν ένα Γυμνάσιο έχει ένα φιλόλογο με 21 χρόνια υπηρεσίας (και άρα 16 ώρες) και οι ώρες των φιλολογικών μαθημάτων είναι 25, μένουν κενές 9 ώρες διδασκαλίας. Εάν προσληφθεί ένας φιλόλογος στη θέση τότε θα πρέπει να διδάξει 21 ώρες, αλλά το σχολείο θα μπορεί να τον αξιοποιήσει μόνο 9 ώρες. Όμως, στον υπολογισμό των κενών αντί να υπολογίζονται τα συνολικά λειτουργικά κενά σε κάθε περιφέρεια, τα αιτήματα υποβάλλονταν με βάση τα οργανικά κενά.

¹⁷²Λακασάς, Α. (2012), Τα «τρυκ», με τα κενά των καθηγητών στα σχολεία, Εφ. *Καθημερινή* στο <http://www.kathimerini.gr/467748/article/epikairothta/ellada/ta-tryk-me-ta-kena-ka8hgghtwn-sta-sxoleia>. (Προσπελάστηκε 8/7/2014).

Η στρέβλωση οφείλεται και στον μεγάλο αριθμό ειδικοτήτων εκπαιδευτικών, με τη μεγαλύτερη πληγή στην τεχνική - επαγγελματική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου πολλοί καθηγητές ειδικοτήτων έχουν ελάχιστες ώρες μαθήματος εβδομαδιαίως. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα υπάρχουν 110 ειδικότητες καθηγητών, την ίδια στιγμή που στη Βρετανία ο αριθμός των ειδικοτήτων είναι μόνο 28, ενώ ανάλογοι είναι οι αριθμοί και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Η υπερπληθώρα στην Ελλάδα παρατηρείται και στις τεχνολογικές ειδικότητες. Όμως, καθώς οι περισσότεροι απόφοιτοι Γυμνασίου προτιμούν τα Γενικά Λύκεια αντί των Επαγγελματικών (75,5%-24,5% η αναλογία πέρυσι) πολλοί καθηγητές ειδικοτήτων στα επαγγελματικά σχολεία δεν έχουν αντικείμενο εργασίας, με αποτέλεσμα «κάποιοι να κάνουν μάθημα 4 ώρες την εβδομάδα» ανέφερε στην «Κ» έμπειρος εκπαιδευτικός¹⁷³.

Ο πληθωρισμός των ειδικοτήτων στην εκπαίδευση είναι ένα φαινόμενο που τα τελευταία 25 χρόνια, συνδέεται με τη «διεύρυνση του δικτύου των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συνοδευόμενη από τη διεύρυνση του αριθμού των εισακτέων σε όλα σχεδόν στα Τμήματα και τις Σχολές. [...] Είναι προϊόν πολιτικής απόφασης να διευρυνθεί ο φοιτητικός πληθυσμός για λόγους κατευνασμού της δυσaréσκειας που προκαλεί η ανικανοποίητη ζήτηση για πανεπιστημιακές σπουδές»¹⁷⁴.

Για εικονικά πλεονάσματα κατηγορούν τους κυβερνώντες οι συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών γεγονός που δημιουργεί ανησυχία σε πολλούς εκπαιδευτικούς, γιατί φανερά στοχεύει στη δραστική μείωση των οργανικών θέσεων. Τίθεται το ερώτημα πως στην αρχή της χρονιάς ενώ χιλιάδες εκπαιδευτικοί βρέθηκαν στις λίστες πλεοναζόντων που καταρτίστηκαν από το Υπουργείο Παιδείας και τους Δ/ντές Εκπαίδευσης, στα

¹⁷³ Λακασάς, Α. (2012), Τα «τρυκ», με τα κενά των καθηγητών στα σχολεία, Εφημερίδα *Καθημερινή* στο <http://www.kathimerini.gr/467748/article/epikairothta/ellada/ta-tryk-me-ta-kena-ka8hghtwn-sta-sxoleia>. (Προσπελάστηκε 8/7/2014).

¹⁷⁴ Γκότοβος, Α.(2011), Στρατηγικές ανανέωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού : Δικαιούχοι, Προσοντούχοι και «Άριστοι», περ. *Επιστήμες Αγωγής*, (σ. 72).

σχολεία όλης της χώρας υπάρχουν τόσα πολλά κενά, που αυτοί που κρίθηκαν υπεράριθμοι, να τοποθετούνται ακόμη και σε τρία σχολεία και να διανύουν τεράστιες αποστάσεις προκειμένου να καλύψουν τα κενά. Καταλογίζουν στους κυβερνώντες, στους περιφερειακούς διευθυντές και τα διοικητικά στελέχη, ότι έφτιαχναν λίστες υπεράριθμων, πριν δοθούν αποσπάσεις και πριν καλυφθούν πάγιες εκπαιδευτικές ανάγκες, με απώτερο στόχο της κοινής γνώμης για τις επερχόμενες απολύσεις εκπαιδευτικών.¹⁷⁵

Όμως, για το σχολικό έτος 2013 – 2014 «κλείδωσε» η αύξηση των ωρών διδασκαλίας κάθε εκπαιδευτικού κατά ένα τρίωρο την εβδομάδα. Με τον τρόπο αυτό το υπουργείο Παιδείας υπολογίζει ότι δεν θα αναγκασθεί να προχωρήσει - και άρα θα εξοικονομήσει τα αντίστοιχα κεφάλαια - σε προσλήψεις 5.000 αναπληρωτών εκπαιδευτικών για αυτό το ακαδημαϊκό έτος. Ο σχεδιασμός του Υπουργείου συγκλίνει με έκθεση του ΟΟΣΑ που συστήνει οι ώρες διδασκαλίας να αυξηθούν στις 25 ώρες την εβδομάδα στην πρωτοβάθμια και στις 22 στη δευτεροβάθμια. Με βάση τα ισχύοντα, οι εκπαιδευτικοί έχουν -ανάλογα με τα χρόνια προϋπηρεσίας - στην πρωτοβάθμια από 21 έως 24 ώρες εβδομαδιαίως και στη δευτεροβάθμια από 16 έως 21 ώρες¹⁷⁶.

Η απόφαση της αύξησης των ωρών ελήφθη διότι τα στοιχεία δείχνουν ότι πολλοί μόνιμοι εκπαιδευτικοί (ίσως και λόγω της ειδικότητάς τους) κάνουν πολύ λιγότερες ώρες σε σχέση με το ανώτερο δυνατό. Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί διδάσκουν κατά μέσο όρο εβδομαδιαίως 18,5 ώρες στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, μέσος όρος που συγκλίνει με τον ευρωπαϊκό (19,1 στο Γυμνάσιο και 18,4 στο Λύκειο). Έτσι, ελλείπει πόρων, θεωρείται ότι οι ώρες μπορεί να αυξηθούν χωρίς να επιβαρυνθεί το εκπαιδευτικό έργο.

¹⁷⁵Πετράκης, Β., Δάμαλος, Χ., Μαυρογιώργη, Μ., Μουτμπάρα, Σ. και Λουκάς, Β.(2013),*Κενά ή πλεονάσματα: Η πραγματικότητα διαλύει τους κυβερνητικούς μύθους*, στο <http://www.alfavita.gr/arthra> (Προσπελάστηκε στις 13/7/2014)

¹⁷⁶ Λακασάς, Α. (2012), Τα «τρυκ», με τα κενά των καθηγητών στα σχολεία, Εφ.*Καθημερινή* στο <http://www.kathimerini.gr/467748/article/epikairothta/ellada/ta-tryk-me-ta-kena-ka8hgghtwn-sta-sxoleia>. (Προσπελάστηκε 8/7/2014).

Ενδεικτικά στην Ε.Ε. τις περισσότερες ώρες διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί σε Μάλτα (26 ώρες), Βουλγαρία και Σκωτία (23), ενώ τις λιγότερες σε Φινλανδία (13 έως 17) και Πολωνία (14). Από την άλλη, στην Ευρώπη η σχολική χρονιά διαρκεί κατά μέσο όρο 42 εβδομάδες, ενώ στην Ελλάδα 36 εβδομάδες, χωρίς να υπολογίζονται οι 4 με 5 εβδομάδες των εξετάσεων (σύνολο 40 - 41 εβδομάδες)¹⁷⁷.

Οι δημόσιες δαπάνες, άλλωστε, για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση για την τριετία 2008-2010, όπως αποτυπώνονται στον κρατικό προϋπολογισμό του 2012, έχουν μειωθεί σχετικά με τις δαπάνες μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού. Έτσι, η μέση ετήσια αναλογία δαπάνης ανά διδάσκοντα στις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης μειώθηκε, για την πρωτοβάθμια κατά 7,5% και για τη δευτεροβάθμια κατά 8,4%. Η μείωση οφείλεται στην πολιτική για γενικότερη μείωση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση αλλά και στην αύξηση του διδακτικού προσωπικού αυτή την περίοδο (αύξηση κατά 3,8% στην πρωτοβάθμια και 5,2% στη δευτεροβάθμια)¹⁷⁸.

2.6. Κριτική για τον θεσμό των εξετάσεων των εκπαιδευτικών.

Για τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. αλλά και γενικά για το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης διατυπώθηκαν ποικίλες αντιδράσεις, με θετικές και αρνητικές απόψεις. Ιδιαίτερος κατά το πρώτο έτος της διεξαγωγής του, ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. εκπαιδευτικών αμφισβητήθηκε έντονα προκαλώντας θετικά και αρνητικά σχόλια από τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Λακασάς, Α. (2012), Τα «τρυκ», με τα κενά των καθηγητών στα σχολεία, Εφ. *Καθημερινή* στο <http://www.kathimerini.gr/467748/article/epikairothta/ellada/ta-tryk-me-ta-kena-ka8hghtwn-sta-sxoleia>. (Προσπελάστηκε 8/7/2014).

¹⁷⁸ *Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση (2012-2013)*, στο <http://www.kanep-gsee.gr/ereynes-meletes-ekdoseis/ethsies-ektheseis-ekpaideushs>. (Προσπελάστηκε 15/9/2014)

¹⁷⁹ Για μία πιο ενδελεχή μελέτη της πρόσληψης του Α.Σ.Ε.Π. από τον ευρύτερο εκπαιδευτικό χώρο βλ. Λώλη, Ε.(2005), Τα προσόντα διορισμού των εκπαιδευτικών της Β/θμιας δημόσιας εκπαίδευσης :διερεύνηση των συστημάτων επιλογής από το 1975 έως σήμερα, περ. *Επιστήμες Αγωγής*, (τ.2,σ.163-165) και Κασσωτάκη, Μ. και Κουτούζη, Ε. (2001), Ανάλυση των αποτελεσμάτων του πρώτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη δασκάλων και νηπιαγωγών, διαπιστώσεις, σκέψεις και προβληματισμοί, περ. *Επιστήμες Αγωγής*,(τ.2-3, σ.77-99).

Χαρακτηριστικό μάλιστα είναι ότι την πρώτη φορά διεξαγωγής του διαγωνισμού σημειώθηκαν διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις, ακόμα και βιαιοπραγίες σε όσους προσήλθαν στα εξεταστικά κέντρα για να διαγωνισθούν¹⁸⁰. Η ΟΛΜΕ και η ΔΟΕ κατέφυγαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας χαρακτηρίζοντας τον νόμο 2525/1997 αντισυνταγματικό. Πιο συγκεκριμένα, υποστήριζαν ότι με τη ρύθμιση των παράλληλων διορισμών από την επετηρίδα και από τον διαγωνισμό δημιουργούνται ανισότητες ανάμεσα στους υποψήφιους εκπαιδευτικούς. Καθώς κάποιοι θα ωφελούνταν από το σύστημα της επετηρίδας, ενώ κάποιοι θα υποβληθούν σε εξετάσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν μια θέση στο δημόσιο σχολείο¹⁸¹.

Επιπλέον, τόνιζαν ότι η αντισυνταγματικότητα του νόμου έγκειται στον τρόπο αντιμετώπισης των ήδη υπηρετούντων ως αναπληρωτών που υποβάλλονται σε διαγωνισμό για τον διορισμό τους. Ενώ έχει γίνει αποδεκτή η επιστημονική και παιδαγωγική τους ετοιμότητα, αφού έχουν ήδη εργασθεί κάποιο χρονικό διάστημα στο σχολείο. Επίσης, θεωρούν ότι ο εν λόγω νόμος αντίκειται στη συνταγματική αρχή της ισότητας, αφού καλεί τους απόφοιτους όλων των πανεπιστημιακών τμημάτων να διαγωνισθούν σε γνωστικά αντικείμενα εκ των οποίων κάποια δεν τα έχουν διδαχθεί στο πανεπιστήμιο¹⁸².

¹⁸⁰ βλ. Πηγιάκη, Π.(2000), όπ. π., σ.431-434, όπου αναφέρεται ότι ιδιαίτερο προβληματισμό προκάλεσε το γεγονός ότι κατά τη διενέργεια του πρώτου διαγωνισμού το 1998, η συμμετοχή των υποψήφιων εκπαιδευτικών ήταν περιορισμένη και τα ποσοστά αποτυχίας πολύ υψηλά. Μόνο μια από τις δεκαεφτά ειδικότητες εκπαιδευτικών συνάντησε ποσοστό επιτυχίας μεγαλύτερο του 50%. Στους επόμενους διαγωνισμούς (2000 και 2002) παρατηρείται αύξηση των συμμετεχόντων, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει ένα ποσοστό αποχής υψηλό (25,9%), καθώς και μεγάλα ποσοστά αποτυχίας.

¹⁸¹ Οι προτάσεις της ΟΛΜΕ για τη βελτίωση του συστήματος πρόσληψης των εκπαιδευτικών, που διατυπώνονται μέχρι και σήμερα, αφορούν: την πρόσληψη αριθμού εκπαιδευτικών σύμφωνα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες, τον διορισμό των αναπληρωτών και των ωρομισθίων με βάση την προϋπηρεσία τους και όχι με βάση τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π., την κατάργηση του θεσμού των ωρομισθίων. Διεκδικεί δηλαδή τη σταθερή και μόνιμη εργασία του εκπαιδευτικού. Ακόμη, αντιδρά έντονα στη ρύθμιση των ζητημάτων πρόσληψης που αφορούν την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη (ΠΔΣ), καθώς δεν τίθενται αντικειμενικά κριτήρια πρόσληψης, με αποτέλεσμα την επικράτηση της αδιαφάνειας και των πελατειακών σχέσεων. Αντί αυτού προτείνεται η δημιουργία πίνακα με τους εκπαιδευτικούς που ενδιαφέρονται για την ΠΔΣ, στον οποίο η κατάταξη τους θα γίνεται με βάση την προϋπηρεσία και την ημερομηνία λήξης του πτυχίου τους. Επίσης, επισημαίνει την ανάγκη κτήσης παιδαγωγικού πτυχίου ως κριτηρίου για τον διορισμό στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Δελτία τύπου 8/2004, 7/2008, 11/2009).

¹⁸² Προσφυγή ΔΟΕ-ΟΛΜΕ προς το Συμβούλιο της Επικρατείας Διδασκαλικό Βήμα, (1998), στο *Διδασκαλικό Βήμα* (αρ.φ.1093,σ.5-8), Αθήνα.

Υποστηρίχθηκε ότι με το διαγωνισμό ως μέσο για την εισαγωγή στο επάγγελμα υποβαθμίζεται το πτυχίο, καθώς το πτυχίο με αυτόν τον τρόπο θεωρείται τυπικό προσόν. Ο διορισμός στη δημόσια εκπαίδευση επιτυγχάνεται μόνο μέσα από την επιτυχία στον διαγωνισμό¹⁸³. Κατηγορήθηκε λοιπόν έντονα ο διαγωνισμός, καθώς θεωρήθηκε ότι είναι σύστημα απόρριψης και όχι πρόσληψης, καθώς μέσω του διαγωνισμού η πολιτική έχει το άλλοθι της μόνιμης πρόσληψης ελάχιστων εκπαιδευτικών και της πρόσληψης ωρομισθίων και αναπληρωτών με πενιχρές απολαβές¹⁸⁴.

Μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του πρώτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. το 1998, στον οποίο μόνο ένας στους τέσσερις εκπαιδευτικούς (25,1%) κατόρθωσε να πετύχει τη βάση, έγινε λόγος για παταγώδη αποτυχία των εκπαιδευτικών, «για τις ελλειπείς γνώσεις των εκπαιδευτικών αλλά και για την αποτελεσματικότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης»¹⁸⁵.

Η μέθοδος επιλογής εκπαιδευτικού προσωπικού μέσω γραπτού διαγωνισμού, καθώς και η αποτυχία των περισσότερων υποψηφίων στο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π, δημιούργησε και το ερώτημα της συνάφειας του βαθμού του πτυχίου με την επίδοση στις εξετάσεις. Η χαμηλή συνάφεια που παρατηρήθηκε αμφισβήτησε τόσο την ποιότητα της παρεχόμενης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όσο και την ασυμβατότητα των θεμάτων που εξετάζονται οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί με τις διαδικασίες αξιολόγησης στα πανεπιστήμια¹⁸⁶.

Επίσης, έχουν τεθεί ενστάσεις για την παράταση των μεταβατικών ρυθμίσεων, της παράλληλης δηλαδή πρόσληψης των εκπαιδευτικών από το Α.Σ.Ε.Π. και από την επετηρίδα για περισσότερο των δέκα ετών. Ιδιαίτερες αντιδράσεις διατυπώθηκαν για την ύπαρξη παράλληλων πινάκων των

¹⁸³ Παπαντώνης, Β.(2003), Ο εκπαιδευτικός στο διάσελο μιας νέας εποχής, περ. *Επιστημονικό Βήμα*, (τ. 2, σ.130-135),Αθήνα

¹⁸⁴ Παπαγεωργίου, Χ.(2012), *Ωρομισθιοι και αναπληρωτές ένα χρονικό για το τότε και το τώρα*, στο http://www.alfavita.gr/artra/art3_1_10_851.php, (Προσπελάστηκε στις 24/7.2014)

¹⁸⁵ Δαρβούδης, Α. – Ζαφειριάδης, Κ.(2005), Τα αποτελέσματα του τρίτου διαγωνισμού (2002) του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη δασκάλων. Ανάλυση, σκέψεις και προτάσεις, περ. *Επιστήμες Αγωγής* (τ.2,σ.34)

¹⁸⁶ Γκότοβος, Α.(2011),όπ. π., σ. 67

υποψήφιων εκπαιδευτικών και για τα κριτήρια επιλογής τους για την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη, καθώς ευνοούν την υπονόμηση της νομιμότητας και την ευδοκίμηση των πελατειακών σχέσεων¹⁸⁷.

Οι αντιδράσεις για το παρόν σύστημα διορισμού αφορούν και άλλα ζητήματα, όπως η απουσία ελέγχου κριτικής σκέψης στις ερωτήσεις του διαγωνισμού, αφού οι απαντήσεις που θα πρέπει να δοθούν από τους υποψηφίους είναι πολλαπλής επιλογής. Επιπλέον, ένα ακόμα αρνητικό του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. είναι και η αδυναμία εκτίμησης της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης ενός υποψηφίου εκπαιδευτικού μέσω ενός γραπτού¹⁸⁸.

Χαρακτηριστικά ο Β. Τσάφος αναφέρει «*Σε ποιο βαθμό μπορούμε να πιστοποιήσουμε τη γνωστική επάρκεια του υποψηφίου, όταν στο γνωστικό αντικείμενο της Ιστορίας ελέγχουμε τις γνώσεις του αποκλειστικά για γεγονότα και μάλιστα ήσσονος σημασίας, υποβαθμίζοντας έτσι την ικανότητά του να πραγματεύεται ευρύτερες περιόδους και αδιαφορώντας ουσιαστικά για την ιστορική του κρίση; Μήπως με αυτόν τον τρόπο νομιμοποιούμε την απομνημονευτική πρακτική, που για δεκαετίες τώρα φαίνεται να υπονομεύει τη στοχοθεσία του μαθήματος και να αλλοιώνει τη φυσιογνωμία του; Πόσο επίσης μπορούμε να πιστοποιήσουμε τη διδακτική ικανότητα του υποψηφίου, όταν στη διδακτική του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών ελέγχουμε και πάλι τη γνωστική του και μόνο υποδομή; Εκτός εάν επιστρέψαμε στην-προεπιστημονική μάλλον-αντίληψη ότι η γνωστική υποδομή εξασφαλίζει και τη διδακτική επάρκεια»¹⁸⁹.*

Επιπρόσθετες δυσκολίες που διατυπώνονται για τον διαγωνισμό είναι η υπέρογκη ύλη και η εξέταση της σε μία ημέρα, η αδυναμία προσδιορισμού της στη Διδακτική και στην Παιδαγωγική, καθώς και η καθυστέρηση στην

¹⁸⁷ Τσάφος, Β.(2009), Ο Δεκέμβρης των κινητοποιήσεων: Με ή χωρίς αιτήματα;, περ. *Νέα Παιδεία* στο <http://www.neapaideia-glossa.gr/129.htm>, (Προσπελάστηκε στις 13/10/2014)

¹⁸⁸ Φατούρου, Α. & Γαλάνη, Γ. (1997), Γιατί καταργούν την επετηρίδα, περ. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, (τευχ. 47, σ. 34), Αθήνα

¹⁸⁹ Τσάφος, Β.(2007), Εξετάσεις (τύπου..) Α.Σ.Ε.Π., εφ. *Νέα Παιδεία* (τ.121, σ.11), Αθήνα

ανακοίνωση της. Τα προαναφερθέντα σε συνδυασμό με το οικονομικό και ψυχολογικό κόστος των υποψήφιων εκπαιδευτικών για την προετοιμασία στον διαγωνισμό δυσχεραίνουν την αποτελεσματική διενέργειά του¹⁹⁰.

Εν τέλει, παρατηρείται ένας ιδιόμορφος τρόπος εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, καθώς υπάρχουν παιδαγωγικές και επιστημονικές ελλείψεις, με αποτέλεσμα τη δημιουργία δυσαρέσκειας στους αποφοίτους κατά την προσπάθεια εισόδου στον επαγγελματικό τομέα, αλλά και κατά την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου¹⁹¹. Έτσι, οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί καταφεύγουν στην ενημέρωση από αμφίβολης επιστημονικής εγκυρότητας βιβλία και πολλές φορές από αντιεπιστημονικά βοηθήματα, ή από ημερίδες, ή από φροντιστήρια, ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις ελλείψεις τους σε γνωστικά αντικείμενα που δεν έχει φροντίσει να τους παρέχει η πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση¹⁹². Παρατηρείται δηλαδή η ενίσχυση της παραπαιδείας στη μετα-τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Κ. Αγγελάκο, το έτος 2004¹⁹³, σε δείγμα 319 εκπαιδευτικών που διορίστηκαν τα σχολικά έτη 2002 - 2003 και 2003 - 2004, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν αρνητική γνώμη για τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. (43,6%). Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι ευνοεί την ακρισία και την παπαγαλία. Το ποσοστό των εκπαιδευτικών που εξέφρασε θετική άποψη για τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. ήταν 37,6%, τονίζοντας τον αδιάβλητο χαρακτήρα του.

¹⁹⁰ Ζαφειριάδης, Κ., Δαρβούσης, Α., και Μπασινά, Δ.,(2004), Τα αποτελέσματα του 3^{ου} διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη φιλολόγων: ανάλυση και προβληματισμοί, στο *Πρακτικά του 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου ,Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*, (σ.419). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

¹⁹¹ Χατζηδήμου, Δ. (2003), *Σκέψεις και προτάσεις για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης*,(σ.31-34) Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη

¹⁹² Μαυροσκούφης, Δ.(2006), Το έλασσον και το μείζον: Η συμβολή των Διδακτικών μεθοδολογιών στην παιδαγωγική κατάρτιση των υποψήφιων εκπαιδευτικών, περ. *Φιλολόγος*,(τ.126,σ.540-541), Αθήνα

¹⁹³ Αγγελάκος, Κ. (2005), Κριτική προσέγγιση της φιλοσοφίας του διαγωνισμού: η εξέταση των παιδαγωγικών γνώσεων και της διδακτικής κατάρτισης, στο Αγγελάκος Κ. (επιμ.) *Διαγωνισμός Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών, Παιδαγωγικά θέματα, Διδακτική Μεθοδολογία φιλολογικών μαθημάτων*, σ. 13. Αθήνα: Μεταίχιμο.

Είναι ενδεικτικό ότι μόνο το 8% από αυτούς θεωρεί τη συγκεκριμένη διαδικασία πρόσληψης των εκπαιδευτικών αξιοκρατική, για τον λόγο ότι δίνει ευκαιρία στους νέους αποφοίτους των Πανεπιστημίων να ασκήσουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Όσον αφορά τα θέματα του διαγωνισμού, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (44,2%) απάντησαν ότι ήταν μέτριας δυσκολίας, το 22,7% των εκπαιδευτικών τα εξέλαβε ως δύσκολα, ενώ μόνο το 5,4% θεώρησαν τις ερωτήσεις εύκολες (το 27,7% δεν απάντησαν). Πιο συγκεκριμένα, απ' όσους θεωρούν ότι τα θέματα ήταν μέτριας δυσκολίας, το 13,1% υποστηρίζει ότι την επιτυχία στον διαγωνισμό μπορεί να οδηγήσει η προσωπική μελέτη. Πολλοί είναι και εκείνοι (29,4%) που τονίζουν την ασάφεια των θεμάτων στην Παιδαγωγική και στη Διδακτική. Επιπρόσθετες δυσκολίες που διατυπώνονται για τον διαγωνισμό είναι ο λιγοστός χρόνος εξέτασης, η υπέρογκη ύλη και ο μεγάλος ανταγωνισμός.

Αξιοσημείωτες είναι οι θέσεις των εκπαιδευτικών για το σύστημα πρόσληψης, όπου το 18,9% των εκπαιδευτικών θεωρεί την επετηρίδα ως το μόνο κατάλληλο σύστημα διορισμού. Το 18,6% προτείνει την προσμέτρηση διάφορων κριτηρίων, όπως ο βαθμός πτυχίου, οι μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές και η συνέντευξη του υποψήφιου εκπαιδευτικού. Ακολουθούν ως μοναδικά κριτήρια για την πρόσληψη ο βαθμός του πτυχίου (17%) και η συνέντευξη (16,6%). Τέλος, απαραίτητη προϋπόθεση για τον διορισμό ενός εκπαιδευτικού θεωρείται από την πλειοψηφία (20,9%), η κατοχή Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας.

Ωστόσο, για τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. έχουν διατυπωθεί και πολλές θετικές απόψεις, οι οποίες αφορούν τη συμβολή του στην αναβάθμιση του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Με την εφαρμογή του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. εισάγεται στη χώρα μας ένα σύστημα αξιολόγησης και ελέγχου για

την είσοδο στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού¹⁹⁴. Με αυτόν τον τρόπο, εφαρμόζεται ένας τρόπος ελέγχου των γνώσεων των υποψήφιων εκπαιδευτικών σε θέματα γνωστικού αντικείμενου και παιδαγωγικής – διδακτικής κατάρτισης. Το γεγονός ότι οι εξεταζόμενοι απόφοιτοι όλων των τμημάτων «αναγκάζονται» να μελετήσουν διεξοδικά τη Διδακτική και την Παιδαγωγική, το οποίο θα αποδειχθεί ιδιαίτερος χρήσιμο κατά την επιτέλεση του διδακτικού τους έργου, αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την αναβάθμιση του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού.

Ακόμη, δεν έχουν τεθεί μομφές για το αδιάβλητο των εξετάσεων, γεγονός που ενισχύει τη θέση για την ύπαρξη διαφάνειας και αντικειμενικών κριτηρίων κατά την εισαγωγή των εκπαιδευτικών στο επάγγελμα¹⁹⁵. Η αξιολόγηση των γραπτών, η οποία γίνεται από δύο βαθμολογητές για τις ερωτήσεις ανάπτυξης και μέσω της χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή για τις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, διασφαλίζει την απουσία επίδρασης υποκειμενικών παραγόντων κατά την αξιολόγηση.

Αξίζει να τονιστεί ότι η δυνατότητα άμεσης επαγγελματικής αποκατάστασης για τους νέους εκπαιδευτικούς, σε αντίθεση με το χρονοβόρο σύστημα της επετηρίδας, συγκαταλέγεται στα θετικά στοιχεία του διαγωνισμού. Δίνεται η ευκαιρία σε απόφοιτους των πανεπιστημιακών τμημάτων να διεκδικήσουν την είσοδο τους στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού στον δημόσιο τομέα, χωρίς να αναγκάζονται να υπομένουν χρόνια για τον διορισμό τους.

2.7. Συμπεράσματα .

Όμως, παρά τις όποιες αρνητικές ή θετικές απόψεις για την επετηρίδα ή τον διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. έχουν διατυπωθεί, το σίγουρο είναι ότι η κατάσταση στον τρόπο διορισμού των εκπαιδευτικών στις μέρες μας είναι πολύ δύσκολη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι διορισμοί είναι ελάχιστοι

¹⁹⁴ Παπαντώνης, Β. (2003), Ο εκπαιδευτικός στο διάσελο μιας νέας εποχής, στο *Επιστημονικό Βήμα*, (τεύχ. 2, σ. 130 – 135), Αθήνα

¹⁹⁵ βλ. Ζαφειριάδης, Κ., Δαρβούσης, Α. και Μπασινά, Δ.(2004), ό.π.,σ.417-419

έως ανύπαρκτοι και επιχειρείται να επεκταθεί το εργασιακό μοντέλο της ωρομισθίας και της αναπλήρωσης. Οι λόγοι, οι οποίοι επιβάλλουν το νέο μοντέλο είναι αδιαμφισβήτητα η οικονομική δυσχέρεια στην οποία υπόκειται η χώρας μας τα τελευταία 5 χρόνια. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί (ωρομίσθιοι και αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου) κοστίζουν λιγότερο, αμείβονται μέσω κοινοτικών προγραμμάτων καταπολέμησης της ανεργίας και οι όποιες αλλαγές – μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση επιτυγχάνονται ευκολότερα όταν η «διαχείριση» του προσωπικού είναι ευέλικτη.

**Διορισμοί-προσλήψεις αναπληρωτών εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας
Εκπαίδευσης 2000-2013.**

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΜΟΝΙΜΟΙ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΕΣ		ΩΡΟΜΙΣΘΙΟΙ ¹
		ΠΛΗΡΟΥΣ ΩΡΑΡΙΟΥ	ΜΕΙΩΜΕΝΟΥ ΩΡΑΡΙΟΥ ²	
2000-2001	1.958	7.144		
2001-2002	3.678	8.014		
2002-2003	4.216	6.411		
2003-2004	2.704	5.194		
2004-2005	2.939	4.985		54
2005-2006	2.938	7.492		560
2006-2007	2.932	6.507		2.940
2007-2008	3.664	6.535		3.773
2008-2009	3.513	5.403		5.795
2009-2010	2.770	5.500		7.128
2010-2011	1.379	8.796	3.848	728
2011-2012	133	7.585	1.978	234
2012-2013	40	7.716	498	415

1. Ο εμφανιζόμενος αριθμός απασχολούμενων ωρομισθίων εκπ/κών είναι ενδεικτικός και στην ουσία εμφανίζει το σύνολο των εκπαιδευτικών που απασχολήθηκαν τουλάχιστον για 1 ώρα ως ωρομίσθιοι, κατά το αντίστοιχο έτος.

2. Βάσει των διατάξεων της παρ.1 του αρθ.5 του Ν.3848/2010 (ΦΕΚ 71/19.05.2010 τ.Α'), οι αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου απασχολούνταν από το σχολικό έτος 2010-2011 έως και το 2012-2013 από 5/15 ώρες/εβδομάδα.

Διορισμοί-προσλήψεις αναπληρωτών εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης 2000-2013.

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΜΟΝΙΜΟΙ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΕΣ	ΩΡΟΜΙΣΘΙΟΙ ³
2000-2001	3.052	9.792	
2001-2002	3.723	7.700	
2002-2003	3.813	3.813	
2003-2004	4.201	3.100	
2004-2005	3.745	4.565	3.182
2005-2006	6.012	3.317	4.623
2006-2007	6.325	2.642	5.709
2007-2008	4.172	2.963	7.260
2008-2009	4.220	3.074	6.740
2009-2010	3.851	2.924	9.102
2010-2011	1.391	5.300	2.270
2011-2012	413	4.647	1.017
2012-2013	185	3.392	1.593

3. Ο εμφανιζόμενος αριθμός απασχολούμενων ωρομισθίων εκπ/κών είναι ενδεικτικός και στην ουσία εμφανίζει το σύνολο των εκπαιδευτικών που απασχολήθηκαν τουλάχιστον για 1 ώρα ως ωρομίσθιοι, κατά το αντίστοιχο έτος¹⁹⁶.

Η δραστική μείωση στον αριθμό των διορισμών εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που φτάνει στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το σχολικό έτος 2012-2013, ακόμη και το διψήφιο αριθμό των 40 εκπαιδευτικών και ο, δυσανάλογα, μεγάλος αριθμός αναπληρωτών και αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου σε σύγκριση με τους διορισμούς θέτει τον ερώτημα της μείωσης τους κύρους του εκπαιδευτικού επαγγέλματος, καθώς η ρευστότητα στην επαγγελματική ασφάλεια πλήττει την ποιότητα του επαγγέλματος. Η οικονομία και η ευκολότερη «διαχείριση» του εκπαιδευτικού προσωπικού είναι πολύ πιθανόν να αποβούν σε βάρος της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και αυτό γιατί το συγκριτικό πλεονέκτημα των μονίμων εκπαιδευτικών είναι ότι αποκτούν πολύτιμη και συνεχόμενη παιδαγωγική, διοικητική εμπειρία, χωρίς να έχουν εργασιακή ανασφάλεια, με εξαίρεση βέβαια το τελευταίο διάστημα.

Το νέο εργασιακό σύστημα των εκπαιδευτικών φαίνεται ότι είναι δελεαστικό για το Υπουργείο Παιδείας και την κυβέρνηση γενικότερα, εκτός

¹⁹⁶ Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Γενική Δ/νση Διοίκησης Α/ΘΜΙΑΣ & Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης - Διεύθυνση Προσωπικού Α/ΘΜΙΑΣ & Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης, Τμήματα Α΄.

της δεδομένης οικονομίας που επιτυγχάνεται πέφτει και ο δείκτης της ανεργίας, αφού με τα ίδια χρήματα ενός μονίμου απασχολούνται 3 περίπου ωρομίσθιοι άνεργοι εκπαιδευτικοί. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται η πλασματική εικόνα καταπολέμησης της ανεργίας και ότι η οικονομία σιγά-σιγά ανακάμπτει.

Επιπλέον, το νέο σύστημα πρόσληψης ωρομισθίων μέσω ΟΑΕΔ, δηλαδή διαφόρων προγραμμάτων απασχόλησης ενέχει τον κίνδυνο διαβλητότητας διότι θα εμπλέκονται και άλλοι φορείς πλην του Υπουργείου Παιδείας σε μια εποχή κατά την οποία η ανεργία και κυρίως η ανεργία των νέων έχει φτάσει σε εφιαλτικά επίπεδα. *«Πάνω από 100.000 αδιόριστοι εκπαιδευτικοί, πτυχιούχοι δεκάδων Τμημάτων και Σχολών Πανεπιστημίων και ΤΕΙ, καταθέτουν κάθε χρόνο αιτήσεις για να διεκδικήσουν μια θέση στα νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια, στις σχολές της επαγγελματικής εκπαίδευσης (ΕΠΑΛ – ΕΠΑΣ), στα εκατοντάδες ΙΕΚ (δημόσια και ιδιωτικά) του ΟΕΕΚ και του ΟΑΕΔ κλπ»¹⁹⁷.*

Ένα επιπλέον πρόβλημα της εκπαιδευτικής πραγματικότητας είναι ότι οι ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί ως γνωστό έχουν την υποχρέωση παροχής διδακτικού έργου για όσες ώρες έχουν προσληφθεί και δεν είναι υποχρεωμένοι να παραμένουν στο σχολείο εκτός των ωρών αυτών για την εκτέλεση διοικητικών εργασιών. Αυτό σημαίνει ότι οι διοικητικές – γραμματειακές εργασίες, οι οποίες έχουν αυξηθεί κατακόρυφα θα πέσουν στις πλάτες των μονίμων οι οποίοι μειώνονται συνεχώς. Ο εργασιακός φόρτος λόγω διοικητικών εργασιών είναι ήδη ένα σοβαρό λειτουργικό πρόβλημα στα σχολεία το οποίο διογκώνεται με την αύξηση του διδακτικού ωραρίου των οργάνων διοίκησης των σχολείων (Διευθυντές, Υποδιευθυντές) και την ανυπαρξία διοικητικού προσωπικού. Εκτός της πολιτείας η οποία φέρει ευθύνη για την ανυπαρξία γραμματέων στα σχολεία, ευθύνη θα πρέπει να καταλογισθεί και στα συνδικαλιστικά όργανα τα οποία δεν θέτουν σαν ένα

¹⁹⁷ Κάτσικας, Χ.(2011), *Πλήρης Οδηγός Διορισμών και Προσλήψεων Εκπαιδευτικών στη Δημόσια και Ιδιωτική Εκπαίδευση*, στο <http://www.paspif.gr>. (Προσπελάστηκε 23/7/2014).

από τα κύρια αιτήματά τους τη γραμματειακή στήριξη των σχολείων με διοικητικό προσωπικό, τουλάχιστον εκείνων που έχουν μεγάλο αριθμό μαθητών¹⁹⁸.

Η υποβάθμιση της Τεχνικής Εκπαίδευσης διαφαίνεται από πρακτικές όπως η πρόσληψη, μέσω ΟΑΕΔ ωρομίσθιων εκπαιδευτών – εκπαιδευτικών για τις ανάγκες των ΙΕΚ τους οποίους, στη συνέχεια, τους διαθέτουν στα ΕΠΑ.Λ. για τη διδασκαλία μαθημάτων, στους μαθητές των ειδικοτήτων που καταργήθηκαν και οι καθηγητές τους βρίσκονται σε διαθεσιμότητα. Πιο αναλυτικά, η κατάργηση τομέων όπως το Υγείας- Πρόνοιας στα ΕΠΑΛ και η «διαθεσιμότητα» 2000 εκπαιδευτικών έχει οδηγήσει το Υπουργείο Παιδείας στην αναζήτηση λύσεων προκειμένου να στελεχώσει τα βαθμολογικά κέντρα για τα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα των ΕΠΑ.Λ. Σε πολλές περιπτώσεις, ούτε οι εκπαιδευτικοί που ήταν σε καθεστώς «διαθεσιμότητας» θέλησαν να εργασθούν ως ωρομίσθιοι με αποτέλεσμα το Υπουργείο να αναθέσει σε ωρομίσθιους των ΙΕΚ τη διδασκαλία μαθημάτων των ΕΠΑ.Λ. Πιο αναλυτικά, οι ωρομίσθιοι εκπαιδευτές των Δημ. ΙΕΚ, που αποσπάστηκαν στα ΕΠΑ.Λ και στις ΕΠΑ.Σ (σύμφωνα με την αριθ. πρωτ.5173/22-5-2014 ΑΔΑ: ΒΙΠΠ9-Λ1Η Υπ. Απόφαση), και στους οποίους ανατέθηκε η διδασκαλία του εξεταζόμενου μαθήματος κατά τη διάρκεια του τρέχοντος σχολικού έτους, μπορούν σε κάθε περίπτωση να ορίζονται συντονιστές μαθημάτων, εξεταστές/βαθμολογητές (άρθ.4 και 5 της με αριθ. Φ.151/24463/Β6/2013)¹⁹⁹.

Η εικόνα στον τρόπο επιλογής εκπαιδευτικού προσωπικού, όπως αποτυπώθηκε στο παρόν κεφάλαιο, δίνει την αίσθηση της ρευστότητας στην εφαρμογή πολιτικών αξιοποίησης των υποψηφίων εκπαιδευτικών. Γενικότερα, οι αλλαγές τόσο στον τρόπο επιλογής, επετηρίδα-Α.Σ..Ε.Π, όσο και στις πρακτικές προμηδοτήσεων μέσω των κριτηρίων προϋπηρεσίας είναι αποσπασματικές εμφανίζοντας μια χαοτική κατάσταση.

¹⁹⁸ Αδριανουπολίτης,Κ.(2014), *Δραματική αλλαγή στους διορισμούς των εκπαιδευτικών*, στο <http://www.alfavita.gr> (Προσπελάστηκε στις 2/11/2014)

¹⁹⁹ Καλόγηρος, Β.(2014), *Δίκτυο 10 Εκπαιδευτικής Ενμέρωσης*, στο http://dictyo10.blogspot.gr/2014/05/blog-post_5797.html, (Προσπελάστηκε στις 2/11/2014)

Από το 1997, που θεσμοθετήθηκε ο διαγωνισμός του Α.Σ.Ε.Π. και καταργήθηκε η επετηρίδα έχουν δημιουργηθεί άλλες πέντε επετηρίδες (πολύτεκνοι εκπαιδευτικοί, οι έχοντες 30 μήνες προϋπηρεσία, οι έχοντες 24 μήνες προϋπηρεσία, οι εκπαιδευτικοί της ιδιωτικής εκπαίδευσης και όσοι είναι διοριστέοι από τον ενιαίο πίνακα διορισμών). Παράλληλα, υπάρχουν και οι πίνακες των αναπληρωτών και των αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύονται οι εκάστοτε κυβερνήσεις που καθορίζουν την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική και στην περίπτωση των διορισμών των εκπαιδευτικών με βάση τα κομματικά κριτήρια²⁰⁰.

Η ρευστότητα αυτή πλήττει την εικόνα του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού, καθώς οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί βιώνουν συνθήκες μεγάλης εργασιακής ανασφάλειας και κατά προέκταση πλήττεται το ίδιο το σχολείο και οι μαθητές καθώς είναι αμφίβολο κατά πόσο διορίζονται στα σχολεία οι καλύτεροι εκπαιδευτικοί.

²⁰⁰Γκότοβος, Α.(2011), όπ.π., σ. 72

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ροές εκπαιδευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

3.1. Δεδομένα και μεθοδολογία.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση των πολιτικών πρόσβασης των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το 1954 μέχρι και το 2012. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την ποσοτική καταγραφή του υπό διερεύνηση ζητήματος είναι δευτερογενή στατιστικά στοιχεία λήξης προερχόμενα από επεξεργασμένες και επικαιροποιημένες στατιστικές επετηρίδες της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), σημερινή ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Με την επανακυκλοφόρηση της στατιστικής επετηρίδας της Ελλάδας από το 1954 με την λήξη του εμφυλίου πολέμου και την αναδιοργάνωση του ελληνικού κράτους, ξεκινά μια προσπάθεια καταγραφής των αριθμητικών δεδομένων για την εκπαιδευτική πραγματικότητα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην εισαγωγή της στατιστικής επετηρίδας για το 1954 «ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος και ο ακολουθήσας ανταρτοπόλεμος έπληξε σοβαρώς και τας στατιστικές δραστηριότητας του Κράτους»²⁰¹.

Ενώ «η δευτέρα μεταπολεμική Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος εκδίδεται αισθητώς βελτιωμένη έναντι της προηγούμενης του έτους 1954. Αι βελτιώσεις ανάγονται τόσο εις την κατάταξιν της ύλης, όσον και εις τον αριθμόν των δημοσιευόμενων πινάκων. Ούτω η κατάταξις της ύλης, όπως άλλωστε και η χρησιμοποιούμενη ορολογία και ταξινόμησις των δεδομένων προσηρμόσθη προς τα σχετικά διεθνή πρότυπα, ενώ ο αριθμός των πινάκων εδιπλασιάσθη»²⁰².

Τα παραπάνω στοιχεία συμπληρώνονται από άλλες δευτερογενείς πηγές, όπως είναι η άντληση πληροφοριών από την ιστοσελίδα,

²⁰¹ Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1954, στο http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/categoryyears?p_cat=10007369&p_topic=10007369)

²⁰² Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1955, στο http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/categoryyears?p_cat=10007369&p_topic=10007369).

www.statistics.gr της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας και από την σύνδεση «Εκπαίδευση», πίνακες & χρονοσειρές, μέχρι και το 2012 που αναφέρονται επικαιροποιημένα στοιχεία λήξης του σχολικού έτους. Για το έτος 2013 παρέχονται μόνο στοιχεία έναρξης της σχολικής χρονιάς. Παραθέτουμε σε πίνακες στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας για το σύνολο των αποφοίτων παιδαγωγικών και «καθηγητικών» σχολών, για τα έτη 2004-2012, των Πανεπιστημίων της Ελλάδας και συσχετίζοντάς τα με στοιχεία του Υπουργείου, που παραθέσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, για διορισμούς και προσλήψεις αναπληρωτών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (2000-2012), επιδιώκουμε να δώσουμε μία εικόνα για τις προοπτικές διορισμών-απασχόλησης.

Στο επίκεντρο της ανάλυσης είναι οι εκπαιδευτικοί των δύο πρώτων βαθμίδων της εκπαίδευσης σε σχέση με τους εγγεγραμμένους μαθητές σε όλη την επικράτεια ανά σχολικό έτος και τις σχολικές μονάδες. Καταγράφεται σε πίνακες το διδακτικό προσωπικό, άνδρες και γυναίκες, της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας, γενικής και τεχνικής-επαγγελματικής, εκπαίδευσης (μόνιμοι, αναπληρωτές), οι σχολικές μονάδες όλης της χώρας που λειτουργούν ανά φορέα (δημόσια και ιδιωτικά) και είδος (ημερήσια και εσπερινά). Στο σύνολο των διορισμένων εκπαιδευτικών που απασχολούνται στην ημερήσια εκπαίδευση συμπεριλαμβάνονται και αυτοί που διδάσκουν στα εσπερινά σχολεία. Επίσης γίνεται καταγραφή και του αριθμού των εγγεγραμμένων μαθητών που φοιτούν στα σχολεία. Τα στοιχεία αναφέρονται πάντα στη λήξη του σχολικού έτους που η κατάσταση είναι ξεκάθαρη για τον οριστικό αριθμό των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα σχολεία

Για τη διευκρίνιση του όρου «εγγεγραμμένοι», πρέπει να αναφερθεί ότι πρόκειται για τους μαθητές που ενεγράφησαν στις σχολικές μονάδες κατά την έναρξη του σχολικού έτους. Αντίθετα, ο αριθμός των μαθητών που αποφοίτησαν και πόσες διαρροές τυχόν υπάρχουν δεν αποτελεί ζητούμενο της συγκεκριμένης εργασίας.

Στο σύνολο των εκπαιδευτικών συμπεριλαμβάνονται και οι «απόντες» εκπαιδευτικοί που θεωρούνται όσοι ανήκουν οργανικά στο σχολείο, αλλά απουσιάζουν για διάστημα μεγαλύτερο των 20 εργάσιμων ημερών (λόγω ασθένειας, τοκετού, μετεκπαίδευσης κτλ.) και έχει ζητηθεί η αντικατάστασή τους, καθώς και οι αποσπασμένοι στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, σε Διευθύνσεις Εκπαίδευσης κ.α.

Στη βάση όλων των παραπάνω στοιχείων κατασκευάστηκαν οι κατάλληλες αριθμητικές κατανομές που παρουσιάζονται με διαγράμματα. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται παράρτημα με πίνακες που να αφορούν τα αριθμητικά δεδομένα των τριών παραπάνω μεταβλητών από το 1954-2012 και αφορούν στην λήξη του σχολικού έτους. Συνολικά, τα ποσοτικά στοιχεία εξυπηρετούν στην ποσοτική διάσταση του υπό διερεύνηση ζητήματος και πιο συγκεκριμένα στην ποσοτική περιγραφή της διαχρονικής εξέλιξης της συμμετοχής ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών (μονίμων και αναπληρωτών) στην ελληνική εκπαίδευση.

Ωστόσο, αναγκαία είναι και μια ποιοτικού χαρακτήρα ερμηνεία όλων των ποσοτικών αποτελεσμάτων που προκύπτουν στη διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης των εκπαιδευτικών. Ως προς αυτό αναζητήθηκαν βιβλιογραφικές αναφορές σε σχέση με την εξέλιξη του νομικού πλαισίου που αφορούσε στην οργάνωση της εκπαίδευσης.

3.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

3.2.1 Ροές εκπαιδευτικών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Στην Ελλάδα, ο θεσμός της προσχολικής αγωγής εμφανίστηκε με μεγάλη καθυστέρηση. Οι πρώτες προσπάθειες, με την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους από την τουρκική κυριαρχία, βασίσθηκαν καθαρά σε πρωτοβουλίες ιδιωτικές και η προσχολική εκπαίδευση στηριζόταν στη φιλανθρωπία. Η εξέλιξη του θεσμού ακολουθεί τις πολιτικές εξελίξεις της χώρας αλλά και την εξέλιξη των επιστημονικών ρευμάτων στην Ευρώπη.

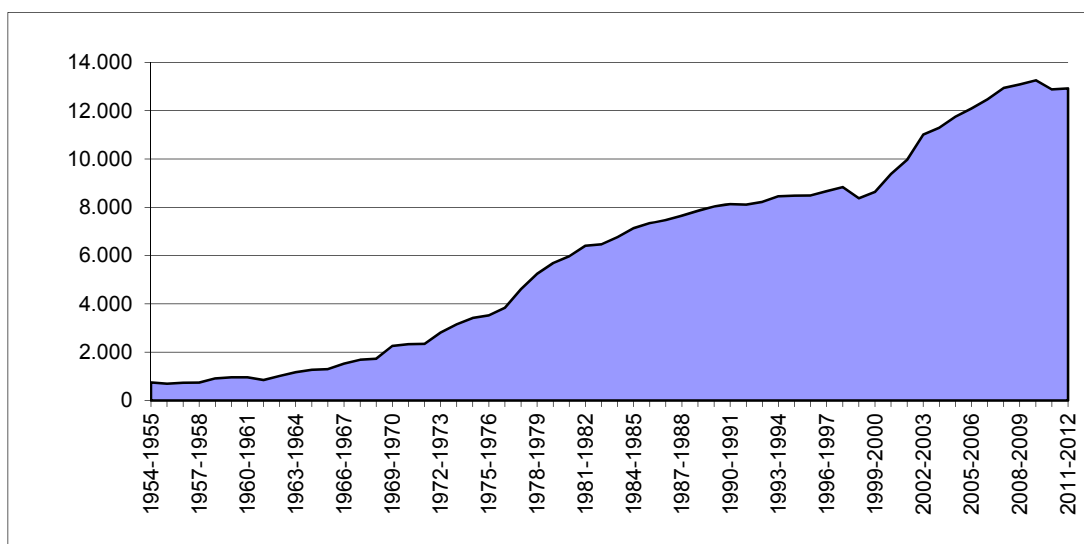
Συνοπτικός Πίνακας Προσχολικής Εκπαίδευσης (1954-2012).

ΕΤΟΣ	Διδακτικό Προσωπικό στα Δημόσια Σχολεία	Νήπια στα Δημόσια Σχολεία	Νήπια/ Εκπ/κό στο Δημόσιο	Δημόσια Σχολικά Κτίρια	% Διδακ. Προσωπ. στα Δημόσια Νηπ.	% Διδακ. Προσωπ. στα Ιδιωτικά Νηπ.
1954-1955	748	22.658	30,0	880	89,69%	10,31%
1955-1956	698	25.218	36,0	841	85,96%	14,04%
1956-1957	738	26.018	37,0	841	84,63%	15,37%
1957-1958	741	26.105	35,0	877	80,46%	19,54%
1958-1959	916	31.119	35,0	893	81,42%	18,58%
1959-1960	960	33.579	35,0	898	80,81%	19,19%
1960-1961	959	33.916	35,0	897	78,41%	21,59%
1961-1962	848	35.989	42,0	993	74,13%	25,87%
1962-1963	1.018	35.913	35,3	1.017	75,30%	24,70%
1963-1964	1.174	40.870	34,8	1.021	78,11%	21,89%
1964-1965	1.273	42.974	33,8	1.116	81,86%	18,14%
1965-1966	1.302	43.895	33,7	1.132	83,04%	16,96%
1966-1967	1.526	50.372	33,0	1.371	84,45%	15,55%
1967-1968	1.687	54.588	32,4	1.518	84,86%	15,14%
1968-1969	1.732	56.347	32,5	1.576	84,53%	15,47%
1969-1970	2.259	71.342	31,6	2.031	85,96%	14,04%
1970-1971	2.333	74.433	31,9	2.087	84,90%	15,10%
1971-1972	2.343	74.986	32,0	2.090	82,12%	17,88%
1972-1973	2.811	83.935	29,9	2.507	83,79%	16,21%
1973-1974	3.156	90.978	28,8	2.698	84,45%	15,55%
1974-1975	3.419	93.236	27,3	2.864	84,94%	15,06%
1975-1976	3.526	92.637	26,3	2.871	85,23%	14,77%
1976-1977	3.839	100.913	26,3	3.054	85,24%	14,76%
1977-1978	4.612	110.378	23,9	3.504	87,90%	12,10%
1978-1979	5.248	122.252	23,3	3.925	90,16%	9,84%
1979-1980	5.692	128.389	22,3	4.111	91,41%	8,59%
1980-1981	5.975	132.339	22,1	4.263	91,73%	8,27%
1981-1982	6.408	139.229	21,7	4.455	92,86%	7,14%
1982-1983	6.467	142.553	22,0	4.683	93,55%	6,45%
1983-1984	6.767	149.647	22,1	4.799	94,88%	5,12%
1984-1985	7.137	153.669	21,5	4.976	95,52%	4,48%
1985-1986	7.347	153.454	20,9	5.052	96,46%	3,54%
1986-1987	7.474	148.203	19,8	5.125	96,14%	3,86%
1987-1988	7.654	147.974	19,3	5.238	96,37%	3,63%
1988-1989	7.854	140.581	17,9	5.281	96,53%	3,47%
1989-1990	8.035	134.827	16,8	5.334	96,73%	3,27%
1990-1991	8.134	129.817	16,0	5.376	96,83%	3,17%
1991-1992	8.114	128.663	15,9	5.391	96,86%	3,14%
1992-1993	8.226	129.838	15,8	5.364	96,88%	3,12%
1993-1994	8.457	128.627	15,2	5.387	97,14%	2,86%
1994-1995	8.480	126.899	15,0	5.421	97,27%	2,73%
1995-1996	8.492	123.226	14,5	5.414	97,24%	2,76%
1996-1997	8.668	127.648	14,7	5.433	97,38%	2,62%
1997-1998	8.838	137.222	15,5	5.494	97,41%	2,59%
1998-1999	8.374	139.718	15,5	5.460	97,29%	2,71%
1999-2000	8.637	141.816	15,2	5.458	97,49%	2,51%
2000-2001	9.380	140.340	14,3	5.511	97,44%	2,56%
2001-2002	9.970	139.711	13,4	5.518	97,64%	2,36%
2002-2003	11.010	137.572	12,5	5.560	97,90%	2,10%
2003-2004	11.298	136.222	12,1	5.535	97,88%	2,12%
2004-2005	11.752	137.770	11,7	5.557	97,84%	2,16%
2005-2006	12.091	139.199	11,5	5.553	98,03%	1,97%
2006-2007	12.473	139.226	11,2	5.576	98,08%	1,92%
2007-2008	12.942	144.421	11,2	5.629	97,73%	2,27%
2008-2009	13.087	147.692	11,3	5.660	95,86%	4,14%
2009-2010	13.258	147.606	11,1	5.658	95,17%	4,83%
2010-2011	12.880	154.217	12,0	5.572	92,09%	7,91%
2011-2012	12.924	154.396	11,9	5.401	92,20%	7,80%

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο αριθμός των νηπιαγωγών στα δημόσια νηπιαγωγεία (1954-2012).

Το σύνολο περιλαμβάνει άνδρες και γυναίκες νηπιαγωγούς, μόνιμους και αναπληρωτές. Στο Διδακτικό προσωπικό περιλαμβάνονται και οι «απόντες», οι οποίοι αφορούν μόνο στα δημόσια σχολεία.

Γράφημα 1: Σύνολο Διδακτικού Προσωπικού

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

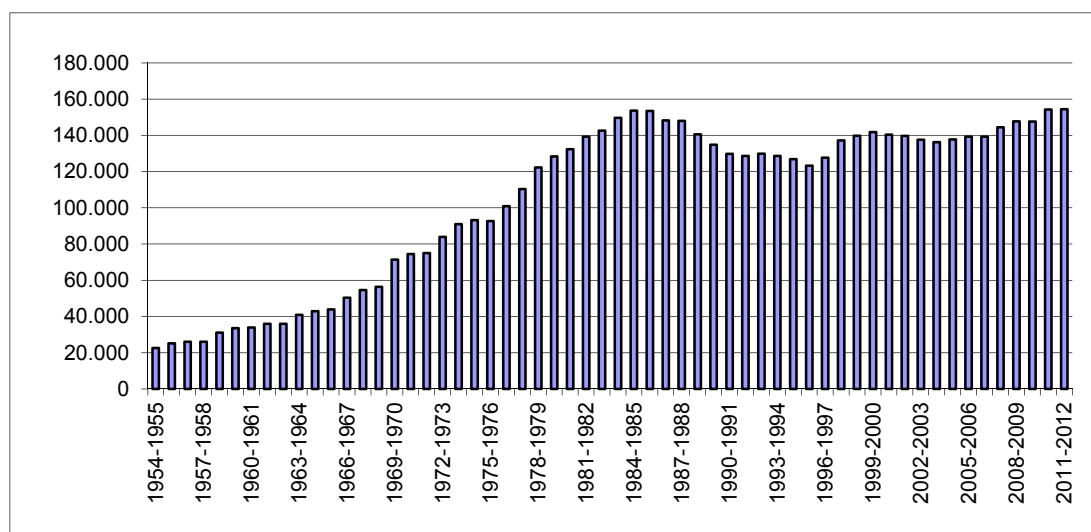
Η καταστροφή που υπέστη η Ελλάδα μετά τη λήξη του πολέμου, της ξενικής κατοχής καθώς και του εμφυλίου σπαραγμού δεν ευνόησε την ανάπτυξη του θεσμού των νηπιαγωγείων, και κατά συνέπεια του επαγγέλματος των νηπιαγωγών. Η κατεστραμμένη οικονομία της χώρας και ανθρώπινες απώλειες των περασμένων ετών καθιστούν πολυτέλεια την μέριμνα εκ μέρους της Πολιτείας του θεσμού των νηπιαγωγείων. Χαρακτηριστικός είναι ο σημαντικά περιορισμένος αριθμός νηπιαγωγών που απασχολούνται στην δημόσια εκπαίδευση από το 1954 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 - την σχολική χρονιά 1969-1970 - ανέρχεται στον αριθμό των 2.259 μόνο. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι ανατρέχοντας στην εισαγωγή των πρώτων μετεμφυλιακών στατιστικών επετηρίδων η προσχολική αγωγή δε συμπεριλαμβάνεται καθόλου στους τρεις βασικούς κύκλους σπουδών που είναι η στοιχειώδης, η δευτεροβάθμια και τεχνική -

επαγγελματική εκπαίδευση. Αναφέρεται απλά ότι: «η προσχολική εκπαίδευση, συντελείται στα νηπιαγωγεία και τους παιδικούς σταθμούς για την εξυπηρέτηση παιδιών προσχολικής ηλικίας (4 και 5 ετών)».²⁰³

Οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της προσχολικής αγωγής φαίνονται και από τον αριθμό των μαθητών που πήγαιναν στο νηπιαγωγείο στις αρχές του 60.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών της δημόσιας προσχολικής αγωγής (νηπιαγωγεία) 1954-2012.

Γράφημα 2: Σύνολο Μαθητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Αναβλητικός παράγοντας της εξέλιξης των νηπιαγωγείων στην Ελλάδα ήταν και η μη υποχρεωτική φοίτηση σε αυτά. Η κατά κράτος επικράτηση των ανδρών στην αγορά εργασίας και ο περιορισμός της γυναίκας στο σπίτι και στην επιμέλεια των παιδιών δεν καθιστούσε αναγκαία την υποχρεωτικότητα της φοίτησης των νηπίων στα νηπιαγωγεία. Οι ριζικές αλλαγές που σημειώνονται στο χώρο της οικογένειας με την γυναίκα να έχει πλέον

²⁰³ Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1966, στο http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/categoryyears?p_cat=10007369&p_topic=10007369.

αναλάβει υπεύθυνο ρόλο στην παραγωγή και στις εξω-οικογενειακές ενασχολήσεις γενικότερα, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε και στην Ελλάδα με αρκετή καθυστέρηση, να τεθεί το θέμα της διετούς υποχρεωτικής φοίτησης και να απασχολήσει τους νομοθέτες.

Με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 και με τη ψήφιση του Ν. 309/76 «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδύσεως» και συγκεκριμένα στα άρθρα 4 - 10 που καθορίζονται οι σκοποί, η οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων, αναφέρεται ότι «διατηρείται η εις αυτά διετής φοίτησις, προβλέπεται δε η ευχέρεια να καταστή υποχρεωτική εις ωρισμένας περιοχάς, οριζομένας δια των Προεδρικών Διαταγμάτων».

Παρά την απροθυμία της Πολιτείας να καταστήσει υποχρεωτική την φοίτηση, κυρίως για οικονομικούς λόγους και εξαιτίας της έλλειψης υλικοτεχνικής και κτιριακής υποδομής, κατά το σχολικό έτος 1985-1986 η φοίτηση είχε φτάσει το ποσοστό του 77,6% στο σύνολο των μαθητών όλης της χώρας.

Τον Δεκέμβριο του 2006, μετά την πίεση που ασκήθηκε από τα συνδικαλιστικά όργανα των εκπαιδευτικών, ψηφίστηκε νόμος που καθόριζε την υποχρεωτικότητα ενός έτους στο νηπιαγωγείο (Ν. 3518, άρθρο 73, ΦΕΚ 272 τ. Α΄, 21.12.2006). Πιο συγκεκριμένα «Η φοίτηση στα νηπιαγωγεία είναι διετής και εγγράφονται σε αυτά νήπια που συμπληρώνουν την 31η Δεκεμβρίου του έτους εγγραφής ηλικία τεσσάρων (4) ετών [...]».

Το πρόβλημα φαίνεται να βαίνει προς την οριστική του λύση, καθώς με την σχετική εγκύκλιο περί προγραμματισμού εκπαιδευτικού έργου σχολικού έτους 2011-2012 με Αρ. Πρωτ. Φ. 12/570/67123/Γ1/14-06-2011, το Υπουργείο Παιδείας καθιστά σαφές ότι «Η φοίτηση των νηπίων τα οποία μέχρι και την 31η Δεκεμβρίου του 2010 συμπληρώνουν ηλικία πέντε ετών, έχει γίνει πλέον υποχρεωτική, σύμφωνα με το άρθρο 73 του Νόμου 3518/2006 (ΦΕΚ 272Α /2006) και με την Φ. 6/278/56068/Γ1/17-5-2011 Υ.Α, με την οποία καθορίζεται ο τρόπος της Βεβαίωσης Παρακολούθησης Νηπίου, η

οποία είναι ένα από τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την εγγραφή στην Α' τάξη του δημοτικού σχολείου».

Ωθηση στην ανάπτυξη του θεσμού της προσχολικής εκπαίδευσης και της, κατά συνέπεια, αυξανόμενης απασχόλησης διορισμένων νηπιαγωγών, είναι και η λειτουργία του ολοήμερου νηπιαγωγείου. Με το Ν. 1566/85 είχε γίνει προσπάθεια να οργανωθούν Ολοήμερα Νηπιαγωγεία με την μορφή παιδικών κέντρων. Η προσπάθεια απέτυχε, επειδή υπήρξε συντονισμένος αγώνας των Νηπιαγωγών που αρνήθηκαν να ενταχθούν στα παιδικά κέντρα, γιατί με αυτόν τον τρόπο θα υποβαθμιζόταν ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του Νηπιαγωγείου και θα περιορίζονταν σε ρόλο φύλαξης των παιδιών.

Ο αυξανόμενος αριθμός των εργαζόμενων μητέρων αλλά και των μονογονεϊκών οικογενειών, η έλλειψη ευκαιριών που έχουν τα παιδιά στα μεγάλα αστικά κέντρα να βρεθούν με συνομηλίκους τους κατέστησαν απαραίτητη την θεσμοθέτηση ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών που παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση απ' ό,τι το κλασικού τύπου νηπιαγωγείο και δημοτικό και αυξάνουν τον αριθμό διορισμών των αντίστοιχων εκπαιδευτικών.

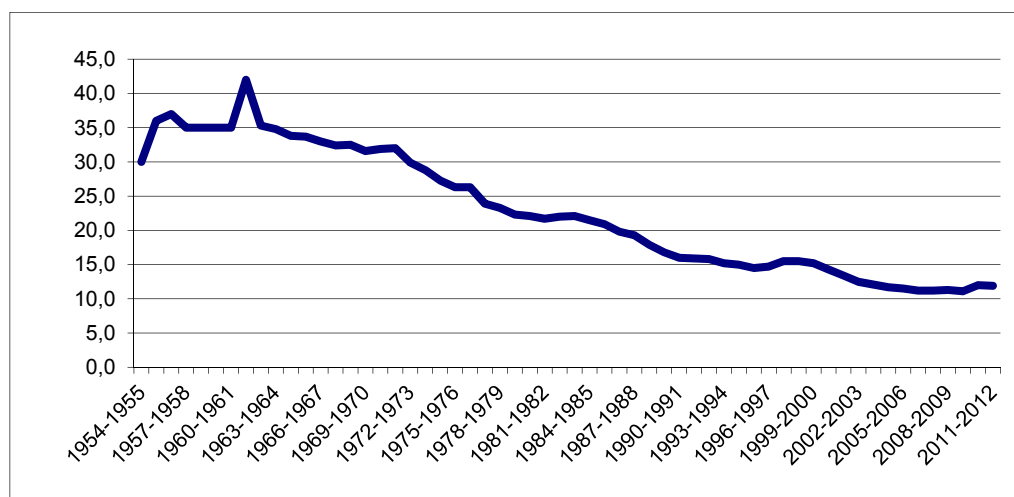
Το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο (που καθιερώθηκε και οριστικοποιήθηκε ως θεσμός με το Ν. 2525/97) έχει σκοπό την αναβάθμιση της προσχολικής εκπαίδευσης. Το πρόγραμμά του δεν είναι όπως στο Δημοτικό Σχολείο με διδακτικές ώρες διαφορετικού διδακτικού αντικειμένου, αλλά εκτείνεται καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής των νηπίων σ' αυτό. Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων είναι σταδιακή. Αρχίζει με την έναρξη και ολοκληρώνεται στο χρονικό διάστημα από τις 14.30 – 15.45.

Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, στα πλαίσια βελτίωσης συνθηκών λειτουργίας των νηπιαγωγείων και αύξησης προσλήψεων νηπιαγωγών, βελτιώνεται χρόνο με το χρόνο και η αναλογία νηπιαγωγών/νηπίων. Με αποκορύφωμα τη σχολική χρονιά 1961-1962 που η αναλογία είναι 42 νήπια προς ένα νηπιαγωγό, η κατάσταση ομαλοποιείται και η εκπαιδευτική

διαδικασία βελτιώνεται αισθητά με την αναλογία να φτάνει στις μέρες μας 12 νήπια προς ένα νηπιαγωγό .

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η αναλογία των εγγεγραμμένων μαθητών στα δημόσια νηπιαγωγεία της χώρας προς νηπιαγωγό. (1954-2012).

Γράφημα 3: Αναλογία Μαθητών/Νηπιαγωγού.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Με τη διεύρυνση του θεσμού των νηπιαγωγείων σε ολόκληρη τη χώρα και τη μαζική εισροή νηπίων σε αυτά, ετέθη το θέμα της μόρφωσης που λαμβάνουν οι νηπιαγωγοί. Τη μόρφωση αυτή την αποκτούσαν αρχικά στις σχολές Νηπιαγωγών με παράλληλη επιμόρφωση στη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους στις Σχολές Επιμόρφωσης Λειτουργών Δημοτικής Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Δ.Ε.) και στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης (Ν. 309/76, άρθρο 34).

Οι πανεπιστημιακές σχολές τετραετούς φοίτησης έρχονται να καταργήσουν τις σχολές νηπιαγωγών και παιδαγωγικές ακαδημίες που μέχρι τότε εκπαίδευαν για δύο χρόνια τους μελλοντικούς νηπιαγωγούς και δασκάλους (Ν. 1268/82). Το γεγονός αυτό αποτελούσε χρόνιο αίτημα των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Τα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών καλλιεργούν και προάγουν τις παιδαγωγικές επιστήμες με την ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα. Έχουν ελάχιστη διάρκεια φοίτησης 8 εξάμηνα και είναι το Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Θεσ/νίκη), Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (Αθήνα), Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδίου (Αιγαίο), Παιδαγωγικό Προσχολικής Εκπαίδευσης (Βόλος), Παιδαγωγικό Προσχολικής Εκπαίδευσης (Κρήτη, Ρέθυμνο), Επιστημών Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (Πάτρα), Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών (Ιωάννινα), Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών (Δ. Μακεδονία, Φλώρινα) και Εκπαίδευση στην Προσχολική Ηλικία (Φλώρινα).

Για όλους αυτούς τους νηπιαγωγούς που έλαβαν διετή εκπαίδευση στις σχολές νηπιαγωγών, με το Π. Δ. 130/1990 θεσμοθετείται η λειτουργία των προγραμμάτων εξομοίωσης των πτυχίων διετούς φοίτησης ως αντισταθμιστικού μέτρου που θα προέκυπτε από την λειτουργία των πανεπιστημιακών τμημάτων τετραετούς φοίτησης. Το ίδιο ισχύει και για τους δασκάλους. Την ευθύνη για την πραγματοποίηση των προγραμμάτων εξομοίωσης έχουν τα αντίστοιχα πανεπιστημιακά τμήματα.

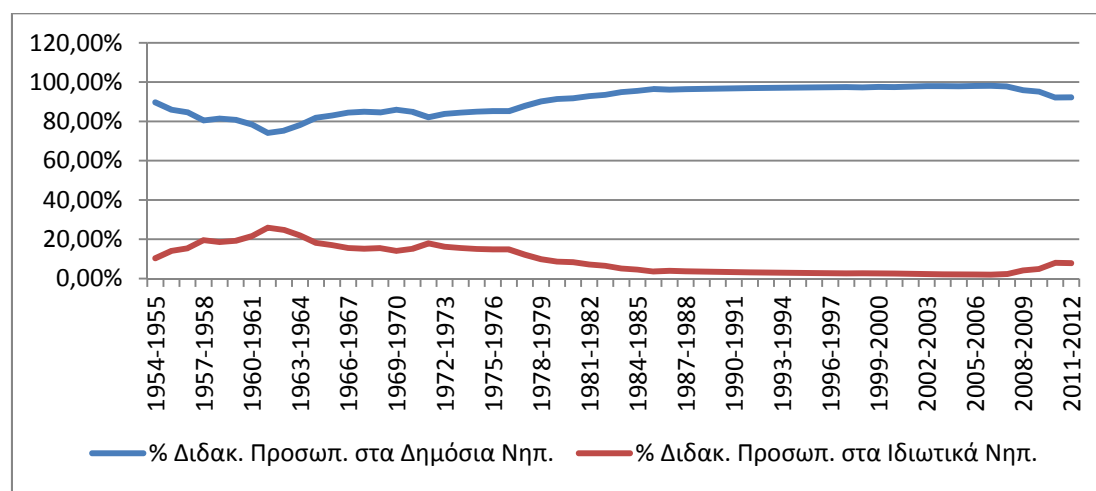
Η συντριπτική πλειοψηφία όσων αποφοίτησαν τόσο από τις σχολές νηπιαγωγών όσο και από τα πανεπιστημιακά τμήματα είναι γυναίκες. Δεν ωφελεί να παραθέσουμε διάγραμμα με την αναλογία ανδρών – γυναικών νηπιαγωγών, καθώς μόλις τη δεκαετία του 1990 εμφανίζεται ο πρώτος διορισμένος νηπιαγωγός. Η υψηλή εκπροσώπηση των γυναικών οφείλεται αναμφισβήτητα στα κοινωνικά στερεότυπα που θέλει το επάγγελμα του νηπιαγωγού να θεωρείται επάγγελμα που συνάδει με το ρόλο της γυναίκας ως μητέρας και ως υπεύθυνης για την φροντίδα και ανατροφή των παιδιών.

Οι απόφοιτοι των Παιδαγωγικών Τμημάτων Νηπιαγωγών έχουν τη δυνατότητα να προσληφθούν τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Πριν από την εφαρμογή του διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π., οι νηπιαγωγοί, όπως και οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας

εκπαίδευσης, διορίζονταν μέσω της επετηρίδας. Επίσης, έχουν τη δυνατότητα να εργασθούν σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια ή να αποκτήσουν άδεια ίδρυσης δικού τους νηπιαγωγείου ή παιδικού σταθμού.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η ποσοστιαία διαφορά του διδακτικού προσωπικού των δημοσίων και ιδιωτικών νηπιαγωγείων της χώρας (1954-2012).

Γράφημα 4: Ποσοστιαία διαφορά των διδασκόντων στα δημόσια και τα ιδιωτικά νηπιαγωγεία

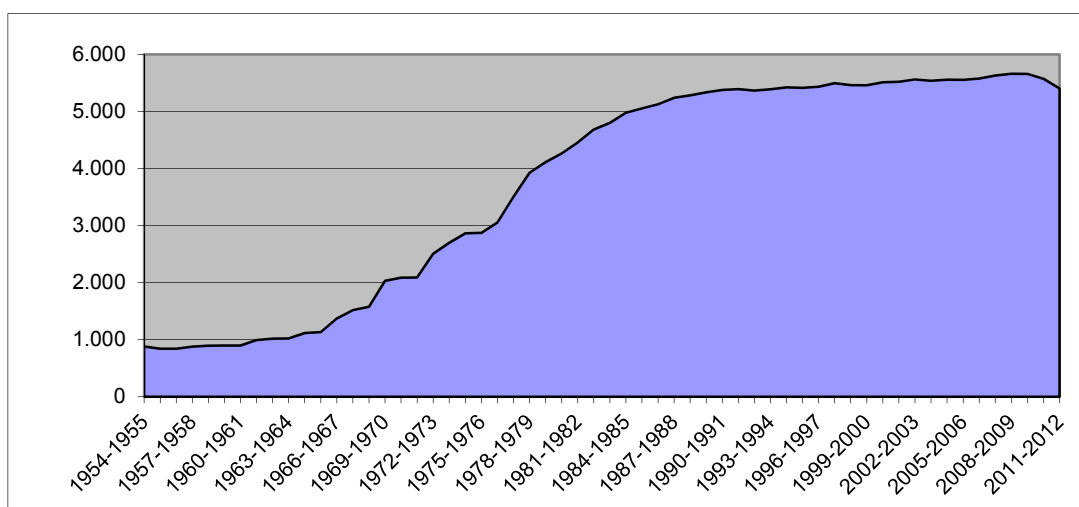
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Με εξαίρεση μία μικρή άνοδο στην κλίμακα των νηπιαγωγών που απασχολούνται στην ιδιωτική εκπαίδευση στις αρχές της δεκαετίας του 1960, ο βαθμός συμμετοχής τους στην Ιδιωτική Εκπαίδευση είναι εξαιρετικά μικρός.

Η αναβάθμιση του θεσμού, ο αυξημένος αριθμός νηπιαγωγών που απασχολούνται στο δημόσιο νηπιαγωγείο, ολοήμερο ή κλασικό, η αύξηση των σχολικών υποδομών και υλικοτεχνικής υποδομής καθώς και η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την επικράτηση της δημόσιας προσχολικής αγωγής.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο συνολικός αριθμός των σχολικών μονάδων του δημοσίου τομέα της προσχολικής εκπαίδευσης (νηπιαγωγεία), μονοθέσια και διθέσια ανά την Ελλάδα (1954-2012).

Γράφημα 5: Σύνολο Δημοσίων Σχολικών Μονάδων

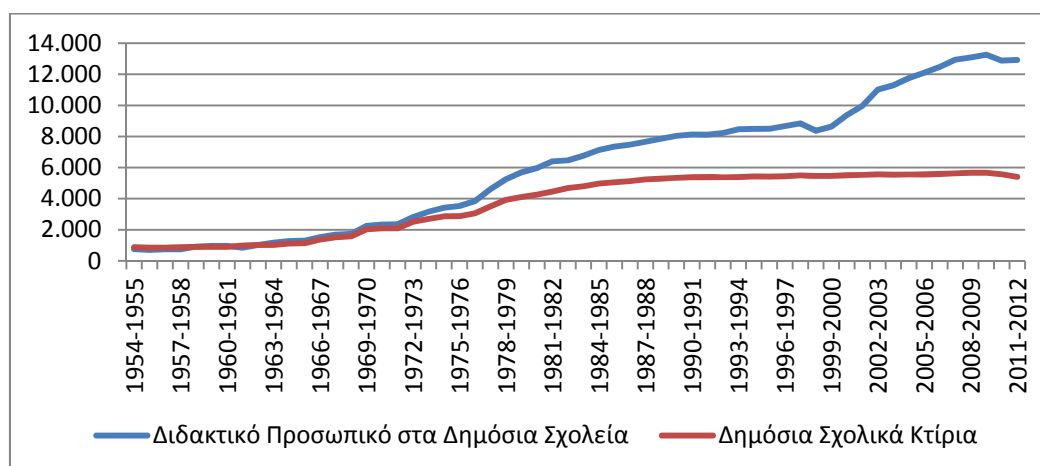

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Όπως προκύπτει και από το παραπάνω διάγραμμα, αυξητική τάση παρουσιάζεται και στις δημόσιες σχολικές υποδομές της προσχολικής αγωγής για το διάστημα που εξετάζουμε. Ξεκινώντας από τη λειτουργία 1000 περίπου νηπιαγωγείων τη σχολική χρονιά 1954-1955 τα τελευταία χρόνια λειτουργούν περίπου σε παραπάνω από 5000 δημόσιες σχολικές μονάδες. Η προσχολική αγωγή παρέχεται σε νηπιαγωγεία που λειτουργούν είτε ανεξάρτητα, είτε εντάσσονται σε παιδικά κέντρα, τα οποία λειτουργούν μαζί με παιδικούς σταθμούς. Τα νηπιαγωγεία είναι μονοθέσια και διθέσια. Πιο συγκεκριμένα, μονοθέσια είναι εκείνα στα οποία φοιτούν από 7 έως 30 νήπια και διθέσια εκείνα στα οποία φοιτούν από 31 έως 60 νήπια. Στα μονοθέσια νηπιαγωγεία που λειτουργούν με μία νηπιαγωγό, υποχρεωτικά συνυπάρχουν όλα τα νήπια και των 2 ηλικιών στο μοναδικό τμήμα. Από την άλλη στα διθέσια νηπιαγωγεία και κυρίως των αστικών κέντρων καταβάλλεται προσπάθεια, ύστερα από συνεννόηση των νηπιαγωγών να δημιουργούνται τμήματα με βάση την ηλικία (τμήματα νηπίων ηλικίας 4-5 ετών) και τμήματα νηπίων ηλικίας (5-6 ετών).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο συνολικός αριθμός των σχολικών μονάδων του δημοσίου τομέα της προσχολικής εκπαίδευσης (νηπιαγωγεία), μονοθέσια και διθέσια σε αναλογία με το διδακτικό προσωπικό των νηπιαγωγείων (1954-2012).

Γράφημα 6: Δημοσίων Σχολικών Μονάδων/Διδακτικό προσωπικό

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Συνολικά, στα νηπιαγωγεία η αύξηση των δημοσίων σχολικών μονάδων ακολουθείται από αντίστοιχη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού και του διδακτικού προσωπικού.

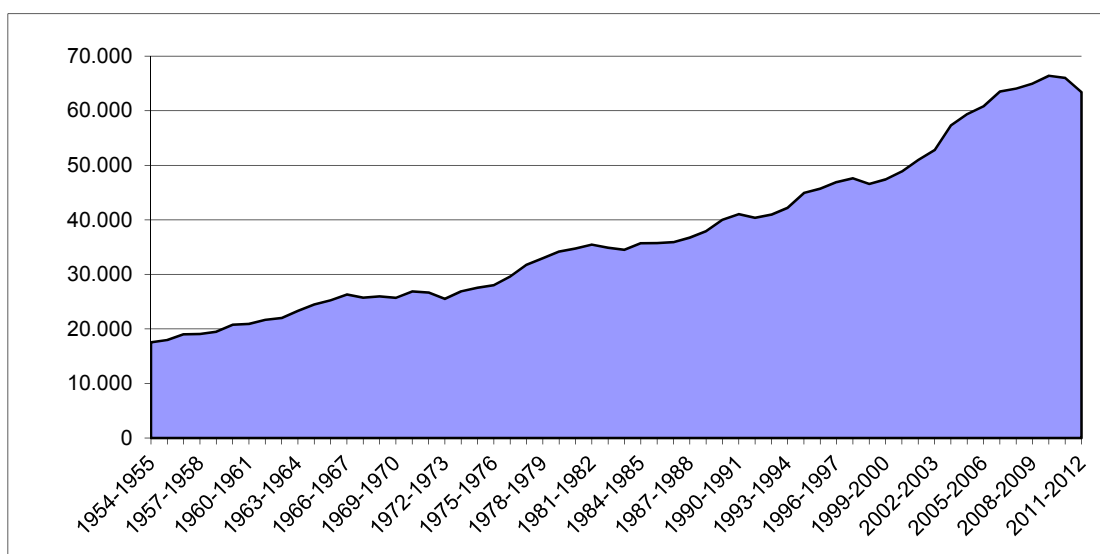
Παρ' όλη την αυξητική τάση στις προσλήψεις των νηπιαγωγών κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο καθώς και την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για σπουδές στα τμήματα προσχολικής εκπαίδευσης, οι ανάγκες τα επόμενα χρόνια για διορισμούς νηπιαγωγών και κατ' επέκταση μόνιμων εκπαιδευτικών προβλέπεται να μειωθούν δραστικά. Αυξάνεται ο αριθμός εισαχθέντων χωρίς να υπάρχει ανάλογη αύξηση διορισμών. Έτσι με τη μαζική φυγή εκπαιδευτικών για συνταξιοδότηση τα τελευταία χρόνια, η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των συνταξιοδοτήσεων και επομένως και των κενών που θα δημιουργούνται για νέους διορισμούς. Προβλέπεται, επίσης, και η μείωση των αποσπάσεων και των εκπαιδευτικών αδειών κατά μεγάλο ποσοστό με αποτέλεσμα να εξοικονομηθούν θέσεις και να περιοριστούν οι διορισμοί μόνιμων και αναπληρωτών.

Συνοπτικός Πίνακας Δημοτικής Εκπαίδευσης (1954-2012)

ΕΤΟΣ	Διδακτικό Προσωπικό στα Δημόσια Σχολεία	Μαθητές στα Δημόσια Σχολεία	Μαθητές/Εκπ/κό στο Δημόσιο	Δημόσια Σχολικά Κτίρια	% Διδακ. Προσωπ. στα Δημόσια Δημोट.	% Διδακ. Προσωπ. στα Ιδιωτικά Δημोट.
1954-1955	17.533	892.901	51,0	8.977	91,50%	8,50%
1955-1956	17.966	895.626	50,0	9.016	91,09%	8,91%
1956-1957	19.011	884.021	47,0	9.026	91,26%	8,74%
1957-1958	19.074	878.294	46,0	9.057	89,83%	10,17%
1958-1959	19.486	861.750	44,0	9.059	89,34%	10,66%
1959-1960	20.761	839.753	40,0	9.340	89,99%	10,01%
1960-1961	20.910	835.232	40,0	9.314	89,93%	10,07%
1961-1962	21.666	843.825	39,0	9.402	90,26%	9,74%
1962-1963	21.993	846.368	38,5	9.456	90,62%	9,38%
1963-1964	23.306	844.960	36,3	9.438	90,83%	9,17%
1964-1965	24.493	894.673	36,5	9.559	91,94%	8,06%
1965-1966	25.246	902.290	35,7	9.617	92,22%	7,78%
1966-1967	26.310	905.077	34,4	9.659	92,24%	7,76%
1967-1968	25.737	899.877	35,0	9.662	92,04%	7,96%
1968-1969	25.962	885.942	34,1	9.673	92,09%	7,91%
1969-1970	25.699	872.608	34,0	9.620	91,36%	8,64%
1970-1971	26.870	842.681	31,4	8.860	91,59%	8,41%
1971-1972	26.674	835.307	31,3	8.862	90,94%	9,06%
1972-1973	25.507	835.966	32,8	8.882	90,41%	9,59%
1973-1974	26.890	846.327	31,5	8.932	90,32%	9,68%
1974-1975	27.543	854.388	31,0	8.966	90,43%	9,57%
1975-1976	28.008	862.648	30,8	8.962	90,49%	9,51%
1976-1977	29.590	863.333	29,2	9.029	90,69%	9,31%
1977-1978	31.756	864.047	27,2	9.031	91,61%	8,39%
1978-1979	32.967	859.477	26,1	8.990	92,25%	7,75%
1979-1980	34.187	851.015	24,9	8.954	94,35%	5,65%
1980-1981	34.737	843.148	24,3	8.944	93,11%	6,89%
1981-1982	35.454	834.944	23,5	8.906	93,44%	6,56%
1982-1983	34.884	834.770	23,9	8.824	93,50%	6,50%
1983-1984	34.505	835.723	24,2	8.649	93,70%	6,30%
1984-1985	35.709	835.922	23,4	8.517	94,11%	5,89%
1985-1986	35.722	836.061	23,4	8.282	94,02%	5,98%
1986-1987	35.900	820.311	22,9	8.021	93,87%	6,13%
1987-1988	36.730	814.258	22,2	7.781	93,88%	6,12%
1988-1989	37.926	797.582	21,0	7.493	93,95%	6,05%
1989-1990	40.005	777.945	19,5	7.365	94,16%	5,84%
1990-1991	41.035	755.903	18,4	7.259	94,12%	5,88%
1991-1992	40.361	727.775	18,0	7.128	93,88%	6,12%
1992-1993	40.951	698.040	17,0	6.968	93,85%	6,15%
1993-1994	42.207	678.145	16,1	6.851	93,83%	6,17%
1994-1995	44.924	655.715	15,3	6.727	93,35%	6,65%
1995-1996	45.714	631.237	13,8	6.524	93,60%	6,40%
1996-1997	46.916	612.620	13,1	6.357	93,95%	6,05%
1997-1998	47.609	602.419	12,7	6.172	93,98%	6,02%
1998-1999	46.579	603.744	12,9	6.042	94,70%	5,30%
1999-2000	47.414	596.482	12,6	5.847	93,84%	6,16%
2000-2001	48.872	593.094	12,1	5.708	93,82%	6,18%
2001-2002	50.986	597.847	11,7	5.600	93,86%	6,14%
2002-2003	52.775	600.254	11,4	5.541	94,01%	5,99%
2003-2004	57.305	605.961	10,6	5.471	94,30%	5,70%
2004-2005	59.387	599.843	10,1	5.398	94,44%	5,56%
2005-2006	60.814	596.652	9,8	5.297	94,41%	5,59%
2006-2007	63.513	593.583	9,3	5.220	94,31%	5,69%
2007-2008	64.058	590.491	9,2	5.174	94,14%	5,86%
2008-2009	64.977	590.640	9,0	5.127	94,15%	5,85%
2009-2010	66.409	589.578	8,9	5.075	94,23%	5,77%
2010-2011	66.018	590.203	8,9	4.991	94,33%	5,67%
2011-2012	63.396	590.070	9,3	4.392	94,18%	5,82%

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο των δασκάλων στα δημόσια δημοτικά σχολεία. Το σύνολο περιλαμβάνει άνδρες και γυναίκες, μόνιμους και αναπληρωτές. Στο σύνολο περιλαμβάνονται και οι «απόντες», οι οποίοι αφορούν μόνο στα δημόσια σχολεία. Από τη σχολική χρονιά 1991-1992, συμπεριλαμβάνεται στο σύνολο και το λοιπό – βοηθητικό προσωπικό, όπως καθηγητές ξένων γλωσσών, μουσικής φυσικής αγωγής και πληροφορικής.

Γράφημα 7: Σύνολο Διδακτικού Προσωπικού (1954-2012)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στο παραπάνω διάγραμμα, παρατηρούμε ότι η καμπύλη που αντιστοιχεί στην απασχόληση των διδασκόντων στη δημοτική εκπαίδευση είναι πιο σταθερή, ανοδική μεν, με την πάροδο των χρόνων, αλλά με πιο σταθερό ρυθμό. Ξεκινώντας η καμπύλη, το 1954-1955, με τον αριθμό των 17.533 δασκάλων στα δημόσια δημοτικά σχολεία ανεβαίνει στους 60.000 (συμπεριλαμβανομένου και του λοιπού διδακτικού προσωπικού). Σε αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπήρξε ανέκαθεν υποχρεωτική, ήταν εξαετής από την ηλικία των 6 ετών μέχρι 12 ετών, και δημόσια δημοτικά σχολεία υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.

Ενδεικτικά, αν δε συμπεριληφθεί στους διδάσκοντες και το λοιπό προσωπικό, το σύνολο των δασκάλων στα δημόσια δημοτικά σχολεία είναι ως εξής:

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΣΚΑΛΩΝ
2000-2001	48.872	40.744
2001-2002	50.986	42.039
2002-2003	52.775	43.160
2003-2004	57.305	44.959
2004-2005	59.387	45.748
2005-2006	60.814	45.338
2006-2007	63.513	45.887
2007-2008	64.058	45.625
2008-2009	64.977	46.544
2009-2010	66.409	47.154
2010-1011	66.018	46.712
2011-2012	63.396	45.967

Από το 1992 η πρωτοβάθμια εκπαίδευση δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή γνώσεων από τους δασκάλους αλλά διορίζονται στον κλάδο και εκπαιδευτικοί άλλων ειδικοτήτων (Φυσικής Αγωγής, Αγγλικής Γλώσσας και Μουσικής).

Ευνοϊκό μέτρο για περισσότερους διορισμούς στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν η ψήφιση του Ν. 2525/1997, και όπως στην περίπτωση των νηπιαγωγείων, έτσι και στα δημοτικά, θεσπίστηκε το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, που εκτός από την υποχρεωτική εφαρμογή του οικείου προγράμματος μαθημάτων προέβλεπε την προαιρετική εφαρμογή προγραμμάτων μελέτης των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης καθώς και της ενισχυτικής διδασκαλίας σε μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες.

Για την εφαρμογή αυτών των πρόσθετων προγραμμάτων διδασκαλίας, προβλέπεται η πρόσληψη προσωρινών αναπληρωτών πλήρους ή μειωμένου ωραρίου διδασκαλίας ή η ανάθεση υπερωριακής εργασίας σε τακτικούς εκπαιδευτικούς του ίδιου ή γειτονικού σχολείου (Ν. 2525/97, άρθρο 4).

Εκτός από τα ολοήμερα δημοτικά, θεσμοθετείται και η λειτουργία δημοτικών σχολείων με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ο εμπλουτισμός της με την διδασκαλία επιπρόσθετων γνωστικών αντικειμένων (H/Y, ξένες γλώσσες, αισθητική αγωγή) και η υιοθέτηση σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας αποτελούν τους στρατηγικούς στόχους του Νέου Σχολείου.

Η εισαγωγή νέων αντικειμένων και δραστηριοτήτων στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ο περιορισμός και στη συνέχεια, η μείωση στο ελάχιστο των περισσότερων απογευματινών δραστηριοτήτων των μαθητών σε χώρους εκτός σχολείου, όπως τα φροντιστήρια, συντελεί σε περισσότερους διορισμούς δασκάλων αλλά και εκπαιδευτικού προσωπικού άλλων αντικειμένων.

Η μεγάλη απορρόφηση των δασκάλων λόγω των ολοήμερων σχολείων αλλά και ο μεγάλος αριθμός συνταξιοδοτήσεων, συνετέλεσαν, ώστε να δημιουργηθεί ένα κενό θέσεων στον κλάδο απορροφώντας τους απόφοιτους των Παιδαγωγικών Τμημάτων. Αυτό δικαιολογεί το γεγονός ότι τα παιδαγωγικά τμήματα βρίσκονται στις πρώτες επιλογές των νέων που δίνουν πανελλήνιες εξετάσεις. Έτσι, αναβαθμίζονται ως πανεπιστημιακά τμήματα, καθώς δέχονται ως φοιτητές αριστούχους με βαθμολογίες αντίστοιχες με εκείνες μαθητών που πετυχαίνουν σε σχολές ιατρικής ή νομικής. Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης υπάρχουν στα :Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας και Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης.

Παραθέτουμε στην ακόλουθη χρονοσειρά το σύνολο των αποφοίτων των Παιδαγωγικών Τμημάτων Νηπιαγωγών και των Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης, από τα προαναφερθέντα πανεπιστήμια, για τα ακαδημαϊκά έτη 2004 έως 2012.

ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΔΑΣΚΑΛΩΝ²⁰⁴

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Ν.	1160	1382	992	1534	1329	1276	1402	1596
Δ.	1547	1656	1765	1617	2262	1934	2015	1978
ΣΥΝ.	2707	3038	2757	3151	3591	3210	3417	3574

Έχοντας σημείο αναφοράς τον πίνακα διορισμών και προσλήψεων αναπληρωτών εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως παραθέσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, και χωρίς να συμπεριληφθεί ο αριθμός των διοριστέων προηγούμενων ετών, για τα έτη που διαθέτουμε συγκρίσιμα στοιχεία, 2004 έως 2012, θα μπορούσαμε, να παρατηρήσουμε ότι το σύνολο των αποφοίτων των συγκεκριμένων σχολών και το σύνολο των διορισμών παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις, φτάνοντας, όμως, στα έτη 2010-2012 οι διορισμοί να είναι μόλις τριψήφιος αριθμός, δηλ. 133 διορισμοί εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι απόφοιτοι των σχολών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι φανερό ότι δεν είναι δυνατό να απορροφηθούν ως μόνιμο, τουλάχιστον, προσωπικό. Αντίθετα, η απασχόληση αναπληρωτών και αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου υπερτερεί έναντι των διορισμών, με μια σταθερή πορεία από το 2000 έως το 2012 ξεπερνώντας τους 7000 αναπληρωτές πλήρους ωραρίου το έτος 2012.

Η δημιουργία πολυθέσιων σχολείων στα μεγάλα αστικά κέντρα ευνόησε την αύξηση των διορισμών των δασκάλων. Με το ΦΕΚ 1507/13.10.2006, προσδιορίζεται η οργανικότητα των δημοτικών σχολείων από την αναλογία 15 μαθητών προς 1 δάσκαλο για τα μονοθέσια, διθέσια και

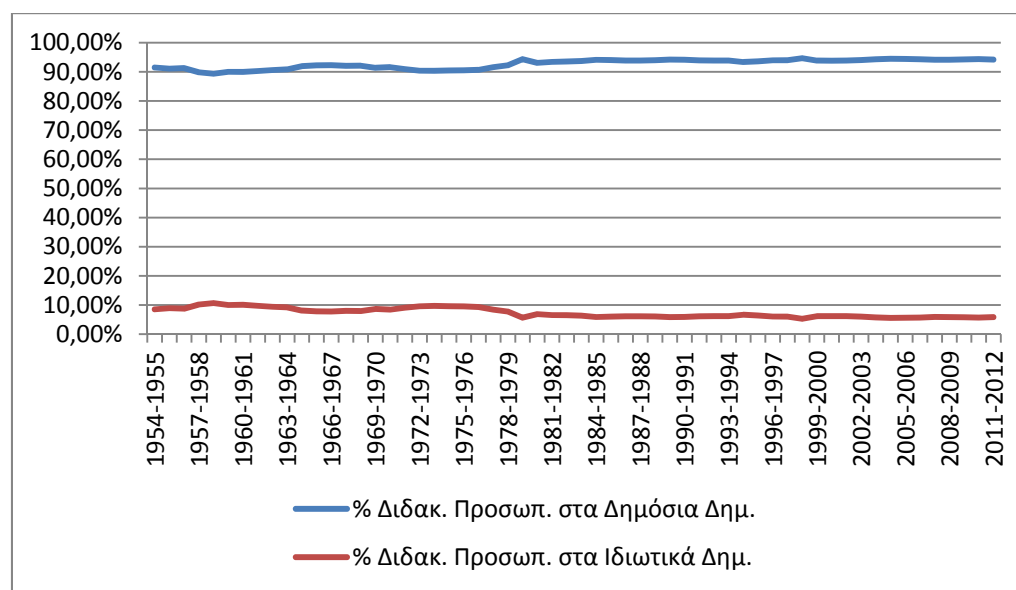
²⁰⁴ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Δ/ση Μελετών Στατιστικής και Οργάνωσης Ανώτατης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄.

τριθέσια και για τα υπόλοιπα μέχρι και δωδεκαθέσια 25 μαθητών προς ένα δάσκαλο.

Το γεγονός ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση εκτός από υποχρεωτική, παρέχεται και δωρεάν στους μαθητές δεν ευνόησε την ιδιωτική δημοτική εκπαίδευση. Κάτι τέτοιο είναι φανερό από το ακόλουθο διάγραμμα, όπου τα ποσοστά των δασκάλων που απασχολούνται στη δημόσια εκπαίδευση βρίσκονται στο 90% και λίγο παραπάνω τα τελευταία χρόνια.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η ποσοστιαία διαφορά των διδασκόντων στα δημόσια δημοτικά σχολεία της χώρας σε σύγκριση με τους διδάσκοντες στα ιδιωτικά σχολεία της χώρας. (1954-2012).

Γράφημα 8: Ποσοστιαία διαφορά μεταξύ των δασκάλων στα δημόσια και των δασκάλων στα ιδιωτικά δημοτικά σχολεία

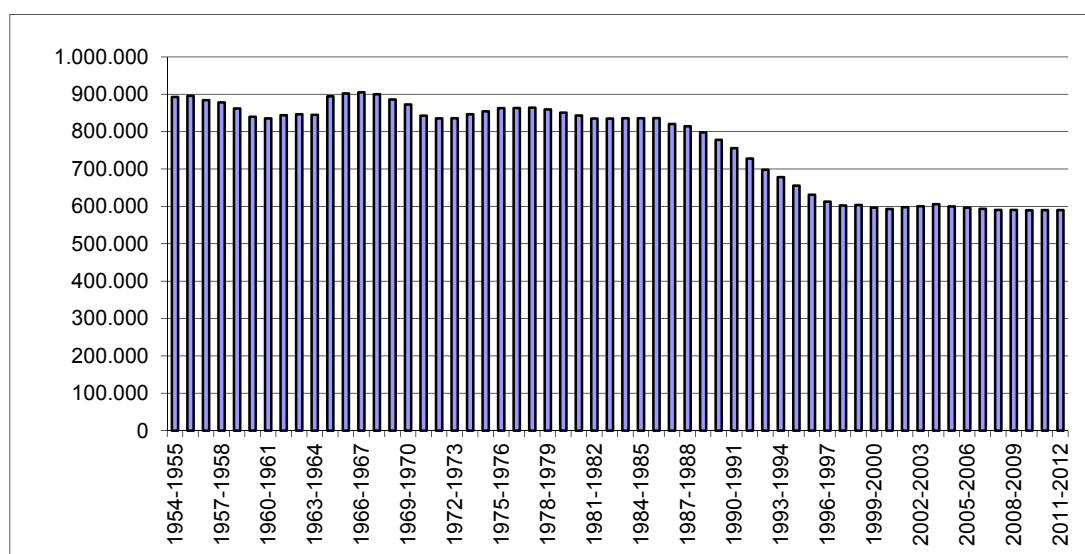
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Όσον αφορά τον πληθυσμό των μαθητών στα δημοτικά σχολεία, παρουσιάζει μείωση τα τελευταία χρόνια, που οφείλεται στην υπογεννητικότητα των Ελλήνων. Μάλιστα, αυτό το ζωτικής σημασίας πρόβλημα της υπογεννητικότητας αναμένεται να ενταθεί τα επόμενα χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει την χώρα μας. Παράλληλα, θα

πρέπει να ληφθεί υπόψη και η σταδιακή επιβράδυνση του μεταναστευτικού ρεύματος έχει προκαλέσει μείωση του μαθητικού πληθυσμού. Η μείωση του αριθμού των μαθητών εξαιτίας αυτών των γεγονότων προκαλούν και συρρίκνωση των σχολικών μονάδων και επακόλουθα περιορισμού των προσλήψεων.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο των εγγεγραμμένων μαθητών στα δημόσια δημοτικά σχολεία (1954-2012).

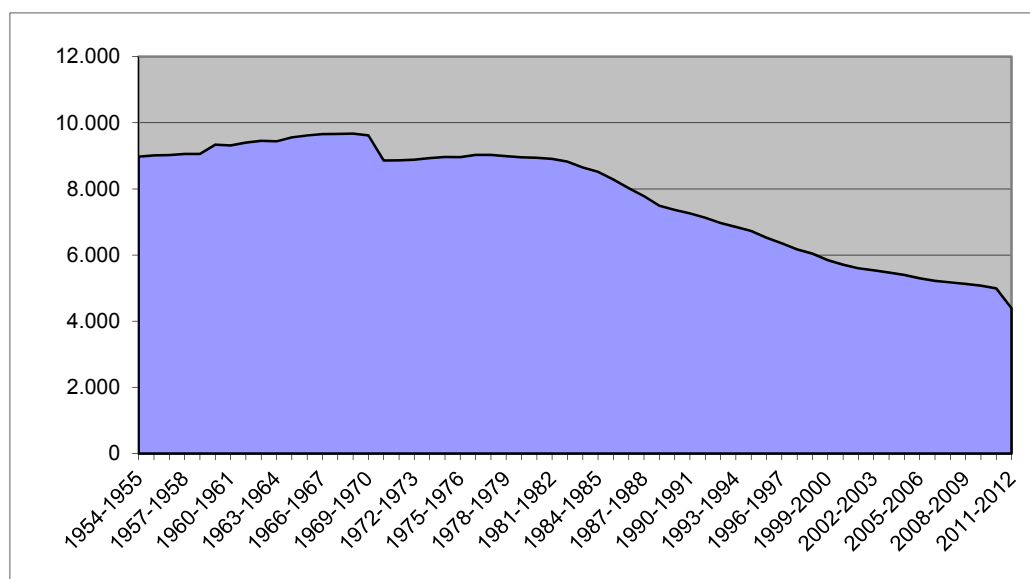
Γράφημα 9 : Σύνολο Μαθητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο των δημόσιων δημοτικών σχολείων (1954-2012).

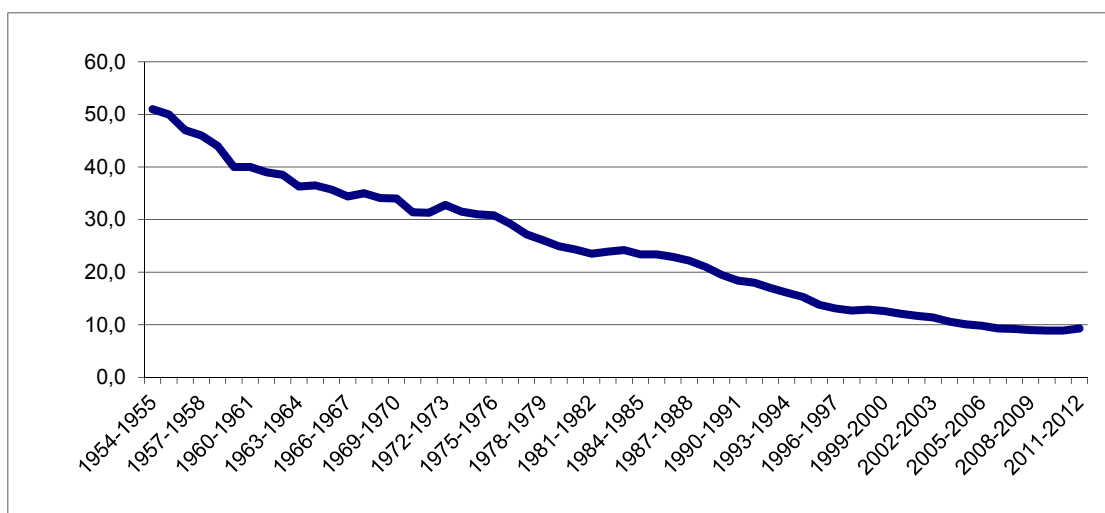
Γράφημα 10: Σύνολο δημόσιων δημοτικών σχολείων.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η αναλογία εγγεγραμμένων μαθητών/διδάσκοντα (1954-2012).

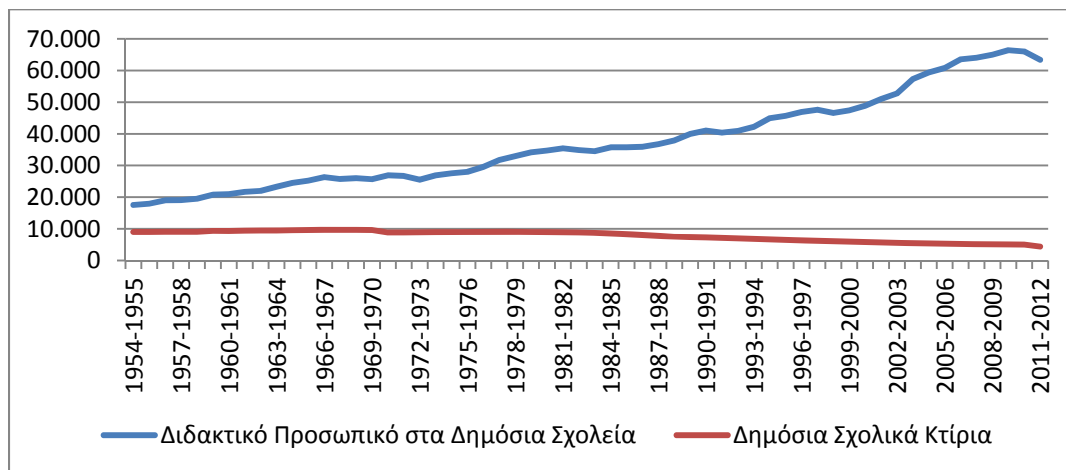
Γράφημα 11: Αναλογία εγγεγραμμένων μαθητών/διδάσκοντα στα δημόσια δημοτικά σχολεία

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η αναλογία δημόσιων σχολικών μονάδων/διδάσκοντα (1954-2012).

Γράφημα 12: Αναλογία σχολείων/διδασκτικού προσωπικού.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Δυστυχώς, ούτε και στον κλάδο των δασκάλων, δεν προβλέπεται να είναι ευοίωνα τα πράγματα για τα προσεχή έτη, καθώς οι δυνατότητες διορισμών, με την πλήρη εφαρμογή του νέου ασφαλιστικού μέχρι και το 2015, είναι σαφώς πιο περιορισμένες. «Ο περιορισμός των συνταξιοδοτήσεων τα επόμενα χρόνια, λόγω και του αυξημένου αριθμού νεοδιορισθέντων, οι μειώσεις των αποσπάσεων και των εκπαιδευτικών αδειών, η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, η μείωση του αριθμού των μαθητών λόγω δημογραφικού προβλήματος, η συρρίκνωση των σχολικών μονάδων, η περικοπή πρόωρων συντάξεων και η μικρή επιβάρυνση από την έλευση αποφοίτων από παιδαγωγικά τμήματα του εξωτερικού υποδηλώνουν πως μελλοντικά θα υπάρξει μείωση στον αριθμό των δασκάλων, μονίμων και αναπληρωτών»²⁰⁵

²⁰⁵ Τάσεις και Προοπτικές στο επάγγελμα του Δασκάλου (2010), στο <http://www.diorismos.gr>. (Προσπελάστηκε 7/6/2014).

3.2.2. Ροές εκπαιδευτικών στη Δευτεροβάθμια γενική και τεχνολογική εκπαίδευση

Συνοπτικός Πίνακας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1954-2012)

ΕΤΟΣ	Διδακτικό Προσωπικό στα Δημόσια Σχολεία	Μαθητές στα Δημόσια Σχολεία	Μαθητές/ Εκπαιδευτικό στο Δημόσιο	Δημόσια Σχολικά Κτίρια
1954-1955	5.029	183.077	36,40	338
1955-1956	5.039	182.379	36,19	369
1956-1957	5.148	183.580	35,66	369
1957-1958	5.000	193.303	38,66	372
1958-1959	5.148	202.684	39,37	373
1959-1960	5.367	216.854	40,41	383
1960-1961	5.640	227.146	40,27	403
1961-1962	6.489	240.222	37,02	548
1962-1963	7.167	251.587	35,10	593
1963-1964	7.868	259.569	32,99	626
1964-1965	9.662	307.853	31,86	1.243
1965-1966	10.130	326.983	32,28	1.245
1966-1967	10.978	341.641	31,12	1.249
1967-1968	10.722	357.755	33,37	691
1968-1969	10.868	354.176	32,59	701
1969-1970	11.157	365.707	32,78	749
1970-1971	11.406	382.471	33,53	693
1971-1972	11.871	417.028	35,13	747
1972-1973	13.330	427.736	32,09	837
1973-1974	15.016	438.048	29,17	844
1974-1975	16.060	454.436	28,30	847
1975-1976	17.179	486.747	28,33	890
1976-1977	20.384	509.499	25,00	1.656
1977-1978	23.161	537.162	23,19	1.777
1978-1979	25.858	549.572	21,25	1.859
1979-1980	28.693	589.302	20,54	1.943
1980-1981	30.866	612.798	19,85	2.040
1981-1982	32.533	643.646	19,78	2.115
1982-1983	34.946	652.422	18,67	2.191
1983-1984	36.857	666.990	18,10	2.259
1984-1985	38.486	676.964	17,59	2.396
1985-1986	40.002	680.643	17,02	2.522
1986-1987	41.500	692.653	16,69	2.629
1987-1988	42.364	683.370	16,13	2.677
1988-1989	44.078	687.508	15,60	2.741
1989-1990	45.359	683.708	15,07	2.791
1990-1991	46.580	685.925	14,73	2.824
1991-1992	47.479	689.161	14,52	2.843
1992-1993	48.229	687.748	14,26	2.871
1993-1994	50.362	686.292	13,63	2.888
1994-1995	50.221	676.448	13,47	2.937
1995-1996	51.119	666.955	13,05	2.919
1996-1997	52.868	648.323	12,26	2.998
1997-1998	53.348	628.748	11,79	3.007
1998-1999	56.505	618.386	10,94	3.084
1999-2000	59.877	578.243	9,66	2.999
2000-2001	60.824	554.899	9,12	2.959
2001-2002	62.177	533.258	8,58	2.908
2002-2003	62.497	518.076	8,29	2.894
2003-2004	66.055	524.748	7,94	3.002
2004-2005	69.151	527.995	7,64	3.009
2005-2006	72.576	539.610	7,44	3.080
2006-2007	73.634	542.615	7,37	3.099
2007-2008	75.849	545.918	7,20	3.115
2008-2009	78.091	547.749	7,01	3.123
2009-2010	79.405	550.641	6,93	3.125
2010-2011	74.777	547.199	7,32	3.070
2011-2012	68.888	540.330	7,84	2.957

Η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση περιλαμβάνει τα γυμνάσια, τα λύκεια (τα γενικά και, αργότερα, τα ενιαία λύκεια), τα επαγγελματικά λύκεια (ΕΠΑ.Λ) και τις επαγγελματικές σχολές (ΕΠΑ.Σ). Στα Γυμνάσια, που συμπεριλαμβάνονται στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, εγγράφονται απόφοιτοι του δημοτικού χωρίς εισιτήριες εξετάσεις και η φοίτηση είναι τριετής. Στα γενικά λύκεια εγγράφονται χωρίς εξετάσεις απόφοιτοι γυμνασίου. Η φοίτηση στα λύκεια είναι τρία χρόνια ενώ στα εσπερινά τέσσερα χρόνια.

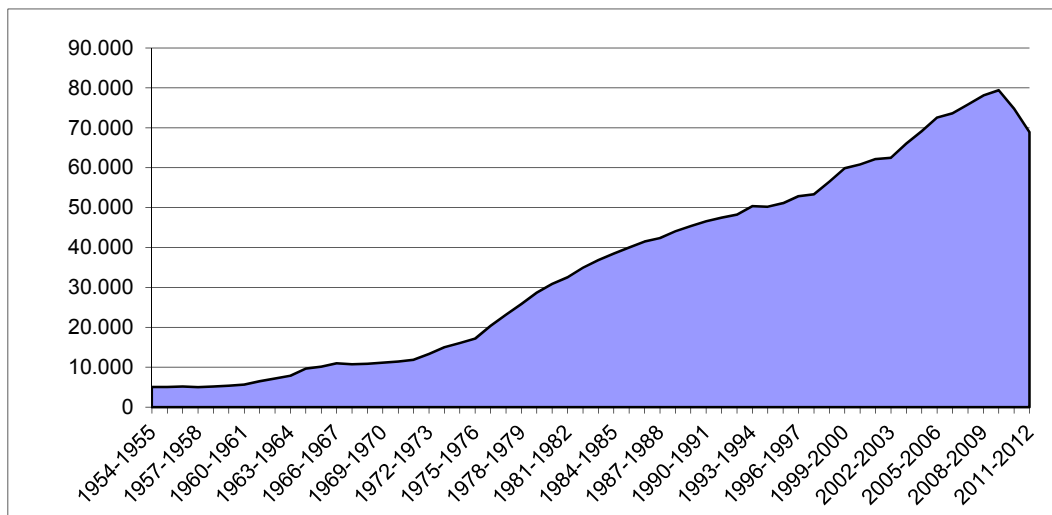
Ο διαχωρισμός γυμνασίου - λυκείου δεν ήταν πάντα μια δεδομένη πραγματικότητα στην ελληνική εκπαιδευτική. Υπήρχαν περίοδοι που τα Γυμνάσια ήταν εξαετούς διάρκειας. Μέχρι και το σχολικό έτος 1960-61 λειτουργούσαν και οι λεγόμενες «Εμπορικές Σχολές», που συγκαταλέγονταν στη Μέση Εκπαίδευση έχοντας κατεύθυνση οικονομική. Από το 1961 και έπειτα ενσωματώθηκαν στο Γυμνάσιο. Ο οριστικός διαχωρισμός σε Γυμνάσιο - Λύκειο εφαρμόστηκε με την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή το 1976.

Ένα άλλο είδος Λυκείου που επεδίωκε να εξασφαλίσει την οργανωτική σύνδεση της γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης ήταν και το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο (ΕΠΛ). Θεσπίστηκε με τον Ν. 1566/85 για τη «Δομή και Λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», ενώ με την ψήφιση του Ν. 2525/97 σταμάτησε η λειτουργία, καθώς δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο αριθμός των καθηγητών της δημόσιας μέσης εκπαίδευσης, ανδρών και γυναικών, μόνιμων και αναπληρωτών. Τις σχολικές χρονιές 1954-1955 μέχρι 1960-1961, στο σύνολο εντάσσεται και το διδακτικό προσωπικό των Εμπορικών Σχολών, ενώ για τις σχολικές χρονιές 1984-1985 έως και την κατάργησή τους 1997-1998, στο σύνολο των διδασκόντων στη μέση εκπαίδευση εντάσσεται και ο αριθμός των καθηγητών στα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια. Στην χρονοσειρά εντάσσονται οι διδάσκοντες και του παλαιού τύπου εξατάξιου Γυμνασίου

και του διαφοροποιημένου τύπου Γυμνασίου-Λυκείου. Συμπεριλαμβάνεται στο σύνολο και ο αριθμός των «απόντων» (1954-2012).

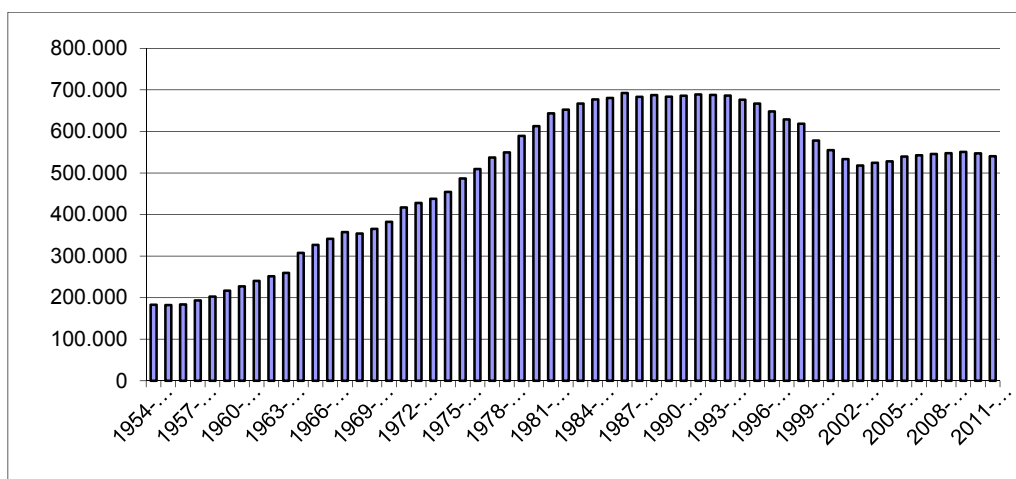
Γράφημα 13: Σύνολο Καθηγητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο αριθμός των «εγγεγραμμένων» μαθητών στην δημόσια δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένων των μαθητών στις εμπορικές σχολές και των ενιαίων πολυκλαδικών λυκείων) (1954-2012).

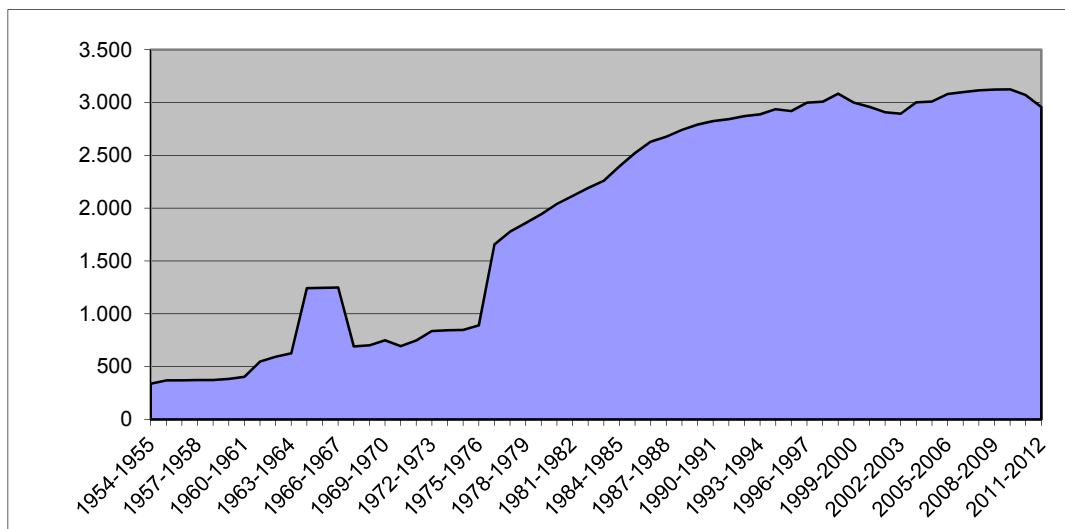
Γράφημα 14: Σύνολο μαθητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο αριθμός των σχολικών μονάδων στην δημόσια δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένων των σχολικών μονάδων των εμπορικών σχολών και των ενιαίων πολυκλαδικών λυκείων) (1954-2012).

Γράφημα 15: Σύνολο σχολικών μονάδων

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Το σύνολο των εκπαιδευτικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων, όσο λειτουργούσαν, και των Εμπορικών Σχολών καθώς και των Ενιαίων Πολυκλαδικών Λυκείων, αποτυπώνεται στο παραπάνω διάγραμμα, με διαρκή άνοδο της κλίμακας, που κορυφώνεται από τη δεκαετία του 1980. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι τη δεκαετία του 1980, με την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού το 1981 και την ανάληψη της εξουσίας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ, διορίστηκαν όχι μόνο στα σχολεία αλλά στον ευρύτερο δημόσιο τομέα περισσότεροι υπάλληλοι. «Βασικά χαρακτηριστικά αυτής της “ανάπτυξης” ήταν η υπερτροφία του πρωτογενούς και του τριτογενούς τομέα, οι παρασιτικές και μεταπρακτικές δραστηριότητες, η εξάρτηση από βιομηχανικά – μητροπολιτικά κέντρα, ο μεγάλος αριθμός αυτοαπασχολούμενων κ.λπ.»²⁰⁶.

²⁰⁶ Μπουζάκης, Σ. (2002), *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, (τ.Β', σ.31). Αθήνα: Gutenberg

Ενώ τη δεκαετία του 1950 το σύνολο των καθηγητών στο ενιαίο τότε γυμνάσιο ανέρχεται στον αριθμό των 5.000 καθηγητών, τη δεκαετία του 2000 και συγκεκριμένα το 2008-2009 αγγίζει τον εντυπωσιακό αριθμό των 80.000 σχεδόν καθηγητών γυμνασίου-λυκείου. Οι μαζικοί διορισμοί αποφόρτισαν και τον όγκο των μαθητών που αναλογούσαν σε κάθε εκπαιδευτικό αναβαθμίζοντας και την ποιότητα παροχής του εκπαιδευτικού έργου.

Το γεγονός της εγγραφής των μαθητών από το δημοτικό στο γυμνάσιο, από τη μεταπολίτευση και έπειτα, που δεν γινόταν με εισαγωγικές εξετάσεις, οδηγεί αφενός στην αύξηση του αριθμού των μαθητών που συνέχιζαν τη φοίτησή τους και αφετέρου στον διορισμό περισσότερων εκπαιδευτικών. Για μια δεκαετία από το 1985-1995 περίπου ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στις 700.000. Η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση των μαθητών στα γυμνάσια αύξησε τόσο τον αριθμό των μαθητών στα γυμνάσια όσο και των εκπαιδευτικών. Παράλληλα, βελτιώνεται και η σχολική υποδομή που αφορά τη συγκεκριμένη βαθμίδα της εκπαίδευσης. Οι σχολικές μονάδες ενώ βρίσκονται χαμηλά στην κλίμακα με εξαίρεση την περίοδο από το 1963-1967 επί κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου που εμφανίζεται μία έντονη ανοδική τάση στον ρυθμό ιδρύσεων σχολείων. Από τη μεταπολίτευση και μετά, η σταθερή τάση αύξησης του αριθμού των σχολικών μονάδων είναι ανάλογη με αυτή των εκπαιδευτικών και των μαθητών με μικρές διαφορές. Συγκεκριμένα την περίοδο 1999-2000 και 2008-2010, ο αριθμός των σχολικών μονάδων ξεπερνά τις 3000. Το σχολικό έτος 2011-2012 η κλίμακα πέφτει και αυτό οφείλεται, πιθανώς, στη συγχώνευση ή και κατάργηση κάποιων σχολικών μονάδων.

Κατά τα έτη 2003-2010 ο αριθμός των εισροών των εκπαιδευτικών (μονίμων, αναπληρωτών) αυξάνεται πολύ, και αυτό το γεγονός ίσως να οφείλεται τόσο στον μεγάλο αριθμό των αποσπάσεων των εκπαιδευτικών που δημιούργησε «κενές θέσεις» στα σχολεία και μεταθέσεων, όσο και στον μεγάλο αριθμό συνταξιοδοτήσεων. Στην τελευταία μάλιστα περίπτωση έπρεπε να καλυφθούν οι θέσεις με νέους διορισμούς ή και ακόμη με τοποθέτηση

αναπληρωτών καθηγητών με χρηματοδότηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων (ΕΣΠΑ).

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τους εγγεγραμμένους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς τα ποσοστά παρουσιάζουν μια κάμψη της καμπύλης από το 2002-2003 έως και τις μέρες μας. Τόσο το μεγάλο δημογραφικό πρόβλημα, όσο και η συρρίκνωση του μεταναστευτικού ρεύματος στη χώρα μας, περιορίζει συνεχώς τον αριθμό των μαθητών που να φοιτούν στη μέση εκπαίδευση. Φυσικά, τα τελευταία χρόνια δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και την οικονομική κρίση που αποτρέπει τους μαθητές να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο σχολείο, πολύ περισσότερο αργότερα και στη τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η εισαγωγή διδασκόμενων αντικειμένων και η σύσταση νέων κλάδων – ειδικοτήτων που να ανταποκρίνονται στα κελεύσματα των εποχών, συμβάλλει στην αύξηση των διορισμών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι για εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και της πληροφορικής στα σχολεία, εξοπλίστηκαν Γυμνάσια και Λύκεια με εργαστήρια πληροφορικής, εισήχθη το μάθημα της πληροφορικής σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου καθώς και το μάθημα της Νέας Τεχνολογίας στις Α΄ και Β΄ τάξεις Γυμνασίου, ενώ με τον νόμο 2083/92 συνεστήθη κλάδος Πληροφορικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Οι ειδικότητες που δημιουργούνται, η σύσταση νέων κλάδων, «ανοίγουν» θέσεις για διορισμούς στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γενική και τεχνολογική. Όπως αναφέραμε και στο δεύτερο κεφάλαιο, η δημιουργία κλάδων είναι αποτέλεσμα του μεγάλου αριθμού αποφοίτων και της διεύρυνσης του δικτύου πανεπιστημιακών τμημάτων και σχολών. Οι ειδικότητες είναι οι εξής:

Θεολόγοι (ΠΕ01), Φιλολόγοι (ΠΕ02), Μαθηματικοί (ΠΕ03), Φυσικοί (ΠΕ04) με ειδικότητες Φυσικού, Χημικού, Φυσιογνώστη, Βιολόγου και Γεωλόγου, Γαλλικής Γλώσσας (ΠΕ05), Αγγλικής Γλώσσας (ΠΕ06),

Γερμανικής Γλώσσας (ΠΕ07), Ιταλικής Γλώσσας (ΠΕ34), Ισπανικής Γλώσσας (ΠΕ 40), Καλλιτεχνικών Μαθημάτων (ΠΕ08), Οικονομολόγοι (ΠΕ09), Κοινωνιολόγοι (ΠΕ10), Φυσικής Αγωγής (Γυμναστές) (ΠΕ11), Νομικοί και Πολιτικοί Επιστήμονες (ΠΕ13), Οικιακής Οικονομίας (ΠΕ15), Πολιτικοί Μηχανικοί, Αρχιτέκτονες και Τοπογράφοι (ΠΕ12.10), Μηχανολόγοι, Ναυπηγοί και Μηχανικοί Παραγωγής και Διοίκησης (ΠΕ12.40), Χημικοί Μηχανικοί, Μεταλλειολόγοι (ΠΕ12.80), Ιατροί, Οδοντίατροι, Φαρμακοποιοί και Νοσηλευτές (ΠΕ14), Γεωπόνους, Δασολόγους και Φυσικού Περιβάλλοντος (ΠΕ14.40), Πληροφορικής Πανεπιστημίων (ΠΕ19), Θεατρικών Σπουδών (ΠΕ32), Μεθοδολογίας Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΠΕ33), Μουσικοί (ΠΕ16.01), Πολιτικοί και Τοπογράφοι (ΠΕ17.10), Μηχανολόγοι (ΠΕ17.20), Ηλεκτρολόγοι και Τεχνολόγοι Ενεργειακής Τεχνικής (ΠΕ17.30), Ηλεκτρονικοί και Τεχνολόγοι Ιατρικών Οργάνων (ΠΕ17.40), Γραφικών Τεχνών, Γραφιστικής, Διακοσμητικής και Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης (ΠΕ18.10), Διοίκησης Επιχειρήσεων, Λογιστικής, Τουριστικών Επιχειρήσεων και Εμπορίας και Διαφήμισης (marketing) (ΠΕ18.20), Ραδιολογίας – Ακτινολογίας (ΠΕ 18.21), Φυτικής Παραγωγής, Ζωικής Παραγωγής, Ιχθυοκομίας– Αλιείας, Γεωργικών Μηχανών και Αρδεύσεων, Δασοπονίας, Διοίκησης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων και Θερμοκηπιακών Καλλιέργειών και Ανθοκομίας (ΠΕ18.30), Νοσηλευτικής και Μαιευτικής και Επισκεπτών Υγείας (ΠΕ18.90), Εργοθεραπείας και Φυσικοθεραπείας (ΠΕ18.80), Ναυτικών Μαθημάτων (Πλοίαρχοι) (ΠΕ18.61), Οδοντοτεχνικής (ΠΕ18.72), Οχημάτων (ΠΕ18.51), Βρεφονηπιοκόμοι (ΠΕ18.74), Τεχνολόγοι Τροφίμων – Διατροφής – Οινολογίας και Τεχνολογίας Ποτών (ΠΕ18.36), Τεχνολόγοι Ιατρικών Εργαστηρίων (ΠΕ18.07), Αισθητικής (ΠΕ18.40), Πληροφορικής ΤΕΙ (ΠΕ 20)²⁰⁷.

Από τις παραπάνω ειδικότητες, παραθέτουμε το σύνολο αποφοίτων από ενδεικτικές «καθηγητικές» σχολές πανεπιστημίων της Ελλάδας, από το έτος 2004 έως το 2012. Η απορρόφηση των αποφοίτων είναι μικρή και

²⁰⁷ Κάτσικας, Χ.(2011), *Πλήρης Οδηγός διορισμών και προσλήψεων εκπαιδευτικών στη Δημόσια και Ιδιωτική Εκπαίδευση*, στο [http:// www.paspif.gr](http://www.paspif.gr) (Προσπελάστηκε στις 26/7/2014).

ιδιαίτερα, από το 2007 έως το 2012 ο αριθμός των διορισμών φθίνει δραματικά. όπως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, έτσι και στην δευτεροβάθμια οι προσλήψεις αναπληρωτών και αναπληρωτών ορισμένου ωραρίου σαφώς υπερτερούν των διορισμών.

Στο συμπέρασμα αυτό λαμβάνουμε υπόψη τα στοιχεία του πίνακα με τους διορισμούς και τις προσλήψεις αναπληρωτών του δευτέρου κεφαλαίου, και δεν υπολογίζονται στους διοριστέους, απόφοιτοι παλαιότερων ετών από αυτά που διαθέτουμε καθώς και πολλές ειδικότητες εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας, γενικής και επαγγελματικής, εκπαίδευσης.

Απόφοιτοι «καθηγητικών» σχολών²⁰⁸

Τμήματα	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Φιλολογίας	1282	1368	1330	1426	1295	1322	1292	1270
Φυσικής	635	616	736	661	629	617	603	695
Χημείας	505	390	366	478	515	463	489	451
Μαθηματικών	608	643	690	574	659	754	673	743
Πληροφορικής	737	1013	1027	1243	1158	1261	1799	1256
Ιστορίας-Αρχαιολ.	992	1264	1111	1412	1060	1106	1056	1325
Θεολογίας	591	586	573	486	553	610	553	582
ΣΥΝΟΛΟ	5.350	5880	5833	6280	5869	6133	6465	6322

Στα πλαίσια της εφαρμογής του μνημονίου και μιας αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής, ψηφίστηκε ο Ν. 4172/2013, όπου στο άρθρο 82 του νόμου καταργούνται ειδικότητες κατά κλάδο και κατηγορία του προσωπικού της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπως καταργείται και το σύνολο των κατεχομένων από το προσωπικό αυτό οργανικών θέσεων. Το

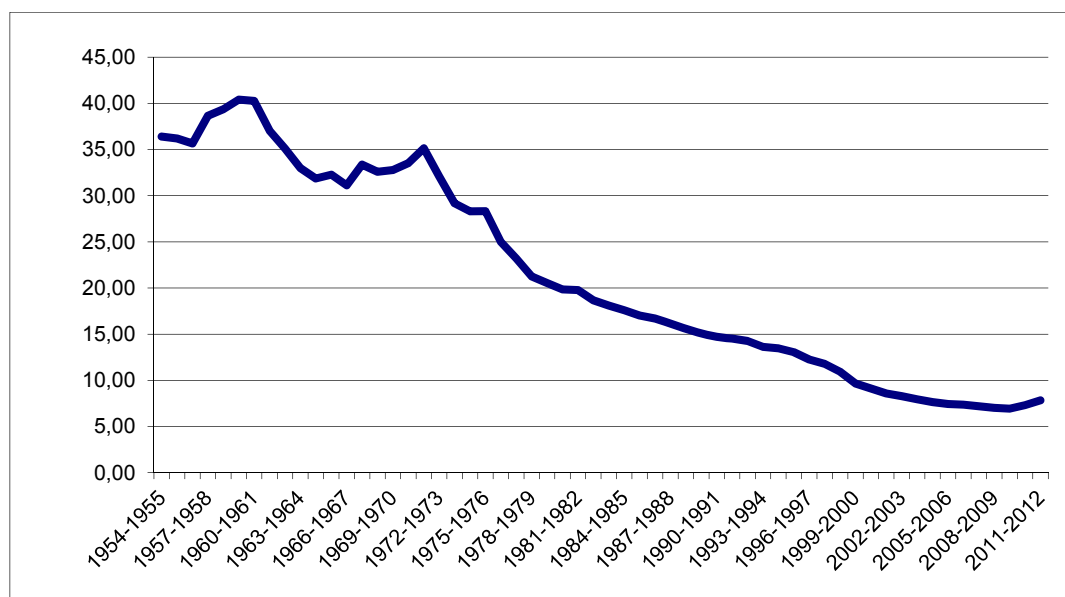
²⁰⁸ Όπ.π. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Δ/ση Μελετών Στατιστικής και Οργάνωσης Ανώτατης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄.

προσωπικό των καταργούμενων ειδικοτήτων ετέθη σε διαθεσιμότητα από την 22 Ιουλίου του 2013.

Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε ότι η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης βελτιώθηκε με την πάροδο των χρόνων. με την αναλογία μαθητών ανά διδάσκοντα από τα 40 παιδιά προς έναν καθηγητή που ήταν τις σχολικές χρονιές 59-60 και 60-61, να καταλήγει σε πιο φυσιολογικά επίπεδα. Βέβαια, σε αυτό το γεγονός συνετέλεσε και η μαζική εισροή εκπαιδευτικών πολλών ειδικοτήτων στην εκπαίδευση, στον μικρότερο αριθμό μαθητών που εγγράφονται στη μέση εκπαίδευση, για τους λόγους που προαναφέραμε και στην πληθώρα των σχολείων που η λειτουργία τους αποφόρτισε τον μεγάλο όγκο των μαθητών που συσσωρεύονταν στις λιγοστές αίθουσες διδασκαλίας.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται ο αριθμός μαθητών που αναλογούν στους καθηγητές στην δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση (στο δείγμα περιλαμβάνονται στοιχεία από τις εμπορικές σχολές και από τα πολυκλαδικά ενιαία λύκεια) (1954-2012).

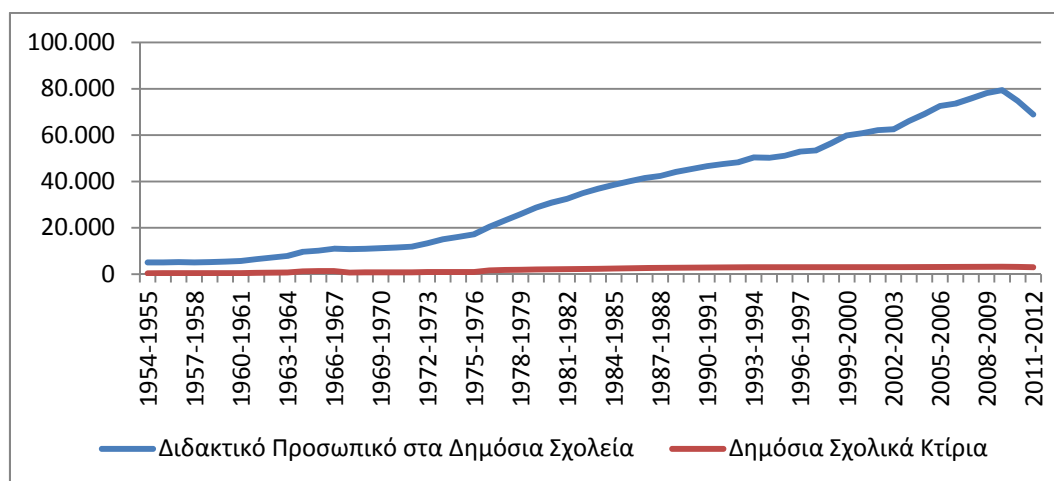
Γράφημα 16: Αναλογία Μαθητών/Καθηγητή.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η αναλογία των δημόσιων σχολικών μονάδων της δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης προς το διδακτικό προσωπικό (στο δείγμα περιλαμβάνονται στοιχεία από τις εμπορικές σχολές και από τα πολυκλαδικά ενιαία λύκεια) (1954-2012).

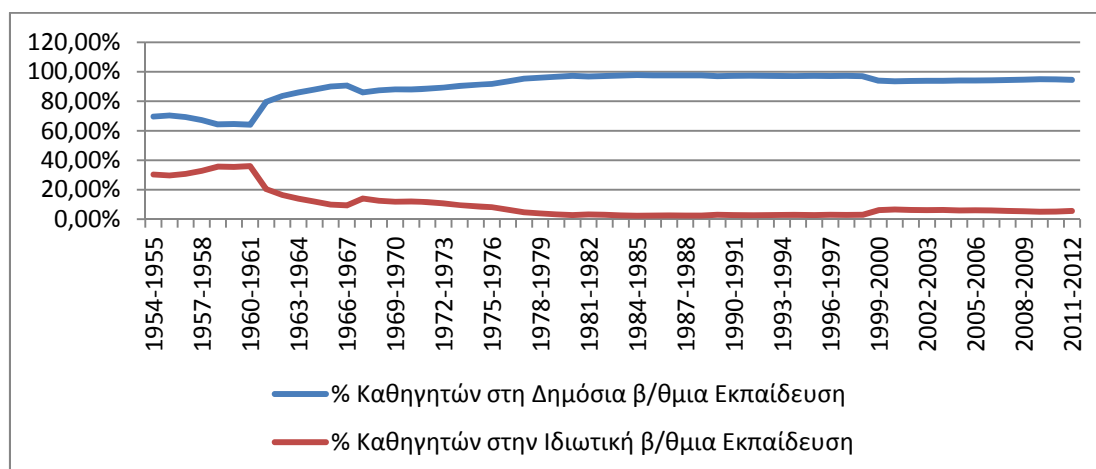
Γράφημα 17: Αναλογία Δημόσιων Σχολικών Μονάδων/ Διδακτικού Προσωπικού

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1 Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης)

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η ποσοστιαία διαφορά καθηγητών που εργάζονται στη δημόσια δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση από τους καθηγητές των ιδιωτικής εκπαίδευσης (στο δείγμα περιλαμβάνονται στοιχεία από τις εμπορικές σχολές και από τα πολυκλαδικά ενιαία λύκεια) (1954-2012).

Γράφημα 18: Ποσοστιαία Διαφορά Καθηγητών Δημόσιας / Ιδιωτικής Εκπαίδευσης.

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1 Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 60, η απασχόληση εκπαιδευτικών στην ιδιωτική εκπαίδευση αγγίζει το ποσοστό του 40%, χωρίς όμως να το διατηρεί για τις επόμενες δεκαετίες, καθώς το προβάδισμα διατηρούν οι καθηγητές που εργάζονται στη δημόσια εκπαίδευση σε ποσοστό που ανέρχεται στο 100% περίπου.

Συνοπτικός Πίνακας Δευτεροβάθμιας Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (1984-2012)

ΕΤΟΣ	Διδακτικό Προσωπικό Τεχνικής Εκπαίδευσης στο Δημόσιο	Μαθητές στα Δημόσια Σχολεία	Μαθητές/ Εκπαιδευτικό στο Δημόσιο	Δημόσια Σχολικά Κτίρια
1984-1985	7.478	92.083	12,31	543
1985-1986	7.261	98.319	13,54	427
1986-1987	7.034	107.137	15,23	457
1987-1988	7.839	116.862	14,91	456
1988-1989	7.717	119.542	15,49	480
1989-1990	5.482	118.107	21,54	497
1990-1991	9.348	119.164	12,75	508
1991-1992	10.294	127.985	12,43	519
1992-1993	10.077	136.169	13,51	540
1993-1994	10.377	140.018	13,49	546
1994-1995	12.752	145.063	11,38	562
1995-1996	14.939	147.512	9,87	566
1996-1997	16.075	152.210	9,47	577
1997-1998	16.607	150.133	9,04	579
1998-1999	17.079	129.965	7,61	543
1999-2000	17.790	133.039	7,48	563
2000-2001	19.968	150.384	7,53	584
2001-2002	21.960	154.782	7,05	595
2002-2003	21.291	148.131	6,96	595
2003-2004	21.980	141.620	6,44	601
2004-2005	21.415	131.574	6,14	604
2005-2006	21.372	121.972	5,71	605
2006-2007	20.428	109.845	5,38	603
2007-2008	19.903	108.593	5,46	603
2008-2009	20.551	108.033	5,26	624
2009-2010	22.016	110.820	5,03	630
2010-2011	19.693	113.676	5,77	610
2011-2012	19.087	121.108	6,35	616

Η γενική και η τεχνική εκπαίδευση δεν χρίζουν της ίδιας αναγνώρισης και αποδοχής από την ελληνική κοινωνία, καθώς η δεύτερη θεωρείται ως εκπαίδευση β' κατηγορίας που απευθύνεται σε «αδύνατους» ή χαμηλού κοινωνικού επιπέδου μαθητές. *«Σε όλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες η Τεχνολογική Επαγγελματική Εκπαίδευση έπαψε να αποτελεί, στην επίσημη εκδοχή της, ένα σχολείο ισότιμο με το Γενικό Λύκειο, αλλά στην κοινή συνείδηση και στην απτή πραγματικότητα, ένα σχολείο υποδεέστερο του Γενικού Λυκείου και απαξιωμένο».*²⁰⁹

Η Επιτροπή Παιδείας του 1957 διατύπωσε την αναγκαιότητα της Δευτεροβάθμιας Τεχνολογικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ε.) και με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (1035/20.12.1958) «Περί ιδρύσεως εις Αθήνας και Θεσσαλονίκη Τεχνικών Σχολών προσαρτημένων εις το Εθνικόν Μετσόβιον Πολυτεχνείον», ιδρύθηκαν τεχνικές σχολές οι οποίες δεν κατατάσσονται σε κάποια από τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Με το Ν.3971 και το Ν. 3973 του 1959 και την υπαγωγή όλων των τεχνικών σχολών στο Υπουργείο Παιδείας, την ίδρυση της ΣΕΛΕΤΕ, πραγματοποιήθηκε στροφή προς την τεχνική εκπαίδευση. Σημαντική μεταρρύθμιση θεωρείται και η ψήφιση των Ν. 309/76 και 576/77, με την οποία η Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση είναι ισότιμη με τη Γενική και συγκροτείται από τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (Τ.Ε.Λ.) και τις Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ.).

Οι Τ.Ε.Σ. δέχονται απόφοιτους γυμνασίου, είναι διετούς φοίτησης και λειτουργούν πρωινές και απογευματινές ώρες. Το 1998 έγινε μία προσπάθεια ενσωμάτωσης των τεχνικών σχολών, οι οποίες διακρίνονται σε αυτές του Α' κύκλου και σε αυτές του Β' κύκλου, αλλά και αυτό το σύστημα αλλάζει με την ίδρυση των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) και Επαγγελματικών Σχολών (ΕΠΑ.Σ.) με τη ψήφιση του Ν. 3475/2006, που αντικαθιστούν τα

²⁰⁹ Εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, στο <http://www.stat-athens.aueb.gr>, (Προσπελάστηκε τον 10/2014).

Τ.Ε.Ε.. Θεωρήθηκε ότι τα Τ.Ε.Ε. «..παρά τις ελπίδες που δημιούργησαν αρχικά δεν κατάφεραν ως θεσμός να πείσουν την κοινωνία για την αυξημένη αναγκαιότητα προσανατολισμού, ώστε να προσελκύσουν τους μαθητές. Δεν μπόρεσαν να προσφέρουν στους μαθητές αποτελεσματική διέξοδο στην αγορά εργασίας και τη δυνατότητα διαρκούς προσαρμογής τους στις διαμορφούμενες νέες συνθήκες στο χώρο των επιχειρήσεων και της οικονομίας[...]. Οι πολλές ειδικότητες που παρείχαν δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, ενώ η αλληλοεπικάλυψή τους, με εκείνες του συστήματος κατάρτισης δημιούργησαν έντονο προβληματισμό για τις δυνατότητες και ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης των αποφοίτων τους».²¹⁰

Το θολό τοπίο που επικρατεί στην τεχνική εκπαίδευση, η προχειρότητα στην οργάνωσή του έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του ενδιαφέροντος των μαθητών για φοίτηση στα τεχνικά - επαγγελματικά σχολεία. Η τάση αυτή έχει αντίκτυπο και στην εισροή των εκπαιδευτικών, όπως βλέπουμε και στο σύνολό τους που αναπαρίσταται στο παρακάτω διάγραμμα και παρουσιάζει μια κάμψη του αριθμού τα τελευταία δύο χρόνια.

Το δείγμα που παραθέτουμε στα ακόλουθα αφορά στα έτη από το 1984 μέχρι και το 2012, καθώς στις στατιστικές επετηρίδες της Ελλάδας, τα προηγούμενα σχολικά έτη, δεν αναφέρεται ο αριθμός των εκπαιδευτικών της τεχνικής εκπαίδευσης σε συνεχή ροή. Το γεγονός αυτό καθιστά επισφαλή τα όποια συμπεράσματα διατυπώσουμε για τα έτη που έχουμε πιο ολοκληρωμένα στοιχεία. Ας λάβει κανείς υπόψη όμως ότι όπως αναφέρθηκε παραπάνω η πραγματική - ουσιαστική δραστηριοποίηση του κράτους για την τεχνολογική εκπαίδευση παρατηρείται από τη δεκαετία του 1980 και μετά.

Ενώ το εκπαιδευτικό προσωπικό της τεχνολογικής εκπαίδευσης φαίνεται να μειώνεται από το σχολικό έτος 2010 και μετά, επηρεασμένο από τις

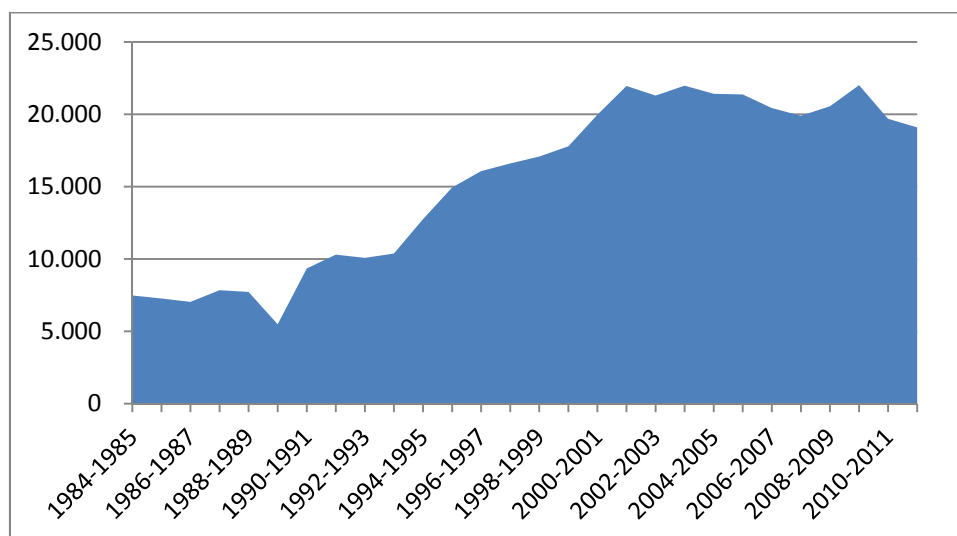
²¹⁰ Οπ.π., *Εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση*, στο [http:// www.stat-athens.aueb.gr](http://www.stat-athens.aueb.gr), (Προσπελάστηκε τον 10/2014).

οικονομικές εξελίξεις, οι μαθητές παρουσιάζουν μειωμένο ενδιαφέρον φοίτησης στην τεχνολογική εκπαίδευση αρκετά χρόνια νωρίτερα, γεγονός που οφείλεται στην πρόχειρη οργάνωση και τις σπασμωδικές αλλαγές που κατά καιρούς η εκάστοτε κυβέρνηση εφαρμόζει στον τρόπο λειτουργίας. Η σύγχυση που δημιουργεί τόσο στους γονείς όσο και στους μαθητές αποτρέπουν την φοίτηση στην τεχνολογική εκπαίδευση. Αναφορικά όμως με τις σχολικές μονάδες παρατηρείται ότι διαγράφεται μια σταθερή πορεία, χωρίς έντονες αυξομειώσεις στην λειτουργία σχολείων, τα οποία φτάνουν τη δεκαετία του 2000 στα 600 περίπου.

Στη τεχνολογική εκπαίδευση ο μέσος αριθμός μαθητών που αναλογεί σε έναν καθηγητή κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα με εξαίρεση τα σχολικά έτη 1990-1992 που υπερβαίνουν του 20 μαθητές.

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο του διδακτικού προσωπικού, ανδρών και γυναικών, μονίμων και αναπληρωτών, στη δημόσια Δευτεροβάθμια Τεχνολογική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Στο σύνολο περιλαμβάνονται, κατά την περίοδο του Α΄ και Β΄ κύκλου σπουδών, οι αδιαβάθμητες τεχνικές επαγγελματικές σχολές του Ο.Α.Ε.Δ., τα αδιαβάθμητα τμήματα (Υπ. Ανάπτυξης), οι αδιαβάθμητες καλλιτεχνικές σχολές, τα εκκλησιαστικά γυμνάσια και φροντιστήρια, τα Τ.Ε.Λ. (Υπ. Παιδείας & Θρησκευμάτων), τα Ναυτικά Λύκεια, οι Τ.Ε.Σ., οι σχολές μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ. και τα Εκκλησιαστικά Λύκεια. Επίσης, περιλαμβάνεται το διδακτικό προσωπικό, την περίοδο λειτουργίας των ΕΠΑ.Λ και ΕΠΑ.Σ, που εποπτεύονται από το Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, το Υπ. Τουριστικής Ανάπτυξης, το Υπ. Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τα Εκκλησιαστικά Γυμνάσια και τα Γενικά Εκκλησιαστικά Λύκεια. Στο σύνολο, περιλαμβάνονται και οι «απόντες» (1984-2012).

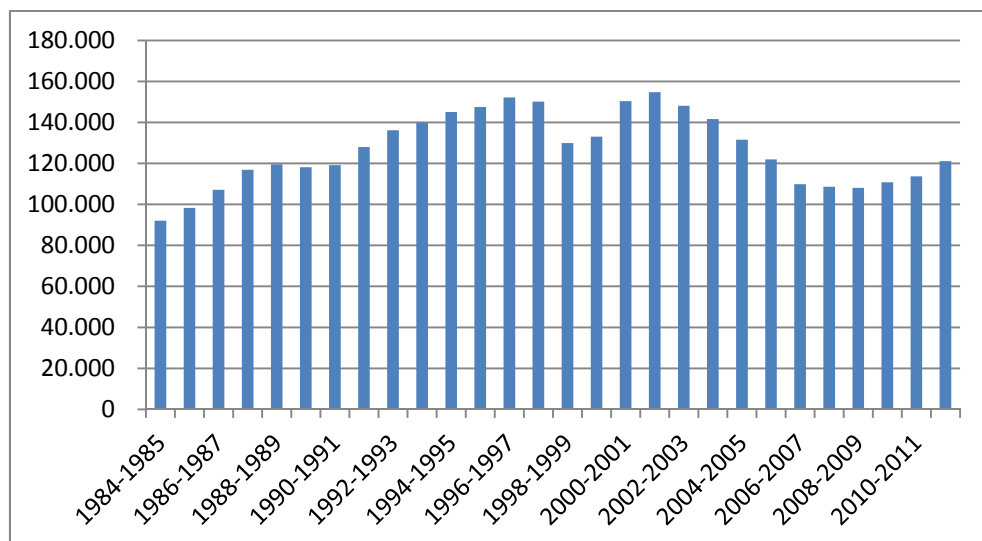
Γράφημα 19: Σύνολο καθηγητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο των εγγεγραμμένων μαθητών στην δευτεροβάθμια δημόσια τεχνολογική-επαγγελματική εκπαίδευση(1984-2012).

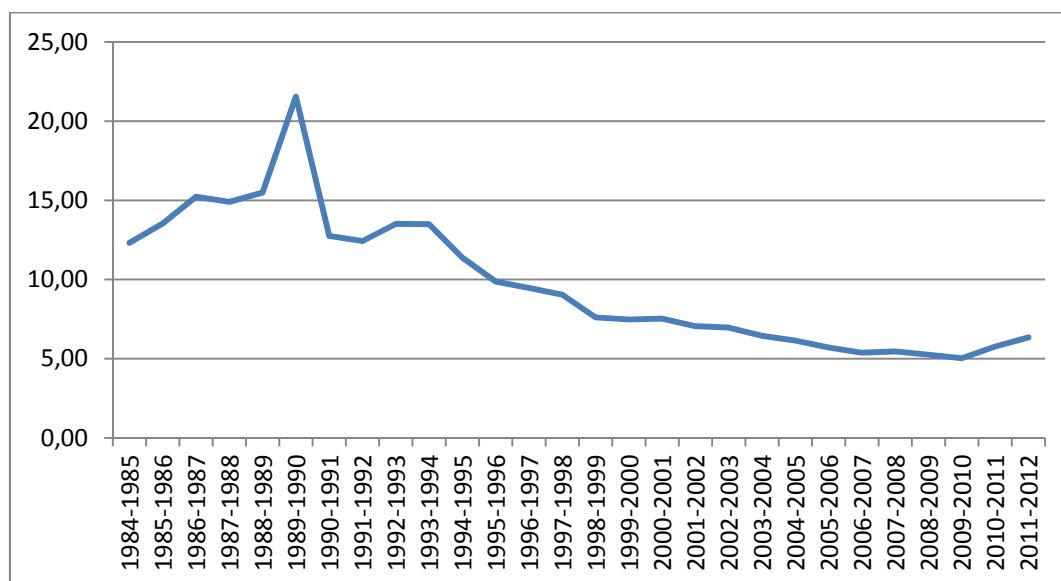
Γράφημα 20: Σύνολο μαθητών

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες& Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται η αναλογία εγγεγραμμένων μαθητών της δημόσιας τεχνολογικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης με τους καθηγητές των δημοσίων σχολείων (1984-2012).

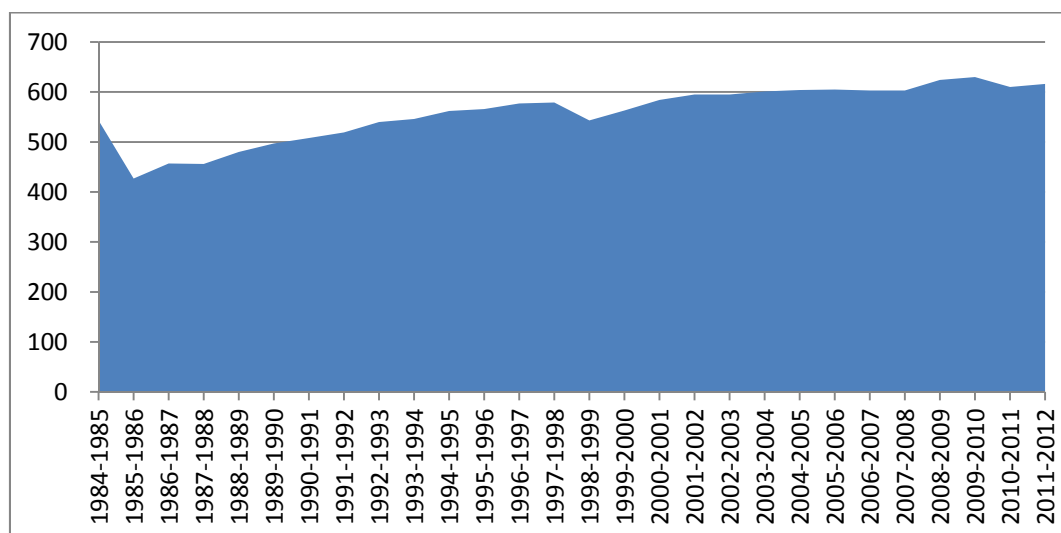
Γράφημα 21: Αναλογία μαθητών/καθηγητή

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στην ακόλουθη χρονοσειρά αποτυπώνεται το σύνολο των δημόσιων σχολικών μονάδων της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης (1984-2012).

Γράφημα 22: Σχολικές Μονάδες

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (www.statistics.gr):1) Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας και 2) Εκπαίδευση-Πίνακες & Χρονοσειρές (Στοιχεία Λήξης).

Στα στοιχεία για την τεχνολογική – επαγγελματική εκπαίδευση ενσωματώνονται και αυτά της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης, η οποία

παρέχεται στα Εκκλησιαστικά Γυμνάσια και στα Εκκλησιαστικά Λύκεια και η φοίτηση ορίζεται στα 3 έτη. Στους απόφοιτους χορηγείται απολυτήριο ισότιμο με αυτών των Ενιαίων Λυκείων, παρέχοντάς τους δικαίωμα συμμετοχής στο εκάστοτε ισχύον σύστημα εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση. Οι διορισμοί του εκπαιδευτικού προσωπικού της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης πραγματοποιούνται από πίνακες διοριστέων, που καταρτίζονται στον κλάδο μετά από σχετική δημόσια προκήρυξη. Η αξιολόγηση των υποψηφίων γίνεται από εννεαμελές Συμβούλιο, το οποίο συγκροτείται με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και απαρτίζεται τόσο από μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας όσο και μέλη του Υπουργείου Παιδείας. Η θητεία του Συμβουλίου είναι διετής.

Τα τελευταία 60 χρόνια, όπως αποτυπώθηκαν στους πίνακες και τα διαγράμματα, τόσο ο αριθμός των τριών μεταβλητών αυξήθηκε αριθμητικά όσο και η ποιότητα της οργάνωσης της εκπαίδευσης αναβαθμίστηκε (θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής φοίτησης στα νηπιαγωγεία, ολοήμερο νηπιαγωγείο και δημοτικό, εισαγωγή νέων ειδικοτήτων).

Η υπερπληθώρα, όμως αποφοίτων των παιδαγωγικών και «καθηγητικών» σχολών, η μεγάλη ασυμμετρία υποψηφίων εκπαιδευτικών και διορισμών, με τους τελευταίους να έχουν μειωθεί δραματικά, για τους λόγους που αναφέραμε, προκαλεί απαισιοδοξία για την αποσυμφόρηση στις λίστες υποψηφίων εκπαιδευτικών και την πρόσληψή τους στην εκπαίδευση.

3.2.3. Συμπεράσματα.

Από την ανάλυση του υλικού όπως καταγράφηκε σε πίνακες και γραφήματα στο παρόν κεφάλαιο, αποτυπώθηκε η ροή των εκπαιδευτικών (μονίμων και αναπληρωτών) της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε συνδυασμό με τις δύο άλλες βασικές μεταβλητές, αυτές των μαθητών και των δημόσιων σχολικών μονάδων.

Οι μεταβολές που παρατηρούνται στη διάρκεια των τελευταίων 60 χρόνων στην εκπαίδευση, επηρεάζονται από τις κοινωνικές αλλαγές και τις εκάστοτε πολιτικές βουλήσεις, όπως αυτές αποτυπώνονται από την θεσμοθέτηση νόμων που αφορούν την εκπαίδευση.

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Αρχικά για την προσχολική εκπαίδευση παρατηρούμε ότι, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, ανοδική τάση εμφανίζεται τόσο στον αριθμό των νηπιαγωγών όσο και στον αριθμό των μαθητών και σχολικών μονάδων της χώρας. Ενδεικτικά, οι νηπιαγωγοί στα δημόσια νηπιαγωγεία από 748 που ήταν κατά τη λήξη του σχολικού έτους 1954-1955, αυξάνονται στους 12.924, το σχολικό έτος 2011-2012. Αντίστοιχα, τα νήπια που φοιτούσαν στα δημόσια νηπιαγωγεία από 22.658 αυξάνονται στα 154.396 ενώ η τρίτη μεταβλητή, δηλ. τα δημόσια νηπιαγωγεία, από 880 εμφανίζει αυξητική τάση φθάνοντας τα 5.401 κατά το τελευταίο έτος καταγραφής στοιχείων.

Ωθηση στο ενδιαφέρον της πολιτείας για την ανάπτυξη της προσχολικής εκπαίδευσης, έδωσαν οι κοινωνικές μεταβολές που παρατηρούνται στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1950-1960, όπως είναι η αστυφιλία και η σταδιακή έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας.

Η μη υποχρεωτική φοίτηση στα νηπιαγωγεία αποτελούσε αναβλητικό παράγοντα στην εδραίωση του θεσμού της προσχολικής εκπαίδευσης και μόλις το 1976 επισημάνθηκε, με τη ψήφιση του Ν.309/76, η ανάγκη να

καταστήσουν υποχρεωτική τη φοίτηση σε ορισμένες περιοχές με Προεδρικά Διατάγματα. Από τότε έπρεπε να περάσουν αρκετά χρόνια για δοθεί οριστική λύση στο πρόβλημα, ώστε στον προγραμματισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας να εντάσσεται και η υποχρεωτική φοίτηση στα νηπιαγωγεία (Ν.3518/2006 και Φ.6/278/56068/Γ1/17-5-2011).

Η εδραίωση της προσχολικής εκπαίδευσης, δημιουργεί αυξημένη ζήτηση και ενδιαφέρον για την άσκηση του επαγγέλματος των νηπιαγωγών. Οι τελευταίοι ήταν για πολλά χρόνια απόφοιτοι διετών Παιδαγωγικών Ακαδημιών που μόλις το 1982 καταργούνται, ικανοποιώντας έτσι η Πολιτεία ένα πάγιο αίτημα τόσο των νηπιαγωγών όσο και των δασκάλων για ίδρυση Πανεπιστημιακών Τμημάτων τετραετούς φοίτησης. Η εξομοίωση των πτυχίων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που ήταν απόφοιτοι των διετών τμημάτων φοίτησης επιτυγχάνεται με τη θεσμοθέτηση της λειτουργίας προγραμμάτων στα αντίστοιχα πανεπιστημιακά τμήματα (Π.Δ. 130/1990).

Όπως, εκτενώς, αναφέρθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης, ο επετηρίδα αποτέλεσε τον τρόπο πρόσβασης των εκπαιδευτικών τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέχρι και το 1997, που με τον Ν.2525 επιχειρείται μια συνολική αναδιάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Με το συγκεκριμένο νόμο θεσμοθετείται ο διαγωνισμός του ΑΣΕΠ, ως αξιολογική πρόσβαση των εκπαιδευτικών στο δημόσιο σχολείο.

Ν.2525/97 αλλάζει όμως και το πλαίσιο λειτουργίας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με τη θέσπιση του Ολοήμερου Σχολείου. Στο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα εκτείνεται καθ' όλη τη διάρκεια παραμονής των νηπίων, γεγονός που συμβάλλει στην ανάγκη αύξησης διορισμών νηπιαγωγών.

Οι απόφοιτοι των Παιδαγωγικών Τμημάτων Νηπιαγωγών, εκτός από τη δυνατότητα να εργασθούν στη δημόσια εκπαίδευση, μέσω των συστημάτων

πρόσβασης στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού όπως έχουν διαμορφωθεί με την εφαρμογή του θεσμού του διαγωνισμού του ΑΣΕΠ και των υπόλοιπων νομοθετικών διατάξεων που ακολούθησαν, μπορούν να εργασθούν και σε ιδιωτικά νηπιαγωγεία. Η ποσοστιαία διαφορά, όπως αποτυπώνεται στον πίνακα και στο αντίστοιχο γράφημα αποδεικνύει τη σαφή υπεροχή των εκπαιδευτικών των δημόσιων νηπιαγωγείων έναντι των ιδιωτικών.

Ανάλογη με την αύξηση του αριθμού των νηπιαγωγών και των νηπίων είναι και η αύξηση των δημόσιων σχολικών μονάδων, που λειτουργούν είτε ανεξάρτητες είτε ενταγμένες σε παιδικά κέντρα, ως μονοθέσιες ή διθέσιες. Ο αριθμός των δημόσιων σχολικών από τη δεκαετία του 80 έως και το 2011-2012, εμφανίζει μία σταθερή πορεία με το μέγιστο αριθμό των 5.660 σχολικών μονάδων τη σχολική χρονιά 2008-2009. Το διδακτικό προσωπικό σαφώς υπερτερεί αριθμητικά έναντι των σχολικών μονάδων παρουσιάζοντας μία αξιόλογη αύξηση τη δεκαετία 2000-2010 με την καμπύλη να αγγίζει να υπερβαίνει τους 13.000 νηπιαγωγούς τα σχολικά έτη 2008-2009 και 2009-2010.

Βελτίωση στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης από την πλευρά των νηπιαγωγών παρατηρείται στη διάρκεια της χρονικής περιόδου που εξετάσαμε, με την αναλογία νηπίων/νηπιαγωγό να ομαλοποιείται και εκεί που τη δεκαετία 50-60 αναλογούσαν έως και 40:1, τη δεκαετία 2000-2010 αναλογούν 15:1.

Όσον αφορά τη ροή των δασκάλων την περίοδο των τελευταίων 60 χρόνων, παρουσιάζεται αύξηση στον αριθμό των εκπαιδευτικών, αντίθετα, όμως η ροή των άλλων δύο μεταβλητών ακολουθεί σταδιακή μείωση. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τα σχολικά έτη 1954-1955 και 2011-2012, όπως καταγράφηκαν από στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ, με τους δασκάλους από 17.533 να αυξάνεται στους 63.396, συνυπολογίζοντας και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, ενώ αντίθετα μειώνεται ο αριθμός των μαθητών και των δημόσιων δημοτικών σχολείων, από 892.901 σε 590.070 και από 8.977 σε 4.392 αντίστοιχα.

Σε αντίθεση με την προσχολική, η εκπαίδευση στα δημοτικά σχολεία υπήρξε υποχρεωτική, στην υπό εξέταση περίοδο, και σχολεία υπήρχαν ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές της χώρας, γεγονός που δικαιολογεί και τα μεγαλύτερα νούμερα όσον αφορά τόσο τους εκπαιδευτικούς, όσο και τους μαθητές και τα σχολεία.

Στο φαινόμενο της αυξητικής τάσης του αριθμού των δασκάλων πρέπει να συνυπολογισθεί και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, καθώς στον κλάδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από το 1992 διορίζονται εκπαιδευτικοί και άλλων ειδικοτήτων, γεγονός που επεκτείνεται και τα επόμενα χρόνια με τη λειτουργία ολοήμερων δημοτικών σχολείων και την εφαρμογή του ενιαίου αναμορφωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος σε αυτά. Στην αύξηση των διορισμών των δασκάλων συνέβαλε και η δημιουργία πολυθέσιων δημοτικών σχολείων στα αστικά κέντρα.

Σε αντίθεση με την αυξητική τάση στον αριθμό των εκπαιδευτικών, τόσο οι μαθητές όσο και τα σχολεία ακολουθούν μια πτωτική πορεία. Η υπογεννητικότητα στην Ελλάδα, η οικονομική κρίση, η μείωση του μεταναστευτικού ρεύματος, η συγχώνευση και κατάργηση σχολείων, αποτελούν γεγονότα που δικαιολογούν τη μείωση.

Τη σχολική χρονιά 1954-1955, 50 μαθητές αναλογούν σε ένα δάσκαλο, φαινόμενο που μεταβάλλεται καταλήγοντας το 2011-2012 η αναλογία να εμφανίζεται 10:1.

Όπως αποτυπώνεται και στο γράφημα, η αυξητική τάση του αριθμού του διδακτικού προσωπικού στα δημοτικά σχολεία δεν ακολουθείται και από αύξηση του αριθμού των δημόσιων σχολικών μονάδων, το σύνολο των οποίων καταλήγει να είναι το μισό από αυτό που ήταν στο πρώτο έτος της έρευνας.

Σαφής είναι η υπεροχή του αριθμού των δασκάλων που διδάσκουν στη δημόσια εκπαίδευση έναντι αυτών που διδάσκουν στην ιδιωτική εκπαίδευση με ποσοστό να αγγίζει το 90% του συνόλου.

Η μεγάλη απορρόφηση εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατέστησε τις σπουδές στα Παιδαγωγικά Τμήματα, ως πρώτη επιλογή πολλών νέων που έδιναν πανελλήνιες εξετάσεις, γεγονός που ανατρέπεται καθώς με αναλυτικά στοιχεία που παρατέθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, οι διορισμοί μονίμων εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μειώθηκαν δραματικά καθιστώντας δυσανάλογο τον αριθμό εισαχθέντων στα Παιδαγωγικά Τμήματα με τον αριθμό των διορισμών.

Όσον αφορά τη μέση εκπαίδευση, ανοδική τάση στους αντίστοιχους πίνακες και τα γραφήματα εμφανίζεται τόσο στον αριθμό των εκπαιδευτικών της γενικής εκπαίδευσης, όσο και στους μαθητές και τις δημόσιες σχολικές μονάδες. Ενδεικτικά, από 5029 το σχολικό έτος 1954-1955, οι καθηγητές ανέρχονται στους 68.888 τη χρονιά 2011-2012.

Από το 2005-2006 μέχρι και το 2010-2011 ξεπερνούσε και τους 70.000 το διδακτικό προσωπικό. Θέσεις για περισσότερους διορισμούς των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας γενικής και τεχνολογικής εκπαίδευσης συνέβαλε η σύσταση νέων κλάδων, γεγονός που οφείλεται στη διεύρυνση του δικτύου των πανεπιστημιακών τμημάτων και του μεγάλου αριθμού αποφοίτων από αυτά.

Η οικονομική κρίση και η εφαρμογή αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής μέσω του μνημονίου, επέβαλε το 2013, την κατάργηση ορισμένων ειδικοτήτων, οδηγώντας στη διαθεσιμότητα πολλούς εκπαιδευτικούς και στη μείωση διορισμών-προσλήψεων καθηγητών. Συγκεκριμένα, από τους 79.405 εκπαιδευτικούς, ο αριθμός τους μειώνεται στους 68.888 σύμφωνα με τα στοιχεία που λαμβάνουμε από τη Στατιστική Υπηρεσία.

Αύξηση αποτυπώνεται και στον αριθμό των μαθητών από το σχολικό έτος 1954-1955 μέχρι το 2011-2012, συγκεκριμένα από τους 183.077 η καμπύλη ανεβαίνει στους 540.330 μαθητές της δημόσιας μέσης εκπαίδευσης. Η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, η εισαγωγή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση χωρίς εισιτήριες εξετάσεις συνέβαλαν στη μαζικότερη εισροή

μαθητών. Παρ' όλα αυτά, η οικονομική κρίση αγγίζει και τη φοίτηση των μαθητών, καθώς σε σύγκριση με το 2009-2010 που ανέρχονταν στους 550.641 μειώνονται κατά 10.000 περίπου.

Ανάλογη αύξηση παρουσιάζουν και οι δημόσιες σχολικές μονάδες που από 338 κατά το σχολικό έτος 1954-1955 αυξάνονται στις 2.957 κατά το σχολικό έτος 2011-2012. Από τη μεταπολίτευση μέχρι και τη δεκαετία του 2000 η αυξητική τάση ακολουθεί μια σταθερή πορεία με αξιοσημείωτη άνοδο τα σχολικά έτη 1997 έως 1999 και 2003 έως 2010 που υπερβαίνουν τις 3000. Συγχωνεύσεις και καταργήσεις σχολικών μονάδων, λόγω οικονομικής κρίσης, οδηγούν σε μείωση του αριθμού των σχολείων μέσης εκπαίδευσης.

Η αναλογία μαθητών/καθηγητή μεταβάλλεται, αποτυπώνοντας και την βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Η αναλογία από 40:1 στις αρχές της δεκαετίας του 1960 αλλάζει ώστε τη δεκαετία του 2000 να αντιστοιχούν λιγότεροι από 10 μαθητές σε κάθε εκπαιδευτικό.

Ανάλογη πορεία με τους εκπαιδευτικούς της δημόσιας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ακολουθούν και οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης καθώς σαφώς υπερτερούν στον αριθμό έναντι όσων εργάζονται στην ιδιωτική εκπαίδευση.

Στη δευτεροβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση, το δείγμα που παραθέτουμε αφορά τα σχολικά έτη 1984-1985 έως 2011-2012 καθώς η Στατιστική Υπηρεσία, παραθέτει συστηματικά στοιχεία για τις τρεις μεταβλητές τη συγκεκριμένη περίοδο που αναφέρουμε.

Η Τεχνολογική-Επαγγελματική Εκπαίδευση δέχτηκε από τις εκάστοτε κυβερνήσεις σπασμωδικές αλλαγές, καθιστώντας την στη συνείδηση πολλών ως «εκπαίδευση β' κατηγορίας» που απευθύνεται σε «αδύναμους» μαθητές. Παρ' όλα αυτά, ανοδική τάση παρουσιάζεται στον αριθμό και των τριών μεταβλητών, από το σχολικό έτος 1984-1985 μέχρι το 2011-2012.

Στο σύνολο των εκπαιδευτικών παρατηρείται μείωση περίπου τριών χιλιάδων τα δύο τελευταία έτη σε σύγκριση με την περίοδο 2008-2010, γεγονός που ίσως να οφείλεται στην οικονομική κρίση και την κατάργηση ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών.

Αντιθέτως, η μεταβλητή των μαθητών εμφανίζει μικρή άνοδο τη σχολική χρονιά 2011-2012 καθώς ανέρχονται στους 121.108, αυξάνοντας τον αριθμό τους που παρουσίαζε κάμψη κατά δέκα χιλιάδες περίπου για τα προηγούμενα 5 έτη. Παρ' όλα αυτά, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 90 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 2000 η φοίτηση μαθητών στη τεχνολογική εκπαίδευση αγγίζει τους 155.000. Η αναλογία μαθητών προς καθηγητή κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα καθ'όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Τα δημόσια σχολεία της τεχνολογικής εκπαίδευσης εμφανίζουν μια σταθερή άνοδο που το σχολικό έτος 2011-2012 φθάνουν τα 616, με μια μικρή κάμψη την πενταετία από το 1985-1986 έως 1989-1990.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης, η επιλεκτική-διανεμητική λειτουργία της εκπαίδευσης δεν περιορίζεται μόνο στη μετάδοση των γνώσεων αλλά ταυτόχρονα κρίνει, αξιολογεί και επιλέγει τους μαθητές-φοιτητές, τους οποίους και τοποθετεί ανάλογα στο κοινωνικό σύνολο.

Έτσι, με τις εκπαιδευτικές παροχές και τους τίτλους σπουδών που απονέμει, προσδίδει την ανάλογη θέση στο σύστημα απασχόλησης, απονέμει οικονομική δύναμη, κοινωνική εξουσία και κύρος.

Στη χρονική περίοδο που εξετάσαμε, η οποία καλύπτει τα τελευταία 60 χρόνια, η επιλεκτική-λειτουργία διαφοροποιείται όσον αφορά την δυνατότητα προσβασιμότητας στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Αρχικά, η πρόσβαση ήταν σε εξάρτηση από την ικανότητα του ενδιαφερόμενου να ανταπεξέλθει στις εκπαιδευτικές του υποχρεώσεις και να αποφοιτήσει από κάποια σχολή ώστε να έχει την δυνατότητα να διορισθεί στην εκπαίδευση. Με το «άνοιγμα» των σχολών τόσο των παιδαγωγικών όσο και των λεγόμενων «καθηγητικών» και τη δημιουργία πολλαπλών ειδικοτήτων ιδίως στην δευτεροβάθμια τεχνολογική-επαγγελματική εκπαίδευση, προκλήθηκε πληθώρα υποψηφίων εκπαιδευτικών που διεκδικούσαν μια θέση με την κατάθεση απλώς του πτυχίου, ανεξαρτήτως βαθμού, καταργώντας έτσι κάθε αξιολογικό κριτήριο πέρα της αποφοίτησης από κάποια σχολή. Η άνιση σχέση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, έθεσε τις βάσεις για την ανάγκη εφαρμογής ενός αξιολογικού μέτρου ώστε να επιλεγούν οι καταλληλότεροι ως εκπαιδευτικοί. Οι υπόλοιποι διοριστέοι, θα είχαν την δυνατότητα να προσπαθήσουν ξανά στον επόμενο διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π.

Κατά τη μεταβατική περίοδο από το πέρασμα της επετηρίδας στον Α.Σ.Ε.Π., εφαρμόστηκε το λεγόμενο «διπλό σύστημα», κατά τα οποίο με

ποσόστωση θα διορίζονταν τόσο από το παλαιό όσο και από το νέο σύστημα διορισμού. Δυστυχώς, τα αποτελέσματα του πρώτου, όσο και των επόμενων διαγωνισμών του Α.Σ.Ε.Π., δεν ήταν τα αναμενόμενα καθώς η κακή επίδοση των περισσοτέρων υποψηφίων έθεσε σε αμφισβήτηση τη συνάφεια του βαθμού του πτυχίου με την επίδοση στον διαγωνισμό .

Με την εφαρμογή τόσο του Ν.2525/97 όσο, αργότερα, και του 3848/2010, μια νέα πραγματικότητα διαμορφώθηκε όσον αφορά την επιλογή των διοριστέων για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, αποσυνδέοντας την όλη διαδικασία από ποιοτικά στοιχεία, ενσωματώνοντας και άλλα κριτήρια όσον αφορά την επιλογή. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, νέες επετηρίδες, όπως προαναφέραμε, για την πρόσληψη μονίμων και επετηρίδες για την πρόσληψη αναπληρωτών και αναπληρωτών μειωμένου ωραρίου. Ευθύνες αποδίδονται για αυτήν την κατάσταση στις κυβερνήσεις που λόγω πολιτικών-κομματικών σκοπιμοτήτων, δημιούργησαν, μια ρευστότητα στο σύστημα προσλήψεων πλήττοντας τόσο το κύρος του εκπαιδευτικού επαγγέλματος, όσο και της εκπαίδευσης συνολικά.

Η κατάσταση επιδεινώθηκε με την αυστηρή δημοσιονομική πολιτική που ασκείται στην εκπαίδευση λόγω της οικονομικής κρίσης. Πέρα από τις μειώσεις μισθών των υπηρετούντων εκπαιδευτικών και την αύξηση ωρών διδασκαλίας που μειώνουν την ποιοτική παροχή εκπαίδευσης, οι διορισμοί μειώθηκαν δραστικά και οι προσλήψεις αναπληρωτών, που πληρώνονται από κοινοτικούς πόρους, σαφώς υπερτερούν αριθμητικά, υποβαθμίζοντας το «status» του εκπαιδευτικού επαγγέλματος, με την ελαστικότητα και την ανασφάλεια στις εργασιακές συνθήκες των εκπαιδευτικών.

Καταλήγοντας στο συμπέρασμα της αδυναμίας του υπάρχοντος συστήματος να λύσει το θέμα της απορρόφησης του μεγάλου αριθμού διοριστέων, λύσεις από τους κρατικούς φορείς θα πρέπει να εξευρεθούν για

την άμεση αποσυμφόρηση του μεγάλου αριθμού αποφοίτων, την αύξηση διορισμών εκπαιδευτικών, με λύσεις όπως η δια βίου μάθηση, η επέκταση του ολοήμερου σχολείου στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση κ.α. Εν μέσω οικονομικής κρίσης για την χώρα μας, κάποιοι θα μπορούσαν να επικαλεστούν αδυναμία να διατεθούν χρήματα για την παιδεία. Είναι όμως επιτακτική ανάγκη η κοινωνία να μεριμνήσει για την εύρεση τρόπων ώστε να μην έρθει αντιμέτωπη στο μέλλον με τις συνέπειες της αδράνειάς της.

Τέλος, αυτή η εργασία δεν αφορά μόνο τους εκπαιδευτικούς, αλλά και το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και οι διαπιστώσεις της έρευνας αυτής μπορούν να θεωρηθούν χρήσιμες σε όσους ασχολούνται με την εκπαιδευτική πολιτική. Αποβλέπει, λοιπόν, η θεωρητική αυτή προσέγγιση να συμβάλει στον ευρύτερο προβληματισμό σχετικά με την «εκπαίδευση των εκπαιδευτικών», με τα κριτήρια επιλογής και την υπάρχουσα διαδικασία πρόσληψης των εκπαιδευτικών στη χώρα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Day, C.(2003), *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της Δια βίου Μάθησης*, μτφρ. Α. Βακάκη, Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Pöggeler, F. (1982), *Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών*, στο HERDER – Λεξικό σχολικής Παιδαγωγικής, μτφρ. Ελ. Κουτσούκης, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Διαδίκτυο:

Kansanen, P. (2003), *Teacher Education in Finland: Current Models and New Developments*, στο: *Institutional Approaches to Teacher Education within Higher Education in Europe: Current Models and New Developments*, Moon, B. L. Vlasceanu & L.C. Barrows (επιμ.), σ. 85 – 102, στο: <http://www.cepes.ro/publications/pdf/teacher.pdf>.

Ελληνόγλωσση

Αγγελάκος, Κ. (2007), *Οι απόψεις των νεοδιόριστων εκπαιδευτικών για το νέο τρόπο πρόσληψής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στο Ιόνιος Λόγος – Τμήμα Ιστορίας – Ιόνιο Πανεπιστήμιο*, τόμος Α΄, Κέρκυρα: Επιστημονική Περιοδική Έκδοση.

Αγγελάκος, Κ. (2005), *Κριτική προσέγγιση της φιλοσοφίας του διαγωνισμού: η εξέταση των παιδαγωγικών γνώσεων και της διδακτικής κατάρτισης. Στο Αγγελάκος Κ. (επιμ.) Διαγωνισμός Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών, Παιδαγωγικά θέματα, Διδακτική Μεθοδολογία φιλολογικών μαθημάτων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αθανασιάδης, Χ. – Μαραντζίδης, Ν. (1998), Το βάρος του παρελθόντος και οι αβεβαιότητες του μέλλοντος, συγκρούσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και τα εκπαιδευτικά συνδικάτα για το ζήτημα της επετηρίδας. Στο *Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

Ανδρέου, Α. (1997), *Η ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Ιστορική Επισκόπηση – Ζητήματα των εκπαιδευτικών*, Θεσσαλονίκη: Σ.Ι.Ε.Λ. Θεσσαλονίκης

Ανδρέου, Α. (1990), *Τα Διδασκαλεία και η κατάρτιση των Δασκάλων (1878-1911)*, (Διδακτορική Διατριβή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Ανδρέου, Α. - Παπακωνσταντίνου Γ. (1994), *Εξουσία και οργάνωση – διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Αντωνίου, Χ.(1992), *Η Εκπαίδευση των ελλήνων δασκάλων*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Γαλάνης, Γ., Μαριόλης, Δ. & Πολυχρονιάδης, Δ. (1996), Ο θεσμός της επετηρίδας και οι αλλαγές στην εκπαίδευση, περ. *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τευχ. 38, Αθήνα

Γάτος, Γ. (2003), *Το μέγα πάθος του εκπαιδευτικού δημοτικισμού / 41 γράμματα του Γληνού στο Δελμούζο*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γέρου, Θ. (1996), *Η ελληνική παιδεία*, Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης – Παιδεία.

Γεωργουσόπουλος, Κ. (1997), «Τρίτη άποψη, Το αυτονόητο», εφ. *Τα Νέα*, Αθήνα.

Γκότοβος, Α. (2003), *Η λογική του υπαρκτού σχολείου*, Αθήνα, Gutenberg: Παιδαγωγική Σειρά.

Γκότοβος, Α.(2011), Στρατηγικές ανανέωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού: Δικαιούχοι, Προσοντούχοι και “Άριστοι”, *Επιστήμες Αγωγής*, σ. 67, 72.

Γληνός, Δ. (1971), *Εκλεκτές σελίδες*, Αθήνα: Στοχαστής.

Γληνός, Δ. (1925), *Ένας άταφος νεκρός, Μελέτες στο Εκπαιδευτικό μας Σύστημα*, Αθήνα : Ράλλης.

Δαρβούδης, Α. & Ζαφειρούδης, Κ. (2005), Τα αποτελέσματα του τρίτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη δασκάλων. Ανάλυση-Σκέψεις-Προτάσεις, *Επιστήμες Αγωγής*, 2, σ. 33-34.

Δελμούζος, Α. (1939), Ο δημοτικισμός και η επίδρασή του στην Ελληνική Παιδεία, στο περ. *Νέα Εστία*, τ. 309.

Δελμούζος, Α. (1950), *Το κρυφό σχολειό*, Αθήνα: Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών.

Δημαράς, Α. (1973), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*,(τεκμ. Ιστορίας) τομ. Α΄ 1821-1894, Αθήνα: Ερμής

Δημαράς, Α. (1986), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ. Β΄, Αθήνα: Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη.

Δημαράς, Α. (1990), *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια Ιστορίας)*, τομ. Α΄ (1821 - 1894), Αθήνα: Ερμής.

Διδασκαλικό Βήμα (1998), Προσφυγή ΔΟΕ – ΟΛΜΕ προς το Συμβούλιο της Επικρατείας, αρ. φύλλου 1093, περίοδος Γ΄, σ. 5 – 8, Αθήνα

Ελλάδα, Ιστορία και Πολιτισμός (1995), τομ.5^{ος}, Αθήνα: Μαλλιάρης – Παιδεία.

Ευαγγελόπουλος, Σ. (1987), *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα.: Εκδ. Δανά.

Ζαφειριάδης, Κ., Δαρβούσης, Α. & Μπασινά, Δ. (2004), Τα αποτελέσματα του 3ου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη φιλόλογων: ανάλυση και προβληματισμοί. Στο *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*, Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.

Ηλιού, Μ. (1984), *Μέση Εκπαίδευση και Κοινωνική Δομή*, Αθήνα: Εκδ. Πορεία.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ΄, σ. 182, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Καββαδίας, Γ. (1992), Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τ.19, σ. 15 – 22.

Καζαμίας, Α. & Κασσωτάκης, Μ. (1995), Εκπαιδευτικό μανιφέστο: προβληματισμοί για την ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής εκπαίδευσης, στο Καζαμίας Α. και Μ. Κασσωτάκης, *Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμός*, σ.34. Αθήνα: Σείριος.

Καραφύλλης, Α. (2002), *Νεοελληνική Εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών*. Αθήνα: Κριτική.

Κασσωτάκης, Μ. (1997), *Από το Πολυκλαδικό στο Ενιαίο Λύκειο*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Κασσωτάκης, Μ. & Κουτούζης, Ε. (2001), Ανάλυση των αποτελεσμάτων του πρώτου διαγωνισμού του Α.Σ.Ε.Π. για την πρόσληψη δασκάλων και νηπιαγωγών, διαπιστώσεις, σκέψεις και προβληματισμοί, *Επιστήμες της Αγωγής*, τ.2 - 3, σ. 77 – 99.

Κάτσικας, Χ. (1997), *Δώδεκα μύθοι της εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη : Τα τραμάκια.

Κάτσικας, Χ. (1992), Εκπαίδευση και αγορά, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τ. 19, σ. 25 – 26.

Κάτσικας, Χ. & Θεριανός, Κ. (2007), Η Ιστορία της Αξιολόγησης, στο *Η αξιολόγηση στην Εκπαίδευση*, σ. 81 – 82. Αθήνα: Λιβάνης.

Κάτσικας, Χ. & Θεριανός, Κ. (2007), *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007*, Αθήνα: Σαββάλας.

Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. (1998), *Κρίση του σχολείου και εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.

Κιτρομηλίδης, Π. (1996), *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Κλάδης, Δ. (1991), Η βασική εκπαίδευση και το σύστημα διορισμού των ελλήνων εκπαιδευτικών. Σκέψεις και προτάσεις για την ποιοτική αναβάθμισή τους. Στο Αγγελάκος Κ. *Οι απόψεις των νεοδιόριστων εκπαιδευτικών για το νέο τρόπο πρόσληψής τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*, Ιόνιος Λόγος –

Τμήμα Ιστορίας – Ιόνιο Πανεπιστήμιο, τόμος Α΄, σ.13, Κέρκυρα:
Επιστημονική Περιοδική Έκδοση.

Κογκούλης, Ι. (2005), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, Θεσσαλονίκη: Αδερφοί
Κυριακίδη.

Κόκκοτας, Π. (1978), *Ο ρόλος της παιδείας στην οικονομική ανάπτυξη της
Ελλάδος*, Αθήνα: Τούντας.

Κοντονή, Α. (1997), *Το νεοελληνικό σχολείο και ο πολιτικός ρόλος των
παιδαγωγικών συστημάτων*, Αθήνα: Κριτική.

Κουδούνα, Μ. (2004), *Πολιτικές στην Εκπαίδευση και την Επιμόρφωση των
εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, (Διδακτορική Διατριβή,
Εθνικό και Καποδιστριακό Παν/μιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής
Εκπαίδευσης) Αθήνα.

Κούκου, Ε. (1972), *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία (1827 - 1832)*, εκδ. Β΄ Τα
Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Αιγίνης, σ. 11, Αθήνα.

Κουλούρης, Χ. (1992), *Εθνικά στερεότυπα και ελληνική εθνική ταυτότητα στο
σχολείο του 19ου αιώνα. Στο Αφιέρωμα στον πανεπιστημιακό δάσκαλο Βασ.
Σφυρόερα από τους μαθητές του*, σ. 323. Αθήνα: Λύχνος.

Λαϊνάς, Θ. (1990), Η επιλογή των καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης:
προβλήματα και προοπτικές, στο περ. *Νέα παιδεία*, σ. 110 – 117, Αθήνα.

Λέφας, Χ. (1942), *Ιστορία της Εκπαιδευσεως*, Αθήνα: Ο.Ε.Σ.Β.

Λώλη, Ε. (2005), Τα προσόντα διορισμού των εκπαιδευτικών της Β΄/θμιας δημόσιας εκπαίδευσης: διερεύνηση των συστημάτων επιλογής από το 1975 έως σήμερα, *Επιστήμες Αγωγής*, τευχ. 2, σ. 163 – 165, 158, Αθήνα.

Μαρκαντώνης, Ι. (1981), *Αγωγή* στο Πάπυρος Λάρους Μπριτάννικα, τομ. 2, σ. 1: Αθήνα : Πάπυρος.

Ματθαίου, Δ. (2006), Το Συγκριτικό Επιχείρημα στην εκπαιδευτική πολιτική. Διδαχές και Διδάγματα, στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τευχ. 6, σ. 24 – 32, Αθήνα.

Μαυρογιώργος, Γ. (1993), *Εκπαιδευτικοί και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Σύγχρονη Εκπαίδευση.

Μαυροσκούφης, Δ. (2004), *Η εκπαίδευση 1824 – 1832. Ανώτατες φροντίδες στα χρόνια του αγώνα*, στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τόμ. 3ος. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Μαυροσκούφης, Δ. (2006), Το έλασσον και το μείζον: Η συμβολή των Διδακτικών Μεθοδολογιών στην παιδαγωγική κατάρτιση των υποψήφιων εκπαιδευτικών, στο *Φιλολόγος*, τευχ. 126, σ. 540 – 541, Αθήνα.

Μηλιός, Γ.(1992), Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση και οι κοινωνικοί συσχετισμοί, στο *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τ. 19, σ. 9 – 13.

Μηλιός, Γ.(1988), *Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός: Από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη*, Αθήνα: Εξάντας.

Μηλιός, Γ. (1992), Τί θα αλλάξει στο εννιάχρονο υποχρεωτικό σχολείο;, στο *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τ.19, σ. 27 – 28, Αθήνα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2005), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, σ. 643, Αθήνα : Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Μπουζάκης, Σ. – Τζήκας, Χ. (1996), *Κατάρτιση Διδασκαλισσών και Δασκάλων*, Αθήνα: Gutenberg.

Μπουζάκης, Σ. (2002), *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, τόμος Β΄, Αθήνα: Gutenberg.

Μπουζάκης, Σ. (2006), *Η Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1836 - 2005)*, τομ. Α΄ και Β΄, Αθήνα: Gutenberg.

Μπουζάκης, Σ. (1991), *Νεοελληνική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg.

Νικολόπουλος, Σ. (1992), *Επιστροφή στα θρανία στο Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τομ. 19, σ. 15 – 16, Αθήνα.

Νούτσος, Μπ. (1979), *Η εκπαίδευση των δασκάλων. Ιδεολογικές διαστάσεις και μεθοδολογικές προϋποθέσεις*, Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα.

Νούτσος, Χ. (2004), Ο Δ. Γληνός και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929, στην εφημ. *Η Αυγή*, 13/02/2004, Αθήνα.

Νούτσος, Χ. (1978), *Προγράμματα Μέσης Εκπαίδευσης και Κοινωνικός Έλεγχος*, Αθήνα : Θεμέλιο.

Ξωχέλλης, Π. (2002), *Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Ξωγέλλης, Π. (1989), *Εκπαίδευση και Εκπαιδευτικός Σήμερα – Προβλήματα και Προοπτικές στη σύγχρονη εκπαίδευση*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.

Παπαγεωργίου, Β. (1939), *Ο Καποδίστριας εις την εκπαίδευσιν*, Αθήνα: Ερμής.

Παπακωνσταντίνου, Π. (1993), *Εκπαιδευτικό έργο και αξιολόγηση στο σχολείο*. Αθήνα: Έκφραση.

Παπαναούμ, Ζ. (2011), *Η παιδαγωγική επάρκεια των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: τί, πότε, πώς και γιατί» στο Σύνδεση Τριτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*, στο Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου, σ. 152 – 157, Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Παπαναούμ, Ζ. (2004), Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, Αθήνα : Τυπωθήτω – Γιώργος Δάρδανος.

Παπαντώνης, Β. (2003), *Ο εκπαιδευτικός στο διάσελο μιας νέας εποχής*, στο Επιστημονικό Βήμα, τευχ. 2, σ. 130 – 135, Αθήνα.

Πηγιάκη, Π. (2000), *Εκπαιδευτική πολιτική και απεργία διαρκείας, ΟΛΜΕ 1993-1997*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Πολυχρονοπούλου, Π. (1980), *Παιδεία και πολιτική στην Ελλάδα*, τομ. Α΄, Αθήνα: Καστανιώτη.

Πυργιωτάκης, Ι. (1999), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Πυργιωτάκης, Ι. (1992), *Η οδύσσεια του διδασκαλικού επαγγέλματος*, Θεσσαλονίκη : Αδερφοί Κυριακίδη.

Ραφαηλίδης, Β. (1993), *Ιστορία (κωμικοτραγική) του νεοελληνικού κράτους*, Αθήνα : Εκδόσεις του 21ου αιώνα.

Σακελλαρόπουλος, Σ. (2001), *Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974 – 1988*, Αθήνα : Α. Λιβάνη.

Σβορώνος, Ν. (1976), *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Σορόπουλος, Α. (2000), *Το νέο σύστημα διορισμού των εκπαιδευτικών και η επετηρίδα*, στο *Θέματα Παιδείας*, τευχ. 2, σ. 46 – 52, Αθήνα.

Στέφος, Α. (2003), *Διαγωνισμός εκπαιδευτικών, έτους 2002, κλάδου ΠΕ02 Φιλολόγων*, στο *Νέα Παιδεία*, τευχ. 105, σ. 10 – 15, Αθήνα.

Σωτηρίου, Κ. (1966), *Η παιδεία μας τα τελευταία πενήντα χρόνια*, Αθήνα: Προοδευτική Παιδεία.

Τζήκας, Θ. (1999), *Κοκκώνης. Ι. Π.- Ο ρόλος του στη θεμελίωση και τα πρώτα βήματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.

Τουλούπης, Φ. (1997), *Εκπαίδευση και πολιτική εγκλεισμών*:Αθήνα χ.ε,

Τσάφος, Β. (2007), *Εξετάσεις (τύπου...)* Α.Σ.Ε.Π., στο *Νέα Παιδεία*, τευχ. 121, σ. 11, Αθήνα.

Τσιριγώτη, Θ. (1992), *Το πολλαπλό βιβλίο στο σχολείο*, στο *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τ.19/1992, σ. 27 – 28.

Τσουκαλάς, Κ. (1987), *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830 – 1922).* Αθήνα: Θεμέλιο

Τσουκαλάς, Κ. (1981), *Η Ελληνική Τραγωδία, Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες.* Αθήνα: Νέα Σύνορα

Τσούλιας, Ν. (1999), *Σε πρώτο πρόσωπο, Εκπαίδευση: Δράση και Μαρτυρίες.* Αθήνα: Πατάκη

Φατούρου, Α. & Γαλάνη, Γ. (1997), Γιατί καταργούν την επετηρίδα, περ. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τευχ. 47, σ. 34 – 39, Αθήνα

Φραγκουδάκη, Α. (1977), *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Φιλελεύθεροι Διανοούμενοι. Άγνοια αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο.* Αθήνα: Κέδρος

Φραγκουδάκη, Α. (1982), *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι,* Αθήνα: Κέδρος

Φραγκουδάκη, Α. (1979), Η τεχνική εκπαίδευση και η μυθολογία της, στο περ. *Σύγχρονα Θέματα*, περίοδος Β', τεύχος 4, Αθήνα.

Χαραλαμπάκης, Ι. (1980), *Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα: εκπαιδευτική πολιτική, δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης, σύγκριση με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα,* Αθήνα: Καμπανά.

Χατζηδήμου, Δ. (2008), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης.* Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.

Χατζηδήμου, Δ. (2003), *Σκέψεις και προτάσεις για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης.* Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.

Χατζηστεφανίδης, Θ. (1990), *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης (1821 - 1986)*. Αθήνα: Παπαδήμας.

Χρήστου, Θ. (1998), *Κωνσταντίνος Δημητρίου Σχινάς (1801 - 1857)*. Αθήνα: ΣΩΒ.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Αδριανουπολίτης, Κ. (2014), *Δραματική αλλαγή στους διορισμούς των εκπαιδευτικών*, <http://www.alfavita.gr>.

Ανδρέου, Α. (1989), *Σχέδια Νόμων για την Εκπαίδευση 1870-1880-Θέσεις*, <http://www.theseis.com>.

Αντωνίου, Χ. (2008), *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη*, <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr>

Αφιέρωμα: Όλα γύρω από τις προσλήψεις των εκπαιδευτικών (2011), εφ. *Προσλήψεις*, Αθήνα, <http://www.proslipsis.gr>.

Βώρος, Φ. (2002), *Από την ιστορία της Νεοελληνικής εκπαίδευσης: Ένα κεφάλαιο μεγαλείου και οδύνης*», <http://www.voros.gr/psi/ar1402.doc>.

Βώρος, Φ. (2009), *Θέματα εκπαίδευσης και παιδείας*, <http://www.voros.gr/epik/ar0414.html> .

Βώρος, Φ. (2002), *Ιόνιος Ακαδημία (1824 – 64)*, <http://www.voros.gr/ist/ar1007.doc>

Δημητρακόπουλος, Γ. (2010), *Το εγκόλπιο του Αναπληρωτή εκπαιδευτικού Π.Ε.*, http://users.sch.gr/andrianop/egkolpio-9_9-10.pdf .

Δημητρακόπουλος, Γ. (2008), *Το εγκόλπιο του Εκπαιδευτικού*, http://www.gdimitrakopoulos.gr/files/egkolpio_.pdf .

Επιστημονική Εταιρεία Συμβούλων Σταδιοδρομίας - EMPLOY (2010), *Τάσεις και Προοπτικές στο επάγγελμα του Δασκάλου*», <http://www.diorismos.gr>

ΕΛ.ΣΤΑΤ, (Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1954, Εισαγωγή, σ. 7, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1955, Εισαγωγή, σ. 6,)

http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/categoryyears?p_cat=10007369&p_topic=10007369

Μπονίδης, Κ. (1996), *Ιστορία της Πόλης της Θεσσαλονίκης, Εκπαιδευτικοί, 1870-1920*, <http://www.users.auth.gr>.

Καλόγηρος, Β. (2014), *Δίκτυο 10 Εκπαιδευτικής Ενημέρωσης*, <http://dictyo10.blogspot.gr>.

Κάτσικας, Χ. (2011), *Πλήρης Οδηγός διορισμών και προσλήψεων εκπαιδευτικών στη Δημόσια και Ιδιωτική Εκπαίδευση*, Αθήνα, <http://www.paspif.gr>.

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής-ΓΣΕΕ, Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2012-2013, <http://www.kanep-gsee.gr/ereynes-meletes-ekdoseis/ethsies-ektheseis-ekpaideushs>.

Λακασάς, Α. (2012), *Τα “τρυκ” με τα κενά καθηγητών στα σχολεία*, στην Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/467748/article/epikairothta/ellada/ta-tryk-me-ta-kena-ka8hghtwn-sta-sxoleia>.

Λυμπερης Ν.(2007), *Οι διορισμοί των δασκάλων και νηπιαγωγών – Μια αναδρομή από την επετηρίδα στο διαγωνισμό του ΑΣΕΠ*, http://www.taekpaideutika.gr/bibliothiki/2007_85-86_Lymperis.pdf.

Παραράς, Α. (2014), *Οι όροι και η διαδικασία πρόσληψης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών*, <http://www.alphafm.gr/archives/2689>.

Πανάρετος, Ι. – Μπάνου, Α. (1998), *Ενότητα Β΄: Επιλογή Εκπαιδευτικών: Διεθνείς Πρακτικές*, <http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/esyp-meletes/chapterB.pdf>.

Παπαγεωργίου, Χ. (2012), *Ωρομίσθιοι και αναπληρωτές: ένα χρονικό για το τότε και το τώρα*, http://www.alfavita.gr/artra/art3_1_10_851.php.

Περιβολαρόπουλος, Λ.(2000), *Η αξία της παιδείας – Το δικαίωμα στη μόρφωση – Δια βίου μάθηση*

<http://leandros.physics.uoi.gr/odl/essays/ergasia1/Benaki1Diorth.htm>.

Πετράκης, Β., Δαμάλας, Χ., Μαυρογιώργη, Μ., Μουτμπάρα, Σ., Λουκάς, Β.(2013), *Κενά ή Πλεονάσματα; Η πραγματικότητα διαλύει τους κυβερνητικούς μύθους* στο <http://www.alfavita.gr>.

Τζήκας, Χ. (2005), *Η συζήτηση για τη βασική μόρφωση των δασκάλων την περίοδο 1974-81*, <http://users.thess.sch.gr/xariskuts/ereunhtiko.doc>.

Τσάφος, Β. (2009), *Ο Δεκέμβρης των κινητοποιήσεων: Με ή χωρίς αιτήματα;*, <http://www.neapaideia-glossa.gr/129.htm> .

ΑΡΧΕΙΑ

-Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων:

1) Γενική Δ/νση Διοίκησης Α/ΘΜΙΑΣ & Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης - Διεύθυνση Προσωπικού Α/ΘΜΙΑΣ & Β/ΘΜΙΑΣ Εκπαίδευσης, Τμήματα Α΄,

2) Δ/νση Μελετών Στατιστικής και Οργάνωσης Ανώτατης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄.

ΝΟΜΟΙ

Νόμος 6/2/1834, «Περί λειτουργίας των Δημοτικών Σχολείων», σ. 16,17,19,26.

Ν.ΧΘ΄1878, σ. 59.

Νόμος ΒΤΜΘ΄ 3/9/1895 (ουσιαστικά αποτελείται από τους Ν. 1834 και Ν. 1836), «Περί δημοτικής εκπαίδευσεως» και «Περί μέσης εκπαίδευσεως», σ. 26,59

Νομοσχέδια του 1913, σ. 31,32,35.

Ν. 5343/1932, σ.36.

Ν. 5802/1933, σ. 38.

Α. Ν. 952/1937, σ. 39.

Α. Ν. 953/1937, σ. 39.

Α Ν. 1800/1939, σ. 39.

A.N. 516/1948, «Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων υπαλλήλων των υπηρεσιών», ΦΕΚ 6, τ.1, 8/1/1948, σ. 68.

N. 1911/1951, σ. 67.

Νομοσχέδιο 3971/1959, «Γενική, Τεχνική και Επαγγελματική εκπαίδευση», σ. 41,42,43,154.

N. 4379/64, «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδεύσεως», σ. 44,45.

Νομοσχέδια 4379/65, «Περί Τεχνικής Εκπαιδεύσεως» και «Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίων, σ. 45.

A. N. 129/1967, σ. 47.

A. N. 4010 - 6 – 67, σ. 47.

N.186/1975, «Περί Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως», σ. 48.

N.309/1976, «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαίδευσης», σ. 48,126.

N.576/1977, «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης», σ. 48,49,154.

N.1035/1980, «Περί του τρόπου εισαγωγής εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και των άλλων τινών διατάξεων», σ. 50.

N.1268/1982, (Φ.Ε.Κ.87/16.7.1982), «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων», σ. 36,51,129.

N.1566/1985, (Φ.Ε.Κ.167/30.9.1985),«Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», σ. 52,53,69,70,103,127,144.

N.2009/1992,«Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες διατάξεις»,σ.54.

N.2190/1994, σ. 78,80,89.

N.2413/1996 σ. 55.

N.2525/1997, «Ενιαίο λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις», σ. 55,56,78,79,82,84,87,91,108,127,136,144,162,179.

N.2640/1998, «Δευτεροβάθμια Τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», σ. 55,57,78,179.

N.2817/2000, (ΦΕΚ 78/Α'), σ. 91.

N. 2986/2002, σ. 83,84,97.

N.3475/2006, (ΦΕΚ 146/Α), σ.57,155.

N.3255/2004, (ΦΕΚ 138/Α), σ. 57,83,93,94.

N.2916/2001,«Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και τη ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής» σ. 57.

N.3027/2002, σ. 90.

N.3194/2003, (Φ.Ε.Κ. 267/ 20.11.2003), «Ρύθμιση εκπαιδευτικών θεμάτων και άλλες διατάξεις», σ. 95,82,90.

N.3518/2006, άρθρο 73(ΦΕΚ 272 τ. Α', 21.12.2006), σ. 126,127.

N.3687/2008, (Φ.Ε.Κ. 159/1.8.2008), «Θέματα προσωπικού Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και άλλες διατάξεις», σ.85,87,91,93,94.

N.3699/2008, (ΦΕΚ 199 Α'), σ. 91.

N.3848/2010, (Φ.Ε.Κ. 71/ 19.5.2010), «Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού - καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις», σ. 85,86,88,91,92,94,95,114,162.

N. 4172/2013, άρθρο 82, «Κατάργηση ειδικοτήτων κατά κλάδο και κατηγορία του προσωπικού της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», σ. 86,151.

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Διάταγμα 1837, «Περί προσωρινού κανονισμού του εν Αθήναις συστηθησομένου Πανεπιστημίου», σ. 18.

Β.Δ. 30/4/1896 «Περί συστάσεως νηπιαγωγείων» σ. 27.

Π. Δ. 29 Νοεμβρίου 1933, σ. 38.

Β.Δ. 345/1971 «Περί συγχωνεύσεως Παιδαγωγικών Ακαδημιών και κατανομής των περιουσιακών στοιχείων αυτών», σ. 47.

Π. Δ. 100/97, τροποποίηση Π.Δ. 50/97, «Μεταθέσεις και τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών της δημόσιας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», σ. 95,99.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΦΕΚ

Υ.Α Γ2/6953/28-11-1997, σ. 56.

Υ.Α. Δ2/1938/27-2-1998, «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών» (ΦΕΚ 189 Β/27-2/1998), σ. 82.

ΦΕΚ 197Α/24-5-1937, σ. 66.

ΦΕΚ 1854 Β'/11-12-2003, σ. 90.

ΦΕΚ 12/570/67123/Γ1/14-06-2011, σ. 127.

ΦΕΚ 6/278/56068/Γ1/17-5-2011 Υ.Α,σ.127.

